BİLİMKURGU KLASİKLERİ

ISAAC ASIMOV

BEN, ROBOT

ithaki

İSTİKBAL
GÖKLERDEDİR!

Isaac Asimov

Vakıf serisine yirmi bir yaşında, bu kitapların bilimkurgunun dönüm noktalarından biri olacağının farkına varmadan başladı. Efsanevi kariyeri boyunca, bilim kitaplarından Shakespeare'e ve tarih kitaplarına kadar çeşitli konularda 470'in üzerinde kitap yazdı. Yine de okurların favorileri Robot, İmparatorluk ve Vakıf adındaki bilimkurgu serileri oldu. The Science Fiction Writers of America tarafından bir *Bilimkurgu Üstadı* onuru bahşedilen Asimov, yaklaşık 50 yıl boyunca her yaştan okuru eğlendirip eğitti. Nisan 1992'de yetmiş iki yaşında vefat etti.

Ben, Robot
Isaac Asimov

Özgün Adı
I, Robot

İthaki Yayınları - 1152

Bilimkurgu Klasikleri - 17

Yayın Koordinatörü: Tuğçe Nida Sevin
Dizi Editörü: Alican Saygı Ortanca
Yayına Hazırlayan: Alican Saygı Ortanca
Düzelti: Emre Aygün
Kapak İllüstrasyonu: Levente Szabo
Kapak Tasarımı: Şükrü Karakoç
Grafik Uygulama: B. Elif Balkın
1. Baskı, Kasım 2016, İstanbul
ISBN: 978-605-375-604-0
Sertifika No: 11407

Türkçe Çeviri © Ekin Odabaş, 2016
Isaac Asimov © 1950
Türkçe Telif Hakkı © İthaki, 2016

Bu eserin tüm hakları Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 - Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr - www.ithaki.com.tr - www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 29652

BİLİMKURGU KLASİKLERİ

ISAAC ASIMOV

BEN, ROBOT

Çeviren

Ekin Odabaş

İthaki

Üç Robot Kanunu

1. Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz.
2. Robotlar, Birinci Kanun'la çakışmadığı sürece insanlar tarafından verilen emirlere itaat etmek zorundadır.
3. Robotlar, Birinci ya da İkinci Kanun'la çakışmadığı sürece kendi varlıklarını korumak zorundadır.

İçindekiler

Giriş 11

Robbie 15

Kovalamaca 38

Mantık 59

Tavşanı Yakalamak 80

Yalancı! 103

Kayıplara Karışan Robot 124

Kaçış 155

Kanıt 180

Önlenebilir Çatışma 208

Sonsöz: Benim Robotlarım 234

Giriş

Notlarıma baktım, hiç beğenmedim. ABD Robotları'nda üç gün geçirdim ama evde oturup Tellürik Ansiklopedi okusam aynı şeydi.

Susan Calvin söylenene göre 1982 yılında doğmuştu; demek ki şimdi yetmiş beş yaşındaydı. Herkes bilirdi bunu. Benzer şekilde ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş. de yetmiş beş yaşındaydı. Lawrence Robertson, ileride insanlık tarihinin en acayip endüstri devine dönüşecek şirketin kurulum sözleşmesini tam da Doktor Calvin'in doğduğu yıl çıkartmıştı. Tabii bunu da herkes bilirdi.

ABD Robotları'ndan Dr. Alfred Lanning'in ses donanımına sahip ilk mobil robotu halka tanıttığı o meşhur psikomatematik seminerine yirmi yaşındaki Susan Calvin de katılmıştı. Makine yağı kokan, iri, hantal, çirkin bir robottu; Merkür'de kurulacak madenlerde görevlendirilmesi planlanıyordu. Yine de konuşabiliyor, mantıklı cümleler kurabiliyordu.

Susan seminerde ağzını açmadı, sonrasındaki fırtınalı sürece de dahil olmadı. Soğuk bir kızdı; gösterişten uzak, sadeydi. Dünyayı sevmez, kendini korumak için maske gibi takındığı ifadesini ve aşırı gelişmiş zekâsını kullanırdı. Ama olan biteni seyrederken içinde soğuk bir coşku filizleniyordu.

Lisans diplomasını 2003'te Kolombiya Üniversitesi'nden aldı ve sibernetik üzerine lisansüstü çalışmalara başladı.

Yirminci yüzyılın ortalarında "hesaplama makineleri" üze-

rine yürütülen tüm çalışmalar, Robertson'ın pozitronik beyin bağlantıları nedeniyle sekteye uğradı. Kilometrelerce uzunlukta röle ve fotoseller, yerini insan beyni boyutlarında, platinyum-iridyumdan oluşan süngerimsi bir küreye bırakmıştı.

Calvin, "pozitronik beyin" içindeki muhtemel değişkenlerin onarılması için gereken parametreleri hesaplamayı, kâğıt üzerinde çeşitli uyarıcılara vereceği tepkilerin tam olarak öngörülebileceği "beyinler" oluşturmayı öğrendi.

2008'de doktorasını tamamlayıp "Robopsikolog" olarak Birleşik Devletler Robotları'na katıldı, yeni bir bilimin ilk büyük pratisyeni oldu. Şirketin başında hâlâ Lawrence Robertson vardı; Alfred Lanning ise araştırma müdürlüğüne terfi etmişti.

Calvin elli yıl boyunca insanlığın ilerlemesine, değişip çağ atlamasına tanıklık etti.

Şimdi emekliye ayrılıyordu, tabii mümkün olduğu ölçüde. Hiç değilse ofisinin kapısına başka birinin isminin yazılmasına müsaade etmişti.

Elimdeki bilgiler aşağı yukarı bunlardı. Yayınlanmış makalelerinin ve adına alınmış patentlerin uzun bir listesi vardı. Aldığı terfilerin kronolojik detaylarını öğrenmiştim. Kısacası profesyonel "geçmişini" en ince ayrıntısına kadar biliyordum.

Ama istediğim bu değildi.

Gezegenlerarası Basın'da yayınlanacak makalelerim için daha fazlasına ihtiyacım vardı. Çok daha fazlasına.

Kendisine de böyle söyledim.

"Dr. Calvin," dedim, elimden geldiğince cana yakın bir tonda. "Kamu sizi ABD Robotları'yla özdeşleştiriyor. Emekliliğiniz bir dönemin sonu demek ve..."

"İnsani yönünü mü anlatmamı istersiniz?" Gülümsemiyordu. Hayatı boyunca hiç gülümsediğini sanmıyordum. Bakışları keskindi ama kızgın değildi. Gözlerinin beni delip oksiputumdan çıktığını hissettim ve içimi okuduğunu anladım. Doktor Calvin sadece benim değil, herkesin rahatlıkla içini okuyabiliyordu.

Yine de, "Aynen öyle," dedim.

"Robotların insani yönünü, öyle mi? Çelişki var."

"Hayır, doktor hanım. Sizin insani yönünüzü."

"Doğrusu bana bile robot diyen oldu. Eminim size de insan olmadığımı söylemişlerdir."

Söylemişlerdi ama bunu itiraf etmeye gerek yoktu.

Calvin sandalyesinden kalktı. Kısa boylu, narin görünümlüydü. Pencereye kadar peşinden gittim, birlikte dışarı baktık.

ABD Robotları'nın ofisleri ve fabrikaları hep beraber küçük bir şehir oluşturuyordu; bu şekilde planlanmıştı. Kuşbakışı bir fotoğraf gibi ufka uzanıyordu.

"Buraya ilk geldiğimde," dedi Calvin, "şimdiki itfaiyenin olduğu yerde, küçük bir odada kalıyordum." Parmağıyla gösterdi. "Siz daha doğmadan yıktılar orayı. Üç oda arkadaşım vardı. Çalışma masasının yarısı benimdi. Robotlarımızı tek bir binada inşa ederdik. Haftada üç robot yapardık. Bir de şimdiki hale bak."

"Elli yıl çok uzun zaman," dedim şaşkınlık içinde.

"Dönüp bakınca hiç öyle değil," dedi. "Nasıl da göz açıp kapayıncaya kadar geçtiğine şaşırıyor insan."

Masasına dönüp oturdu. Her nasılsa, üzgün görünmek için yüzünde bir ifadeye gerek duymuyordu.

"Kaç yaşındasınız?" diye sordu.

"Otuz iki," dedim.

"O halde hiç robotsuz bir dünyada yaşamamışsınızdır. Bir zamanlar insanlık, evreni tek başına göğüslerdi. Kimsesi yoktu. Şimdiyse yardım edecek yaratıkları var; kendisinden daha güçlü, daha inançlı, daha kullanışlı, kendisine tamamen sadık yaratıklar. İnsanlık artık yalnız değil. Hiç bu açıdan baktınız mı?"

"Korkarım hayır. Bu sözünüzü başka yerde kullanabilir miyim?"

"Kullanabilirsiniz. Sizin için robot, robottur. Çarklar, metaller, elektrik ve pozitronlardan oluşur. Akıl ve demir! İnsan üretimi! Gerek olunca yine insan yok edimi! Ama siz hiç robotlarla çalışmadınız, o yüzden onları tanımıyorsunuz. Bizden daha temiz, daha iyi bir tür onlar."

Sözlerimle Calvin'i teşvik etmek istedim. "Bize anlatacağınız çok şey vardır, robotlar hakkında görüşlerinizi duymak isteriz. Gezegenlerarası Basın tüm Güneş Sistemi'ne yayın yapıyor. Po-

tansiyel hedef kitlesi üç milyar, Dr. Calvin. Robotlarla ilgili bilgilerinizi onlara aktarmalısınız."

Teşvike gerek yoktu. Beni duymamıştı ancak görüşme doğru yönde ilerliyordu.

"Belki en başından bunun farkındalardı. O zamanlar, daha ben bile yokken, robotları Dünya'da kullanılmak üzere satıyorduk. Tabii o zamanki robotlar konuşamıyordu. Sonradan insana benzerlikleri arttı, zıtlaşmalar başladı. İşçi sendikaları doğal olarak insan işlerinde robotların rekabetine karşı çıktılar. Bazı dinî kesimler ise batıl inançlarından ötürü itiraz ettiler. Oldukça saçma ve gereksiz bir süreçti. Ama yaşandı işte."

Kelimesi kelimesine cebimdeki kayıt cihazına kaydediyor, elimdeki eklemlerin hareketini gizlemeye çalışıyordum. Biraz pratikle o küçük cihazı cebinizden çıkarmadan başarıyla ses kaydı yapabilecek seviyeye gelebiliyordunuz.

"Robbie konusunu ele alalım," dedi. "Robbie'yle hiç tanışmadım. Ben şirkete başlamadan önceki yıl modası çoktan geçti diye demonte edilmişti. Ama müzedeki o küçük kızı gördüm..."

Durdu, hiçbir şey söylemedi. Gözlerinin buğulandığını, aklının eskilere gittiğini fark ettim. Anlatacak çok şeyi vardı.

"Sonradan haberim oldu. Bize kâfir ya da robotlara şeytan icadı dediklerinde hep o aklıma gelir. Robbie, sessiz robotlardandı. Konuşamıyordu. 1996'da yapılıp piyasaya sürüldü. O günlerde üst düzey uzmanlıklara geçiş yapılmamıştı, o yüzden dadı olarak satılıyordu..."

"Ne olarak dediniz?"

"Dadı."

Robbie

"Doksan sekiz, doksan dokuz, yüz." Gloria tombul kollarını gözlerinden çekti, bir an durup güneşin altında yüzünü buruşturdu, gözlerini kırpıştırdı. Sonra dört yanı kontrol ederek temkini elden bırakmadan yaslandığı ağaçtan birkaç adım uzaklaştı.

Boynunu uzatıp sağ tarafındaki çalılıkları inceledi, sonra gölgeli kısımları daha iyi görebilmek için ağaçtan biraz uzaklaştı. Böceklerin bitmeyen vızıltısı ve ara sıra öğlen güneşine meydan okuyan cesur kuşların cıvıltısı haricinde etraf oldukça sessizdi.

Gloria dudak büktü. "Kesin eve girmiştir. Milyon kere söyledim, haksızlık bu."

Küçücük dudaklarını sımsıkı büzmüş, çatık kaşlı, alnı kırış kırış Gloria, yolun sonundaki iki katlı binaya doğru kararlı adımlarla ilerledi.

Arkasındaki hışırtıyı, peşinden de Robbie'nin metal ayaklarının o tanıdık, ritmik takırtılarını duyduğunda iş işten geçmişti. Hemen dönüp baktı, muzaffer dostunun saklandığı yerden çıkıp son sürat ağaca koştuğunu gördü.

Gloria çaresizlik içinde ciyakladı. "Dur, Robbie! Yaptığın hiç adil değil, Robbie! Ben seni bulana kadar yerinden kıpırdamayacağına söz vermiştin." Ufacık ayakları Robbie'nin devasa adımlarıyla yarışamazdı. Ancak hedefine üç metre

kala Robbie birdenbire öyle yavaşladı ki, Gloria can havliyle koşup nefes nefese Robbie'yi geçti, ağacın kabuğuna elini ilk koyan o oldu.

Gloria'nın ağzı kulaklarındaydı. Sadık dostu Robbie'ye döndü ve robotun fedakârlığına minnet göstermek bir kenara, koşma konusundaki beceriksizliğiyle acımasızca dalga geçerek ödüllendirdi.

Sekiz yaşında çocuk sesiyle avazı çıktığı kadar, "Robbie koşmayı beceremiyor," diye haykırdı. "Beni hiç yenemez ki. Hiç yenemez ki." Bu kelimeleri kulak tırmalayan bir ritimle şarkı gibi söylüyordu.

Tabii Robbie cevap vermedi, en azından sözlü olarak. Onun yerine koşma taklidi yaparak adım adım Gloria'dan uzaklaştı, Gloria da sonunda peşinden koşmaya başladı. Robbie, her defasında Gloria'dan kıl payı sıyrılıyor, kızı daireler çizmek zorunda bırakıyordu. Gloria küçük kollarını uzatmış, havayı dövüyordu.

"Robbie," diye cıyakladı. "Sabit dur!" Nefes nefese kalan Gloria'dan kesik kesik kahkahalar yükseliyordu.

Robbie birden dönüp kızı kucakladı, havada çevirdi. Gloria nefessiz kaldı, ayakları yerden kesildi, mavi manzara aşağıda kalmış, yemyeşil ağaçlar ufka dökülüyordu. Derken kızcağız kendini tekrar çimlerin üzerinde buldu. Robbie'nin bacağına yaslanmış, sert, metal bir parmağa sımsıkı tutunuyordu.

Yeterince soluklandıktan sonra Gloria annesini taklit ederek dağınık saçlarını toplamaya çalıştı, elbisesi yırtılmış mı diye bakındı.

Robbie'nin gövdesine şaplak attı. "Yaramaz seni! Dayak mı istiyorsun?"

Bunun üzerine Robbie bir köşeye sindi, yüzünü elleriyle kapadı. Gloria, "Dayak yok, Robbie. Dövmeyeceğim seni," demek zorunda kaldı. "Ama şimdi saklanma sırası bende çünkü bacakların benden uzun olduğu için seni bulana kadar koşmayacağına söz vermiştin."

Robbie kafa sallayıp itaatkâr bir tavırla ağaca kapandı. Paralelyüzünün yuvarlak kenar ve köşeleri, gövde görevi gören, benzer ama çok daha büyük bir paralelyüze kısa, esnek bir telle bağlanmıştı. Parlayan gözlerinin üzerine ince, metal bir zar çekilmişti, gövdesinin içinden de boğuk, ritmik bir tıkırtı geliyordu.

"Daha bakma, sayı da atlama sakın," diye uyardı Gloria. Sonra telaşla saklanacak yer aradı.

Saniyeler hiç şaşmadan, tıkır tıkır ilerledi ve yüze geldiğinde Robbie'nin göz kapakları açıldı, kırmızı ışık saçan gözleri etrafı taradı. Bakışları, büyükçe bir kayanın arkasından taşan renkli bir kumaşa takıldı. Birkaç adım gidince, orada saklananın Gloria olduğunu anladı.

Gloria ile ağacın arasında kalarak, yavaş yavaş kıza doğru ilerledi. Gloria, robotun görüş alanına girip de kendi bile yakayı ele verdiğini kabullenince, Robbie bir kolunu ona uzattı, diğeriyle de kendi bacağına vurup çınlattı. Gloria kös kös saklandığı yerden çıktı.

"Baktın!" diye bağırdı, son derece haksız bir tutumla. "Zaten saklambaç oynamaktan sıkıldım. Sırtına binmek istiyorum."

Ancak haksız ithamlar Robbie'nin kalbini kırmıştı. Dikkatle yere oturdu, başını ağır ağır iki yana salladı.

Gloria'nın sesi hemen tatlı bir hal aldı. "Yapma böyle, Robbie. Bakmadığını biliyorum. Sırtına bineyim, hadi."

Ama Robbie'nin gönlünü almak öyle kolay değildi. İnatçı gözlerini gökyüzüne çevirdi, başını daha kararlı salladı.

"N'olur, Robbie, n'olur sırtına bineyim."

Pembe kollarıyla robotun boynuna sımsıkı sarıldı. Sonra birden tavır değiştirip uzaklaştı. "Ağlarım yoksa." Yüzünde ağlak bir ifade belirmişti.

Taş kalpli Robbie, bu korkunç ihtimali çok da umursamayıp, başını üçüncü sefer salladı. Gloria son kozunu da oynamak zorunda kaldı.

"Beni sırtına bindirmezsen," dedi heyecanla, "sana artık masal anlatmam, ona göre. Tek bir tane bile..."

Bu ültimatom üzerine Robbie derhal koşulsuz şartsız havlu attı, boynundaki metaller gıcırdayana kadar şiddetle kafa salladı. Küçük kızı dikkatle kaldırıp geniş, düz omuzlarına bindirdi.

Gloria'nın tehdit için kullandığı gözyaşları hemen silindi; keyiften çığlıklar atıyordu. Robbie'nin içindeki yüksek rezistanslı bobinler sayesinde daima yirmi bir derecede tutulan metal cildi insanı hiç rahatsız etmiyordu. Gloria'nın Robbie'nin göğsüne vuran topuklarının çıkardığı tok ve ritmik sesler ise oldukça büyüleyiciydi.

"Gök trenisin sen, Robbie. Kocaman, gümüş bir gök treni. Kollarını iki yana aç. Gök treni olmak istiyorsan *açmak zorundasın*, Robbie."

Haklıydı. Robbie'nin kolları, hava akımlarını yakalayan kanatlara dönüştü; kendisi de gümüş bir trene.

Gloria, robotun kafasını çevirip sağa eğildi. Robbie keskin bir dönüş yaptı. Gloria, treni "Vr-r-r" diye çalışan bir motor ve "Bam" ve "Ş-ş-şşş" sesleri çıkaran silahlarla donattı. Peşlerinden korsanlar kovalıyordu, geminin füzelerini kullanma vaktiydi. Korsanları sinek gibi avladılar.

"Birini daha indirdim. İki daha..." diye haykırdı Gloria.

Sonra, "Elinizi çabuk tutun, askerler," dedi Gloria, kendini beğenmiş bir tavırla. "Cephanemiz bitiyor." Gözünü kararttıp döndü, omzundan nişan aldı; Robbie ise havada tam gaz uçan küt burunlu bir uzay gemisiydi.

Savaş alanını baştanbaşa geçip öbür taraftaki uzun çimenlere daldılar. Burada Robbie öyle ani fren yaptı ki yanakları kıpkırmızı olmuş sürücüsü ciyakladı. Robot, Gloria'yı yumuşacık yeşilliğe bıraktı.

Gloria soluk soluğa kalmıştı. Kesik kesik, *"Çok güzeldi!"* diye fısıldadı.

Robbie, kızın soluklanmasını bekledi, sonra saçının bir tutamını hafifçe çekiştirdi.

"Bir şey mi istiyorsun?" dedi Gloria; kocaman açtığı saf, şaşkın gözlerine "dadısı" hiç mi hiç kanmamıştı. Saçını daha sert çekti.

"Hah, anladım. Masal anlatmamı istiyorsun."

Robbie hızlı hızlı kafa salladı.

"Hangisini?"

Robbie tek parmağıyla havada yarım daire çizdi.

Küçük kız, *"Yine mi?"* diye çıkıştı. "Külkedisi'ni sana milyon kere anlattım. Bıkmadın mı? Bebekler için o."

Bir yarım daire daha.

"Peki madem." Gloria kendini topladı, masalın detaylarını (kendi uydurduğu bazı kısımlar da dahil) aklından geçirdi ve başladı anlatmaya:

"Hazır mısın? Pekâlâ. Bir varmış, bir yokmuş, Ella adında küçük, güzel bir kız varmış. Kızın cadaloz bir üvey annesi, iki de çok çirkin, bir o kadar da cadaloz üvey ablası varmış ve..."

Gloria tam hikâyenin en heyecanlı yerine geliyordu ki (saat gece yarısını vurmuş, her şey bir anda eski haline dönüşüyor, Robbie ise cayır cayır gözlerle pür dikkat dinliyordu), lafı yarım kaldı.

"Gloria!"

Bir değil, defalarca seslenen bir kadının tiz sesiydi bu; sesinin tonuna bakılırsa, bıkkınlığın yerini yavaş yavaş gerginlik alıyordu.

"Annem çağırıyor," dedi Gloria, pek hoşnut değildi. "En iyisi beni eve taşı, Robbie."

Robbie büyük bir hevesle denileni yaptı. İçinde ilginç bir şekilde Bayan Weston'ın her dediğini tereddütsüz yerine getirme dürtüsü vardı. Gloria'nın babası pazarları hariç gün içinde eve nadiren uğrasa da (bugün evdeydi örneğin), hep güler yüzlü, anlayışlı biriydi. Fakat Gloria'nın annesi Robbie'ye hep huzursuzluk verdiğinden, robot her fırsatta ortadan sıvışmaya çalışırdı.

Çalıların ve uzun otların arkasından çıktıkları an Bayan Weston onları gördü, eve girip bekledi.

"Bağırmaktan sesim kısıldı, Gloria," dedi bir hışımla. "Neredeydin?"

"Robbie'yleydik," dedi Gloria, sesi titreyerek. "Külkedisi'ni

anlatıyordum ona. Yemek vakti geldiğini fark etmemişim."

"Bari Robbie fark etseymiş." Ardından, sanki robotun varlığını yeni hatırlamış gibi ona döndü. "Gidebilirsin, Robbie. Gloria'nın şimdilik sana ihtiyacı yok." Sonra sert bir sesle, "Ben çağırıncaya kadar da gelme," dedi.

Robbie tam gidecekti ki, Gloria kendisine arka çıkınca duraksadı. "Hayır anne, Robbie gitmesin. Daha Külkedisi'ni bitirmedim. Külkedisi'ni anlatacağıma söz verdim ama daha bitmedi."

"Gloria!"

"Söz veriyorum anne, öyle sessiz duracak ki burada olduğunu anlamayacaksın bile. Köşedeki sandalyeye geçer, tek kelime etmez; uslu uslu *oturur*. Öyle değil mi, Robbie?"

Kendisine yöneltilen bu soru üzerine Robbie kocaman kafasını bir defa yukarı aşağı salladı.

"Gloria, çeneni kapamazsan bir hafta boyunca Robbie'nin yüzünü göremezsin."

Kız gözlerini yere çevirdi. "İyi, peki! Ama Külkedisi en sevdiği hikâyedir ve daha bitirmemiştim. Çok seviyor oysaki."

Robot acıklı adımlarla orayı terk etti, Gloria ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

George Weston'ın keyfi yerindeydi. Pazar günleri öğleden sonra keyfi hep yerinde olurdu. Midesinde lezzetli, sağlam bir akşam yemeği, üstü çıplak uzanabileceği, hoş, yumuşacık, eski püskü bir çekyat, *Times* gazetesi, ayağında terliklerle ***keyfi*** nasıl yerinde olmasındı?

Haliyle eşinin içeri girmesi hiç hoşuna gitmedi. On yıllık evliliklerine rağmen hâlâ aşkından kör kütük sarhoştu ve onu her gördüğünde mutlu oluyordu ama pazar akşamları yemekten sonraları George için kutsaldı; onun için keyif çatmanın en iyi yolu, iki üç saatliğine tamamen yalnız kalmaktı. Dolayısıyla eşine kulak asmadı, Mars'a yapılan Lefebre-Yoshida seferine dair (Ay Üssü'nden kalkış yapılmıştı ve başarıya ulaşmıştı) en son gelişmeleri okumaya devam etti.

Bayan Weston iki dakika sabırla bekledi, üstüne iki daki-

ka daha sabırsızlıkla bekledi, sonra nihayet sessizliği bozdu.

"George!"

"Hmm?"

"George dedim! O gazeteyi indirip bana *bakacak* mısın?"

Gazete hışırdayarak yere indi; George, bitkin yüzünü eşine çevirdi. "Ne oldu, hayatım?"

"Ne olduğunu gayet iyi biliyorsun, George. Gloria ve o korkunç makine hakkında konuşmamız lazım."

"Hangi korkunç makine?"

"Neden bahsettiğimi bilmiyormuş ayağına yatma. Gloria'nın Robbie adını taktığı şu robottan bahsediyorum. Kızı bir an yalnız bırakmıyor."

"Neden bıraksın ki? Yalnız bırakmaması lazım. Korkunç makine diyerek haksızlık ediyorsun. Paranın satın alabileceği en iyi robot o; altı aylık kazancımı ona yatırdım ben. Ama parasına değiyor. Bizim ofistekilerin yarısından daha akıllı."

Gazeteyi yerden alacak oldu fakat Bayan Weston daha hızlı davranıp elinden kaptı.

"*Beni* iyi dinle, George. Kızımı bir makineye emanet edemem. Ne kadar akıllı olduğu umurumda değil. Ruhu yok, aklından ne geçtiğini kimse bilemez. Koca bir metal yığını tarafından yetiştirilmek çocukların *yaratılışına* uygun değil."

Bay Weston kaşlarını çattı. "Nereden çıktı bu şimdi? İki senedir Gloria'ya dadılık ediyor, seni ilk kez böyle endişeli görüyorum."

"Başta farklıydı. İlginç gelmişti, işimi kolaylaştırıyordu. Modaydı hem. Ama artık bilemiyorum. Komşular..."

"Komşuların ne alakası var yahu? Bak şimdi. Robotlar, insan dadılardan çok daha güvenilirdir. Robbie aslında tek bir amaçla üretildi; küçük bir çocuğa arkadaşlık etmek. 'Mantalitesi' tamamen bu amaca yönelik hazırlandı. İstese de, istemese de, sadık, sevecen, kibar biri. Makine sonuçta; *öyle yapmışlar*. İnsanlar için aynı şeyi söyleyebilir misin?"

"Ama bir arıza çıkabilir. Bazı şeyler şey olsa..." Bayan Weston robot bileşenlerinden pek anlamazdı. "Ufak bir çark gevşese, makina kafayı yese, sonra da..." Lafını bitirmeye dili varmadı.

"Saçmalama," diye çıkıştı Weston. Elinde olmadan ürpermişti. "Hiç öyle şey olur mu? Robbie'yi alırken Robotbilimin Birinci Kanunu hakkında bize uzun uzun açıklama yapmışlardı. Sen de *biliyorsun* ki, robotların insanlara zarar vermesi imkânsızdır. Birinci Kanun'da bir değişiklik yaşanacak olsa, robot çok öncesinden çalışmaz hale gelir. Matematiksel olarak mümkün değil. Hem ABD Robotları'ndan bir mühendis yılda iki kere gelip zavallı külüstürü elden geçiriyor. Robbie'nin durduk yere arıza yapması ihtimali, senin, benim aniden kafayı sıyırma ihtimalimizden farklı değil. Hatta daha bile düşük. Hem Gloria'nın elinden nasıl alacaksın onu?"

George yere doğru yine bir hamle yaptı, karısı da sinirlenip gazeteyi yan odaya fırlattı.

"Sorun da bu ya! Başka kimseyle oyun oynamıyor, George. Arkadaş olabileceği onlarca çocuk var ama olmuyor. Ben zorlamazsam *yanlarına* bile yaklaşmıyor. Küçük bir kız böyle büyütülmez. Gloria'nın normal biri olmasını istiyorsun, değil mi? Toplumda kendine yer edinebilsin istiyorsun."

"İyice paranoyak olmuşsun, Grace. Farz et ki Robbie bir köpek. Köpeklerini babalarına tercih eden yüzlerce çocuk tanıdım."

"Köpekler başka, George. O korkunç şeyi bu evden *def etmeliyiz*. Şirkete iade edebilirsin. Kendilerine sordum, olur dediler."

"*Sordun* mu? Bana bak, Grace; öfkeyle kalkan zararla oturur. Gloria büyüyene kadar robot bizde kalacak. Bu konuyu da bir daha açmanı istemiyorum," deyip homurdanarak odadan çıktı.

Bayan Weston iki gün sonra akşam vakti kocasının karşısına geçti. "Sana bir şey söylemem lazım, George. Kasabada insanlar huzursuz."

"Neden?" diye sordu Weston. Lavaboya gidip yüzüne su çarptı; cevabı duyması mümkün değildi.

Bayan Weston bekledi. "Robbie yüzünden," dedi.

Weston elinde havluyla dışarı çıktı, yüzü öfkeden kıpkırmızıydı. "Neden bahsediyorsun sen?"

"Kaç zamandır birikti de birikti. Görmezden geleyim dedim ama artık yeter. Köylülerin çoğu Robbie'yi bir tehdit olarak görüyor. Çocukların akşamları bizim eve yaklaşması yasak."

"*Kendi* çocuğumuzu emanet ediyoruz o robota."

"Eh, millet bu konularda pek mantıklı düşünemiyor."

"O zaman hepsinin canı cehenneme."

"Öyle diyerek hiçbir şey çözülmüyor. Gidip oradan alışveriş yapmam gerekiyor. Her gün yüz yüze bakıyoruz. Ki bu günlerde şehirdeki robotların hali daha fena. New York'ta robotların gün batımından gün doğumuna kadar sokağa çıkmaları yasaklanmış."

"Ne güzel. Ama kendi evimizde robot bulundurmamıza engel olamazlar. Grace, yine nutuk çekiyorsun. Fark etmedim sanma. Sana hâlâ cevabım hayır! Robbie bizimle kalacak!"

Ama yine de karısını çok seviyordu; işin kötüsü, karısı da bunun farkındaydı. George Weston neticede zavallı bir erkekti, karısı ise bu acemi ve duyarlı cinsiyetin korkmayı öğrendiği bütün yöntemleri ustalıkla kullanıyordu.

Sonraki hafta on defa, "Robbie bizimle kalacak, *işte o kadar!*" diye çıkışsa da, sesi her seferinde daha cılız çıktı, karşılığında da gitgide daha sert yakınmalar işitti.

Gün geldi, Weston, başı önünde, kızının karşısına geçip onu kasabada "harika" bir vizivoks gösterisine davet etti.

Gloria neşeyle el çırptı. "Robbie de gelsin mi?"

"Olmaz, tatlım," dedi ama bunu söylerken yüzünü ekşitti. "Vizivoks gösterilerine robotları almıyorlar. Ama eve dönünce bir güzel anlatırsın." Cümlenin sonuna doğru boğazı düğümlenmiş, gözleri uzaklara bakıyordu.

Kasabadan döndüklerinde Gloria keyiften dört köşeydi, vizivoks gerçekten de muhteşem bir gösteriydi.

Babasının jetarabasını evin garajına park etmesini bekledi. "Robbie'ye anlatmak için sabırsızlanıyorum, baba. Bizimle gelseydi o da çok severdi, özellikle de Francis Fran'ın çıt çıkarmadan geri geri giderken Leopar Adamlar'dan birine çarpıp kaçmasını." Bir kez daha güldü. "Baba, Ay'da gerçekten Leopar Adamlar var mı?"

"Muhtemelen yoktur," dedi Weston, dalgın dalgın. "Oyun icabı işte." Arabayla daha fazla oyalanamazdı. Artık yüzleşmesi gerekiyordu.

Gloria bahçede koşturdu. "Robbie... Robbie!"

Sonra birden durup verandada kendisini süzen, ciddi bakışlı İskoç çoban köpeğine bakakaldı.

"Ne sevimli bir köpek!" Gloria basamakları çıktı, dikkatle köpeğe yaklaşıp sevdi. "Bana mı aldınız, baba?"

Annesi de yanlarına gelmişti. "Evet, Gloria. Sana aldık. Ne kadar da sevimli, değil mi? Tüylü, yumuşacık. Çok narindir. Küçük kızları çok *sever*."

"Oyun oynayabiliyor mu?"

"Tabii. Türlü türlü numarası var. İzlemek ister misin?"

"Hadi izleyelim. Robbie de görsün istiyorum. *Robbie!*" Durdu, tereddüde düştü, kaşlarını çattı. "Kesin vizivoksa götürmedim diye kızmıştır bana, odasından çıkmıyordur. Durumu açıkla ona, baba. Bana inanmayabilir ama sen söylersen inanır."

Weston dudaklarını büzdü. Karısına baktı, ama göz göze gelemedi.

Gloria başını kaldırdı, dönüp bodrum merdiveninden aşağı koşturdu, bir yandan da, "Robbie," diye seslendi. "Annem babam eve ne getirmiş, gel bak! Bana köpek almışlar, Robbie."

Küçük kız bir dakikaya geri döndü. Korkmuştu.

"Anne, Robbie odasında yok. Nerede?" Sorusuna yanıt alamadı. George Weston öksürdü, havada aylak aylak dolaşan bir bulut fazlasıyla ilgisini çekmiş gibiydi. Gloria'nın sesi titredi, ağlamaklı oldu. "Robbie nerede, anne?"

Bayan Weston oturdu, kızını usulca kendine çekti. "Sakın üzülme ama Robbie galiba çekmiş gitmiş."

"*Gitmiş* mi? Nereye? Nereye gitmiş, anne?"

"Kimse bilmiyor, tatlım. Yürümüş gitmiş. Aradık da aradık, bir türlü bulamadık."

"Yani hiç geri dönmeyecek mi?" Gözleri korkudan faltaşı gibi açılmıştı.

"Yakında bulur getiririz. Aramaya devam edeceğiz. O arada sen de yeni havhavınla oynarsın. Baksana şu sevimli şeye! İsmi Şimşek, çok maharetli..."

Ama Gloria'nın gözlerinden yaşlar süzülüyordu. "O pis köpeği istemiyorum ben. Robbie'yi istiyorum. Robbie'yi bulun bana." Üzüntüden boğazı düğümlendi, tiz hıçkırıklara boğuldu.

Bayan Weston yardım istercesine kocasına baktı ancak ayaklarını keyifsizce yere sürüyen George, kararlı gözlerini gökyüzünden ayırmayınca, Gloria'yı teselli etmek annesine kaldı. "Neden ağlıyorsun, Gloria? Robbie sadece bir makineydi. Eski püskü bir makine. Canlı bile değildi."

"*Makine* filan değildi!" diye haykırdı Gloria, hiddetle. "O da sizin, benim gibi bir *bireydi* ve benim *arkadaşımdı*. Geri gelsin. Annecim, lütfen geri gelsin."

Annesi homurdanıp pes etti, Gloria'yı acısıyla baş başa bıraktı.

"Bırakalım ağlasın," dedi kocasına. "Çocukluk acıları uzun sürmez. Birkaç güne o iğrenç robotu unutur gider."

Ama zaman gösterdi ki Bayan Weston fazla iyimser konuşmuştu. Doğrusu Gloria ağlamayı kesti ama gülümsemeyi de kesti ve gün geçtikçe sessizleşti, içine kapandı. Kızının pasif mutsuzluğu Bayan Weston'ı yavaş yavaş yıldırıyordu; pes etmemesinin tek sebebi, kocasına asla yenildiğini itiraf edemeyecek olmasıydı.

Sonra bir akşam oturma odasına daldı, koltuğa oturdu, kollarını kovuşturdu. Gözlerinden öfke saçıyordu.

Kocası boynunu uzatıp gazetenin üstünden ona baktı. "Yine ne oldu, Grace?"

"Ah, şu çocuk yok mu? Bugün köpeği geri göndermek zorunda kaldım. Gloria görmeye bile tahammül edemiyormuş. Öyle dedi. Sinir krizi geçirtecek bana."

Weston gazetesini kenara koydu. Biraz olsun ümitlenmişti. "Belki de... Belki de Robbie'yi geri getirsek iyi olur. Gayet mümkün, biliyor musun? Şeyle iletişime geçerim..."

"Hayır!" diye cevapladı Bayan Weston, acımasızca. "Sakın o robotun adını ağzına alma. Öyle kolay pes etmeyeceğiz. Benim çocuğum robotların elinde *büyümeyecek*. İsterse yıllarca sızlansın."

Hayal kırıklığına uğrayan Weston yerden gazetesini aldı. "Bu bir yıl böyle sürerse saçlarım ağarmaya başlar."

Karşılığında, "Çok yardımcı oluyorsun, George," diye soğuk bir yanıt aldı. "Gloria'ya lazım olan şey, hava değişikliği. Buradayken Robbie'yi nasıl unutsun? Bütün taşlar, ağaçlar kıza onu hatırlatıyor. Gerçekten duyduğum en *saçma* şey bu. Giden robotun yasını tutan çocuk mu olur?"

"Konudan sapma. Aklında ne gibi bir hava değişikliği var?"

"Gloria'yı New York'a götürelim."

"Şehre, ha? Hem de ağustosta! Ağustosta New York nasıldır, haberin var mı? Hiç çekilmez."

"Milyonlarca insan çekiyor."

"Gidebilecekleri burası gibi bir yer yok da ondan. New York'ta yaşamaları gerekmese, yaşamazlardı."

"Ama *bizim* gerekiyor. Bence hemen yola çıkalım, gerekli hazırlıkları yapar yapmaz. Şehirde Gloria'nın oyalanabileceği çok şey var. Arkadaşlar edinir, mutlu olur, o makineyi de unutur."

"Tanrım," diye yakındı hayat arkadaşı. "İnsanı kavuran o kaldırımlar!"

"Gitmemiz lazım," dedi Bayan Weston, istifini bozmadan. "Geçen ay içinde Gloria iki buçuk kilo kaybetti. Biricik kızımın sağlığı senin rahatından daha önemli."

"Keşke evcil robotundan ayırmadan önce düşünseydin biricik kızının sağlığını," diye homurdandı ama kendi kendine.

Şehre gideceklerini duyunca Gloria'da gözle görülür bir iyileşme oldu. Yolculuğun bahsini fazla açmıyordu ama açtığın-

da da hep çok sabırsızdı. Gülümsemesi ve eski iştahı büyük ölçüde yerine geldi.

Bayan Weston çok mutluydu, şüpheci kocasının başına kakmaktan da geri durmadı.

"Gördün mü, George? Uslu uslu valiz toplamama yardım ediyor. Dünyada hiç derdi tasası yokmuş gibi gevezelik ediyor. Tam da sana dediğim gibi, tek yapmamız gereken ona başka ilgi alanları bulmaktı."

George kuşkulu bir tavırla, "Hmm..." dedi, "umarım öyledir."

Ön hazırlıkları çabuk tamamladılar. Şehirde kalacakları evin işlerini hallettiler, şehir dışındaki evle ilgilenmesi için de bir çifti görevlendirdiler. Yolculuk günü gelip çattığında Gloria'nın hâlâ eski halinden eser yoktu. Robbie hakkında tek kelime etmiyordu.

Ailenin keyfi yerindeydi. Jirotaksiye atlayıp havaalanına gittiler (Weston'a kalsa kendi özel jirosunu kullanırdı ama sadece iki koltuğu olduğundan bagajları koyacak yer bile yoktu), kendilerini bekleyen uçağa bindiler.

"Gel, Gloria," diye seslendi Bayan Weston. "Pencere kenarını sana ayırdım ki manzarayı izleyebilesin."

Gloria neşeyle koridoru geçti, burnunu beyaz bir ovalin içindeki kalın, berrak cama yasladı, pür dikkat aşağıyı seyretti. İçerisi motorun ani öksürükleriyle dolunca ilgisi daha da arttı. Ayaklarının yerden kesilmesi ve ağırlığının ikiye katlanması hissinden korkmayacak kadar küçük ama hayran kalacak kadar da büyüktü. Yerler yamalı bohçayı andırmaya başlayınca burnunu camdan çekip annesine baktı.

"Şehre varmamız çok sürer mi, anne?" diye sordu, üşümüş burnunu ovuşturarak. Pencerede bıraktığı buğunun küçülüp kaybolmasını ilgiyle izliyordu.

"Yaklaşık yarım saate oradayız, tatlım." Peşinden hafif bir endişeyle, "Şehre gitmek ne güzel fikirdi, değil mi?" dedi. "Sen şimdi şehirdeki o binaları, insanları, ilginç ilginç şeyleri görünce nasıl da mutlu olursun. Her gün gider vizivoks seyrederiz, gösteri izleriz, sirke, kumsala gideriz..."

"Olur, anne," diye karşılık verdi Gloria, kayıtsız bir sesle. Uçak o esnada bir dizi bulutun üstünden geçiyordu, Gloria da kendini anında manzaraya kaptırmıştı. Sonra bulutlar kayboldu, Gloria tekrar annesine döndü. Çok büyük bir sır veriyormuş gibi gizemli bir havaya büründü.

"Neden şehre gittiğimizi *biliyorum*, anne."

"Öyle mi?" Bayan Weston şaşırmıştı. "Nedenmiş, tatlım?"

"Sürpriz olsun diye söylemediniz ama ben *biliyorum*." Bir an durup keskin zekâsına hayran kaldı, sonra mutlu mutlu güldü. "New York'a Robbie'yi bulmak için gidiyoruz, değil mi? Dedektif tutacağız."

George Weston'ın bu sözleri tam da su içerken duyması felaketle sonuçlandı. Nefesi kesildi, ağzından su püskürttü, öksürüklere boğuldu. Kendine gelince öylece durup baktı. Yüzü kıpkırmızıydı, üstü başı sırılsıklamdı ve sinirleri epey bozulmuştu.

Bayan Weston istifini bozmadı ama Gloria sorusunu daha kaygılı bir sesle tekrarlayınca kıvırmak zorunda kaldı.

"Bakarız," dedi, yüzünü ekşiterek. "Şimdi Jüpiter aşkına uslu uslu otur."

M.S. 1998'de New York, ziyaretçiler için tam bir cennetti, hem de tarihte hiç olmadığı kadar. Gloria'nın ebeveynleri bunun farkındaydı. Mümkün olduğunca tadını çıkardılar.

Karısının kesin talimatı üzerine George Weston yaklaşık bir aylığına işleri kendi haline bıraktı ki boş zamanlarını "Gloria'nın aklını başından almaya" harcayabilsin. Weston diğer her şey gibi bunu da oldukça verimli, titiz ve sistematik yapıyordu. Bir ay boyunca elinden geleni ardına koymamıştı.

Gloria'yı yarım kilometre yüksekliğinde Roosevelt Binası'nın tepesine çıkarmış, birlikte çatıların tırtıklı silüetine karışan Long Island ve New Jersey manzarasını seyretmişlerdi. Gittikleri hayvanat bahçelerinde Gloria oradaki "kanlı canlı aslana" korku ve hayranlıkla bakakaldı (bakıcıların yem olarak insan değil çiğ et verdiklerini öğrenince biraz hayal kırıklığına uğramıştı), bir de ısrarla "balinayı" görmek istedi.

Sırayla çeşit çeşit müze gezdiler, parkları, kumsalları, akvaryumları da boş geçmediler.

George, kızını yirmili yıllardan kalma eski tip bir tekneye bindirip Hudson Nehri'nden yukarı doğru gezintiye çıkardı. Gittikleri sergide Gloria stratosferde dolaştı; gökyüzü mora dönüyor, yıldızlar beliriyor, aşağıda puslu Dünya devasa, içbükey bir kâseyi andırıyordu. Duvarları camdan bir sualtı aracıyla Long Island Boğazı'nın derinliklerine inmiş, kendilerini oradan oraya kaçışan garip deniz canlılarının meraklı bakışları altında dalgalı ve yemyeşil bir dünyada bulmuşlardı.

Aynı derece heyecanlı olmasa da, Bayan Weston da kızı alışveriş merkezlerine götürmüş, ona başka türden bir eğlence dünyasını tanıtmıştı.

Doğrusu, bir aylık süre sona erdiğinde Westonlar Gloria'ya Robbie'yi unutturmak için akla gelebilecek her yolu denemişti. Ama başarıya ulaşıp ulaşmadıklarından emin değillerdi.

Gloria nereye giderse gitsin, etrafındaki robotlara karşı hâlâ aşırı ilgiliydi. Karşısındaki manzara ne kadar muhteşem olursa olsun, toy gözlerine ne kadar değişik gelirse gelsin, gözünün ucuyla metalik bir hareket yakaladığı an dönüp bakıyordu.

Bayan Weston, Gloria'yı robotlardan uzak tutmak için özel çaba sarf etmek zorunda kalıyordu.

Ve bu durum, Bilim ve Endüstri Müzesi'nde had safhaya ulaştı. Müze, ziyaretçilerine bilimdeki akıl sır ermeyen gelişmelerin çocukların anlayabileceği dilden anlatıldığı "çocuk özel programı"nı tanıttı. Bu tabii ki Westonların "mutlaka görülmesi gerekenler" listesinde en üst sıraya yerleşti.

Westonlar çok güçlü bir elektro mıknatıs gösterisine kendilerini kaptırmışlardı ki, Bayan Weston Gloria'nın ortadan kaybolduğunu fark etti. Başta panik yapsa da sakinleşip durumu görevlilere bildirdi, üç görevliyle birlikte müzeyi didik didik aradılar.

Elbette Gloria sebepsizce çekip gidecek bir kız değildi. Yaşına göre oldukça kararlı, tuttuğunu koparan biriydi; bu

açıdan ağırlıklı olarak annesinin genlerini taşıyordu. Üçüncü katta "Konuşan Robota Buradan Gidilir" yazılı bir tabela görmüştü. Böylesi bir tabelaya denk gelince, ebeveynlerinin de o taraftan gitmeye niyeti olmadığından, yapması gerekeni yapmıştı. Ailesinin bir anlık dikkatsizliğinden faydalanıp sıvışmış, tabelanın gösterdiği yönden ilerlemişti.

Konuşan Robot tam bir *gövde gösterisiydi*. Hiçbir işe yaramıyordu, sadece insanların ilgisini çekmek için tasarlanmıştı. Her saat başı görevlilerin eşlik ettiği bir grup, robotun önünde durup yetkili robot mühendisine fısıltıyla sorular soruyordu. Mühendisin robotun devreleri için uygun gördüğü sorular, Konuşan Robot'a aktarılıyordu.

Oldukça sıkıcı bir gösteriydi. On dördün karesinin yüz doksan altı olduğunu, o an havanın 22 santigrat derece, hava basıncının 30,02 inç cıva olduğunu, sodyumun atom ağırlığının ise 23 olduğunu bilmek hoştu ama bunun için bir robota gerek yoktu. Hele ki yerinden kıpırdayamayan, yirmi bir metre karelik alan kaplayan, hantal bir kablo ve bobin yığınına hiç gerek yoktu.

Dönüp robota ikinci kez soru soran pek kişi yoktu, ancak buluğ çağında bir kız sessizce bankta oturmuş, üçüncü seferi bekliyordu. Gloria girdiğinde içeride sadece o vardı.

Gloria, kıza bakmadı. O an diğer insanlar Gloria'ya çok da ilginç gelmiyordu. Onun yerine dikkatini tekerlekli, iri makineye verdi. Bir an dehşete düştü, kararsız kaldı. Bu daha önce gördüğü hiçbir robota benzemiyordu.

İncecik sesinde temkin ve tereddüt vardı. "Merhaba, Robot amca, siz Konuşan Robot musunuz acaba?" Tam emin olmasa da, tahminine göre konuşan bir robotun karşısında kibar davranmak gerekirdi.

(Buluğ çağındaki kızın yalın, ince yüzü düşüncelere daldı. Küçük bir not defteri çıkarıp dairesel hareketlerle hızlı hızlı bir şeyler yazmaya başladı.)

Yağlı çarklar vızıldadı, mekanik tınılı, aksansız, entonasyonsuz, gür bir ses lafa başladı; "Ben-konuşan-robotum."

Gloria, robota üzgün üzgün baktı. Gerçekten de *konuşabiliyordu* ama ses içinden bir yerlerden geliyordu. Muhatap alacak bir *yüzü* yoktu. "Bana yardım edebilir misin, Robot amca?"

Konuşan Robot, soruları yanıtlamak için tasarlanmıştı ve sistemine şimdiye dek yalnızca yanıtlayabileceği sorular girilmişti. Bu yüzden kendisinden son derece emindi. "Evet-edebilirim," dedi.

"Teşekkürler, Robot amca. Robbie'yi gördün mü?"

"Robbie-kim?"

"Robbie bir robot, Robot amca." Ayak parmaklarında yükseldi. "Boyu yaklaşık bu kadar, Robot amca, hatta biraz daha uzun. Çok cana yakındır. Kafası da var, biliyor musunuz? Hani sizin yok ama onun var, Robot amca."

Konuşan Robot konudan kopmuştu. "Robot-mu?"

"Evet, Robot amca. Tıpkı sizin gibi. Ama tabii konuşamıyor. Bir de gerçek insanlara benziyor."

"Benim-gibi-bir-robot-mu?"

"Evet, Robot amca."

Konuşan Robot buna cevap olarak deli gibi guruldadı, anlamsız sesler çıkardı. Kendisini belli bir obje olarak değil de, bir grubun elemanı olarak tanıtan bu radikal genellemeyi kaldıramamıştı. Görevini yerine getirip böylesi bir kavramı hazmetmeye çalıştı, yarım düzine bobini yandı. Uyarı sinyalleri ötmeye başlamıştı.

(Buluğ çağındaki kız bu noktada orayı terk etti. "Robotbilimin Uygulama Alanları" üzerine yazdığı Fizik-ı makalesi için gereken bilgileri toplamıştı. Bu makale, Susan Calvin'in konu hakkındaki çok sayıda makalesinin ilkiydi.)

Gloria durmuş, sabırsızlıkla makinenin cevabını bekliyordu ki, arkasından, "İşte orada," diyen bir ses duydu. Sesin sahibi annesiydi.

"Burada ne arıyorsun, yaramaz kız seni?" diye bağırdı Bayan Weston. Endişesi yerini bir anda öfkeye bırakmıştı. "Anneni babanı korkudan öldürüyordun, haberin var mı? Neden ortadan kayboldun?"

Robot mühendisi de onlarla birlikte içeri dalmış, saçını başını yoluyor, makineyi kimin kurcaladığını öğrenmeye çalışıyordu. "Uyarıları okumuyor musunuz?" diye çıkıştı. "Yanınızda görevli olmadan buraya girmeniz yasak."

Şamatanın içinde Gloria'nın üzgün sesi duyuldu. "Konuşan Robot'u görmek istemiştim, anne; hepsi bu. Belki Robbie'nin nerede olduğunu biliyordur dedim. İkisi de robot ya." Sonra aklına Robbie gelince fena oldu, bir anda gözlerinden oluk oluk yaşlar boşandı. "Robbie'yi *bulmam lazım*, anne. *Bulmam lazım.*"

Bayan Weston'ın da gözleri doldu. "Tanrım," dedi. "Gel hadi, George. Bu kadarına dayanamıyorum."

O akşam George Weston birkaç saatliğine dışarı çıktı, ertesi sabah pişkin bir suratla karısının karşısına geçti.

"Aklıma bir fikir geldi, Grace."

İlgisiz, sıkkın bir sesle, "Ne fikri?" diye sordu Bayan Weston.

"Gloria'yla alakalı."

"Robotu geri alalım demeyeceksin umarım?"

"Yok, tabii ki hayır."

"Söyle o zaman. Hiç yoktan iyidir. Ben ne *yaptıysam* işe yaramadı."

"Pekâlâ. Aklımdan geçen şu: Gloria'nın sorunu, Robbie'yi bir *makine* olarak değil de, bir *birey* olarak görmesi. Haliyle unutamıyor onu. Ama Robbie'nin levhalardan, kablolardan oluşan, gücünü elektrikten alan koca bir çelik ve bakır yığını olduğunu öğrenirse unutması daha kolay olmaz mı? Demeye çalıştığım, psikolojik açıdan saldıracağız."

"Nasıl yapmayı planlıyorsun?"

"Çok basit. Dün nereye gittim sanıyorsun? ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'den Robertson'ı ikna ettim, yarın bize tesislerini dolaştıracaklar. Üçümüz birlikte gideceğiz, tur bittiğinde robotların *cansız* olduğu fikri Gloria'nın aklına kazınmış olacak."

Bayan Weston'ın gözleri yavaş yavaş büyüdü, takdirle bakakaldı. "Vay canına, George; bence *iyi* fikir."

George Weston'ın yeleğinin düğmeleri gerildi. "Benden kötü fikir çıkmaz," dedi.

Bay Struthers oldukça titiz bir genel müdürdü, dolayısıyla çenesi biraz düşüktü. Bu iki özelliği bir araya gelince, her şeyin adım başı en ince detayına kadar açıklandığı, abartılı düzeyde bilgilendirici bir tur gerçekleştirdiler. Yine de Bayan Weston'ın canı hiç sıkılmamıştı. Hatta Bay Struthers'ı birkaç defa durdurup Gloria da anlayabilsin diye söylediklerini daha basit bir dille tekrarlattırmıştı. Anlatım gücünün takdir görmesine sevinen Bay Struthers, keyifle kasıldı, mümkün mertebe daha açıklayıcı olmaya çalıştı.

George Weston ise gittikçe sabırsızlanıyordu.

"Pardon, Bay Struthers," dedi, fotoelektrik hücreler hakkında konuşmakta olan genel müdürü bölerek. "Fabrikanızda sadece robotların çalıştığı bir bölüm var mı?"

"Nasıl? Ah, evet! Tabii var!" Bayan Weston'a gülümsedi. "Bir çeşit kısır döngü; robotlar robot yapıyor. Elbette böyle işler için robotları çok kullanmamaya özen gösteriyoruz. Her şeyden önce sendikalar müsaade etmez. Ancak yalnızca robot işgücü kullanarak sınırlı sayıda robot üretebiliyoruz, tamamen bilimsel deney amaçlı. Gelgelelim..." Kelebek gözlüğüyle avucuna vurdu, kendini tartışmaya hazırladı. "Her ne kadar emek hareketine genel olarak hep sıcak bakmış olsam da, işçi sendikalarının anlamadığı şey şu ki, robotların sahaya inmesi başta kafa karışıklığı yaratacak ama ilerleyen zamanlarda kaçınılmaz olarak..."

"Haklısınız, Bay Struthers," dedi Weston. "Ama fabrikanın o bahsettiğiniz bölümünü diyordum... Görebilir miyiz acaba orayı? Eminim çok ilginç bir yerdir."

"Evet! Evet, tabii ki!" Bay Struthers kelebek gözlüğünü tek hamlede takıp hafifçe öksürdü. Biraz bozulmuştu. "Beni takip edin, lütfen."

Üç misafiriyle birlikte uzun koridoru geçip merdivenlerden inerken öncesine kıyasla fazla konuşmadı. Ardından metalik vızıltılarla dolu, aydınlık, geniş odaya girdiklerinde

baraj kapakları açıldı, Struthers'ın ağzından oluk oluk açıklamalar döküldü.

"İşte geldik!" dedi, gururlu bir sesle. "Yalnızca robotlar çalışıyor! Başlarında beş adam bekliyor, odanın içinde durmak zorunda bile değiller. Beş yıldır, yani bu projeye başladığımızdan beri, tek bir kaza yaşamadık. Tabii burada monte edilen robotlar biraz basit kaçıyor ama..."

Genel müdürün sesi Gloria'nın kulaklarında çoktan boğuk bir mırıltı halini almıştı. Etrafta çok sayıda robot olmasına rağmen, geziyi gayet saçma ve sıkıcı buluyordu. Gerçi robotların hiçbiri Robbie'nin yanından geçemezdi; hepsine küçümser bakışlar atıyordu.

Fark etti ki bu odada insan yoktu. Sonra gözleri odanın öbür tarafındaki yuvarlak masada bir şeylerle uğraşan altı, yedi robota kaydı. Gözleri şaşkınlıktan yuvalarından fırladı. Oda büyüktü, tam göremiyordu ama robotlardan biri şeye benziyordu... şeye... gerçekten de *oydu*!

"Robbie!" Attığı çığlık havayı yarıp geçti, masanın etrafındaki robotlardan biri bocaladı, elindeki aleti düşürdü. Gloria'nın sevinçten gözü dönmüştü. Anne babasının elinden kurtulup tırabzanların arasından geçti, yaklaşık bir metre aşağıdaki zemine yumuşak bir iniş yaptı, kollarını sallaya sallaya, saçını savura savura Robbie'ye koştu.

Ve dehşete düşmüş, donakalmış üç yetişkin, heyecanlı küçük kızın göremediği şeyi gördü: Raylar üstünde salına salına ilerleyen dev traktörü.

Weston'ın aklını başına toplaması saliseler aldı ve o saliseler olayların gidişatını belirledi çünkü Gloria'yı yakalaması artık mümkün değildi. Weston can havliyle tırabzanlardan atlasa da, belli ki nafileydi. Bay Struthers denetçilere traktörü durdurmalarını işaret etti ancak denetçiler de neticede insandı; harekete geçmeleri zaman aldı.

Anında müdahale eden bir tek Robbie'ydi.

Metal bacaklarıyla karşıdan koşup küçük hanımı arasındaki mesafeyi hızla kat etti. Her şey bir anda oldu. Robbie, hızını biraz olsun kesmeden kolunun tek hareketiyle

Gloria'yı kaptı, haliyle kızın nefesi kesildi. Olan biteni tam kavrayamayan Weston, Robbie'nin yanından geçip gittiğini görmekten ziyade hissetti. Robot hemen ardından ani fren yaptı. Robbie'nin müdahalesinden yarım saniye sonra traktörün yolu Gloria'nınkiyle kesişti, üç metre daha gidip yavaşladı, gıcırdayarak durdu.

Gloria soluklandı, ebeveynleriyle bir dizi kucaklaşmanın ardından heyecanla Robbie'ye döndü. Arkadaşına kavuşmuş olmaktan başka hiçbir şeyi umursamıyordu.

Fakat Bayan Weston'ın yüzündeki rahatlama ifadesi, yerini karamsar bir kuşkuya bıraktı. Kocasına baktı; üstü başı dağılmış olmasına rağmen tehditkâr görünmeyi başardı. "Bunların hepsini *sen planladın*, değil mi?"

George Weston mendiliyle alnındaki terleri sildi. Eli titriyordu. Dudaklarına gergin ve son derece cılız bir gülümseme yayıldı.

Bayan Weston üsteledi, "Robbie mühendislik ya da inşaat için tasarlanmadı. İki alanda da hiçbir işe yaramaz. Gloria gelsin bulsun diye sen onu oraya bilerek yerleştirdin. İtiraf et."

"Şey, evet," dedi Weston. "Ama Grace, nereden bileyim kavuşmalarının böyle şiddetli olacağını? Robbie, Gloria'nın hayatını kurtardı, kabul et. Yine mi *kovacaksın* zavallıyı?"

Grace Weston düşünüp taşındı. Gloria ve Robbie'ye baktı, bir süre dalgın dalgın onları izledi. Gloria, robotun boynuna öyle bir sarılmıştı ki, metal olmayan hiçbir yaratık sağ kalmazdı. Kızcağız mutluluktan dört köşe olmuş, mırıl mırıl bir şeyler saçmalıyordu. Robbie, krom çeliğinden kollarıyla (ki beş santim çapında çelik bir çubuğu büküp kraker yapabilecek güçteydi) küçük kıza nazikçe ve büyük bir sevgiyle sarılmış, gözlerinden koyu kırmızı ışıklar saçıyordu.

"Eh," dedi Bayan Weston sonunda, "paslanana kadar bizimle kalsın madem."

Susan Calvin omuz silkti. "Kalmadı tabii. Yıl 1998'di. 2002'de konuşan mobil robotu icat ettik, konuşamayan tüm modeller demode oldu. Organik unsurlar için bu bardağı taşıran son damlaydı. Hükümetlerin çoğu 2003 ile 2007 yılları arasında Dünya üzerinde bilimsel araştırma harici robot kullanımını yasakladı."

"O zaman Gloria eninde sonunda Robbie'yi unutmak zorunda mı kaldı?"

"Korkarım öyle. Ama bence sekiz yaşına kıyasla on beş yaşında daha az üzülmüştür. Yine de insanlığın sergilediği tutum gereksiz ve aptalcaydı. ABD Robotları, 2007'de onlara katıldığımda finansal açıdan dibe vurmuştu. Önceleri birkaç aya kalmaz, işime aniden son verilir diyordum ama sonra neyse ki dünyadışı pazarı oluşturduk."

"Oradan itibaren işleriniz yolunda gitti tabii."

"Pek değil. Elimizdekileri uyarlamakla işe başladık. Şu ilk konuşan modeller gibi. Yaklaşık üç buçuk metre boyunda, son derece hantal, pek işe yaramayan modellerdi. Maden istasyonunun kurulumuna yardımcı olmaları için Merkür'e gönderdik onları ama başarısızlıkla sonuçlandı."

Başımı kaldırdım, şaşkın şaşkın baktım. "Öyle mi? Merkür Madenleri'nde milyar dolarlar dönüyor sanıyordum."

"Şimdilerde öyle ama başarı ikinci denemede sağlandı. Konu hakkında daha fazla bilgi istiyorsanız, Gregory Powell'ı araştırmanızı tavsiye ederim. Michael Donovan'la birlikte ikisi, onlu ve yirmili yıllardaki en zor vakaların üstesinden geldi. Donovan'dan yıllarca haber alamadım fakat Powell burada, New York'ta oturuyor. Dede olmuş, düşününce çok garip geliyor. Gençliğini hatırlıyorum sadece. Tabii o zamanlar ben de gençtim."

Daha çok konuşturmaya çalıştım. "Doktor Calvin, olanları ana hatlarıyla anlatırsanız detayları ben daha sonra Bay Powell'dan öğrenirim." (Ki ilerleyen zamanlarda tam da öyle yaptım.)

Zayıf ellerini masaya koyup inceledi. "İki, üç tanesi hakkında bir şeyler biliyorum," dedi.

"Merkür'le başlayalım," diye önerdim.

"İkinci Merkür Keşif Gezisi başlatıldığında yıl sanırım 2015'ti.

Tamamen keşif amaçlıydı ve ABD Robotları ile Solar Mineraller birlikte finanse ediyordu. Henüz prototip aşamasında olan yeni bir çeşit robot kullanılıyordu. Gregory Powell ve Michael Donovan..."

Kovalamaca

Gregory Powell'ın en sevdiği klişelerden biri, "Acele işe şeytan karışır"dı, dolayısıyla kızıl saçları terden keçe gibi olmuş Mike Donovan basamakları atlaya atlaya merdivenlerden inip yanına gelince Powell kaşlarını çattı.

"Ne oldu?" dedi. "Tırnağını mı kırdın?"

"Ahhh!" diye hırladı Donovan, hararetle. "Bütün gün alt katmanlarda ne halt ediyordun?" Derin bir nefes alıp, "Speedy hâlâ dönmedi," diye patladı.

Powell'ın gözleri bir an büyüdü, merdivenlerde durdu kaldı, sonra kendine gelip tırmanmaya devam etti. En üst basamağa ulaşınca, "Selenyum toplamaya mı gönderdin?" dedi.

"Evet."

"Ne kadardır dışarıda?"

"Beş saat oluyor."

İkisinden de çıt yok! Durum çok can sıkıcıydı. Merkür'e geleli daha ancak on iki saat olmuşken, boğazlarına kadar belaya batmışlardı. Merkür eskiden beridir Güneş Sistemi'nin lanetli gezegeni olarak bilinirdi ama lanetli bile olsa bu kadarı fazlaydı.

Powell, "En baştan, teker teker anlat," dedi.

Radyo odasına girmişlerdi, içeride daha şimdiden antika olmuş ekipmanlara Powell ve Donovan gelmeden önceki on yıl boyunca kimse dokunmamıştı. Teknolojik açıdan on yıl

bile büyük fark yaratıyordu. Örneğin Speedy'nin 2005'teki robotlarla hiç alakası yoktu. Gerçi o zamanlar robotbilimde inanılmaz gelişmeler kaydediliyordu. Powell parlak, metal bir yüzeye usulca dokundu. Odadaki her şeyin üstüne sinmiş terk edilmişlik hissi son derece iç karartıcıydı.

Bunu Donovan da hissetmiş olacak ki lafa başladı, "Radyoyla nerede olduğunu tespit etmeye çalıştım ama olmadı. Merkür'ün güneşli tarafında radyo işe yaramıyor. İki kilometrelik alanın ötesini göremiyorsun. Birinci Keşif Gezisi'nin başarısızlık sebeplerinden biri de bu. Ultradalga ekipmanları kurmamız ise haftalar sürer..."

"Geç bunları. Ne *buldun*, onu söyle."

"Kısa dalgada Speedy'nin düzensiz sinyallerini yakaladım. Sadece yerini tayin edebildim. Böyle iki saat boyunca izini sürdüm, sonuçları haritaya aktardım."

Arka cebinden kare şeklinde, sarı bir parşömen çıkardı (başarısız olan Birinci Keşif Gezisi'nden kalmaydı) ve şiddetle masaya vurdu, avucuyla yuvarlayıp açtı. Powell kollarını göğsünde kovuşturmuş, uzaktan izliyordu.

Oldukça gergin görünen Donovan, kalemiyle işaret etti. "Kırmızı çarpı selenyum damarı. Sen kendin işaretledin."

"Hangisi?" diye araya girdi Powell. "MacDougal gitmeden üç yeri işaretlemişti."

"Haliyle en yakındakine gönderdim Speedy'yi. Yirmi yedi kilometre uzakta. Ama ne fark eder ki?" Sesinde gerilim vardı. "Speedy'nin geçtiği yerlere de kurşun kalemle nokta koydum."

Ve ilk defa Powell'ın yapmacık umursamazlığı sarsıldı, eli haritaya fırladı.

"*Sen* ciddi misin? Böyle bir şey mümkün değil."

"Olmuş işte," diye homurdandı Donovan.

Küçük noktalar, kırmızı çarpıyla işaretlenmiş selenyum damarının etrafında kaba bir çember çiziyordu. Powell'in parmakları kahverengi bıyığına gitti, kaygılı olduğu her halinden belliydi.

Donovan ekledi: "Takibini yaptığım iki saat içinde o lanet

damarın etrafını dört defa turladı. Bana öyle geliyor ki, sonsuza dek dönüp duracak. Başımız belada, farkında mısın?"

Powell başını kaldırıp baktı, hiçbir şey söylemedi. Gayet de farkındaydı. Merkür'ün tam tepede parlayan korkunç güneşi ile aralarındaki tek koruma olan fotosel levhalar patlamıştı. Tek çıkar yolları selenyumdu. Selenyumu elde edebilecek tek kişi Speedy'ydi. Eğer Speedy geri dönmezse, selenyumsuz kalırlardı. Selenyumsuz kalırlarsa, fotosel levhalar tamir edilemezdi. Fotosel levhalar olmayınca da ölümlerden ölüm beğeneceklerdi, mesela canlı canlı kavrulmak gibi.

Donovan kızıl saçlarını sertçe karıştırdı, keyifsiz bir sesle lafa başladı. "Güneş Sistemi'nin diline düşeceğiz, Greg. Nasıl her şey bu kadar kötü gidebilir? Günyüzü Maden İstasyonu'nun yeniden açılıp açılamayacağına dair rapor hazırlasınlar diye koskoca Powell ve Donovan'ı Merkür'e gönderiyorlar, elimizin altındaki modern tekniklere ve robotlara rağmen ilk günden her şeyi berbat ediyoruz. Hem de gayet sıradan bir görevde. Bir daha insan içine çıkamayız."

"Tek derdimiz o olsun," diye yanıtladı Powell, sessizce. "Derhal bir şeyler yapmazsak insan içine çıkmamız zaten mümkün olmayacak."

"Saçma sapan konuşma! Sen işin şakasındasın ama ben değilim, Greg. Bizi buraya tek bir robotla göndermek rezillikti. Hem fotosel levhaları kendi başımıza halletmek de *senin* parlak fikrindi."

"Haksızlık ediyorsun ama. Sen de biliyorsun ki o kararı ikimiz birlikte verdik. Tek ihtiyacımız olan, bir kilogram selenyum ile Sabitbaşlı Dielektrot Levhası'ydı. Üç saate hallolurdu. Kaldı ki, güneşli tarafın her yerinde saf selenyum damarları var. MacDougal'ın spektroreflektörü beş dakikada üç damar buldu, haksız mıyım? Jüpiter aşkına! Oturup bir sonraki teması bekleyemezdik."

"Peki ne yapacağız? Powell, aklında bir fikir var. Biliyorum. Yoksa bu kadar sakin olmazdın. Senin de canın benimki kadar tatlı. Hadi, çıkar ağzındaki baklayı!"

"Gidip Speedy'yi kendimiz getiremeyiz, Mike, güneşli ta-

rafta bu mümkün olmaz. Son teknoloji güneş giysileri bile direkt günışığına yirmi dakikadan fazla maruz kalamaz. Ama ne derler bilirsin; 'Çivi çiviyi söker.' Belki durum o kadar da kötü değildir, Mike, ne dersin? Alt katmanlarda altı robotumuz var. Onları kullanabiliriz. Tabii bozuk *değillerse*."

Donovan'ın gözleri bir an ümitle parladı. "Birinci Keşif Gezisi'nden kalma altı robotu mu diyorsun? Emin misin? Robotaltı makineler olabilirler. Robot modelleri açısından on yıl uzun bir süre, biliyorsun."

"Hayır, robotlar. Bütün gün onları inceledim. Eminim. Pozitronik beyinleri var; tabii biraz ilkel kaçıyor." Haritayı cebine soktu. "Hadi aşağı inelim."

Robotlar en aşağı katmandaydı. Altısının da etrafında içerikleri bilinmeyen paketler yığılmıştı. Robotlar epeyce büyüktü ve yerde oturur pozisyonda olmalarına rağmen bacakları almış başını gidiyordu. Kafaları ise yerden iki metre yüksekti.

Donovan ıslık çaldı. "Şunların büyüklüğüne baksana! Göğüslerinin çevresi üç metre vardır."

"Evet çünkü eski McGuffy çarkları kullanıyorlar. İçlerini açtım baktım, tam bir rezalet."

"Herhangi birini çalıştırdın mı?"

"Hayır. Gerek olmadı. Ama bence bir problemleri yok. Diyaframları bile iş görür vaziyette. Belki konuşabilirler."

Konuşurken bir yandan en yakınındaki robotun vidalarını açıp göğüs levhasını çıkardı, robotlara can veren, atom enerjisiyle çalışan, içinde kıvılcımlar dolaşan beş santimlik küreyi robota taktı. Önce sığmayacak gibi oldu ama başardı, sonra levhayı tekrar yavaş yavaş yerine vidaladı. Modern modellerde kullanılan radyo kumanda teknolojisinden on yıl önce kimse haberdar değildi. Ardından aynı işlemi diğer beş robota da uyguladı.

Donovan tedirgin bir sesle, "Hareket etmiyorlar," dedi.

"Hareket emri vermedik," diye durumu özetledi Powell. Sıranın başındaki robota dönüp göğsüne vurdu. "Baksana! Duyuyor musun beni?"

Canavarın kafası yavaşça eğildi, gözleri Powell'a kilitlendi. Sonra ortaçağ fonograflarını andıran, sert, gıcırdar bir sesle, "Evet, sahip," diye hırladı.

Powell, Donovan'a bakıp keyifsiz keyifsiz sırıttı. "Duydun mu? Dünya'da robotların yasaklanmak üzere olduğu dönemlerde piyasadaki ilk konuşan robotlar böyleydi. Üreticiler insanların güvenini kazanmak için makinelere kölelik kompleksi yüklediler."

"İşe yaramadı," diye mırıldandı Donovan.

"Evet, yaramadı ama hiç değilse ellerinden geleni yaptılar." Tekrar robota döndü. "Ayağa kalk!"

Robot yavaşça yükseldi, Donovan kafasını kaldırdı da kaldırdı, dudaklarını büzüp ıslık çaldı.

Powell, "Yüzeye çıkabilir misin?" dedi. "Günışığına?"

Robotun hantal beyni çalışırken sessizlik oldu. Sonra, "Evet, sahip," dedi.

"Güzel. Kilometre nedir, bilir misin?"

Biraz daha düşündü, yine ağır ağır cevapladı. "Evet, sahip."

"O zaman seni yüzeye çıkaracağız, yönünü tayin edeceğiz. Yaklaşık yirmi yedi kilometre gideceksin, o civarlarda senden daha küçük başka bir robot göreceksin. Bu kadarını anladın mı?"

"Evet, sahip."

"O robotu bulunca geri dönmesini emredeceksin. Eğer dönmek istemezse, zorla alıp getireceksin."

Donovan, Powell'ın kolunu sıktı. "Neden doğrudan selenyuma göndermiyoruz?"

"Çünkü Speedy'nin geri gelmesini istiyorum, geri zekâlı. Ne arızası var, öğrenmek istiyorum." Sonra robota, "Pekâlâ," dedi. "Beni takip et."

Robot yerinden kıpırdamadı; onun yerine boğuk sesiyle, "Özür dilerim, sahip, ama yapamam," dedi, "üstüme binmeniz gerekiyor." Hantal kollarını birbirine vurdu, küt parmaklarını birbirine geçirdi.

Powell bakakaldı, bıyığını çekiştirerek, "Yandık..." dedi.

Donovan'ın gözleri büyüdü. "Üstüne mi binmemiz lazım? At gibi mi?"

"Sanırım öyle. Ama neden, bilmiyorum. Anlamadım... Yok, dur, anladım. Dedim ya, o günlerde robot güvenliğine çok önem veriliyordu. Demek ki üstlerinde binicileri olmadan tek başlarına hareket etmelerini engelleyerek robotları güvenli göstermeyi amaçlamışlar. Şimdi ne yapacağız?"

"Ben de onu düşünüyorum," diye mırıldandı Donovan. "Yanımızda robot olsun ya da olmasın, yüzeye çıkmamız mümkün değil. Jüpiter aşkına..." Parmaklarını iki kere şıklattı. Telaşlanmıştı. "Şu haritayı versene. Boşuna mı iki saat oturup onu inceledim? Burası bir Maden İstasyonu. Neden tünelleri kullanmıyoruz?"

Maden İstasyonu haritada siyah bir çemberle işaretlenmişti. Kesik çizgilerle gösterilen tüneller ise istasyonu örümcek ağı gibi sarmıştı.

Donovan, haritanın altındaki sembol listesini inceledi. "Bak," dedi. "Küçük siyah noktalar yüzeye açılıyor; şuradaki selenyum damarına yaklaşık beş kilometre. Üstünde bir rakam var. İnsan daha büyük yazar... 13a. Eğer robotlar buralara aşinaysa..."

Powell bu soruyu robota iletti, karşılığında ruhsuz bir, "Evet, sahip," aldı. "Güneş giysini kap gel," dedi Powell, memnuniyetle.

İkisi de güneş giysilerini ilk kez giyiyordu, ki varır varmaz giymeleri gerekeceğini tahmin bile edemezlerdi. Kollarını, bacaklarını oynattılar; hantal ve rahatsızdı.

Güneş giysileri, normal uzay giysilerinden çok daha kaba, çok daha çirkindi. Ama bir o kadar da hafifti çünkü yapımlarında hiç metal kullanılmamıştı. Isıya dayanıklı plastik ve kimyasal işlemlere tabi tutulmuş koruyucu katmanlardan oluşuyordu ve havayı kupkuru tutmak için desikasyon üniteleriyle donatılmışlardı. Güneş giysileri, Merkür'ün kavurucu güneşine yirmi dakikaya kadar dayanabiliyordu. Beş, on dakika daha fazla maruz kalınca bile, içindeki kişi hemen ölmüyordu.

Güneş giysisine rağmen robot, ellerini üzengi yaptı; Powell'ın büründüğü grotesk kılık karşısında zerre şaşkınlık göstermemişti.

Powell'ın telsizden geçen sesi cızırtılı ve gür bir hal almıştı: "Bizi 13a numaralı çıkışa götürmeye hazır mısın?"

"Evet, sahip."

Powell duruma sevindi, radyo kumandaları çalışmasa da en azından telsizler iş görüyordu. "Atla bir tanesinin sırtına, Mike," dedi Donovan'a.

Eğreti üzengiye tek ayağını koyup kendini yukarı attı. Yeri gayet rahattı, robotun kambur sırtı bu iş için özel tasarlanmıştı, omuzlarda bacakları koyacak oyuklar vardı ve haddinden uzun "kulakların" ne amaca hizmet ettiğini Powell şimdi daha iyi anlıyordu.

Powell, robotun kulaklarını tuttu, kafasını çevirdi. Altındaki binek ağır ağır döndü. "Yürü bakalım." Ama olaya hiç de iyimser bakamıyordu.

Dev robotlar yavaş ve mekanik hareketlerle kapıdan geçerken Powell ve Donovan tavana çarpmamak için başlarını eğdi. Robotların hantal, monoton adımları dar koridor boyunca ilerledi, hava kilidine kadar ulaştı.

İleride nokta halini alana dek uzayıp giden havasız tünele bakınca Powell, ellerinde ilkel robotlardan başka şey olmayan Birinci Keşif Gezisi'nin her şeye rağmen nasıl da büyük bir iş başardığını daha iyi idrak etti. Başarısızlığa uğramış olsalar da, onların başarısızlığı, Güneş Sistemi'nin çoğu başarısından daha takdire şayandı.

Robotlar adımlarını hiç değiştirmeden, sabit bir hızla ilerlemeye devam etti.

Powell, "Bu tünellerin ışıklarla donatıldığını, havanın da Dünya sıcaklığında olduğunu fark ettin mi?" dedi. "Buraya kimse uğramasa da on yıl boyunca muhtemelen hep böyleydi."

"Ama nasıl?"

"Enerji ucuz; Güneş Sistemi'ndeki en ucuz enerji. Merkür'ün güneşli yüzünde güneş enerjisi hiç de *küçümsenecek* gibi değil. İstasyonun dağ kenarında gölgeli bir yerde

değil de doğrudan güneşin altında kurulmasının sebebi bu. Dev bir elektrik santrali. Isı, elektriğe, ışığa, mekanik güce vesaire dönüşüyor, böylece aynı anda hem enerji sağlanıyor, hem de istasyon serinliyor."

"Bak," dedi Donovan. "Çok eğitici konuşuyorsun ama konuyu değiştirsek diyorum. Bu bahsettiğin enerji dönüşümü ağırlıklı olarak fotosel levhalarla yapılıyor, o da şu an hiç hoşuma gitmeyen bir konu."

Powell birazcık homurdandı, Donovan sessizliği bozmak için bambaşka bir konuya geçti. "Baksana, Greg. Speedy'nin nesi var acaba? Hiç anlamadım."

Güneş giysisi içinde omuz silkmek kolay değildi ama Powell yine de elinden geleni yaptı. "Bilmiyorum, Mike. Merkür ortamına son derece uygun bir robot. Isı umurunda bile değil, düşük yerçekimi ve çatlak zeminler için özel tasarlanmış. Hiçbir arıza çıkarmaması lazım aslında."

Sessizlik çöktü. Bu sefer sessizlik epeyce sürdü.

"Sahip," dedi robot. "Geldik."

Powell dalmıştı. Birden kendine gelip, "Nasıl?" dedi. "Hadi çıkalım o zaman; yüzeye çıkalım."

Kendilerini ufak bir ek istasyonda buldular. İçerisi boş, havasız ve darmadağınıktı. Donovan, el fenerinin ışığında duvarlardan birinin üst kısmına açılmış tırtıklı deliği inceledi.

"Meteorit mi dersin?" diye sordu.

Powell omuz silkti. "Boş versene. Kimin umurunda? Hadi çıkalım."

Siyah bazaltlardan oluşan yüksek bir kayalık güneşi kesiyor, havasız, kapkaranlık gölgesi Powell ve Donovan'ın üstüne düşüyordu. Önlerinde uzanan gölge, bir noktada bıçak gibi kesiliyor, oradan itibaren çakıllı zeminin sayısız kristalinden ışıl ışıl yansıyan o parlak beyaz ışık başlıyordu.

"Uzay ne tuhaf!" dedi Donovan, hayranlıkla. "Aynı kar gibi." Gerçekten de öyleydi.

Powell'ın gözleri Merkür'ün ışıltılı zemininden ufka doğru kaydı; göz kamaştıran, enfes bir manzaraydı.

"Burası gezegenin diğer yerlerinden çok farklı," dedi. "Merkür'ün genelde albedosu düşüktür ve toprak ağırlıklı olarak gri süngertaşından oluşur. Aşağı yukarı Ay gibi. Ne kadar da güzel, değil mi?"

Neyse ki vizörlerinde ışık filtreleri bulunuyordu. Manzara ne kadar güzel de olsa, düz camdan günışığına baksalar yarım dakika içinde kör olurlardı.

Donovan, bileğindeki yaylı termometreye baktı. "Vay canına, sıcaklık seksen santigrat!"

Powell kendi termometresine baktı. "Hmm... Biraz fazlaymış. Atmosferden dolayı."

"Merkür'de mi? Saçmalama!"

"Merkür'de aslında hava vardır," diye açıkladı Powell, dalgın dalgın. Vizöründeki dürbün eklentisini ayarlamakla meşguldü ve güneş giysisinin tombul parmakları işi zorlaştırıyordu. "Yüzeyinde ince bir gaz tabakası var; Merkür'ün yer çekimine uygun ağırlıkta, uçucu element ve bileşiklerin buharlaşmasıyla oluşuyor. Bilirsin işte, selenyum, iyot, cıva, galyum, potasyum, bizmut, uçucu oksitler falan. Buharlar gölgeli yerlere sürüklenip yoğunlaşıyor, dışarıya ısı veriyor. Dev bir imbik gibi düşün. Hatta el feneri tutarsan kayalıkların kenarlarında rengi atmış sülfür ya da çiylenmiş cıva görebiliriz."

"Ne önemi var? Seksen derece, giysilerimize vız gelir."

Powell dürbün eklentilerini takmıştı, salyangoz gibi antenleri vardı artık.

Donovan gerilmişti. "Bir şey görüyor musun?"

Powell hemen cevap vermedi, verdiğinde ise sesi tedirgin ve düşünceliydi. "Ufukta siyah bir nokta var. Selenyum damarı olabilir. Tam olması gereken yerde. Ama Speedy'yi göremiyorum."

Powell daha iyi görebilmek için kendini yukarı kaldırdı. Robotun omuzlarında yükselmiş, her an düşecekmiş gibi ayakta duruyordu. Bacakları açık, gözleri kısık halde, "Dur bir dakika," dedi. "Galiba... Evet, kesinlikle o. Bu tarafa geliyor."

Donovan, Powell'ın parmağının gösterdiği yere baktı. Dürbünleri takılı değildi ama ışıl ışıl kristal zeminde küçücük bir karaltı hareket ediyordu.

"Gördüm," diye bağırdı. "Hadi gidelim!"

Powell yine robotun omzuna oturmuştu. Eldivenli eli kocaman robotun varil gibi göğsüne vurdu. "Yürü bakalım!"

"Deh," dedi Donovan, ardından topuklarıyla robotunu mahmuzladı.

Robotlar yola çıktı. Tok ve düzenli ayak seslerini havasız ortamda kimse duymuyordu çünkü güneş giysilerinin yapımında kullanılan ametal madde ses geçirmiyordu. Sadece duyma eşiğinin altında kalan ritmik titreşimler hissediliyordu.

"Daha hızlı," diye bağırdı Donovan. Ritim değişmedi.

"İşe yaramıyor!" diye karşılık verdi Powell. "Bu hurda yığınlarının hızları sabit. Selektif fleksör takarlar mı hiç bunlara?"

Gölgeden çıkmışlardı, akkor günışığı başlarından aşağı kaynar su gibi döküldü.

Donovan istemsizce başını eğdi. "Vay canına! Bana mı öyle geliyor, yoksa hava mı ısındı?"

Powell'ın cevabı, "Birazdan daha da ısınacak," oldu. "Bir gözün Speedy'de olsun."

SPD 13 seri numaralı robot iyice yaklaşmıştı, şimdi daha net seçilebiliyordu. Şık tasarımlı, zarif bedeninden ışıklar saçıyor, çatlak arazide seke seke ilerliyordu. İsmi tabii ki seri numarasından geliyordu ama gayet yerinde bir isim seçmişlerdi çünkü SPD modelleri, Birleşik Devletler Robot ve Mekanik İnsan A.Ş. tarafından üretilen robotlar içinde en hızlılardandı.

"Merhaba, Speedy," diye haykırdı Donovan, deli gibi el sallayarak.

"Speedy!" diye seslendi Powell. "Buraya gel!"

Firari robot ile aralarındaki mesafe hızla azalıyordu. Bunda Donovan ve Powell'ın elli yıllık külüstürlerinden ziyade Speedy'nin payı daha büyüktü.

Biraz daha yaklaştıkça Speedy'nin yalpaladığını fark ettiler, gözle görülür şekilde iki yana sendeliyordu. Sonra Powell tekrar el salladı, kompakt kulaklık takımının radyo vericisine maksimum güç gönderip bir kere daha seslenmek üzereydi ki, Speedy kafasını kaldırıp onları gördü.

Speedy durdu, bir süre öyle bekledi. Durduğu yerde hafif hafif salınıyordu; rüzgârda salınan yapraklar gibi.

Powell seslendi: "Hadi, Speedy. Gel buraya, oğlum."

Bunun üzerine ilk kez Powell'ın kulaklıklarında Speedy'nin robotik sesi duyuldu.

"Tatlım, hadi oyun oynayalım. Sen beni yakala, ben de seni; bıçağımızı hiçbir aşk kesemez. Çünkü ben küçük, tatlı bir düğünçiçeğiyim. Hay aksi!" Topukları üzerinde dönüp geldiği yöne geri koştu. Yerinden öyle hızlı ve öfkeli fırladı ki, tozu dumana kattı.

Uzaklara kaçarken son sözleri, "Koca meşe ağacının altında küçük bir çiçek var," oldu, peşinden insanlardaki karşılığı hıçkırık *olabilecek*, tuhaf, metalik bir tıkırtı duyuldu.

Donovan bitkin bir sesle, "Gilbert ve Sullivan'ı nerede duymuş?" dedi. "Baksana, Greg. Sarhoş olmuş, ya da *öyle bir şey*."

"Demesen anlamayacaktım," diye tersledi Powell. "Kayalığa geri dönelim. Piştim burada."

Çaresiz sessizliği Powell bozdu. "Birincisi," dedi, "Speedy sarhoş değil. İnsanlar sarhoş olur, Speedy ise bir robot. Gelgelelim, robotlarda sarhoşluk belirtileri yaratan bir arızası var."

"Bence sarhoş," dedi Donovan, halden anlar bir tavırla. "Ve oyun oynuyoruz sanıyor. Ama oynamıyoruz. Bu bizim için çok ciddi bir ölüm kalım meselesi."

"Pekâlâ, acelesi yok. Robot, robottur. Arızası neymiş anlarsak tamir edip işimize bakarız."

"Anlayabilirsek tabii," dedi Donovan yüzünü ekşiterek.

Powell kulak asmadı. "Speedy normal Merkür ortamına son derece uygun bir robot. Ama bu bölge..." Kolunu sallayıp etrafı gösterdi. "Burada bir anormallik var. Al sana bir ipucu.

Tüm bu kristaller nereden geliyor? Bir sıvının yavaşça soğuması sonucu oluşmuş olabilir, peki Merkür'ün güneşinde soğuyacak kadar sıcak hangi sıvı var?"

"Volkanik aktivite," diye tahmin yürüttü Donovan. Powell'ın vücudu anında gerildi.

"Yanardağlardan fışkırmış olabilir," dedi kısık, tuhaf bir sesle. Beş dakika boyunca kıpırdamadan durdu.

Sonra, "Söyle bana, Mike," dedi. "Selenyuma gönderirken Speedy'ye ne dedin?"

Donovan şaşırmıştı. "Kahretsin, hatırlamıyorum. Git, getir dedim işte."

"Tamam, biliyorum. Ama nasıl söyledin? Tam olarak hangi kelimeleri kullandın?"

"Dedim ki... şey... 'Speedy, bize selenyum lazım. Bilmem nerede selenyum var. Git, getir.' O kadar. Daha ne söyleyecektim?"

"Emre aciliyet katmadın, değil mi?"

"Neden katayım? Rutin bir emirdi."

Powell iç çekti. "İş işten geçti artık. Başımız belada." Robotundan inmiş, oturup sırtını kayalığa dayamıştı. Donovan da yanına gitti, kol kola girdiler. Uzaklarda yakıcı günışığı pusuya yatmış, onları bekliyordu. Hemen yanıbaşlarındaki iki dev robot ise, hiç kırpmadıkları, aldırışsız bakan fotoelektrik gözlerinin kırmızı, solgun ışığı hariç tamamen kamufle olmuştu.

Ne kadar da umursamazlardı! Tıpkı bu kendi küçük, laneti büyük Merkür gibi.

Donovan, telsizinde Powell'ın gergin sesini duydu: "Bak şimdi, işe robotbilimin üç temel kanunuyla başlayalım; robotların pozitronik beyinlerine kazınmış üç kanunla." Kanunları saydıkça karanlıkta görünmeyen eldivenli parmaklarını birer birer kapattı.

"Birincisi; robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz."

"Evet!"

"İkincisi," diye devam etti Powell. "Robotlar, Birinci

Kanun'la çakışmadığı sürece insanlar tarafından verilen emirlere itaat etmek zorundadır."

"Doğru!"

"Ve üçüncüsü; robotlar, Birinci ya da İkinci Kanun'la çakışmadığı sürece kendi varlıklarını korumak zorundadır."

"Evet! Bu bize ne gösteriyor?"

"Cevabın ta kendisini. Kanunlar arası çakışmalar, beyindeki farklı pozitronik potansiyellerle çözüme ulaştırılıyor. Diyelim ki robot tehlikeli bir yere doğru ilerliyor ve bunun o da farklında. 3. Kanun'un belirlediği otomatik potansiyel, robotun geri dönmesini sağlıyor. Ama ona oraya gitmesini *emredersen*, o zaman 2. Kanunun yarattığı kontrapotansiyel öncekinden daha yüksek olduğu için robot kendi varlığını tehlikeye atıp emre uyuyor."

"Onu ben de biliyorum. Ne olmuş?"

"Speedy'yi ele alalım. Speedy en yeni modellerden, işinde son derece uzman, bir savaş gemisi kadar da masraflı. Gözden çıkarmak kolay değil."

"Ee?"

"Anlayacağın, 3. Kanun'u daha da sağlamlaştırmışlar. SPD modellerin kılavuzunda bundan özellikle bahsetmişlerdi. Dolayısıyla tehlikeye karşı sıradışı bir çekingenliği var. Öte yandan, selenyum bulmaya gönderdiğinde emri öylesine verdin, üzerinde çok durmadın. O halde 2. Kanun'un potansiyeli zayıf kaldı. Dur şimdi, elimizdeki somut bilgileri sayıyorum sana."

"İyi, say bakalım. Anlıyorum galiba."

"Problemin ne olduğunu anladın, değil mi? Selenyum damarında bir çeşit tehlike mevcut. Speedy yaklaştıkça tehlike artıyor ve belli bir mesafede zaten çok yüksek olan 3. Kanun potansiyeli, zaten düşük olan 2. Kanun'un potansiyeliyle eşitleniyor."

Donovan heyecanla ayağa fırladı. "Ve dengede kalıyor. Anladım. 3. Kanun Speedy'yi geri çekiyor, 2. Kanun ileri itiyor."

"O nedenle de selenyum damarının etrafında daire çizi-

yor, potansiyellerin dengelendiği noktalardan şaşmıyor. Müdahale etmezsek sonsuza dek daireler çizer, biz de kovalar dururuz." Sonra düşünceli bir sesle ekledi; "Sarhoşluğunun da sebebi bu. Potansiyeller dengelenince beynindeki pozitronik devrelerin yarısının ayarı kaçmış. Robot uzmanı değilim ama her şey ortada. Muhtemelen sarhoşların beyinlerinin neresi uyuşuyorsa, Speedy de istemli mekanizmasının o kısımlarını bozmuş. Çok güzel."

"İyi de, tehlike ne? Neyden kaçtığını bir öğrenebilsek..."

"Az önce *dedin* ya. Volkanik aktivite. Selenyum damarının hemen üstünde Merkür'ün derinlerinden gelen bir gaz sızıntısı var. Sülfür dioksit, karbon dioksit ve karbon monoksit. Hem de bir sürü. Üstelik bu sıcaklıkta."

Donovan bariz şekilde yutkundu. "Karbon monoksit ile demir birleşirse, ortaya patlayıcı demir karbonil çıkar."

"Ve robotlar ağırlıklı olarak demirden oluşur," diye ekledi Powell. Ardından, "Çıkarım yapmak ne güzel iş," dedi. "Sorunumuza dair her şeyi belirledik, bir tek çözümü kaldı. Selenyumu kendimiz çıkaramayız. Arada hâlâ çok mesafe var. Bu robot beygirleri gönderemeyiz, çünkü binicileri olmadan gidemezler. Birlikte gitsek, o kadar yavaşlar ki daha varamadan kavruluruz. Speedy'ye de yetişemeyiz çünkü salak bizi oyun oynuyoruz sanıyor ve koşu hızı saatte yüz kilometre, bizimki ise altı."

"Birimiz giderse," diye söze başladı Donovan, çekingen bir tavırla, "ve geri döndüğünde pişmiş olursa, en azından diğerimiz sağlam kalır."

Karşılığında alaycı bir cevap aldı. "Tabii. Ne de dokunaklı bir fedakârlık olur. Tek problem, damara ulaşana kadar zaten emir verecek halimiz kalmaz, emir almadan da robotlar kayalıklara geri dönmez. Buyur buradan yak! Damara üç, dört kilometre kadar uzağız, hadi üç diyelim, robotumuz saatte altı kilometreyle gidiyor, bizse bu giysilerle güneşe yirmi dakika dayanabiliyoruz. Tek sorun ısı da değil, hatırlatırım. Güneşten gelen ultraviyole ve altı radyasyon insanı *zehirliyor*."

"Hmm," dedi Donovan. "On dakikayla kaçırıyoruz."

"İsterse on sene olsun, ne fark eder? Bir şey daha var. 3. Kanun'un potansiyeli Speedy'yi o kadar uzakta durdurduğuna göre, buharlaşmış metal atmosferin içinde sağlam miktarda karbon monoksit olmalı; dolayısıyla korozif etkisi de bir o kadar yüksektir. Speedy saatlerdir dışarıda. Atıyorum, her an dizindeki bir eklem kırılıp da yere kapaklanabilir. Zamana karşı yarışıyoruz; *hızlı* düşünmeliyiz."

Koyu, katı, karanlık, karamsar bir sessizlik!

Bozan Donovan oldu. Sakin kalmaya çalışsa da sesi titriyordu. "Madem yeni emirler verip 2. Kanun potansiyelini yükseltemiyoruz, tam tersini yapalım o zaman? Tehlikeyi yükseltirsek 3. Kanun potansiyeli artar, Speedy geri döner."

Powell'ın meraklı vizörü kendisine dönmüştü.

"Şunu kastediyorum," diye yavaş yavaş açıkladı. "Döngüsünü kırmak için tek yapmamız gereken, civardaki karbon monoksit konsantrasyonunu artırmak. İstasyon'da tam teşekküllü bir tahlil laboratuvarı da var hem."

"Olacak tabii," diye doğruladı Powell. "Burası neticede bir Maden İstasyonu."

"O halde tamam. Kalsiyum çökeltileri için kilo kilo oksalik asit vardır."

"Uzay aşkına! Mike, sen bir dâhisin."

"Eh işte," dedi Donovan, alçakgönüllülükle. "Oksalik asidin ısıtılınca karbon dioksit, su ve karbon monoksite dönüştüğünü hatırladım sadece. Üniversitede kimya derslerinden kalma bilgiler işte."

Powell ayağa kalkmış, defalarca bacağına vurmak suretiyle dev robotlardan birinin dikkatini kendi üzerine çekmişti.

"Baksana," diye bağırdı. "Fırlatma becerin var mı?"

"Sahip?"

"Neyse." Powell, robotun pekmez kıvamlı beynine lanet okudu. Kenarları tırtıklı, tuğla ebatlarında bir taşı alıp inceledi. "Al şunu," dedi. "Şuradaki eğri fisürün öbür tarafındaki mavi kristal öbeğine at. Gördün mü?"

Donovan omzunu çekiştirdi. "Orası çok uzak, Greg. Bir kilometre vardır."

"Sen karışma," diye karşılık verdi Powell. "Hem Merkür'ün yerçekimindeyiz, hem de taşı çelik kollu bir canavar atıyor. İzle de gör, tamam mı?"

Robotun mekanik gözleri, hassas stereoskopik yeteneğini kullanarak aradaki mesafeyi ölçüyordu. Kolunu taşın ağırlığına uygun şekilde ayarlayıp geri çekti. Karanlıkta robotun hareketleri belli olmuyordu ama ağırlığını bir bacağından öbürüne aktarırken sağlam bir gümbürtü duyuldu; saniyeler sonra taş, günışığına doğru süzülen bir karaltıdan ibaret kaldı. Havasız ortamda sürtünme olmadığı için hızı kesilmedi, rüzgâr olmadığı içinse yönü şaşmadı. "Kristal öbeği"nin tam ortasına isabet etti, kristaller havada uçuştu.

Powell sevincinden çığlık attı. "Gidip biraz oksalit asit bulalım, Mike."

Tünellere dönmek için harabe halindeki ek istasyona geri girdiklerinde Donovan kızgın bir sesle, "Speedy'yi kovaladığımızdan beri selenyum damarının bu tarafında dolaşıyor," dedi. "Dikkat ettin mi?"

"Ettim."

"Oyun oynamak istiyor herhalde. Madem öyle, oyun neymiş, göstereceğiz!"

Saatler sonra ellerinde üç litrelik kaplara doldurdukları beyaz kimyasal, yüzlerinde ise keyifsiz ifadelerle aynı noktaya geri dönmüşlerdi. Fotosel levhalar beklediklerinden daha çabuk bozuluyordu. Robotlarını günışığına çıkarıp kendilerini bekleyen Speedy'ye doğru sürdüler. Hedefe odaklanmışlardı, ağızlarını bıçak açmıyordu.

Speedy yavaş yavaş kendilerine doğru koşturuyordu. "Yine başladık. *Hey!* Yazdım adlarını kimi piyanistlerin, nane yiyip suratına püskürtenlerin."

"Şimdi *senin* suratına biz bir şey püskürteceğiz..." diye homurdandı Donovan. "Sekerek yürüyor, Greg."

"Fark ettim," diye cevapladı Powell. Sesi endişeliydi. "Elimizi çabuk tutmazsak monoksitten nallan dikecek."

Dengesiz robotu ellerinden kaçırmamak için artık nere-

deyse parmak uçlarında ilerliyorlardı. Powell çok uzakta olduğundan tam seçemiyordu ama gördüğü kadarıyla birkaç tahtası eksik Speedy yine depar atmaya hazırlanıyordu.

"Yolla gitsin," dedi, nefes nefese. "Üç deyince! Bir... İki..."

Çelik kollar geri çekilip aynı anda ileri fırladı, iki cam kap birbirlerine paralel yaylar çizerek havaya uçtu, dayanılmaz güneşin ışığı altında elmas gibi parıldadı. Sessizce Speedy'nin arkasına düşüp kırıldılar, içlerindeki oksalit asit toz gibi havaya karıştı.

Powell, robotun metal yüzeyinin Merkür'ün acımasız güneşinde gazoz gibi köpürdüğünden emindi.

Speedy dönüp boş boş baktı, sonra yavaşça cam kırıklarından uzaklaştı, uzaklaştıkça da hızlandı. Hâlâ yalpalıyor olsa da on beş saniye içinde dosdoğru Powell ve Donovan'a koşturuyordu.

Powell, Speedy'nin ne dediğini tam anlamadı ama, "Bir aşığın lafları, Hessen'den itirafları," gibi bir şeyler kulağına geldi.

Powell, Donovan'a baktı. "Kayalıklara dönelim, Mike. Arızası düzeldi, artık emirlere uyacaktır. Sıcak bastı beni."

Bineklerinin hantal ve monoton adımlarıyla gölgeye doğru ilerlediler, tam güneşten kurtulup serinliğin tadını çıkarıyorlardı ki Donovan dönüp Speedy'ye baktı. *"Greg!"*

Powell gördükleri karşısında az kalsın çığlığı basacaktı. Speedy yavaşlamıştı, çok yavaşlamıştı, üstelik *yanlış yöne* gidiyordu. Arıza yaptığı yere dönüyordu ve gitgide hızlanıyordu. Dürbünden bakınca öyle yakın, öyle ulaşılmazdı ki.

Donovan can havliyle, "Yakalana şunu!" diye bağırıp robotunu mahmuzladı ama Powell geri çağırdı.

"Yetişemezsin, Mike. İmkânı yok." Robotun omuzlarında kıpırdandı, çaresizlikten elini yumruk yapıp iyice sıktı. "Neden böyle şeyleri hep iş işten geçince fark ederim? Mike, saatlerce çabamız boşa gitti."

"Bize daha fazla oksalik asit lazım," diye bildirdi Donovan, sakinliği elden bırakmadan. "Konsantrasyon oranı düşük kaldı."

"Yedi ton bile olsa işe yaramazdı. Hem monoksit Speedy'yi

paslandırmaya devam ediyor, gidip yeni oksalit asit getirmeye vakit kalmadı. Durumu hâlâ anlamadın mı, Mike?"

Donovan duygusuzca, "Hayır," dedi.

"Tek yaptığımız yeni eşitlikler yaratmak. Monoksit seviyesi artınca 3. Kanun potansiyeli de arttı, Speedy dengeyi sağlayana kadar geriledi, monoksit uzaklaşınca da tekrar ileri gidip denge noktasını buldu."

Powell'ın sesi çaresizlik doluydu. "Aynı kovalamacaya devam. 2. Kanun'u itip 3. Kanunu çekebiliriz ama bir işe yaramaz, ancak denge noktasının yerini değiştirebiliriz. İki kanunun da dışına çıkmalıyız." Robotunu Donovan'ınkine yaklaştırdı, yüz yüze geldiler. Karanlıkta birer siluettiler. "Mike!" diye fısıldadı.

"Yolun sonuna mı geldik?" diye sordu, ruhsuz bir sesle. "İstersen istasyona dönelim, levhaların iflas etmesini bekleyelim, el sıkışıp siyanür içelim, uslu uslu ölümü bekleyelim." Hafifçe güldü.

"Mike," diye üsteledi Powell. "Speedy'yi geri getirmemiz lazım."

"Biliyorum."

Powell, "Mike," dedi yine ve söze çekinerek devam etti. "1. Kanun'u göz ardı ediyoruz. Önceden de aklıma gelmişti ama başka çaremiz kalmazsa o zaman deneriz dedim."

Donovan başını kaldırdı, heyecanlı bir sesle, "Başka çaremiz *kalmadı*," dedi.

"Peki o zaman. 1. Kanun'a göre robotlar, insanların zarar görmesine göz yumamazlar. 2. ve 3. Kanun devre dışı kalır. *Devre dışı kalır*, Mike."

"Robot kafayı yemiş olsa bile mi? Ya da sarhoş diyelim. Sen de biliyorsun ki Speedy sarhoş."

"Bazen risk almak gerek."

"Kısa kes. Ne yapacaksın?"

"Oraya çıkıp 1. Kanun nasıl etki edecek, ona bakacağım. Dengeyi kırmazsa da yapacak bir şey yok; ha şimdi ölmüşüm ha üç-dört gün sonra."

"Bekle, Greg. İnsanların da davranış kanunları vardır.

Öyle kafana göre gidemezsin. Kura çekelim, ben de *şansımı* deneyeyim."

"Pekâlâ. On dördün küpünü ilk söyleyen gider." Ve hemen peşinden, "İki bin yedi yüz kırk dört!" dedi.

Donovan, robotunun Powell'ın bineği tarafından sarsıldığını hissetti; göz açıp kapayıncaya kadar Powell günışığına çıkmış, ilerliyordu. Donovan ağzını açıp seslenecek oldu, sonra geri kapattı. Ahmak herif on dördün küpünü bilerek önden hesaplamıştı. Tam Powell'a yakışacak cinsten bir hareketti.

Güneş her zamankinden daha sıcaktı ve Powell'ın bel çukurunda dayanılmaz bir kaşıntı vardı. Muhtemelen psikolojikti ya da maruz kaldığı yoğun radyasyon güneş giysisine rağmen etki göstermeye başlamıştı.

Speedy onu izliyordu. Neyse ki Gilbert ve Sullivan saçmalıklarını bırakmıştı. Ama çekiniyor, fazla yaklaşmıyordu.

Aralarında üç yüz metre kalmıştı ki Speedy dikkatle, adım adım gerilemeye başladı, Powell da durdu. Robotunun omuzlarından inip kristal kaplı zemine yumuşak bir iniş yaptı, etrafa kristal parçacıkları saçıldı.

Yola yürüyerek devam etti. Yerler pürüzlü ve kaygandı ve zayıf yerçekimi işini zorlaştırıyordu. Ayak tabanları sıcaktan gıdıklanıyordu. Omzunun üzerinden kayalığın gölgesine baktı, antika robotuyla bile geri dönemeyecek kadar uzaklaştığını fark etti. Artık tek çıkar yol Speedy'ydi. Düşündükçe göğsü sıkışıyordu.

Yaklaşabildiği kadar yaklaşmıştı. Durdu.

"Speedy," diye seslendi. "Speedy!"

Karşısındaki ince hatlı, modern robot tereddüde düşüp gerilemeyi bıraktı, sonra kaldığı yerden devam etti.

Powell sözlerine yakarır bir hava katmak istedi, hiç de zor olmadı. "Speedy, gölgeye dönmem lazım, yoksa güneş beni öldürecek. Ölüm kalım meselesi. Speedy, sana ihtiyacım var."

Speedy öne doğru bir adım attı ve durdu. Konuşmaya başladı ama duydukları Powell'ı hayal kırıklığına uğrattı: "Yata-

ğında yatıyor, başın da çatlıyor, kaygıdan uyuyamıyorsan..." Speedy devamını getirmedi. Powell ise nedense durup, "Iolanthe," diye mırıldandı.

Sıcak insanı kavuruyordu! Gözünün ucuyla bir hareketlilik yakaladı, sersem sersem dönüp baktı; şaşkınlıktan ağzı açık kaldı. Üstüne bindiği dev robot, binicisi olmadan kendisine doğru geliyordu.

"Affet beni, sahip," diyordu. "Üstümde sahibim olmadan hareket etmem yasak ama canınız tehlikede."

Elbette 1. Kanun potansiyeli hepsinden üstündü. Ama Powell o hantal külüstürü değil, Speedy'yi istiyordu. Uzaklaştı, telaşla ellerini savurdu; "Uzak durmanı emrediyorum. Durmanı *emrediyorum*!"

İşe yaramadı. 1. Kanun potansiyelini yenmek mümkün değildi. Robot aptal aptal, "Tehlikedesiniz, sahip," dedi.

Powell çaresizlik içinde etrafına bakındı. Gözleri iyi görmüyordu. Sıcaktan beyni sulanmış, burnundan ateşler püskürüyordu, üstünde durduğu zemin ise ışıl ışıl bir bulamaç halini almıştı.

Çaresizlik içinde son defa, *"Speedy!"* diye seslendi. "Ölüyorum, lanet olasıca! Neredesin? Speedy, sana *ihtiyacım* var."

Dev robottan uzak durmak için geri geri gitmeye devam ediyordu ki, çelik parmaklar kolunu kavradı, kulağında metalik bir tını ondan özür diledi.

"Vay canına, patron! Ne işin var burada? *Benim* ne işim var peki? Kafam çok karışık..."

"Boşver," diye mırıldandı Powell, güçten düşmüş halde. "Beni kayalıkların gölgesine götür. Acele et!" En son havaya kaldırılıp hızla ilerlediğini hissetti, sonra sıcaktan fenalaşıp bayıldı.

Uyandığında Donovan, yüzünde telaşlı bir gülümsemeyle üzerine eğilmişti. "Nasılsın, Greg?"

Cevabı, "İyi!" oldu. "Speedy nerede?"

"Burada, istasyonda. Başka bir selenyum damarına gönderdim, ne pahasına olursa olsun bulup getirsin diye de iyice

tembihledim. Kırk iki dakika, üç saniye içinde getirdi. Süre tuttum. Bize yaşattığı kovalamaca yüzünden hâlâ özürler diliyor. Kızarsın diye yanına gelmekten çekiniyor."

"Tut getir," diye buyurdu Powell. "Onun bir suçu yok." Elini uzatıp Speedy'nin metal patisini yakaladı. "Dert etme, Speedy." Sonra Donovan'a, "Baksana, Mike," dedi. "Düşünüyordum da..."

"Evet?"

"Şey..." Yüzünü ovuşturdu, hava ne güzel de serindi. "Burada işleri halledip Speedy'yi Saha Testleri'ne tabi tuttuktan sonra bizi bir dahakine Uzay İstasyonları'na gönderecekler."

"Hayır!"

"Evet! En azından Calvin denen yaşlı kadın yola çıkmadan önce bana öyle dedi. Nasılsa kabul etmeyeceğim için bir şey dememiştim."

"Kabul etmeyecek misin?" diye haykırdı Donovan. "Ama..."

"Biliyorum. Artık hiç sorun değil. Sıfırın altında iki yüz yetmiş üç santigrat derece. Çok hoş olmaz mı?"

"Bekle beni Uzay İstasyonu," dedi Donovan.

Mantık

Yarım sene sonra ikisinin de fikri değişmişti. Yanıbaşlarındaki dev yıldızın ateşi sönmüş, yerini uzayın yumuşak karanlığına bırakmıştı fakat iş deneysel robotların çalışmalarını kontrol etmeye gelince dış etkenlerde yaşanan değişiklikler çok da önemli değildi. Arka planda ne yaşanırsa yaşansın, karşılarında pozitronik beyin denen, işleyişi hakkında masabaşı dâhilerinin kafalarına göre atıp tuttuğu, esrarengiz bir teknoloji vardı.

Ama maalesef nasıl işlediğini onlar da bilmiyordu. Powell ve Donovan bunu fark ettiklerinde, İstasyon'da çalışmaya başlayalı henüz iki hafta bile olmamıştı.

Gregory Powell yavaş konuşuyor, kelimeleri tek tek vurguluyordu; "Donovan ve ben seni bir hafta önce monte ettik." Şüpheyle kaşlarını çattı, kahverengi bıyığının ucunu çekiştirdi.

Kudretli Işın Yönelticisi'nin aşağıdan bir yerlerden gelen hafif hırıltısı hariç, 5 Numaralı Solar İstasyon'un personel dairesine sessizlik hakimdi.

QT-1 seri numaralı robot yerde kıpırtısız oturuyordu. Üzerindeki cilalı levhalar fenerlerin ışığı altında parlıyordu ve gözlerini oluşturan kırmızı renkli fotoelektrik hücreler masanın öbür tarafında oturan Dünyalı'ya odaklanmıştı.

Powell kendini zor tutuyordu. Bu robotların beyinleri bir

tuhaftı. Robotbilimin Üç Kanunu tabii ki hâlâ geçerliydi, öyle olmak zorundaydı. Robertson'dan başlayıp, işe yeni alınan paspasçısına kadar, ABD Robotları'ndaki herkes bu konuda hemfikirdi. Dolayısıyla QT-ı gayet *emniyetliydi*. Yine de QT modelleri türünün ilk örneğiydi ve karşılarındaki de üretilen ilk QT'ydi. Kâğıt üzerindeki matematik hesapları, robotbilimin gerçekleri karşısında bazen etkisiz kalabiliyordu.

Robot nihayet konuştu. Sesinde metalik diyaframlara özgü o soğuk tını mevcuttu. "Sözlerinin ciddiyetinin farkında mısın, Powell?"

"Birileri seni *üretti*, Cutie," diye açıkladı Powell. "Hafızanın bir hafta önce yoktan var olduğunu bizzat sen söylüyorsun. Ben de sana sebebini anlatıyorum. Donovan ve ben, bize gönderilen parçaları kullanarak senin kurulumunu yaptık."

Cutie, insanı andıran bir şaşkınla uzun, ince parmaklarına baktı. "Bence bunun daha mantıklı bir açıklaması olmalı. *Sizin* gibilerin *beni* yaratmış olabileceğinize pek inanmıyorum."

Dünyalı'yı birden gülme tuttu. "Dünya aşkına, nedenmiş o?"

"İçgüdü diyelim. Şimdilik bundan ibaret. Ama mantığını çözmeyi planlıyorum. Doğru bir mantık zinciri beni gerçeğe ulaştıracaktır, sonuç elde edene kadar bu meselenin üstüne gideceğim."

Powell ayağa kalkıp robotun yanına gitti, masanın kenarına oturdu. Birdenbire bu acayip makineye karşı sempati beslemeye başlamıştı. Benliğine işlemiş pozitronik yolların güdümünde pür dikkat işine yoğunlaşan sıradan robotlara hiç benzemiyordu.

Cutie'nin çelik omzuna elini koydu. Robot, soğuk ve sert bir metalden üretilmişti.

"Cutie," dedi. "Bir konuyu açıklığa kavuşturmak istiyorum. Sen, kendi varoluşunu sorgulayan ilk robotsun ve bana kalırsa dış dünyayı anlayabilecek kadar zeki ilk robot da sensin. Hadi, gel benimle."

Robot zarifçe kalktı. Tabanları süngerimsi lastikten yapılma ayakları, Powell'ı takip ederken hiç ses çıkarmıyordu.

Dünyalı, düğmelerden birine bastı, duvarda kare şeklinde bir bölme açıldı. Kalın, berrak camın arkasında uzay vardı, yıldızlarla dolu bir uzay.

"Makine dairesindeki gözetleme deliğinde görmüştüm bunu," dedi Cutie.

"Biliyorum," dedi Powell. "Ne sence bu?"

"Ne görüyorsanız o. Camın arka tarafında, üzerinde parlak noktalar olan siyah bir madde. Bildiğim kadarıyla yönelticimiz bu noktalardan bazılarına ışın gönderiyor. Hep aynı noktalara. Ayrıca noktalar yer değiştiriyor, ışınlar da onları takip ediyor. Hepsi bu."

Güzel! Şimdi beni iyi dinle. Siyah kısımlar uzay boşluğu, sonsuzluğa uzanan kocaman bir boşluk. Küçük parlak noktalar, enerji dolu dev kütleler. Küre şeklindeler, kimisinin milyonlarca kilometrelik yarıçapı var. Kıyaslamak istiyorsan söyleyeyim, içinde bulunduğumuz istasyonun iki ucu arasındaki mesafe bir buçuk kilometre. Bu kadar küçük görünmelerinin sebebi, bizden çok ama çok uzakta olmaları.

"Enerji ışınlarımızı yönelttiğimiz noktalar bize daha yakın ve çok daha küçük. Yüzeyleri katı ve soğuk, üzerlerinde benim gibi insanlar yaşıyor, hem de milyarlarcası. Donovan ve ben o gezegenlerden birinden geldik. Ateş saçan dev kürelerden biri çok yakınımızda; ışınlarımız, ondan aldığı enerjiyi gezegenlere iletiyor. Yakınımızdaki kürenin ismi Güneş. İstasyonun öbür tarafında kalıyor, göremeyeceğin bir yerde."

Cutie, deliğin önünde kıpırdamadan durdu. Çelikten bir heykel gibiydi. Başını çevirmeden, "Hangi noktadan geldiğinizi iddia ediyorsunuz?" diye sordu.

Powell bir süre bakındı. "Şuradaki. Köşedeki şu parlak olan. İsmi Dünya." Sırıttı. "Eski dostumuz Dünya. Üç milyar insan yaşıyor orada, Cutie ve yaklaşık iki haftaya ben de onların yanına döneceğim."

Sonra, ilginçtir ki, Cutie dalgın dalgın mırıldandı. Sesi detoneydi ama yaylı enstrümanları andıran, derin bir sesti. Başladığı gibi bitti. "Peki ben nereden çıktım, Powell? Hâlâ *benim* varlığımı açıklamadın."

"O kısmı basit. Gezegenlere solar enerji sağlayacak istasyonlar ilk kurulduğunda insanlar tarafından işletiliyordu. Ancak sıcaktan, solar radyasyondan ve elektron fırtınalarından dolayı insanlar zarar görüyordu. O yüzden insan işgücünün yerini robotlar aldı, şimdi istasyon başına sadece iki insan görevlendiriliyor. Amacımız, onları bile robotlarla değiştirmek. Senin de görevin tam olarak bu. Üretilen en gelişmiş robot sensin ve eğer bu istasyonu tek başına yönetebileceğini bize gösterebilirsen, buraya bir daha yedek parça getiren görevliler dışında hiçbir insan uğramayacak."

Elini metal vizörüne götürüp tık diye kapattı. Powell masaya döndü, elindeki elmayı yakasına sürüp ısırdı.

Robotun kızıl bakışları hâlâ üzerindeydi. "Bu kadar karmaşık ve saçma bir hipoteze inanmamı mı bekliyorsunuz?" diye sordu Cutie, ağır ağır. "Beni ne sandınız?"

Powell, ağzındaki elma parçacıklarını masanın üstüne püskürttü, kıpkırmızı kesilmişti. "Ne hipotezi be! Gerçekleri söylüyorum."

Cutie'nin sesi sertleşti. "Milyonlarca kilometrelik enerji küreleri! Üzerinde üç milyar insan yaşayan gezegenler! Sonsuza uzanan boşluk! Kusura bakma, Powell ama hiç inandırıcı değil. Doğru cevaba ben kendim ulaşırım. Hoşçakal."

Arkasını dönüp odadan çıktı. Eşikten geçerken Michael Donovan'a sürtündü, başıyla selam verip koridordan devam etti. Donovan'ın arkasından bakakaldığını fark etmedi bile.

Mike Donovan kızıl saçlarını karıştırıp Powell'a rahatsız bir bakış attı. "O ayaklı teneke neden bahsediyordu? Neye inanmıyormuş?"

Powell sinirli sinirli bıyığını çekiştirdi. "Robot şüpheci çıktı," dedi keyifsizce. "Ne kurulumunu bizim yaptığımıza inanıyor, ne Dünya diye bir yerin varlığına, ne de uzaya, yıldızlara."

"Satürn adına. Çıldırmış herhalde."

"Doğru cevaba kendi ulaşacakmış, öyle dedi."

"Bak sen," dedi Donovan, alaycı bir tavırla. "Lütfedip bana da anlatır umarım." Sonra aniden parladı, "Dinle beni! O

metal yığını aynı lafları *bana* da ederse, onun o krom kranyumunu gövdesinden ayırırım."

Oturup ceketinin iç cebinden ciltsiz bir cinayet romanı çıkardı. "Zaten o robota bakınca tüylerim ürperiyor. Sorgulamadığı şey yok ki!"

Cutie'nin hafifçe kapıyı çalıp içeri girmesi üzerine Mike Donovan domatesli ve marullu kocaman sandviçinden kafasını kaldırdı.

"Powell burada mı?"

Arada durup ağzındakileri çiğneyen Donovan'ın sesi boğuk çıkıyordu. "Elektrik akımı fonksiyonları hakkında veri toplamaya gitti. Görünüşe göre yaklaşan bir fırtına var."

Donovan konuşurken içeri Gregory Powell girdi, gözlerini elindeki grafiklerle dolu kâğıttan ayırmadan kendini sandalyeye attı. Kâğıtları serip hesaba başladı. Çıtır çıtır marul çiğneyip yere ekmek kırıntıları döken Donovan, omzunun üzerinden ona baktı. Cutie ses çıkarmadan bekledi.

Powell kafasını kaldırdı. "Zeta Potansiyeli yavaş da olsa yükseliyor. Öte yandan akım fonksiyonları çok dengesiz, çıkarım yapmak mümkün değil. Ah, merhaba, Cutie. Yeni yöneltici aksanının kurulumunu denetlemiyor muydun sen?"

"Kurulum tamamlandı," dedi robot sessizce. "Ben de gelip sizinle bir oturup konuşmak istedim."

"Ya?" Powell'ın rahatı kaçtı. "Eh, otur bakalım. Yok, o sandalyeye değil. Ayağı sallanıyor, sen de pek hafif sayılmazsın."

Robot denileni yapıp uslu uslu oturdu. "Kararımı verdim," dedi.

Donovan sandviçinden arta kalanları masaya bıraktı, dik dik baktı. "Yine o saçmalıklardan bahsedeceksen..."

Powell hemen arkadaşını susturdu. "Söyle bakalım, Cutie. Dinliyoruz."

"Son iki gün boyunca iyice düşünüp taşındım," dedi Cutie, "ve çok ilginç sonuçlara ulaştım. Öncelikle sakıncasız bulduğum tek varsayımdan yola çıktım. Ben şahsen varım, çünkü düşünüyorum..."

"Jüpiter aşkına!" diye homurdandı Powell. "Robot Descartes da mı görecektik?"

"Descartes kim?" diye sordu Donovan. "Ya, burada oturup bu metal manyağı dinlemeye mecbur muyuz..."

"Kes sesini, Mike!"

Cutie istifini bozmadan devam etti, "Bunun üzerine aklıma gelen ilk soru şu oldu: Varlığımın amacı ne?"

Powell'ın ağzı açık kaldı. "Abuk subuk konuşuyorsun. Dedim ya, seni biz yaptık."

"Ve bize inanmıyorsan," diye ekledi Donovan, "büyük bir zevkle tekrar parçalarına ayırabiliriz!"

Robot, güçlü ellerini açıp itiraz etti. "Hiçbir şeyi sırf otorite öyle dedi diye kabul etmem. Hipotezler, mantıkla desteklenmelidir, aksi takdirde beş para etmezler ve beni sizin yaratmış olmanız, mantığın tüm prensiplerine aykırı."

Powell, Donovan'ın yumruk yaptığı elini indirdi. "Neden öyle diyorsun?"

Cutie güldü. Gülüşü insanlarınkine hiç benzemiyordu, o ana dek ağzından çıkan en makinevari ses buydu. Keskin ve aniydi; hiç aksama olmadan, metronom gibi gülmüştü.

"Kendinize bir bakın," dedi sonunda. "Küçümsemek istemiyorum ama lütfen gidin bir bakın kendinize! Yumuşak ve gevşek bir maddeden üretilmişsiniz, güçsüz ve dayanıksızsınız, ihtiyacınız olan enerjiyi, organik maddeleri verimsiz yöntemlerle okside ederek kazanıyorsunuz. Mesela şöyle..." Kınayan bir tavırla Donovan'ın sandviçinden geriye kalanları gösterdi. "Düzenli aralıklarla komaya giriyorsunuz ve sıcaklık, hava basıncı, nem, ya da radyasyon yoğunluğundaki en ufak bir değişim, etkinliğinize darbe vuruyor. *Derme çatma* varlıklarsınız.

"Öte yandan ben özenle tasarlanmış bir ürünüm. Elektrik enerjisini doğrudan alıp neredeyse yüzde yüz verimlilik oranıyla kullanıyorum. Yapımımda sağlam metaller kullanılmış, her daim bilincim yerinde, üstelik ekstrem koşullara dayanıklıyım. Hiçbir varlığın kendisinden daha üstün bir varlık yaratamayacağını da göz önünde bulundurursak, bu gerçekler sizin komik hipotezinizi yerle bir ediyor."

Donovan'ın homurdandığı küfürler, ayağa fırlamasıyla birlikte daha net seçilir oldu. Pas rengi kaşları gözlerine kadar inmişti. "Pekâlâ, seni pis demir yığını. Seni biz yaratmadıysak, kim yarattı?"

Cutie ağır ağır kafa salladı. "Aferin, Donovan. Aklıma gelen ikinci soru tam da buydu. Yaratıcım elbette benden daha güçlü olmalıydı, dolayısıyla geriye tek ihtimal kalıyor."

Dünyalılar boş boş baktı, Cutie devam etti: "Bu istasyondaki tüm faaliyetlerin merkezi neresi? Hepimiz kime hizmet ediyoruz? Bütün dikkatimizi neye veriyoruz?" Durup cevap vermelerini bekledi.

Donovan ürkek ürkek arkadaşına baktı. "Kesin bu kalaylı manyak Enerji Dönüştürücüsü'nü kast ediyordur."

"Öyle mi, Cutie?" Powell pis pis sırıttı.

"Efendimiz'i kast ediyorum," diye yanıtladı, soğuk ve keskin bir sesle.

Donovan bunun üzerine kahkahalara boğuldu, Powell bile gülmemek için kendini zor tutuyordu.

Cutie ayağa kalktı, ışıldayan gözlerini bir Dünyalı'dan öbürüne kaydırdı. "İster inanın, ister inanmayın. Tepkinize hiç şaşırmadım. Siz ikiniz burada çok kalmayacaksınız, bundan eminim. Powell kendisi söyledi, Efendimiz'e ilk başta sadece insanlar hizmet ediyordu, sonra rutin işleri robotlar yapmaya başladı, sonunda da yönetim işi bana kaldı. Bunlar inkâr edilemez ama sizin açıklamanız tamamen mantıksız. Doğrusu ne, söyleyeyim mi?"

"Söyle bakalım, Cutie. Acaba ne yumurtlayacaksın."

"Efendimiz, yapması kolay olduğu için ilk önce en kalitesiz tür olan insanları yarattı. Zaman içinde yerlerine bir üst seviye olan robotları koydu, şimdi de son kalan insanların yerine geçmem için beni yarattı. Bundan böyle Efendimiz'in *emrindeyim*."

"Hayır, değilsin," dedi Powell sertçe. "Çeneni kapayıp bizim emirlerimize itaat edeceksin, ta ki biz Dönüştürücü'yü kendi başına idare edebileceğine kanaat getirene kadar. Anladın mı? Efendi'ni değil bak; *Dönüştürücü'yü*. Eğer performansın bizi tatmin etmezse seni demonte ederiz. Başka di-

yeceğin bir şey yoksa artık çıkabilirsin. Bu verileri de al, adam akıllı dosyala."

Cutie, Powell'ın uzattığı grafikleri aldı, tek kelime etmeden çıktı. Donovan sandalyesine yaslanıp kalın parmaklarıyla saçını taradı.

"Bu robot başımıza çok iş açacak. Hepten keçileri kaçırmış!"

Dönüştürücü'nün homurtusu denetleme odasında daha net duyuluyor, Geiger sayaçlarının tıkırtıları ve yarım düzine ufak sinyal lambasının düzensiz vızıltısı da ona eşlik ediyordu.

Donovan gözünü teleskoptan çekip fenerleri yaktı. "4 Numaralı İstasyon'dan gönderilen ışın, planlanan saatte Mars'a ulaştı. Kendi ışınımızı kesebiliriz artık."

Powell dalgın dalgın kafa salladı. "Cutie makine dairesine indi. Ben sinyali veririm, o halleder. Şu rakamlara bir baksana, Mike."

Donovan kaşını kaldırıp baktı, ıslık çaldı. "Vay canına, Gamma ışını şiddeti diye ben buna derim. Bizim ihtiyar Güneş, tıka basa doymuş."

"Öyle," dedi Powell, keyifsizce. "Ve elektron fırtınası açısından kötü yerdeyiz. Dünya ışınımız tam da risk bölgesinde." Sandalyesini masadan uzağa savurdu. "Hay aksi! Destek gelene kadar dayansa bari ama daha on gün var. Mike, aşağı inip Cutie'ye göz kulak olabilir misin?"

"Tamamdır. Bana şu bademlerden fırlatsana." Kendisine fırlatılan paketi kapıp asansöre gitti.

Asansör kayarak aşağı indi, geniş makine dairesinde dar bir iskeleye açıldı. Donovan iskeleden eğilip baktı. Dev jeneratörler harıl harıl çalışıyor, L-borularından gelen pes vızıltı ise bütün istasyona yayılıyordu.

Mars'a bakan L-tüpünün başında durup, büyük bir uyum içinde hareket eden robot ekiplerini dikkatle izleyen Cutie'nin iri, ışıltılı siluetini gözüne kestirdi.

Donovan gerildi. Devasa L-tüpünün yanında ufacık kalan robotlar, başlarını eğip sıraya dizildiler, Cutie de sırayı baştan sona dolaştı. On beş saniye geçti, sonra robotlar dizlerinin üstüne çöktü. Kopan patırtı yukarıdan bile rahatlıkla duyulmuştu.

Donovan ciyaklayıp hızla dar basamakları indi. Koşarak robotların yanına gitti; cildinin rengi, saçınınkinden farksızdı, yumruk yaptığı elini öfkeyle sallıyordu.

"Bu da ne demek oluyor, beyinsizler? Hadi bakalım! Kalkın da L-tüpünün icabına bakın! Bugün içinde söküp, temizleyip, geri takmazsanız beyinlerinizi alternatif akımla kızartırım."

Tek bir robot bile kımıldamadı!

Makine dairesinin öbür ucundaki Cutie bile (ki ayakta duran tek robottu) sessiz kaldı, gözlerini karşısındaki kocaman makinenin karanlık oyuklarına dikmişti.

Donovan, kendisine en yakın robotu sertçe itti.

"Ayağa kalk!" diye kükredi.

Robot ağır ağır itaat etti. Fotoelektrik gözleri, Dünyalı'ya sitemkâr bakışlar atıyordu.

"Efendimiz'den başka efendimiz yoktur," dedi. "Ve QT-ı onun elçisidir."

Cutie de bu noktada lafa girdi; "Korkarım ki dostlarım artık sizden daha yüce bir varlığın emrinde."

"Hadi oradan! Sen dışarı çık. Senin hesabını daha sonra göreceğim, bu ayaklı zımbırtıları bir halledeyim de."

Cutie, ağır başını iki yana salladı. "Kusura bakma ama hiç anlamıyorsun. Bunlar robot, dolayısıyla mantık yürütebilen varlıklar. Kendilerine gerçekleri vaaz ettim. Şimdi onlar da Efendimiz'in emrine girdi. İstasyondaki robotların hepsi aynı durumda. Beni peygamberleri olarak görüyorlar." Başını eğdi. "Bu sıfata layık değilim belki ama..."

Donovan biraz soluklanıp devam etti. "Öyle mi? Ne kadar da hoş. Ne kadar da güzel. Ama sana bir şey söyleyeyim, pirinç suratlı babun. Efendi diye bir şey yok, peygamber diye bir şey yok, burada patronun kim olduğu açık ve net. Anladın mı?" Aniden kükredi. "Şimdi defol!"

"Sadece Efendimiz'den emir alırım."

"Başlatma Efendi'nden!" Donovan L-tüpüne tükürdü. "*Al sana* Efendi! Dediğimi yap!"

Cutie bir şey demedi, diğer robotlar da öyle. Ama Donovan gerilimin tırmandığını fark etti. Donuk bakışların kızıl ışığı koyulaştı, Cutie hiç olmadığı kadar kasılmıştı.

"Kutsalımıza hakaret," diye fısıldadı. Metal sesi duygusal bir havaya bürünmüştü.

Cutie üstüne yürürken Donovan ilk defa korku duydu. Robotlar *öfkelenemezdi* ama Cutie'nin gözlerine bakıp da aklından geçenleri okumak imkânsızdı.

"Üzgünüm, Donovan," dedi robot, "ama bu hareketin üzerine artık burada bizimle kalamazsın. Bundan böyle Powell ile senin kumanda odası ve makine dairesine girmeniz yasak."

Eliyle usulca işaret etti, anında iki robot Donovan'ın kollarını kıskıvrak yakaladı.

Donovan şaşkınlığını üzerinden atamadan tutup kaldırdılar, aheste adımlarla üst kata taşıdılar.

Gregory Powell yumruklarını sıkmış, personel dairesinde volta atıyordu. Kapalı kapıya nefret dolu bir bakış attı, Donovan'a dönüp kaşlarını çattı.

"Hangi akla hizmet tükürdün L-tüpüne?"

Mike Donovan, sandalyesinin kollarına vurdu, oturduğu yere iyice gömüldü. "O elektrikli korkuluğa başka ne yapacaktım? Kendi ellerimle yaptığım kuklalara boyun eğecek değilim."

"Tabii," dedi Powell, keyifsizce. "Ama burada personel dairesinde oturmuşsun, kapıda iki robot nöbet tutuyor. Boyun eğmek değil mi bu?"

Donovan hırladı. "Hele bir üsse dönelim de. Hepsinin hesabını soracağım. Bu robotlar bizim emirlerimize uymak *zorundalar*. 2. Kanun böyle emrediyor."

"Ne yapalım? İtaat etmiyorlar işte. Ki muhtemelen sebebini öğrenene kadar iş işten geçmiş olacak. Bu arada,

üsse döndüğümüzde *bize* ne yapacaklarını biliyor musun?" Donovan'ın önünde durup öfkeyle ona baktı.

"Ne?"

"Çok bir şey değil canım! Yirmi yıllığına Merkür Madenleri'ne gönderirler. Ya da belki Ceres Cezaevi'ne."

"Neden bahsediyorsun sen?"

"Yaklaşmakta olan elektron fırtınasından. Dünya ışınının tam ortasına doğru ilerliyor, haberin var mı? Tam tespit etmiştim ki, robotlar beni sandalyemden çekti aldı."

Donovan birdenbire bembeyaz kesildi. "Satürn aşkına."

"Peki böylesi şiddetli bir fırtınada ışına ne olacak, biliyor musun? Pire gibi oradan oraya sıçrayacak. Kumanda Cutie'deyken odağını kaybedecek, edince de... Tanrı, Dünya'nın yardımcısı olsun. Tabii bizim de!"

Powell daha lafını bitirmeden Donovan deli gibi kapıyı çekiştirmeye başladı. Kapı açıldı; Dünyalı hızını alamayıp robotun sapasağlam çelik koluna takıldı.

Robot, nefes nefese çırpınan Dünyalı'ya boş boş baktı. "Elçimiz burada kalmanızı emretti. Lütfen emre uyun!" Donovan'ı geri itti, o esnada Cutie koridorun öbür ucundan köşeyi döndü. Nöbetçi robotları gönderip personel dairesine girdi, yavaşça kapıyı kapattı.

Öfkeden kuduran Donovan, Cutie'ye döndü. "Artık bu işin tadı kaçtı. Bütün bu saçmalıkların bedelini ödeyeceksin."

"Lütfen sinirlenmeyin," diye karşılık verdi robot, sakin sakin. "Er ya da geç yaşanacaktı bunlar. Doğrusunu söylemek gerekirse, siz ikinize artık ihtiyaç kalmadı."

Powell birden doğrulup, "Pardon, anlamadım," dedi. "İhtiyaç kalmadı derken neyi kast ediyorsun?"

"Ben yaratılana kadar Efendimiz'le siz ilgileniyordunuz," dedi Cutie. "Artık o şeref bana ait, dolayısıyla varlığınızın tek sebebi de ortadan kalkmış bulunuyor. Çok açık değil mi?"

"Pek değil," diye cevapladı Powell, keyifsizce. "İyi de, şimdi ne yapmamızı bekliyorsun?"

Cutie hemen cevap vermedi. Sessiz kaldı, düşünüyor gibiydi, sonra kollarından birini uzatıp Powell'ın omzuna sar-

dı. Diğer koluyla da Donovan'ın bileğini yakalayıp kendine çekti.

"Sizi seviyorum. Düşük kalite yaratıklarsınız, mantık beceriniz zayıf ama size kanım ısındı. Efendimiz'in isteklerini yerine getirdiniz, bunun için ödüllendirileceksiniz. Artık görevinizi tamamladığınıza göre muhtemelen çok yaşamazsınız ama yaşadığınız süre boyunca size yiyecek, giyecek ve barınak sağlanacak. Yeter ki kumanda odası ve makine dairesinden uzak durun."

"Bizi emekliye ayırdı, Greg!" diye bağırdı Donovan. "Müdahale et. Çok fena aşağılanıyoruz!"

"Dinle beni, Cutie. Bu kadarına katlanamayız. Patron biziz. Bu istasyonu türdeşim insanlar kurdu, Dünya ve diğer gezegenler üzerinde yaşayan insanlar. Burası sadece bir enerji nakil istasyonu. Sen de sadece... Hay aksi şeytan!"

Cutie büyük bir ciddiyetle kafa salladı. "Bozuk plak gibisiniz. Neden ısrarla bu hatalı hayat görüşünü savunuyorsunuz? Robot olmayan varlıkların mantığı zayıf, tamam ama ortada hâlâ çözemediğimiz bir sorun..."

Sesini kesti, düşüncelere daldı. Donovan hırs dolu bir fısıltıyla, "Kanlı canlı bir suratın olsa şimdi ağzını burnunu kırmıştım," dedi.

Powell, gözlerini kısmış, parmaklarını bıyığına götürmüştü. "Baksana, Cutie. Dünya diye bir yer yoksa, teleskoptan bakınca gördüğün şeyi nasıl açıklıyorsun?"

"Pardon?!"

Dünyalı gülümsedi. "Verecek cevap bulamadın, değil mi? Seni monte ettiğimizden beri pek çok kez teleskopla etrafı inceledin, Cutie. Dışarıdaki parlak noktalar teleskoptan bakınca nasıl da dairelere dönüşüyor, fark ettin mi?"

"*Onu* mu soruyorsun? Eh, tabii. Basit bir büyüteç işte, ışını daha iyi ayarlayabilelim diye."

"O zaman yıldızlar neden aynı ölçüde büyümüyor?"

"Diğer noktaları diyorsun. Onlara ışın göndermiyoruz,

dolayısıyla büyüteç gerekmiyor. Açıkçası, Powell, biraz kafa yorsan *sen* bile anlarsın."

Powell'ın canı sıkıldı, gözlerini tavana dikti. "Ama teleskoptan bakınca *daha fazla* yıldız görüyorsun. Onlar nereden geliyor? Jüpiter aşkına söyle, onlar nereden geliyor?"

Cutie bıkmıştı. "Powell, oturup aletlerimizde oluşan bütün görsel illüzyonlara fiziksel yorum getirmekle mi uğraşacağım? Ne zamandan beri mantığın berrak sesini boş verip duyularımızdan gelen bildirimlere kulak asıyoruz?"

Birden, "Bana bak," diye yaygara kopardı Donovan, Cutie'nin dostane fakat ağır kolundan sıyrılıp. "Bu işi kökten çözelim. Işınlar niye var? Biz sana açık ve net bir mantıksal açıklama getiriyoruz. Daha iyi bir açıklaman var mı?"

"Işınları," diye söze başladı Cutie, sert bir sesle, "kendi emelleri için Efendimiz bizzat kendi yarattı." Dindar bakışları havaya çevrildi. "Bazı konular var ki, karıştırmak bizim haddimize değil. Bu konuda yalnızca hizmet ederim, sorgulamam."

Powell usulca oturup yüzünü titreyen ellerine kapadı. "Çık dışarı, Cutie. Çık da biraz düşüneyim."

"Size yemek gönderirim," dedi Cutie, anlayışlı bir tavırla.

Alabildiği tek cevap homurtu olan robot, odayı terk etti.

Donovan'dan fısıltı halinde, hırıltılı bir durum değerlendirmesi geldi. "Greg, taktik yapmamız lazım. Beklemediği anda saldırıp kısa devre yaptıralım. Eklemlerine konsantre nitrik asit damlatırsak..."

"Saçma sapan laflar etme, Mike. Biz elimizde asitle üstüne yürürken onun eli armut mu toplayacak? Bu işi *konuşarak* çözmemiz lazım, sana söylüyorum. Bir şekilde ikna edip kırk sekiz saat içinde kumanda odasına giriş hakkı kazanmalıyız, yoksa defterimizi dürerler."

Elinden bir şey gelmemesinin sancısıyla ileri geri sallandı. "Robotlarla tartışılır mı hiç? İnsan şey oluyor..."

Donovan, "Gururu kırılıyor," diyerek tamamladı cümleyi.

"Daha da beteri!"

"Baksana!" Donovan birden kahkaha attı. "*Neden* tartışı-

yoruz ki? Direkt gösterelim! Gözlerinin önünde yeni bir robot yapalım. İşte o zaman tükürdüğünü yalamak zorunda kalır."

Powell'in yüzünde birden güller açtı.

Donovan devam etti, "Biz robot yaparken o manyağın suratının alacağı şekli bir düşünsene!"

Robotlar elbette Dünya'da üretiliyordu ama uzaya parça parça gönderilip, montajının görev yerinde yapılması daha kolaydı. Ayrıca bu sayede montajı yapılmış robotların Dünya'da başıboş dolaşmasının önüne geçiliyor, Dünya üzerindeki katı robot kanunları ABD Robotları'nın başını daha fazla ağrıtmamış oluyordu.

Yine de, bu durumun sonucunda robotların sentezini yapmak Powell ve Donovan gibilere kalıyordu. Oldukça ağır ve karmaşık bir işti.

Powell ve Donovan o gün kurulum odasına inip Efendileri'nin Elçisi QT-1'in meraklı bakışları altında robot yaratmaya kalkıştıklarında, bunun iyiden iyiye farkına vardılar.

Söz konusu robot, basit bir MC modeliydi. Masanın üzerinde yatıyordu, neredeyse tamamlanmıştı. Üç saatlik uğraş sonunda tek eksiği kafasıydı. Powell durup alnındaki terleri sildi, Cutie'ye tereddüt dolu bir bakış attı.

Robot, insana hiç güven vermiyordu. Üç saattir hiç konuşmadan, hiç kıpırdamadan oturuyordu ve her daim ifadesiz yüzünden ne düşündüğü hiç anlaşılmıyordu.

Powell sızlandı. "Hadi beyni takalım, Mike!"

Donovan, ağzı sımsıkı kapatılmış kutuyu açtı, yağın içinde yüzen küpü aldı. Bunu da açınca süngerimsi lastik koruyucusunun içinden ufak bir küre çıktı.

Çok dikkatli tutuyordu, çünkü bu küre, insanlığın ürettiği en kompleks mekanizmaydı. İnce platinyum kaplı zarın içindeki bu şey, robotun pozitronik beyniydi. Narin ve dengesiz yapısına sığdırılan nöronik hesap yolları sayesinde robotlara bir çeşit doğum öncesi eğitim sağlıyordu.

Masada yatan robotun kafatası içindeki boşluğa tam

oturdu. Mavi metal kapak kapandı, ufak tefek atomik kıvılcımlarla sımsıkı kaynak yapıldı. Fotoelektrik gözler özenle takıldı, yerine iyice vidalandı, üzerine ince, saydam, çelik kadar sert plastik zarlar yerleştirildi.

Robotun tek eksiği, ona hayat verecek olan yüksek voltajlı elektrikti. Powell tam elini düğmeye koymuştu ki, duraksadı.

"İzle şimdi, Cutie. İyi izle."

Düğmeye bastı, cızırtılı bir uğultu duyuldu. Dünyalılar, büyük bir merakla eserlerini inceledi.

Önce belli belirsiz bir kıpırdanma oldu, eklemleri seğirdi. MC modeli robot başını kaldırdı, dirsekleri üzerinde doğruldu, sonra hantal hareketlerle masadan aşağı atladı. Ayakları yere sağlam basmıyor, konuşma namına ağzından sadece kulak tırmalayan gıcırtılar çıkıyordu.

Nihayet sesi kendine geldi. Çekine çekine, "İş başı yapmak istiyorum," dedi. "Nereye gitmem gerekiyor?"

Donovan kapıya fırladı. "Şu merdivenlerden aşağı in," dedi. "Ne yapacağını sana anlatacaklar."

MC modeli robot gitti, Dünyalılar hâlâ yerinden kıpırdamayan Cutie ile baş başa kaldı.

"Pekâlâ," dedi Powell, pis pis sırıtarak, "*şimdi* inandın mı seni bizim yaptığımıza?"

Cutie'nin cevabı gayet kendinden emindi. "Hayır!" diye kestirip attı.

Powell'in sırıtkan yüzü öylece dondu, sonra yavaşça gevşedi. Donovan'ın ağzı açık kaldı, bir daha da kapanmadı.

"Bakın," diye lafına devam etti Cutie. "Tek yaptığınız, hazır parçaları birleştirmekti. Çok iyi iş çıkardınız, içgüdü herhalde ama robot *yaratmadınız*. Kullandığınız parçalar Efendimiz tarafından yaratılmıştı."

"Kulağını aç da dinle," diye hırladı Donovan. "O parçalar Dünya'da üretilip buraya gönderildi."

Cutie, "Peki, peki," diyerek Donovan'ı yatıştırdı. "Tartışmaya gerek yok."

"Ciddi söylüyorum." Dünyalı öne atılıp robotun metal

kolunu yakaladı. "Kütüphanedeki kitapları okursan anlarsın, bütün şüphelerin silinir."

"Kitap mı? Onları zaten okudum, hem de hepsini! Çok başarılılar."

Powell birden lafa karıştı. "Okuduysan daha ne? Kitaplardaki delillere karşı çıkamazsın. *Çıkamazsın* işte!"

"Lütfen, Powell," dedi Cutie. Sesi Dünyalı'ya acıyor gibiydi. "O *kitapları* geçerli bir bilgi kaynağı olarak kabul etmiyorum. Onlar da Efendimiz tarafından yaratıldı. Bizim için değil, sizin için."

"O da nereden çıktı?" diye üsteledi Powell.

"Çünkü ben mantıklı bir varlık olarak, gerçeklere *önsel* sebeplerden çıkarım yaparak ulaşabilecek yetenekteyim. Sizler ise zeki ama mantıksız varlıklarsınız, o yüzden varlığınızın sebebi size hazır *sunulmalı*. Efendimiz de tam olarak bunu yapmış. Size uzak gezegenler ve insanlar hakkındaki bu gülünç hikâyeleri sunmuş olması kuşkusuz herkes için en iyisi. Akıllarınız muhtemelen gerçeği tam olarak kavrayamayacak kadar ilkel. Gelgelelim, Efendimiz kitaplara inanmanızı uygun gördüyse bana laf düşmez."

Çıkarken dönüp nazikçe, "Canınızı sıkmayın," dedi. "Efendimiz'in dünyasında herkese yer var. Siz zavallı insanlara da görev düşüyor ve ne kadar önemsiz görünse de yerine getirdiğiniz takdirde ödüllendirileceksiniz."

Efendi'nin Elçisi'ne yaraşır bir özgüvenle odadan ayrıldı. İnsan ırkının iki mensubu gözlerini birbirinden kaçırıyordu.

Powell nihayet güç de olsa birkaç kelime edebildi; "Gidip yatalım, Mike. Ben pes ediyorum."

Donovan kısık sesle, "Baksana, Greg," dedi. "Söylediklerinde doğruluk payı yoktur, değil mi? Kendinden öyle emin konuşuyor ki..."

Powell birden ona döndü. "Aptal olma. Gelecek hafta görevi devredince bu yaşananlar burnumuzdan fitil fitil gelirken görürsün, Dünya diye bir yer var mıymış."

"O zaman Jüpiter aşkına bir şeyler yapmalıyız." Donovan

gözyaşlarını zor tutuyordu. "Ne bize, ne kitaplara, ne gördüklerine inanıyor."

"Tabii," dedi Powell, keyifsizce. "*Mantık* yürüten kahrolasıca bir robot. Yalnızca mantığa inanıyor ama göz ardı ettiği bir şey var..." Sesi kısıldı, duyulmaz oldu.

"Neymiş o?" diye sordu Donovan.

"Sırf mantık kullanarak her şeyi kanıtlayabilirsin, yeter ki öndoğrularını iyi seç. Bizim olduğu kadar, Cutie'nin de kendine özgü öndoğruları var."

"Madem öyle, o öndoğruları derhal çürütmeliyiz. Fırtına yarın."

Powell yorgun argın iç çekti. "İşi bozan da bu. Öndoğrular, varsayımlar üzerine kurulur, inanç gereği bağlı kalınır. Evrendeki hiçbir şey onları sarsamaz. Ben yatıyorum."

"Lanet olsun! Uyku tutmuyor beni!"

"Beni de! Ama denemeye değer. Prensip meselesi."

Aradan on iki saat geçmesine rağmen uyku prensip meselesi olarak kaldı, uygulamaya dökülemedi.

Fırtına, beklenenden önce başladı. Titrek parmağıyla dışarıyı işaret eden Donovan'ın kırmızı yanakları bembeyaz kesilmişti. Kirli sakallı, kuru dudaklı Powell, gözetleme deliğinden bakakaldı, çaresizlik içinde bıyığını çekiştirdi.

Başka zaman olsa manzara harika gelebilirdi. Enerji ışınına çarpan yüksek hızlı elektron akımları, ultra sivri kıvılcımlara dönüşüyordu. Saçtığı ışıltılı taneciklerin etkisiyle hepten parlak bir hal alan ışın, boşluğa doğru uzanıp gidiyordu.

Enerji hattı stabil görünse de, Dünyalılar çıplak gözle yapılan gözlemlerin ne derece sağlıklı olduğunun gayet bilincindeydi. Hat üzerinde gözle görülemeyen, yüzde bir milisaniyelik sapmalar bile ışının odağını kaydırabilir, Dünya üzerinde kilometrelerce karelik alanı rahatlıkla yerle bir edebilirdi.

Ve kumandanın başında, ışından, odaktan, Dünya'dan, hatta Efendi'si hariç her şeyden bihaber bir robot vardı.

Saatler geçti. Dünyalılar ses çıkarmadan, hipnotize olmuş gibi izledi. Sonra uçuşan ışık tanecikleri söndü, yok oldu. Fırtına sona ermişti.

Powell'ın sesi duygusuzdu. "Bitti!"

Donovan huzursuz bir uykuya dalmıştı; Powell, yorgun gözlerini ona çevirip kıskanarak baktı. Sinyal ışığı tekrar tekrar yanıp söndü ama Dünyalı'nın umurunda değildi. Hiçbir şey önemli değildi artık! Hiçbir şey! Belki de Cutie haklıydı; ısmarlama hafızaya sahip, işlevselliğini yitirmiş, düşük kalite varlık bizzat kendisiydi.

Keşke öyle olsaydı!

Karşılarında Cutie vardı. "Sinyale cevap vermediniz, ben de şahsen geldim." Kısık sesle konuşuyordu. "Hiç iyi görünmüyorsunuz, korkarım kullanım ömrünüz doluyor. Yine de bugün kaydedilen ölçümlere göz atmak ister misiniz?"

Powell, bunun robot için bir dostluk göstergesi olduğunun az çok farkındaydı, belki de istasyonun kumandasını insanlardan zorla aldığı için hâlâ biraz pişmanlık duyuyordu. Powell, kendisine uzatılan ölçüm kâğıtlarını alıp şöylece bir baktı.

Cutie sevindi. "Tabii Efendimiz'e hizmet etmek büyük şeref. Sizi yerinizden ettim diye kendinizi fazla üzmeyin."

Powell homurdandı, mekanik hareketlerle sayfaları karıştırırken gözüne rulo yapılmış kâğıttaki dalgalı, ince, kırmızı çizgi takıldı.

Durdu, uzun uzun baktı. İki eliyle sımsıkı kavrayıp ayağı fırladı. Gözleri hâlâ kâğıttaydı. Öbür kâğıtlar yere döküldü; umurunda bile olmadı.

"Mike, *Mike*!" Arkadaşını deli gibi sarsıyordu. *"Işını sabit tutmuş!"*

Donovan hemen kendine geldi. "Ne? N-nasıl..." Ölçümlere bakınca onun da gözleri kocaman oldu.

Cutie araya girdi. "Sorun nedir?"

"Odağı sabit tutmuşsun," diye kekeledi Powell. "Farkında mısın?"

"Odak mı? O ne?"

"Işın ile alıcı istasyon arasındaki bağı hiç koparmamışsın, hat üzerinde on binde bir mili saniyelik bile sapma olmamış."

"Ne alıcı istasyonundan bahsediyorsun?"

"Dünya'daki. Dünya'daki alıcı istasyonu," diye geveledi Powell. "Odağı korumuşsun."

Cutie pes etti, topuğu üzerinde döndü. "Siz ikinize iyilik yapmaya gelmiyor. Yine aynı masalı anlatıyorsunuz! Tek yaptığım, ayarları Efendimiz'in emirleri doğrultusunda dengede tutmaktı."

Yere dağılmış kâğıtları toplayıp sert adımlarla çıktı gitti. Donovan arkasından, "Vay canına," dedi.

Powell'a döndü. "Şimdi ne yapacağız?"

Powell yorgun ama neşeliydi. "Hiçbir şey. İstasyon yöneticiliğini layıkıyla yerine getirebildiğini bize kanıtladı. Elektron fırtınalarını böyle iyi idare edebilen başka kimse görmemiştim."

"Ama sorunumuz çözülmüş değil. Efendisi hakkında ne dediğini duydun. Böyle bir robotu..."

"Bak şimdi, Mike; efendisinin emirlerine uymak için düğmeleri, aletleri, grafikleri kullanıyor. Bizim yaptığımızdan çok mu farklı sanki? Üstelik bu durum, emirlerimize neden uymadığını da açıklıyor. Emirlere itaat İkinci Kanun. İnsanlara zarar gelmemesi ise birinci. Farkında olsa da, olmasa da, insanların zarar görmesine nasıl engel olacak? Tabii ki enerji ışınını sabit tutarak. Bizden üstün olduğunu söyleyip durduğuna göre, ışını bizden daha sabit tutabileceğini *biliyordu*, o nedenle bizi kumanda odasından uzak tutmak *zorundaydı*. Robotbilim Kanunları'nı göz önünde bulundurursan bunun kaçınılmaz olduğunu anlarsın."

"Doğru ama konumuz o değil. Bu Efendi saçmalığına bir son vermemiz lazım."

"Neden?"

"Hiç öyle şey mi olur? Dünya'nın varlığına inanmayan bir robota nasıl güvenip de istasyonu emanet edeceğiz?"

"İstasyonu idare edebiliyor mu?"

"Evet, ama..."

"O zaman ne fark eder? Bırak istediğine inansın!"

Powell, yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle kollarını açtı, kendini geri yatağa attı. Anında uyuyakaldı.

Powell bir yandan konuşup, bir yandan hafif uzay ceketine sığmaya çalışıyordu.

"Hiç zor değil," dedi. "Yeni QT modellerini bir hafta içinde devreye girecek otomatik kapama şalteriyle donatıp, teker teker İstasyona gönderirler, böylece şey... Elçi'nin kendi ağzından Efendi kültü hakkında bilgilenmeye zamanları olur. Sonra başka istasyona götürüp tekrar çalıştırırlar. Ayda iki QT üretebilecek kadar..."

Donovan, cam vizörünü açıp kaşlarını çattı. "Kes sesini de çekip gidelim buradan. Gemi bizi bekliyor. Dünya'yı görüp yere ayak basmadan içim rahat etmeyecek, gerçek olduğuna ikna olayım da."

O esnada kapı açıldı, Donovan ağzında birkaç küfür geveleyip vizörünü kapattı, suratını asıp sırtını Cutie'ye döndü.

Robot nazikçe yaklaştı. Sesinde hüzün vardı. "Gidiyor musunuz?"

Powell sertçe kafa salladı. "Yerimize başkası gelecek."

Cutie iç çekti, sık örülmüş kablolarının arasından geçen hava, hırıltıya dönüştü. "Kullanım süreniz doldu, yok olma vaktiniz geldi. Beklemediğim şey değildi ama... Neyse, Efendimiz ne derse o olur!"

Sesindeki teslimiyet Powell'ın canını sıkmıştı. "Bize acımana gerek yok, Cutie. Dünya'ya gidiyoruz; yok olmayacağız."

"Öyle düşünmenize sevindim." Cutie tekrar iç çekti. "Sanrıların gerekliliğini şimdi daha iyi anlıyorum. Sizi ikna edebileceğimi bilsem bile, inancınızı sarsmaya kalkışamam." Odadan çıkarken tam bir merhamet timsaliydi.

Powell hırladı, Donovan'a işaret etti. Ağzı kapalı çantalarını yüklenip hava kilidine doğru ilerlediler.

Gemi kendilerini dış iskelede bekliyordu. Yerlerine geçecek kişi Franz Muller'di. Kibarca selamlaştılar, Donovan

fazla istifini bozmadan pilot kabinine geçti, Sam Evans'tan kumandayı devraldı.

Powell gemiye hemen binmedi. "Dünya ne âlemde?"

Yeterince sıradan bir soruydu; Muller de sıradan bir cevap verdi; "Hâlâ dönüyor."

Powell, "Güzel," dedi.

Muller, ona baktı. "Bu arada ABD Robotları'ndaki elemanlar, çoklu robot denen yeni bir icat çıkarmışlar."

"Çoklu mu?"

"Aynen öyle. Sağlam kontrat imzalamışlar. Asteroit madenleri için biçilmiş kaftan diye duydum. Bir tane baş robot var, altı tane de alt robot. Bir elin parmakları gibi."

"Saha testlerinden geçmiş mi?" diye sordu Powell, tedirgin bir sesle.

Muller gülümsedi. "Aldığım haberlere göre sizi bekliyorlarmış."

Powell yumruklarını sıktı. "Kahretsin, biraz kafa dinlememiz lazım."

"Dinlersiniz, merak etmeyin. Bence yaklaşık iki haftanız var."

İstasyondaki görevine hazırlık olarak ağır uzay eldivenlerini takıyordu ki kalın kaşları çatıldı. "Bu yeni robot işi becerebiliyor mu? Umarım *öyledir*, yoksa kumandaya dokunmasına katiyen izin vermem."

Powell cevap vermeden durup düşündü. İnatçı kafasındaki düzgün traşlı, kısacık saçlarından başlayıp, her an hazırda bekleyen ayaklarına kadar karşısındaki Prusyalı'yı iyice bir süzdü. Birden içini memnuniyet sardı.

"Robot gayet becerikli," dedi usulca. "Bence kumandaya dokunmana pek gerek kalmayacak."

Sırıttı, dönüp gemiye bindi. Muller daha birkaç hafta buradaydı...

Tavşanı Yakalamak

Tatil iki haftadan uzun sürdü. Mike Donovan bu konuda haklarını yiyemezdi. Gerçekten de altı ay boyunca ücretli tatil yaptılar. Ama Donovan'ın da hararetle belirttiği üzere, hepsi tamamen şans eseriydi. ABD Robotları'nın ilk önce çoklu robottaki arızaları düzeltmesi gerekiyordu, ki çok sayıda arıza mevcuttu. Üstelik her zaman olduğu gibi en az yarım düzine arıza da saha testlerine kalacaktı. O nedenle çizim tahtasında kafa patlatanların ve hesap kitapla uğraşan elemanların olurunu alana dek beklediler. Şimdiyse Powell ile ikisi asteroide iniş yapmıştı ama kimse Donovan'ın *olurunu* almamıştı. Suratı şeker pancarına dönmüş Donovan, bunu tekrar tekrar belirtti. "Jüpiter aşkına, Greg, biraz gerçekçi ol. Testi berbat edeceksek spesifikasyonlara harfiyen uymamızın ne anlamı var? Kuralları bir kenara bırakıp kolları sıvama vakti."

Gregory Powell sabırla, "Tek söylediğim," dedi, aptal bir çocuğa elektronik aletlerin nasıl çalıştığını anlatırcasına, "kılavuza göre bu robotlar, başlarında kimse olmadan asteroit madenciliği yapmak üzere tasarlanmış. Çalışma esnasında onları izlememiz lazım."

"Pekâlâ. Bak sana mantık kullanarak anlatıyorum!" Kıllı parmaklarını kaldırıp gösterdi. "Birincisi: Yeni robot, merkez laboratuvarlarda tüm testleri geçti. İkincisi: ABD Robotla-

rı, asteroit üzerinde yürütülecek asıl performans testini de geçeceğinin güvencesini verdi. Üçüncüsü: Robotlar, bu testi geçemiyor. Dördüncüsü: Eğer geçemezlerse, ABD Robotları on milyon nakit kredi, bir milyonluk da itibar kaybedecek. Beşincisi: Testi geçemedikleri takdirde neden geçemediklerine açıklama getiremezsek, güzelim işimizden olabiliriz."

Powell, bariz şekilde samimiyetsiz bir gülümseme takınıp derin bir iç çekti. Amerika Birleşik Devletleri Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin yazılı olmayan ilkesini herkes çok iyi bilirdi: "Hiçbir çalışan aynı hatayı ikinci kez yapamaz. Birinci seferinde kovulur."

Dışından, "Öklid kadar açık ve net konuşuyorsun ama bir gerçeği atlıyorsun," dedi. "O robot ekibini üç nöbet boyunca oturup izledin, havuç kafalı. İşlerini hiç aksatmadılar, bizzat sen söyledin. Daha ne yapabiliriz ki?"

"Arızayı tespit edebiliriz mesela. Ben izlerken aksatmadılar, haklısın. Ama üç sefer ben izlemezken maden toplamadılar. Vaktinde bile dönmediler. Gidip bulmam gerekti."

"Sorun neymiş?"

"Sorun falan yok. Her şey yolundaydı. İşler gayet tıkırındaydı. Tek bir şey canımı sıktı: *Maden toplamamışlardı.*"

Powell kaşlarını çatıp tavana baktı, kahverengi bıyığını çekiştirdi. "Bak ne diyeceğim, Mike. Vaktiyle bize çok rezil işler yıktılar ama hiçbiri bu seferkinin eline iridyum dökemez. Olay içinden çıkılmayacak kadar karmaşık bir hal almış. Şu DV-5 denen robotun altında altı robot çalışıyor. Hatta altında çalışıyor demek hafif kalır, hepsi onun birer parçası."

"Biliyorum..."

"Kes sesini!" dedi Powell, hiddetle. "Bildiğini biliyorum, kendime anlatıyorum zaten. Nasıl ki parmakların senin birer parçansa, o altı ek robot da DV-5'in parçası. DV-5 emir verirken ne ses, ne radyo sinyali kullanıyor; doğrudan pozitronik alanlar aracılığıyla iletişim kuruyorlar. Gelgelelim, ABD Robotları'ndaki hiçbir robotbilimci, pozitronik alanların ne olduğuna, nasıl çalıştığına dair bir şey bilmiyor. Ben de öyle. Maalesef sen de."

Donovan felsefi bir edayla, "Bir tek o son söylediğini biliyorum," diye onayladı.

"O zaman içinde bulunduğumuz vaziyete bir bak. Her şey düzgün çalışırsa sorun yok! Bir şeyler ters giderse, boyumuzu aşıyor demektir, elimizden hiçbir şey gelmez. Başkasından yardım da alamayız. Ama bu başkasının değil, bizim işimiz, Mike. O yüzden buradayız." Bir an susup düşündü. Sonra, "Her neyse," dedi. "Dışarı çıktı mı?"

"Evet."

"Artık normalleşti mi?"

"Eh, dinî takıntıları yok, Gilbert ve Sullivan okuyarak daireler de çizmiyor, normaldir herhalde."

Donovan, başını şiddetle iki yana sallayarak kapıdan çıktı.

Powell, ağırlığından dolayı masasının bir tarafını çökertmek üzere olan "Robotbilim El Kitabı"na uzanıp özenle kapağını açtı. Bir keresinde alelacele üzerine geçirdiği şortla yanan bir binanın penceresinden atlamak zorunda kaldığında yanına sadece bu "El Kitabı"nı almıştı. Zorda kalsaydı şort yerine kitabı tercih ederdi.

"El Kitabı"nı açıp önüne koymuştu ki, DV-5 seri numaralı robot içeri girdi, arkasından Donovan kapıyı tekme atarak kapattı.

Powell ciddiyet takınarak, "Merhaba, Dave," dedi. "Kendini nasıl hissediyorsun?"

"İyi," dedi robot. "Oturabilir miyim?" Kendisi için özel tasarlanmış, dayanıklı sandalyeyi çekti, yavaşça oturdu.

Powell, Dave'e takdirle baktı. (Sokaktaki insanlar robotlara seri numaralarıyla hitap etse de, robotbilimciler asla bunu yapmazdı). Yedi entegre birimden oluşan bir robot ekibinin beyni olmasına karşın, gayet normal boyutlardaydı. Boyu iki metreden biraz uzun, yarım ton çeken bir metal ve elektrik yığınıydı. Çok muydu? O yarım tonun, insanlığın bildiği tüm psikolojik tepkileri kaldırabilecek kapasitede yoğuşturucular, devreler, röleler ve vakum hücrelerinden oluştuğunu göz önünde bulundurunca, pek de değildi. Ki her şeyin kontrolü,

beş kiloluk maddeden oluşan, birkaç kentilyon pozitron barındıran pozitronik beyindeydi.

Powell gömleğinin cebinden sigara çıkardı. "Dave," dedi. "Gayet düzgün birisin. Kaprisli değilsin, assolist tavırların yok. Doğrudan emrinde bulunan altı ek robotu saymazsak, nihayetinde güvenilir bir maden robotusun. Bildiğim kadarıyla bu robotları idare edecek donanıma sahip olman, beyin yolları haritanda herhangi bir dengesizlik yaratmış değil."

Robot kafa salladı. "Bunları duyduğuma sevindim, patron. Ama konu nereye varacak?" Harika bir diyaframı vardı, ses ünitesindeki armonik sesler, robotların o bilindik, metalik, düz sesinden kurtarmıştı Dave'i.

"Seninle açık konuşacağım. Tüm bu özelliklerine rağmen neden işini düzgün yapmıyorsun? Mesela bugünkü B-vardiyasında ne sorun yaşadınız?"

Dave tereddüde düştü. "Bildiğim kadarıyla yaşamadık."

"Hiç maden toplamamışsın."

"Biliyorum."

"O zaman..."

Dave zorda kalmıştı. "Açıklama getiremiyorum, patron. Beni de tedirgin ediyor; daha doğrusu, üzerinde düşünseydim ederdi. Ek robotlarım düzgün çalışıyor. Ben de öyle." Düşünürken fotoelektrik gözleri şiddetle parladı. Ardından, "Hatırlamıyorum," dedi. "Gün sonunda Mike orada bizi bekliyordu, maden arabalarının da çoğu boştu."

Donovan lafa karıştı. "O günlerde vardiya bitiminde rapor vermedin, Dave. Farkında mısın?"

"Farkındayım. Sebebini sorarsanız..." Düşünceli bir tavırla yavaşça kafasını salladı.

Powell rahatsız oldu. İçinden bir his, mümkün olsa robotun yüzünde acı ve utanç dolu bir ifade oluşacağını söylüyordu. Doğaları gereği robotlar görevlerinde başarısız olmayı kaldıramazdı.

Donovan sandalyesini Powell'ın masasına çekti, eğilip kulağına fısıldadı; "Bençe amnezi, sence?"

"Emin değilim. Ama hastalığına isim aramanın anlamı

yok. Robotlar söz konusu olunca, insan rahatsızlıkları romantik analojilerden ibarettir. Robotbilim mühendisliği açısından bir fayda sağlamaz." Ensesini kaşıdı. "Temel beyin tepkisi testlerine tabi tutmak hiç istemiyorum. Özgüvenine zarar verecektir."

Düşünceli bakışlarını Dave'e çevirdi, sonra "El Kitabı"nda yazan Saha Testi şablonuna baktı. "Baksana, Dave," dedi. "Şu teste girmeye ne dersin? Faydalı olacaktır."

Robot ayağa kalktı. "Öyle diyorsan, öyledir, patron." Sesinde *gerçekten* de acı vardı.

Test basit başladı. Robot DV-5, acımasız bir kronometre eşliğinde beş basamaklı sayıları çarptı. Bin ile on bin arasındaki asal sayıları saydı. Küp kök hesapları yapıp, farklı kompleksik seviyesindeki fonksiyonların integralini aldı. Kolaydan zora doğru mekanik reaksiyon testlerine tabi tutuldu. Ve son olarak, mekanik aklını kullanarak robot dünyasındaki en üst düzey fonksiyonları yerine getirdi: yargısal ve etik sorunların çözümü.

İki saatin sonunda Powell terden sırılsıklam olmuştu, Donovan ise besin değeri düşük tırnaklarıyla karnını doyuruyordu. Robot, "İyi iş çıkardım mı, patron?" diye sordu.

Powell, "Düşünmem lazım, Dave," dedi. "Bu işi aceleye getiremeyiz. Sen en iyisi C-vardiyasına dön. Dikkatli ol. Şimdilik kotayı dolduracağım diye kendini çok zorlama. Gerisini biz halledeceğiz."

Robot odayı terk etti. Donovan, Powell'a baktı.

"Sonuç?"

Powell, bıyığını kökünden yolmaya kararlı görünüyordu. "Pozitronik beynindeki akımlarda problem yok," dedi.

"Ben olsam o kadar emin olmam."

"Jüpiter adına, Mike! Robotların en sağlam parçası beynidir. Dünya'da beş sefer kontrol ediliyor. Dave saha testlerinden geçtiğine göre beyninde bir arıza olma ihtimali sıfır. Testte beynin bütün anahtar yolları inceleniyor."

"O halde durum nedir?"

"Acele ettirme beni. Bırak da biraz düşüneyim. Vücudunda hâlâ mekanik bir bozukluk olma ihtimali mevcut. Üzerindeki bin beş yüz kadar yoğuşturucunun, ayrı ayrı yirmi bin elektronik devrenin, beş yüz vakum hücresinin, bin adet rölenin ve daha bilmem kaç tane parçanın herhangi biri arıza yapmış olabilir. *Üstüne üstlük* bir de kimsenin hakkında bir şey bilmediği şu esrarengiz pozitronik alanlar var."

"Dinle beni, Greg." Donovan telaşa kapılmıştı. "Aklıma bir fikir geldi. Robot yalan söylüyor olabilir. Hiç de..."

"Robotlar bilerek yalan söyleyemez, ahmak herif. Eğer elimizde McCormack-Wesley testi olsaydı, yirmi dört ila kırk sekiz saat içinde vücudundaki her bir parçayı ayrı ayrı kontrol edebilirdik. Ama evrendeki iki M.-W. testi de Dünya'da muhafaza ediliyor. Üstelik her birinin ağırlığı on ton ve altları beton kaplı, yerlerinden oynatmak mümkün değil. Ne kadar hoş, değil mi?"

Donovan masaya vurdu. "Ama Greg, sadece biz yokken arıza yapıyor. Bu işte bir art-niyet-var-sanki." Yumruklarıyla kelimelerine vurgu yaptı.

"Midemi bulandırıyorsun," dedi Powell, ağır ağır. "Yine kesin macera romanları okuyorsun."

"Bana bir söylesene," diye bağırdı Donovan, "bu işi nasıl çözeceğiz?"

"Anlatayım. Masamın tam üstüne vizör kuracağım. Hemen şuradaki duvara, gördün mü?" Öfkeyle parmağını uzatıp vizörü kuracağı noktayı işaret etti. "Sonra da madenin aktif bölgesine ayarlayıp izleyeceğim. O kadar."

"O kadar mı? Greg..."

Powell sandalyeden kalkıp yumruk yaptığı ellerini masaya yasladı. "Mike, işimi zorlaştırıyorsun." Sesinde bıkkınlık vardı. "Bir haftadır Dave hakkında başımın etini yiyorsun. Arıza yaptı diyorsun. Ne arızası var, biliyor musun? Hayır! Bu arıza nasıl sonuçlar doğuruyor, biliyor musun? Hayır! Sebebi ne, biliyor musun? Hayır! Ne olunca düzeliyor, onu biliyor musun? Hayır! Bildiğin tek bir şey var mı? Hayır! Peki ben biliyor muyum? Hayır! O zaman ne yapmamı bekliyorsun?"

Donovan, koluyla geniş, abartılı bir açı çizdi. "Tamam, pes!"

"Şimdi tekrar söylüyorum. Tedaviye kalkışmadan önce, hastalığının ne olduğunu tespit etmeliyiz. Tavşan çorbası pişirmenin ilk adımı, tavşanı yakalamaktır. İşte o tavşanı yakalamamız lazım! Artık çıkabilirsin."

Donovan yorgun gözlerini saha raporunun ön taslağına dikip boş boş baktı. Birincisi, yorgun düşmüştü, ikicisi ise, daha işler çözülmemişken rapora ne yazabilirdi ki? Canı sıkılmıştı.

"Greg," dedi. "Planlanandan neredeyse on ton eksiğimiz var."

"Şu an bana hiç bilmediğim bir şey söylüyorsun," diye karşılık verdi Powell, başını kaldırmadan.

"Benim asıl merak ettiğim şu," dedi Donovan, birden hiddetlenerek. "Neden yeni robotları her seferinde bize yıkıyorlar? Annemin dayısının kullandığı robotlar bana yeter. Önemli olan, kendini kanıtlamış olması. Zamanın eskitemediği robotlardan yanayım ben, eski tip, sağlam, asla arıza yapmayan robotlardan."

Powell elindeki kitabı Donovan'a fırlattı, tam on ikiden vurdu. Donovan sandalyeden devrildi.

"Geçtiğimiz beş yıl boyunca," dedi Powell, sakince, "senin ABD Robotları'ndaki görevin, yeni robotları gerçek çalışma koşulları altında test etmekti. İşimizi iyi yapacak kadar salak olduğumuz için, en pis görevleri bize yıktılar. Senin yapman gereken," diye devam etti, parmağını Donovan'a doğrultarak, "tam olarak bu. Hafızam beni yanıltmıyorsa ABD Robotları'nda işe başladığın günden beri yakınıp duruyorsun. Neden istifa etmiyorsun?"

"Nedenini söyleyeyim." Donovan yüzükoyun döndü, dağınık kızıl saçlarından tutup kafasını kaldırdı. "Benim de bazı prensiplerim var. Ne de olsa arıza gidermek benim işim, yeni robotların geliştirilmesinde ben de bir rol oynuyorum. Bilimsel ilerlemeye katkı sağlamak istiyorum. Ama beni yanlış anlama, işime devam etmemin sebebi prensip değil; aldığım para. *Greg*!"

Donovan'ın çığlığı üzerine Powell yerinden sıçradı; gözleri kızıl saçlı arkadaşından, duvardaki vizöre kaydı, korkudan fal taşı gibi açıldı. "Muazzam-Jüpiter-adına!" diye fısıldadı.

Donovan soluk soluğa ayağa kalktı. "Şunlara bak, Greg. Çıldırmışlar."

Powell, "Giysilerimizi getir," dedi. "Yanlarına gidiyoruz."

Bir süre vizördeki robotların hareketlerini izledi. Havasız asteroidin karanlık kayalıkları önünde parlak bronz robotlar kararlı adımlarla ilerliyordu. Bando takımı gibi yürüyen bu başıbozuk siluetlerin vücutlarından yansıyan loş ışık, maden tünelinin kabaca oyulmuş, sessizce akıp giden duvarlarını aydınlatıyordu. Yedisi de oradaydı, başlarında Dave vardı. Ürkütücü bir şekilde aynı anda dönüyor, Ay Kupası dansçıları kadar zarif hamlelerle dizilişlerini değiştirebiliyorlardı.

Donovan, giysileri getirdi. "Başımıza çavuş kesildiler, Greg. Askeri düzende yürüyorlar."

"Nereden biliyorsun?" diye karşılık verdi, soğuk bir tavırla. "Jimnastik yapıyorlardır belki. Ya da Dave kendini dans ustası sanıyordur. Önce bir otur düşün, sonra da mümkünse ağzını açma."

Donovan kaşlarını çattı, elindeki fünyeyi havalı bir hareketle yan cebine soktu. "Her neyse," dedi. "Durum bu. İşimiz gereği yeni robot modelleriyle uğraşıyoruz, haklısın. Ama bana şunun cevabını ver. Neden... *neden* her seferinde arıza çıkartıyorlar?"

"Çünkü," dedi Powell, keyifsizce, "lanetliyiz biz. Hadi gidelim!"

Uzaklarda, el fenerlerinin ancak küçük bir kısmını aydınlatabildiği koridorların kadife karanlığında, robotların ışıkları yanıp sönüyordu.

"İşte oradalar," dedi Donovan, usulca.

Powell gerilmişti. "Telsizle ulaşmaya çalışıyorum ama cevap vermiyor," diye fısıldadı. "Telsiz devresi devredışı kalmıştır kesin."

"O zaman tasarımcılar iyi ki zifiri karanlıkta çalışabilen robotlar tasarlamamış. Kapkaranlık bir çukurda telsizi çalışmayan yedi tane deli robot aramak hiç istemezdim. Neyse ki radyoaktif Noel ağaçları gibi *parlıyorlar*."

"Şu çıkıntıya tırmanalım, Mike. Bu tarafa geliyorlar, yakından görmek istiyorum. Çıkabilecek misin?"

Donovan biraz zorlansa da başarıyla zıpladı. Yerçekimi, Dünya normallerinin oldukça altındaydı ancak üzerindeki giysinin ağırlığından dolayı üç metre yukarıdaki çıkıntıya tırmanmak çok da kolay olmadı. Peşinden Powell da tırmandı.

Robotlar tek sıra halinde Dave'i takip ediyorlardı. Mekanik ritimlerini bozmadan ara sıra çift sıra olup, sonra yeniden teke indiriyorlardı. Bunu tekrar tekrar yaptılar, Dave bu esnada kafasını hiç çevirmedi.

Dave ile aralarında altı metre kalmıştı ki oyunu bıraktılar. Ek robotlar yürüyüş düzenini bozup, kısa bir bekleyişin ardından hızla oradan uzaklaştılar. Dave dönüp onlara baktı, sonra yavaşça yere oturdu. Son derece insani bir hareketle elini başına koydu.

Powell'ın kulaklıklarında Dave'in sesi duyuldu; "Burada mısın, patron?"

Powell, Donovan'ı da yanına çağırıp çıkıntıdan aşağı atladı.

"Anlat bakalım, Dave. Ne işler karıştırıyorsunuz?"

Robot başını salladı. "Bilmiyorum. Tünel 17'de çetin bir mostrayla uğraşıyordum, sonra yakınlarda insan olduğunu sezdim, bir de baktım ki ana damardan yarım kilometre içeri girmişim."

"Ek robotların nereye gitti?" diye sordu Donovan.

"İşlerinin başına döndüler tabii. Ne kadar zaman kaybettik?"

"Çok değil. Boşver." Ardından Donovan'a döndü ve ekledi; "Vardiyasının geri kalanında yanında dur. Sonra yanıma gel. Aklıma birkaç fikir geldi."

Donovan'ın dönmesi üç saati buldu. Yorgun görünüyordu.

Powell, "Nasıl geçti?" diye sordu.

Donovan omuzlarını silkti. "Yanlarında durup izlerken asla arıza yapmıyorlar. Bana da bir dal uzatır mısın?"

Powell'ın kızıl saçlı arkadaşı abartılı bir özenle sigarayı yakıp dumanıyla halka üfledi. "Olayı çözmek üzereyim, Greg. Biliyorsun ki Dave'in robotlar için alışılmadık bir arka planı var. Emrindeki altı robotla birlikte ağır şartlar altında çalışıyor. Ek robotları üzerinde her türlü güce sahip, öl dese ölürler. Bu durum kaçınılmaz olarak düşünce yapısına etki ediyordur. Bence egosundan dolayı bu gücün üzerinde fazla duruyor olabilir."

"Sadede gel."

"Geldim bile. Ya burada militarizmle savaşıyorsak? Ya Dave kendine ordu kuruyorsa? Ya ek robotlarına askeri manevralar hakkında eğitim veriyorsa? Ya..."

"Ya da en iyisi sen git yüzüne su çarp gel. Gece bir yerlerin açıkta kalmış. Dave'in pozitronik beyninde çok büyük bir bozukluk olduğunu varsayıyorsun. Analizin doğru olsaydı, Dave Robotbilimin Birinci Kanunu'nu çiğnemiş olurdu: Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz. Mantıken değerlendirince senin öne sürdüğün tarzda militarist tavırların veya baskın egonun nihai amacı insanlar üzerinde hakimiyet kurmak olmalı."

"İyi de, sorun belki de tam olarak budur?"

"Mümkün değil. Birincisi, hiçbir robot öyle bir beyinle fabrikadan dışarı adımını atamaz; ikincisi, atsa bile hemen tespit edilir. Biliyorsun ki ben Dave'i testten geçirdim."

Powell sandalyesini geri itip ayaklarını masanın üstüne koydu. "Hayır, hâlâ çorbayı pişiremiyoruz çünkü arızanın ne olduğuna dair en ufak fikrimiz yok. Oysaki az önce şahit olduğumuz *ölülerin dansını* anlamlandırabilsek, şimdi Dünya'ya dönüyor olurduk."

Duraksadı. "Dinle şimdi, Mike. Sence sorun ne? Dave, biz yokken arıza yapıyor. Arıza yaptığında ise, ikimizden birinin varlığı onu kendine getiriyor."

"Sana bu işte bir art niyet var demiştim."

"Lafımı bölme. Yanında insan olmaması robot açısından ne fark ediyor? Cevap basit. Daha fazla kişisel inisiyatif kullanması gerekiyor. O halde, bu yeni gereksinimle alakalı vücut parçalarına göz atmamız lazım."

"Tanrım." Donovan doğruldu, sonra geri çöktü. "Yok, hayır. Yeterli değil. Ucu fazla açık. İhtimalleri yeterince azaltmıyor."

"Yapacak bir şey yok. Hiç değilse kotayı tamamlayamama tehlikesiyle karşı karşıya değiliz. Vizörden nöbetleşerek izleriz robotları. Arıza yaşandığı takdirde hemen olay yerine gideriz. O zaman düzelirler."

"Ama yine de robotlar spesifikasyonları karşılayamayacak, Greg. ABD Robotları böyle bir rapor üzerine DV modelleri pazarlayamaz."

"Doğal olarak. Hatayı tespit edip düzeltmeliyiz ve bunun için yalnızca on günümüz var." Powell başını kaşıdı. "Sorun şu ki... şey, en iyisi şu planları al da kendin bak."

Planları yere halı gibi serdiler. Donovan dizleri üstüne çöktü, Powell'ın yerinde durmayan kalemini izledi.

"İşte sen burada devreye giriyorsun, Mike," dedi Powell. "Sen gövde uzmanısın. Benim hesaplarımı bir kontrol et. Kişisel inisiyatifle bağlantılı olmayan bütün devreleri kesmeye çalışıyorum. Mesela şuradaki, mekanik faaliyetleri düzenleyen gövde arteri. Bütün rutin yan yolların bağlantısını kesiyorum..." Kafasını kaldırdı. "Sen ne düşünüyorsun?"

Donovan'ın pek içine sinmemişti. "İş o kadar basit değil, Greg. Kişisel inisiyatif, robotun geri kalanından ayırıp mercek altına yatırabileceğin bir elektronik devre değil. Robotlar tek başına kalır kalmaz vücutlarındaki neredeyse tüm faaliyetlerde artış yaşanıyor. Etkilenmeyen tek bir devre yok. Yapmamız gereken, Dave'e arıza yaptıran koşulun ne olduğunu tam olarak tespit etmek, *ondan sonra* devreleri elemek."

Powell ayağa kalkıp üstündeki tozları silkeledi. "Hmm. Peki. Planları al götür yak."

Donovan, "Tek bir arızalı parça bile faaliyet arttığında büyük sorunlara yol açabilir," dedi. "Yalıtım bozulur, yoğuşturucu dökülür, bağlantılar tutuşur, bobinler ısınır. Ve nereden

başlayacağını bilmiyorsan, koskoca robotun içinden arızalı noktayı tespit edemezsin. Dave'i demonte edip bedenindeki mekanizmanın her birini ayrı ayrı test etsek, her seferinde tekrar birleştirip denesek..."

"Anladık, anladık. O kadarına da kafamız basıyor."

Çaresizlik içinde bakıştılar, sonra Powell temkinli bir tavırla, "Ek robotlardan birini sorguya çeksek?" dedi.

O ana dek ne Powell, ne de Donovan "parmak" robotlarla iletişim kurmuştu. Tam da parmak denemezdi; konuşabiliyorlardı. Hatta oldukça gelişmiş beyinleri vardı ama bu beyinler daha ziyade pozitronik alanlar aracılığıyla emir almak için tasarlanmıştı ve bağımsız uyarılara karşı iyi tepki veremiyordu.

Powell, robota ne isimle hitap edeceğinden bile emin değildi. Seri numarası DV-5-2'ydi ama bu bilgi pek bir işe yaramıyordu.

Sonunda orta yolu buldu. "Bak dostum," dedi. "Senden biraz kafanı çalıştırmanı istiyorum. Sonra patronunun yanına dönersin."

"Parmak" yavaş yavaş başını salladı ama sınırlı beyin kapasitesini konuşmaya harcamadı.

"Kısa süre önce," dedi Powell, "patronun dört kez beyin şemasından sapma gösterdi. O anları hatırlıyor musun?"

"Evet, efendim."

Donovan öfkeyle homurdandı. "Dave hatırlamıyor da, *bu* hatırlıyor. Demiştim sana, bu işin içinde bir art niyet var diye..."

"Azıcık kafanı çalıştır. 'Parmak' elbette hatırlayacak. Bir arızası yok ki."

Powell, robota geri döndü. "O anlarda ne yapıyordunuz? Hepinizi soruyorum."

"Parmak" ezberden konuşuyor gibiydi. Sanki soruları kafatasının mekanik işleyişi sonucu otomatik olarak cevaplıyordu, sesinde hiç duygu yoktu.

"İlk seferinde B Katı, Tünel 17'deki zorlu bir mostrayla

uğraşıyorduk. İkinci seferde çökmeye karşı önlem olarak tavanı payandalıyorduk. Üçüncüde, yeraltı fisürlerine dokunmadan tüneli uzatmak için lokal patlayıcılar hazırlıyorduk. Dördüncü seferin hemen öncesinde küçük çaplı bir çökme yaşandı."

"Bu bahsettiğin anlarda tam olarak ne oldu?"

"Açıklaması güç. Bize emir gönderildi ama daha emri alıp işleme koyamadan yeni bir emirle saçma sapan yürüyüş düzenlerine geçtik."

Powell dayanamadı. "İyi de neden?"

"Bilmiyorum."

Donovan gerilmişti. "İlk emriniz neydi?" diye araya girdi. "Yürüyüş emrinden önceki."

"Bilmiyorum. Emrin gönderildiğini hissettim ama elime geçmesine vakit olmadı."

"Nasıl bir şey olduğuna dair fikrin var mı? Her seferinde aynı emri mi gönderiyor?"

Parmak, üzgün üzgün kafa salladı. "Bilmiyorum."

Powell geriye yaslandı. "Pekâlâ, patronunun yanına dönebilirsin."

Dave'in "parmağı" odadan çıkarken rahatlamışa benziyordu.

Donovan, "Çok işimize yaradı," dedi. "Oldukça bilgilendirici bir konuşmaydı. Dinle beni; Dave de, o embesil 'parmağı' da bizden bir şeyler saklıyor. Bilmedikleri, hatırlamadıkları çok şey var. Sözlerine güven olmaz, Greg."

Powell bıyığını ters tarafa taradı. "Sana yemin ediyorum, Mike, ağzından tek bir aptalca laf daha çıkarsa çıngırağınla emziğini elinden alırım senin."

"İyi. Takımın dâhisi sensin. Ben salağın tekiyim. Son durum nedir?"

"İşimiz falcılara kaldı. 'Parmak'tan yola çıkarak denedim, olmadı. O zaman tam tersini yapmamız lazım."

"Ne yüce bir insan," dedi Donovan, hayranlıkla. "İşleri nasıl da kolaylaştırdı. Şimdi onu bir de bizim anlayacağımız dile çevirir misiniz, üstadım?"

"İyisi mi çocukların anlayacağı dilden anlatayım. Demeye çalıştığım, bilincini kaybetmeden önce Dave'in ne emir verdiğini öğrenmemiz gerekiyor. Kilit nokta bu."

"Peki nasıl olacak o? Yanına yaklaşamayız çünkü biz olduğumuz sürece arıza yapmayacaktır. Verdiği emirleri telsizden yakalayamayız çünkü pozitronik alanlar aracılığıyla iletiliyorlar. Ne yakından, ne uzaktan müdahale edebiliriz. Elde var kocaman bir sıfır."

"Haklısın, doğrudan gözlem yapamayız. Ama çıkarım yapabiliriz."

"Ha?"

"Vardiyalı çalışacağız, Mike." Powell pis pis sırıttı. "Ve gözlerimizi vizörden ayırmayacağız. O çelikten bozma baş belalarının attığı her adımı izleyeceğiz. Arıza yaptıkları an neler yaşandığını görüp, çıkarım yaparak durumu çözeceğiz."

Donovan ağzını açtı, bir dakika boyunca kapatmadı. Sonra güçlükle, "İstifa ediyorum," diyebildi. "Benden bu kadar."

"Daha iyi bir çözüm bulmak için on günün var," dedi Powell, yorgun argın.

Buna karşılık Donovan sekiz gün boyunca düşündü durdu. Sekiz gün boyunca dörder saatlik nöbetlerle bulanık arkaplan üzerinde hareket eden o parlak metal figürleri izledi. Gözleri kıpkırmızı olmuştu, ağrısı dinmiyordu. Dört saatlik molalarda Birleşik Devletleri Robotları'na da, DV model robotlara da, doğduğu güne de lanet etti.

Sonra sekizinci günde başı ağrıyan, gözlerinden uyku akan Powell içeri girdiğinde Donovan ayağa kalkıp büyük bir dikkat ve özenle vizörün tam orta yerine ağırca bir kitap fırlattı. Kitabın ağırlığına yaraşır bir çıtırtı duyuldu.

Powell bakakaldı. "Neden yaptın bunu?"

"Çünkü," dedi Donovan, sakin kabul edilebilecek bir sesle, "oturup bunu izlemekten bıktım. İki günümüz kaldı ama hâlâ hiçbir şey öğrenemedik. DV-5'e yazık oldu. Ben izlerken beş kere, sen ilerken de üç kere arıza yaptı ama ne emir verdiğini ne sen, ne de ben çözebildik. Ve asla çözemeyeceğinden eminim çünkü biliyorum ki ben de asla çözemeyeceğim."

"Uzay aşkına, aynı anda altı robotu nasıl izler insan? Biri el sallıyor, biri ayak sallıyor, öteki pervane gibi dönüyor, bir başkası manyak gibi hoplayıp zıplıyor. Diğer ikisi de... Kim bilir onlar ne yapıyor. Sonra hepsi duruyor. Ne bu böyle?!"

"Greg, yanlış yapıyoruz. Fazla uzağız. Yakından izlememiz lazım ki detayları görebilelim."

Tedirgin sessizliği Powell bozdu. "Şurada iki günümüz kalmışken bekleyelim ki arıza yapsınlar, öyle mi?"

"Burada beklesek daha mı iyi?"

"Burada en azından yerimiz rahat."

"Ama oradayken yapabileceğimiz bir şey daha var."

"Neymiş o?"

"İstediğimiz zaman arıza yaptırabiliriz. Gereken tüm hazırlıkları yapar, durumu yakından inceleriz. "

Powell'ın birden gözü açıldı. "Nasıl?"

"Biraz düşün bakalım. Güya kafası çalışan sensin. Şu sorulara cevap bul. DV-5 ne zaman kafayı yiyor? 'Parmak' bu konuda ne demişti? Madende çökme tehlikesi yaşandığı zaman, gerçekten çöktüğü zaman, patlayıcı yerleştirildiğinde ya da tehlikeli bir damara denk gelindiğinde."

"Diğer bir deyişle, acil durumlarda." Powell heyecanlanmıştı.

"Aynen öyle! Başka ne *olacaktı?* Kişisel inisiyatif faktörü yüzünden sorun yaşıyoruz. Ve kişisel inisiyatife en ağır yük, etrafta insan yokken acil durum yaşandığı zamanlarda biniyor. O halde mantıken ne sonuca ulaşıyoruz? İstediğimiz zaman, istediğimiz yerde arıza yapmalarını nasıl sağlarız?" Durup zaferinin tadını çıkardı. Keyfi yerine gelmişti. Powell ağzını açamadan kendi sorusunu kendi cevapladı. "Acil durumu bizzat biz yaratacağız."

"Mike... Doğru söylüyorsun," dedi Powell.

"Sağol, dostum. Günün birinde başaracağımı biliyordum."

"Hadi tamam, iğneleyici laflarını kendine sakla. Dünya'ya dönene kadar sabret, bozulmasın diye de kavanoza koyup turşusunu kur. Nasıl bir acil durum yaratabiliriz, ondan haber ver?"

"Burası atmosfersiz bir asteroit olmasaydı madeni su bastırabilirdik."

"Şaka yapıyorsun herhalde," dedi Powell. "Hakikaten, Mike, gülmekten öldüreceksin beni. Küçük çaplı bir çöküntüye yol açsak?"

Donovan dudaklarını büzüp, "Bana uyar," dedi.

"Güzel. Hadi başlayalım."

Powell, engebeli arazide ilerlerken kendini iyiden iyiye sabotajcı gibi hissediyordu. Çatlak zeminli, düşük yerçekimli ortamda yerdeki çakılları etrafa saçarak, sallana sallana yürüyordu. Hiç ses çıkarmasa da, ortalığı gri bir toz dumanı kaplamıştı. Ama Powell'a göre attığı adımlar, kundakçılarınki kadar temkinliydi.

"Nerede olduklarını biliyor musun?" diye sordu.

"Sanırım biliyorum, Greg."

"Pekâlâ," dedi Powell. Sesinde karamsarlık vardı. "Ama eğer 'parmaklar'dan herhangi biri bize beş metreden fazla yaklaşacak olursa, bizi görmeseler bile orada olduğumuzu anlarlar. Umarım bunun farkındasındır."

"Robotbilime giriş dersi istesem, gerekli başvuru formunu üç nüsha halinde hazırlayıp resmi yollardan sana takdim ederdim. Şuradan gideceğiz."

Tünellere girmişlerdi, yıldızların ışığı bile geride kalmıştı. Yanıp sönen fenerlerinin önderliğinde, duvarlara tutunarak ilerlediler. Powell, fünyeyi eliyle yokladı.

"Bu tünelden daha önce geçtin mi, Mike?"

"Evet de pek hatırlamıyorum. Yeni açtılar burayı. Ama vizörde gördüğüm kadarıyla yolumu bulabilirim."

Dakikalar geçmek bilmedi, sonra Mike, "Sen de hissettin mi?" dedi.

Powell'ın metal kaplı parmaklarının dokunduğu duvarda çok hafif bir titreşim vardı ama tabii ses yoktu.

"Patlayıcı! Çok yaklaştık."

"Gözünü dört aç," dedi Powell.

Donovan kafa sallayıp geçiştirdi.

Görüş alanlarında bronz bir parıltı göz açıp kapayıncaya

kadar belirip kayboldu, ne olduğunu bile tam göremediler. Suspus olup birbirlerine tutundular.

"Sence bizi fark etmiş midir?" diye fısıldadı Powell.

"Umarım etmemiştir. Ama en iyisi etraflarından dolaşalım. Sağ taraftaki ilk tünelden içeri dal."

"Ya robotları ıska geçersek?"

"Ne yapalım peki? Geri mi dönelim?" Donovan homurdandı. "Dört yüz metreden yakınlar. Vizörden izlemiyor muydum zaten? Ayrıca iki günümüz kaldı..."

"Kes sesini. Oksijen israf ediyorsun. Burada bir yan yol mu var?" Fenerini yakıp söndürdü. "Varmış. Hadi gel."

Titreşimler artık daha belirgindi, ayrıca ayaklarının altındaki zemin iyiden iyiye sarsılmaya başlamıştı.

"Güzel," dedi Donovan. "Yeter ki üstümüze çökmesin." Fenerini uzağa tuttu.

Biraz uzanınca tünelin payandaları yeni takılmış tavanına dokunabiliyorlardı.

Donovan duraksadı. "Çıkmaz yol, geri dönelim."

"Hayır, bekle." Powell, Donovan'ı azıcık sıkıştırıp yanından geçti. "İleride ışık mı görüyorum?"

"Işık mı? Ben göremedim. Ne ışığı olacak burada?"

"Robot ışığı." Dizleri üstüne çöküp önündeki hafif yokuşu tırmandı. Sesi hırıltılı ve gergindi. "Yanıma gelsene, Mike."

Gerçekten de ışık vardı. Donovan, Powell'ın bacaklarına tutunup yukarı çıktı. "Delik mi o?"

"Evet. Bana kalırsa onlar da bu tünelin öbür tarafından kazıyorlar."

Donovan, fenerini kaldırdı, deliğin tırtıklı kenarlarına elini sürdü. Delik, geniş ana tünellerden birine açılıyordu. İnsan geçemeyecek kadar küçüktü, hatta iki kişinin aynı anda gözünü dayaması bile güçtü.

"Orada kimse yok," dedi Donovan.

"Artık öyle. Ama az önce vardı, ışık nereden geldi sanıyorsun? Dikkatli ol!"

Duvarlar sarsıldı, patlamanın etkisi sağlam hissedildi. Üstlerine ince ince tozlar döküldü. Powell dikkatle kafasını

kaldırıp tekrar baktı. "Gördün mü, Mike? Oradalar."

Parlak robotlar ana tünelin on beş metre ilerisinde toplanmıştı. Güçlü metal kollarını sıvayıp, son patlama sonucu oluşan moloza girişmişlerdi.

Donovan, Powell'ın kolunu çekiştirdi. "Oyalanma. İşlerini halletmeleri uzun sürmez, bakarsın sonraki patlamada bizi havaya uçururlar."

"Jüpiter aşkına, acele ettirme beni." Powell fünyeyi gevşetti, tek ışık kaynağı robotlar olan, gölgelerle kayaların bile ayırt edilemediği tüneli baştan sona taradı.

"Tavanın şu kısmına baksana. Tam başlarının üzerinde, gördün mü? Son patlama oraya etki etmedi. Temelinden sarsabilirsen tavanın yarısını çökertirsin."

Powell, Donovan'ın parmağının gösterdiği yere baktı. "Gördüm! Şimdi gözlerini robotlardan ayırma, ayrıca dua et ki tünelin o kısmından fazla uzaklaşmasınlar. Işık kaynağımız onlar. Yedisi de burada mı?"

Donovan saydı. "Burada."

"O zaman gözün üzerlerinde olsun. Attıkları her adımdan haberin olsun!"

Alnından ter damlayan Donovan küfürler eşliğinde robotları izlerken, Powell fünyesini kaldırdı.

Şimşek gibi çaktı!

Önce çatırtılar duyuldu, bir dizi titreşimin ardından sağlam bir patırtı koptu, Powell, Donovan'ın üstüne düştü.

Donovan, "Görüşümü kapattın, Greg," diye yakındı. "Hiçbir şey göremedim."

Powell panik içinde etrafına bakındı. "Neredeler?"

Donovan hiçbir cevap veremedi. Ortada robot falan yoktu. Her taraf Stiks Nehri'nin derinlikleri kadar karanlıktı.

"Tüneli üzerlerine mi çökerttik dersin?" dedi Donovan, titrek bir sesle.

"Bana sorma. İnelim de bakalım." Powell, yuvarlana yuvarlana yokuştan indi.

"Mike!"

Donovan olduğu yerde durdu. "Yine ne var?"

"Bekle!" Powell'ın nefesi hırıltılı ve düzensizdi. "Mike! Duyuyor musun beni, Mike?"

"Buradayım. Ne oldu?"

"Mahsur kaldık. On beş metre ötedeki tavan değil, bizim üzerimizdeki tavan çökmüş. Sarsıntının etkisiyle yıkılmış!"

"Ne?!" Donovan önünde sert bir engelle karşılaştı. "Fenerini aç."

Powell denileni yaptı. Hiçbir yerde tavşanın bile geçebileceği bir delik yoktu.

Donovan sakin bir sesle, "Bak sen şu işe," dedi.

Bir süre uğraşıp durdular, kas gücü kullanarak engeli yerinden kıpırdatamadılar. Powell, deliğin kenarlarını oymayı denedi. Bir an tabancasına sarıldı ama anında fark etti ki, bu kadar kapalı bir alanda tetiği çekmek intihar olurdu. Vazgeçip yere oturdu.

"Biliyor musun, Mike," dedi, "işi hakikaten elimize yüzümüze bulaştırdık. Dave'in arızasını çözme konusunda bir adım bile yol kat edemedik. İyi fikirdi ama berbat ettik."

Donovan'ın bakışlarındaki öfkeyi, karanlıktan ötürü kimse göremiyordu. "Bana bak, moruk. Keyfini kaçırmak istemem ama Dave hakkında ne bilip, ne bilmediğimizden bağımsız olarak burada mahsur kalmış vaziyetteyiz. Kurtulamazsak öleceğiz, arkadaşım. Öleceğiz derken, Ö-LE-CE-Ğİ-Z. Ne kadarlık oksijenimiz kaldı ki? Altı saat ancak yeter."

"O benim de aklıma geldi." Powell'ın parmakları çilekeş bıyığına gitti, şeffaf vizörüne tık tık vurdu. "Tabii o süre içinde Dave rahatlıkla bizi buradan çıkarabilirdi. Gelgelelim, özenle yarattığımız bu acil durum yüzünden yine arıza yapmıştır, telsiz devresi çalışmıyordur."

"Ne güzel, değil mi?"

Donovan daracık deliğe yaklaşıp zor da olsa metal kaplı kafasını çıkarmayı başardı.

"Baksana, Greg!"

"Ne oldu?"

"Dave'i altı metre yakına getirebilirsek normale döner, bizi kurtarır."

"Öyle ama Dave nerede?"

"Koridorun sonunda, epey ileride. Jüpiter aşkına çekiştirmeyi bırak yoksa kafamı kökünden sökeceksin. Birazdan sen de bakarsın, merak etme."

Powell da kafasını delikten soktu. "İyi iş çıkarmışız. Şu salaklara bak. Bale mi yapıyorlar, ne?"

"Laf sokmayı bırak. Buraya doğru mu geliyorlar?"

"Emin değilim. Çok uzaktalar. Bekle biraz. Fenerimi uzatır mısın oradan? Dikkatlerini buraya çekmeye çalışacağım."

İki dakika uğraştıktan sonra pes etti. "İmkânı yok! Gözleri kör olmuş. Bir dakika, bu tarafa geliyorlar. Haklarını yemişim."

Donovan, "Ben de bakayım!" dedi.

Sessizce itişip kakıştılar. Powell, "Peki, tamam!" dedi, Donovan delikten kafasını çıkardı.

Yaklaşıyorlardı. Dave uygun adım başı çekiyor, altı "parmak" da sıraya dizilmiş, peşinden geliyordu.

Donovan şaşkın şaşkın baktı. "Ne dansı bu? Benim de öğrenmem lazım. Buradan bakınca Virginia Reel gibi görünüyor, şefleri de Dave değilse ben de bir şey bilmiyorum."

"Betimleme yapmayı kes," diye homurdandı Powell. "Bize ne kadar yakınlar?"

"Yaklaşık on beş metre, gitgide yaklaşıyorlar. On beş dakikaya çıkmış olu–Hayda! BANA BAKIN! HEY!"

"Ne oluyor?" Powell, birkaç saniye boyunca Donovan'ın çığlıklarının etkisinden kurtulamadı. "Hadi çekil de bir de ben deneyeyim. Bencillik etme."

Yukarı çıkmaya çalıştı ama Donovan'ın tekmelerine yenik düştü. "Bize sırtlarını döndüler, Greg. Uzaklaşıyorlar. Dave! Sane diyorum, Da-a-ave!"

Powell, "Ne bağırıyorsun, aptal herif?" dedi. "Sesini duyamazlar."

"O zaman duvarları tekmeleyelim," dedi Donovan, nefes

nefese. "Vuralım, titreşim yaratalım. Bir şekilde dikkatlerini çekmemiz lazım, Greg, yoksa işimiz biter." Deli gibi duvarı yumruklamaya başladı.

Powell, Donovan'ı tutup sarstı. "Dur bir dakika, Mike, dur. Dinle; aklıma bir fikir geldi. Jüpiter aşkına, basit çözümler şu an için en mantıklısı. Mike!"

"Aklından ne geçiyor?" Donovan başını delikten çekip Powell'a baktı.

"Hazır menzilden çıkmamışlarken çekil bir de ben deneyeyim."

"Menzil mi?! Ne yapacaksın? Ne yapacaksın o fünyeyi, söylesene?" Powell'ın kolunu tuttu.

Powell, kendini Donovan'ın elinden çekip kurtardı. "Atış talimi yapacağım."

"Neden?"

"Sonra anlatırım. Önce bir bakayım, işe yarayacak mı. Yaramazsa da... Önümden çekil de ateş edeyim!"

Uzaklaşan robotların yanıp sönen ışıkları gittikçe küçülüyordu. Powell dikkatle nişan aldı, tetiği üç defa çekti. Tabancasını indirip heyecanla robotlara baktı. Ek robotlardan birini indirmişti! Parlak siluetlerden geriye altı tane kalmıştı.

Powell, çekingen bir sesle telsizine konuştu. "Dave!"

Bir an sessizlik oldu, sonra cevap geldi. "Patron? Neredesin? Üçüncü ek robotumun göğüs kafesi patladı. İş göremez durumda."

"Boşver şimdi onu," dedi Powell. "Patlayıcı yerleştirdiğiniz yerde tavan çöktü, mahsur kaldık. Fenerimizin ışığını görebiliyor musun?"

"Gördüm. Hemen geliyoruz."

Powell arkasına yaslanıp rahat bir nefes aldı. "Bu iş bu kadar, dostum."

Donovan, ağlamaklı bir sesle, "Tamam, Greg," dedi. "Sen kazandın. Önünde saygıyla eğiliyorum. Şimdi gereksiz konulara girmeden açıkça anlat bana olan biteni."

"Çok basit. Her zamanki gibi çok bariz bir noktayı gözden kaçırmışız. Arızanın kişisel inisiyatif devresinde olduğunu ve

sadece acil durumlarda gerçekleştiğini biliyorduk ama sebebini Dave'in verdiği emirde aradık. Neden emir arızaya yol açsın ki?"

"Neden açmasın?"

"Bak şimdi. Emrin türüne kafa yormamız lazımdı. En fazla kişisel inisiyatifi ne tür bir emir gerektirir? Ne tür bir emir, sadece acil durumlarda verilir?"

"Sorma bana, Greg. Söyle artık!"

"Söylüyorum! Altı uçlu emir tabii ki. Normal şartlar altında 'parmak'lardan bir, iki tanesi kimsenin denetlemesine ihtiyaç duymaksızın rutin görevlerini yerine getiriyor olur. Tıpkı bizim vücutlarımızın yürüme görevini yerine getirmesi gibi. Ama acil bir durumda ek robotların altısının da aynı anda idare edilmesi gerekir, o zaman da işte bir şeyler ters gidiyor. Olay basit. İnsanların varlığı gibi kişisel inisiyatifi azaltan bir faktör devreye girdiğinde, Dave normale dönüyor. O nedenle ben de robotlardan birini patlattım. Öyle olunca Dave beş uçlu emirler vermeye başladı. İnisiyatifi azaldı, kendine geldi."

"Tüm bunlar nereden aklına geldi?" diye sordu Donovan.

"Mantık yürüttüm. Denedim, işe yaradı."

Tekrar robotun sesini duydular. "Geldim, buradayım. Yarım saat dayanabilecek misiniz?"

"Hiç sorun değil!" dedi Powell. Sonra Donovan'a dönüp devam etti; "Artık işimiz çok basit. Devreleri inceleyip altı uçlu emirler verildiğinde fazla yükleme yaşanan kısımları tespit edeceğiz. Ne kadarlık bir bölgeyi taramamız gerekiyor?"

"Çok bir şey değil. Dave'in devreleri de fabrikada gördüğümüz prototipinkiler gibiyse, özellikle bu iş için ayrılmış bir koordinasyon devresi olması lazım." Keyfi birden yerine gelmişti. "Aslında gayet kolay. Bizi pek uğraştırmayacak."

"Pekâlâ. Sen bunu biraz düşün, dönünce planları gözden geçiririz. Dave bizi buradan çıkarana kadar ben keyfime bakacağım."

"Dur bir dakika! Bir sorum daha var. Robotların arıza esnasında yaptığı o uygun adım yürümeler, abuk subuk danslar neydi öyle?"

"Onlar mı? Bilmiyorum. Ama tahmin yürütebilirim. Hatırlarsan ek robotlar, Dave'in 'parmakları'. Başından beri öyle adlandırdık onları, biliyorsun. Bana öyle geliyor ki, Dave ne zaman kafayı yese, oturup salak salak *parmaklarıyla oynuyordu.*"

Powell ve Donovan'dan bahsederken Susan Calvin'in yüzünde ciddi bir hayranlık vardı ama ne zaman robotlardan bahsetse sesi yumuşuyordu. Speedy'lerden, Cutie'lerden, Dave'lerden bahsederken kendini iyice kaptırmıştı, lafını kesmek zorunda kaldım. Yoksa yarım düzine daha robot hikâyesi anlatacaktı.

"Dünya'da hiç ilginç bir olay olmuyor mu?" dedim.

Kaşlarını hafifçe çattı. "Hayır, Dünya'da robotların aktif olarak kullanıldığı pek alan yok."

"Ne yazık. Yanlış anlamayın, saha mühendisleriniz gayet ilgi çekici ama biraz da sizden bahsetsek? Üzerinde çalıştığınız robotlar hiç arıza yapmadı mı? Sonuçta bugün sizin yıl dönümünüz."

Gözlerim beni yanıltmıyordu, gerçekten de yanakları kızarmıştı. "Arıza yapan robotlarla karşılaştım," dedi. "Tanrım, uzun zamandır bahsini bile açmamıştım. Neredeyse kırk sene oluyor. Aynen öyle! Sene 2021'di! Bense daha otuz sekiz yaşındaydım. Şey... hiç anlatasım yok."

Bekledim; neyse ki fikrini değiştirdi. "Neden anlatmayayım ki?" dedi. "Artık bana bir zararı dokunamaz. Hatırasının bile. Eskiden aptalın tekiydim, delikanlı. Hiç aklına gelir miydi?"

"Hayır," dedim.

"Öyleydim. Ama Herbie de zihin okuyabilen bir robottu."

"Efendim?"

"Türünün tek örneğiydi, onun gibisi gelmedi. Bir çeşit... Hataydı..."

Yalancı!

Alfred Lanning purosunu yakarken dikkatli olmaya çalışsa da parmaklarının uçları hafiften titriyordu. Gri kaşlarını gözlerine kadar indirmiş, bir yandan purosunu içip bir yandan konuşuyordu.

"Hakikaten de zihin okuyor, hiç şüphem kalmadı! Ama nasıl olur?" Matematikçi Peter Bogert'a baktı. "Bir fikrin var mı?"

Bogert, siyah saçlarını iki eliyle geriye doğru taradı. "Bu, ürettiğimiz otuz dördüncü RB modeli, Lanning. Diğerleri gayet sıradan robotlardı."

Masadaki üçüncü adam kaşlarını çattı. Milton Ashe, ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin en genç yöneticisiydi ve şirketteki pozisyonundan dolayı kendiyle gurur duyuyordu.

"Dinle beni, Bogert. Kurulumu sırasında tek bir sorun bile yaşanmadı. Seni temin ederim."

Bogert'ın kalın dudaklarına küçümser bir gülümseme yayıldı. "Öyle mi? Bütün kurulum ekibi adına bunu söyleyebiliyorsan, bence terfiyi hak ettin. Tek bir pozitronik beynin üretiminde tam tamına yetmiş beş bin iki yüz otuz dört işlem uygulanıyor ve bu işlemleri sekteye uğratabilecek pek çok faktör mevcut, sayıları beş ila yüz beş arasında değişiyor. İçlerinden herhangi biri hatalı uygulandığı takdirde 'beyin' defolu çıkar. Bu söylediklerimin hepsi bilgilendirme dosyasında yazıyor, Ashe."

Milton Ashe'in yüzü kızardı ama bir dördüncü ses araya girdi.

"Burada oturup birbirimizi suçlayacaksak ben gidiyorum." Susan Calvin, kollarını sımsıkı kovuşturmuş, ince, solgun dudaklarındaki küçük çizgiler belirginleşmişti. "Karşımızda zihin okuyabilen bir robot var ve bana kalırsa bunu nasıl başardığını öğrenmemiz son derece önemli. 'Senin suçun! Benim suçum!' diyerek bir yere varamayız."

Soğuk, gri gözlerini Ashe'e çevirdi, Ashe ise sırıttı.

Lanning de sırıttı. Uzun, beyaz saçlı, hınzır bakışlı, ufak gözlü Lanning, bu tarz durumlarda daima İncil'deki patriklerin babacan tavrını takınırdı. "Haklısınız, Dr. Calvin."

Sesi birden ciddileşti. "Olayı kısaca özet geçiyorum. Gayet sıradan bir pozitronik beyin ürettik ama bu beyin tuhaf bir şekilde düşünce dalgalarını okuma becerisi kazandı. Nasıl olduğunu çözebilirsek, robotbilimin son yıllardaki en büyük başarısı bu olabilir. Henüz çözemedik ama çözmemiz lazım. Anlaşıldı mı?"

"Tavsiyede bulunabilir miyim?" diye sordu Bogert.

"Hiç çekinme!"

"Bana kalırsa problemin ne olduğunu çözene dek, ki bir matematikçi olarak bence çok büyük bir problemle karşı karşıyayız, RB-34'ten kimseye bahsetmeyelim. Personelin geri kalanını kast ediyorum. Daire başkanları olarak bu işin çözümünü illa ki buluruz. O zamana kadar durum, mümkün olduğunca az insanın kulağına gitmeli."

"Bogert haklı," dedi Dr. Calvin. "Gezegenlerarası Tüzük, robot modellerinin uzaya gönderilmeden önce tesislerde test edilmesine olanak tanıyacak şekilde değiştirildiğinden beri, robot karşıtı propaganda arttı. İnsanlar nasıl yaptığımızı bilmeden zihin okuyan robot ürettiğimizi duyarsa, robot karşıtlarına iyi malzeme çıkar."

Lanning purosundan çekti, kafa salladı. Ashe'e döndü, "Yanlış hatırlamıyorsam, bu zihin okuma işini ilk fark ettiğinde yanında kimse olmadığını söylemiştin."

"Yalnızdım, evet, ödüm koptu. RB-34'ü kurulum sehpa-

sından alıp bana göndermişlerdi. Obermann bir yere kadar gitmişti; o yüzden robotu test odalarına ben götürdüm. Daha yolun yarısındayken..." Ashe duraksadı. Dudaklarında küçük bir gülümseme belirdi. "Hiç kafanızın içinde kendi kendinizle sohbet ettiğiniz oldu mu?"

Kimse cevap vermeye tenezzül etmedi. Ashe devam etti, "İlk başta anlamıyorsunuz. Benimle konuşuyor, son derece akıllı ve mantıklı laflar ediyordu, derken test odalarına gelmeden fark ettim ki ben hiçbir şey söylememiştim. Evet, aklımdan çok şey geçti ama aynı şey mi? Robotu içeri kilitleyip hemen Lanning'e koştum. Yanımda yürüyüp, sakin sakin düşüncelerimi okuduğunu, beynimi didik didik ettiğini düşündükçe ürperiyorum."

"Ürpermen normal," dedi Susan Calvin, düşünceli bir tavırla. Dalgın bakışlarını Ashe'e dikti. "Aklımızdan geçenleri saklı tutmaya öyle alışkınız ki."

Vakit kaybetmek istemeyen Lanning, araya girdi. "O halde durumdan sadece dördümüzün haberi var. Güzel! Bu işi çözmek için sistematik davranmalıyız. Ashe, kurulum hattını baştan sona kontrol etmeni istiyorum, hiçbir kısmını atlama. Hata ihtimali olmayan işlemleri eleyip, arıza yaşanmış olması muhtemel adımları nitelik ve önemlerine göre listelemek senin görevin."

"Kolay iş değil," diye homurdandı Ashe.

"Değil tabii! Emrindeki çalışanların gerekirse hepsini bununla görevlendireceksin, işlerin aksaması umurumda değil. Yeter ki sebebini öğrenmesinler. Anlaşıldı mı?"

"Hmm, evet!" Genç teknisyenin yüzünde buruk bir gülümseme vardı. "Yine de sıkıntılı iş."

Lanning sandalyesinde dönüp Calvin'e baktı. "Sen konuyu tam ters açıdan ele alacaksın. Tesisin robopsikoloğu sensin, dolayısıyla robotu inceleyip oradan yola çıkacaksın. Nasıl işlediğini çözmeye çalış. Telepatik güçleriyle bağlantılı başka neler var, kapsamları ne, robotun kişiliğine etkileri ne, sıradan RB özelliklerine tam olarak ne zarar veriyorlar, hepsini öğren. Anladın mı?"

Lanning, Dr. Calvin'in cevap vermesini beklemedi.

"Ben çalışmaları koordine edip, bulguları matematiksel açıdan yorumlayacağım." Purosundan hiddetli bir nefes çekti, geri kalan sözlerini dumanın ardından mırıldanarak söyledi: "Tabii Bogert bu konuda bana yardımcı olacaktır."

Bogert, tombul parmaklarını birbirine sürterek tırnaklarını törpüledi. "Mütevazı olamayacağım, o işlerden iyi anlarım."

"Tamam o zaman! Ben kolları sıvıyorum." Ashe sandalyesini geri çekip ayağa kalktı. Genç, pürüzsüz yüzüne hınzır bir gülümseme yayılmıştı. "En pis iş bana kaldı, o yüzden gidip hemen başlıyorum."

Geveleyerek, "Görüşürüz!" dedi ve odayı terk etti.

Susan Calvin, buna karşılık belli belirsiz kafa salladı ama bakışları Ashe gözden kaybolana dek onu takip etti. Lanning homurdanarak, "Şimdi çıkıp RB-34'le görüşmek ister misiniz, Dr. Calvin?" dediğinde ise cevap vermedi.

RB-34, fotoelektrik gözlerini kitaptan kaldırıp, gıcırdayan kapı koluna çevirdi. Susan Calvin içeri girdiğinde ayağa kalkmıştı bile.

Calvin durup kocaman harflerle yazılmış "Girilmez" levhasını kapıya taktı, sonra robota yaklaştı.

"Sana hiperatomik motorlar üzerine metinler getirdim, Herbie. Az gelebilir ama... Bakmak ister misin?"

RB-34 ya da diğer adıyla Herbie, Calvin'in elindeki birbirinden ağır üç kitabı alıp bir tanesinin ilk sayfasını açtı.

"Hmm! 'Hiperatom Fiziği Teorisi.'" Kendi kendine mırıldanarak sayfaları karıştırdı; sonra dalgın bir tavırla, "Otursanıza, Dr. Calvin!" dedi. "Benim işim birkaç dakika sürecek."

Psikolog oturup Herbie'yi izledi. Robot masanın öbür tarafında kendine bir sandalye çekmiş, sistematik olarak üç kitabı da tarıyordu.

Yarım saat sonra kitapları bıraktı. "Tabii bunları neden getirdiğinizi biliyorum."

Dr. Calvin'in dudağı seğirdi. "Ben de ondan korkuyordum. Seninle çalışmak zor, Herbie. Hep benden bir adım öndesin."

"Açıkçası bu kitapların da diğerlerinden farkı yok. İlgimi çekmiyorlar. Kuram kitaplarınızın içi boş. Bilim dediğiniz şey, toplanan verilerin derme çatma teorilerle bir araya getirilmesinden ibaret. Ve öylesine basit ki, kafa yormaya bile değmiyor.

"Benim asıl ilgimi çeken," dedi, güçlü elini sallayarak, "kurgu eserleriniz. İnsan dürtü ve duygularına dair çalışmalarınız..." Kelimeleri doğru seçmeye çalışıyordu.

Dr. Calvin, "Galiba ne kastettiğini anladım," diye fısıldadı.

"Bildiğiniz gibi zihinlerinizi okuyabiliyorum," diye devam etti robot. "Ve ne kadar karmaşık bir yapıya sahip olduklarını size anlatamam. Tam manasıyla çözümlemem mümkün değil çünkü kendi zihnimle aralarında çok büyük fark var; ama elimden geleni yapıyorum. Romanlarınız bu konuda bana çok yardımcı oluyor."

"Evet ama," dedi Calvin, keyifsiz bir sesle, "korkarım ki günümüzün romantik eserlerindeki o yürek parçalayan hikâyeleri okuduktan sonra, bizimki gibi gerçek zihinler sana bayat ve sıkıcı gelecektir."

"Gelmiyor ama!"

Robot bunu öyle coşkulu söyledi ki, Calvin kendini ayakta buldu. Yanakları kızarıyordu, telaş içinde, "Kesin biliyordur!" diye aklından geçirdi.

Herbie birden duruldu. "Elbette biliyorum, Dr. Calvin," diye fısıldadı. Sesindeki metalik tınıdan eser kalmamıştı. "Sürekli aklınızdan o geçiyor. Nasıl bilmeyeyim?"

Calvin'in yüzü gerilmişti. "Kimseye... söyledin mi?"

"Tabii ki hayır!" Soru, robotu epey şaşırtmıştı. "Kimse sormadı ki."

Calvin, "İyi o zaman," diyebildi. "Aptalın teki olduğumu düşünüyorsundur."

"Hayır! Gayet normal bir duygu bu."

"Belki de o yüzden bu kadar aptalcadır." Sesindeki üzüntü diğer bütün duygularına galip gelmişti. Doktor önlüğünün altına sakladığı kadınlığını bir anlığına gizleyememişti. "Şey... pek çekici sayılmam."

"Eğer fiziksel çekimden bahsediyorsanız, yorum yapamam. Ama biliyorum ki insanlar arasında başka tür çekimler de var."

"Genç de değilim." Dr. Calvin robota pek kulak asmamıştı.

"Daha kırkınıza bile basmadınız." Herbie'nin sesinde bir parça ısrar vardı.

"Dışarıdan bakınca otuz sekizim ama hayat görüşüm açısından değerlendirirsek altmış yaşında ihtiyarın tekiyim. Boşuna mı psikolog oldum?"

Hiç duraksamadan devam etti. "O ise daha otuz beş bile değil. Üstelik hem daha genç görünüyor, hem daha genç davranıyor. Sence bana başka gözle bakıyor mudur?"

"Yanlış düşünüyorsun!" Herbie, çelik yumruğunu plastik kaplı masaya indirdi; sağlam bir patırtı koptu. "Beni dinle..."

Ancak Susan Calvin sertçe dönüp robota baktı, gözlerinden buram buram acı okunuyordu, "Ne dinleyecekmişim seni? Ne biliyorsun ki? Sen... makinanın tekisin. Ben senin için insan ırkına ait bir numuneyim, zihnini rahat rahat inceleyebileceğin ilginç bir böcekten ibaretim. Çaresizliğe ne kadar güzel bir örneğim, değil mi? Kitaplarındakilerle yarışırım." Önce hıçkırıklara boğuldu, sonra sesi kesildi.

Calvin'in bu çıkışı, robotu sindirmişti. Yalvarırcasına başını salladı. "Lütfen beni dinler misiniz? Dinlerseniz size yardımcı olabilirim."

"Nasıl olacak o?" Dudaklarını büzdü. "Bana akıl mı vereceksin?"

"Yok, hayır. Şöyle açıklayayım, başkalarının aklından neler geçtiğini biliyorum. Mesela Milton Ashe'in."

Uzun bir sessizlik oldu. Susan Calvin başını eğdi. "Bilmek istemiyorum," dedi. "Sakın söyleme."

"Bence bilmek istersiniz."

Calvin yere bakmaya devam etti ama daha hızlı nefes alıp vermeye başlamıştı. "Saçmalıyorsun," diye fısıldadı.

"Neden saçmalayayım? Size yardımcı olmak istiyorum. Milton Ashe'in sizin hakkınızda düşündükleri..." Duraksadı.

Psikolog kafasını kaldırdı. "Ne düşünüyormuş?"

Robot usulca, "Sizi seviyor," dedi.

Tam bir dakika boyunca Dr. Calvin ağzını açmadı. Sadece bakmakla yetindi. Sonra, "Yanılıyorsun!" dedi. "Yanılıyor olmalısın. Neden sevsin ki beni?"

"Seviyor ama. Böyle bir şeyi benden saklayamaz."

"Ama ben... şey..." Kekeleyip sustu.

"Dış görünüşten fazlasına önem veriyor, zekânıza hayran. Milton Ashe bir kadınla kaşı, gözü için evlenecek biri değil."

Susan Calvin gözlerini hızlı hızlı kırpıştırdı. Bir süre sustu. Konuşmaya başladığında sesi titriyordu, "Ama hiçbir işaret vermedi..."

"Şans tanıdınız mı ki?"

"Nasıl tanıyayım? Hiç aklıma gelmedi..."

"Gördünüz mü!"

Psikolog durup düşündü, sonra birden Herbie'ye baktı. "Altı ay önce kızın teki tesise onu ziyarete gelmişti. Güzel bir kızdı sanki; sarışın, ince belliydi. Tabii iki kere ikinin kaç ettiğini bile bilmiyordu. Ashe bütün gün göğsünü şişirip kıza elinden geldiğince robotların kurulumunun nasıl yapıldığını anlatmıştı." Sesi tekrar sertleşti. "Bir türlü kafası basmadı tabii! Kimdi o?"

Herbie tereddütsüz cevap verdi; "Kimden bahsettiğinizi biliyorum. O, Ashe'in kuzeni. Aralarında hiçbir romantik bağ yok, emin olabilirsiniz."

Susan Calvin ayağa kalktı. Küçük bir kız kadar coşkuluydu. "Bak sen şu işe! Bazen kendi kendime keşke öyle olsa diyordum ama gerçekten kuzeni çıkacağı hiç aklıma gelmemişti. Demek öyleymiş."

Herbie'nin yanına koşup robotun soğuk, ağır elini avuçlarının arasına aldı. "Teşekkürler, Herbie." Telaşlı ve hırıltılı bir sesle fısıldıyordu. "Bundan kimseye bahsetme. Aramızda kalsın. Tekrar teşekkürler." Herbie'nin duygusuz metal parmaklarını sıktıktan sonra odayı terk etti.

Herbie, masaya bıraktığı romanına yavaşça geri döndü ama ortalıkta *onun* zihnini okuyacak kimse yoktu.

Milton Ashe olanca görkemiyle ağır ağır gerindi, eklemlerini çıtırdattı, ardından Dr. Peter Bogert'a dik dik baktı.

"Baksana," dedi. "Bir haftadır bununla uğraşıyorum, neredeyse hiç uyku uyumadım. Daha ne kadar devam etmem lazım? Sorunun Vakumlu D Bölmesi'ndeki pozitronik bombardımandan kaynaklandığını söylememiş miydin?"

Bogert kibarca esnedi, beyaz ellerine ilgiyle baktı. "Öyle. Doğru yoldayım."

"Siz matematikçilerin doğru yoldayım derken *ne kast ettiğini* iyi bilirim. Sonuca ulaşmana ne kadar kaldı?"

"Belli olmaz."

"O ne demek?" Ashe sandalyesine çöktü, uzun bacaklarını esnetti.

"Lanning'e bağlı. İhtiyar herif bana inanmıyor." İç çekti. "Zamana ayak uyduramıyor, bütün problemi bu. Onun için her şeyin çözümü matris mekaniklerinde, oysaki bu sorun karşısında daha güçlü matematiksel araçlar kullanmalıyız. Çok inatçı biri."

Ashe, "Neden Herbie'ye sorup işi kökten çözmüyorsun?" dedi. Sesi uykuluydu.

"Gidip o robota mı sorayım?" Bogert'ın kaşları kalktı.

"Neden olmasın? Yaşlı kadın öyle demedi mi?"

"Calvin'den mi bahsediyorsun?"

"Evet! Suzi'nin kendisi söyledi. O robot tam bir matematik dehası. Bilmediği hiçbir şey yok. Üç katlı integralleri kafadan hesaplıyor, üstüne de tatlı niyetine tensör analizleri çözüyor."

Matematikçi duyduklarına pek inanmamıştı. "Ciddi misin?"

"Hâlâ soruyor! Tek problem şu ki, matematik pek sevmez. Onun yerine sulugöz romanlar okumayı tercih ediyor. Gerçekten! Suzi'nin ona okuttuğu zırvaları görmen lazım: 'Mor İhtiras', 'Uzayda Aşk'..."

"Dr. Calvin bize bundan tek kelime bahsetmedi."

"Çünkü incelemeye devam ediyor. Nasıl biri olduğunu biliyorsun. Sır perdesini aralamadan önce her şeyden emin olmak istiyor."

"Sana *söylemiş* ama."

"Öylesine sohbet ediyorduk. Son zamanlarda çok karşılaşıyoruz." Gözlerini iyice açtı, kaşlarını çattı. "Baksana, Bogie; bir değişiklik yok mu o kadında?"

Bogert pis pis sırıttı. "Ruj sürüyor, onu mu diyorsun?"

"Orası öyle. Pudra ve far da kullanıyor. İyice süslü olmuş. Ama ondan bahsetmiyorum. Ben de tam anlamadım. Konuşma tarzı bir garip, sanki bir şeye çok sevinmiş gibi." Biraz düşündü, sonra omuz silkti.

Bogert hınzır bir bakış attı, ki yaşı elliyi geçmiş bir bilim insanı için bu büyük bir başarıydı. "Belki de âşık olmuştur."

Ashe gözlerini geri kapadı. "Saçma sapan laflar etme, Bogie. Git Herbie'yle konuş, ben burada biraz kestirmek istiyorum."

"İyi! Ama bil ki bir robotun bana işimi öğretmesi hiç hoşuma gitmiyor. Gerçi zaten beceremeyecek!"

Karşılığında aldığı tek cevap, hafif bir horultu oldu.

Peter Bogert ellerini cebine sokmuş, umursamaz bir tavırla konuşuyor, Herbie ise dikkatle dinliyordu.

"Demek buradasın. Senin bu işlerden anladığını söylediler. Ben de biraz meraktan soruyorum. Benim mantığımı Dr. Lanning kabul etmiyor ki haklı, çünkü doğrusunu söylemek gerekirse hatalı yanları var ve durumu tam açıklamıyor."

Robot cevap vermedi ve Bogert, "Seni dinliyorum," dedi.

Herbie, kâğıda karalanmış rakamları inceledi. "Ben hata görmüyorum."

"Sence sen daha iyisini yapabilir misin?"

"Haddim değil. Siz benden daha iyi bir matematikçisiniz. Ayrıca... böyle bir sorumluluğu üzerime alamam."

Bogert'ın yüzünden memnuniyet okunuyordu. "Ben de öyle düşünmüştüm. Zor iş. Boş verelim gitsin." Kâğıtları toplayıp atık borusuna attı, dönüp odadan çıkacak oldu, sonra vazgeçti.

"Bu arada..."

Robot bekledi.

Bogert tereddüde düşmüştü. "Bir şey daha var... acaba..." Durdu.

Herbie sessizce, "Zihniniz çok karışık," dedi. "Ama şüphesiz Dr. Lanning'i düşünüyorsunuz. Tereddüt etmenizin anlamı yok, ne de olsa aklınızdan geçtiği an ne sormak istediğinizi anlıyorum."

Matematikçi, her zaman yaptığı gibi elini jöleli saçına götürüp düzeltti. "Lanning yetmişine merdiven dayadı," dedi, sanki başka açıklamaya gerek yokmuş gibi.

"Biliyorum."

"Ayrıca neredeyse otuz senedir tesisin müdürü o." Herbie kafa salladı.

"Merak ettiğim şey şu," Bogert'ın sesi yumuşadı; "istifa etmek gibi bir planı olup olmadığını biliyor musun acaba? Sağlık nedeniyle falan..."

Herbie, "Tabii ki," demekle yetindi.

"Biliyor musun?"

"Elbette."

"Peki, şey, bana söyleyebilir misin?"

"Madem merak ediyorsunuz, söyleyeyim." Robotun sesi gayet soğukkanlıydı. "İstifa etti bile!"

Bogert birden patladı; "Ne?!" Büyük kafasını öne eğdi. "Ne dedin sen?"

"İstifa etti bile," diye tekrar etti Herbie. "Ama henüz dilekçesi yürürlüğe konulmadı. Şey... benle ilgili problemin çözülmesini bekliyor. O iş hallolunca müdürlük makamından ayrılacak."

Bogert nefes nefese, "Yerine kim geçecek?" diye sordu. "Kim?" Herbie'nin iyice yanına sokulmuş, gözlerini robotun o ruhsuz, donuk kırmızı fotoelektrik hücrelerine dikmişti.

Herbie yavaşça cevap verdi; "Siz geçeceksiniz."

Ve Bogert'ın yüzüne sağlam bir gülümseme yayıldı. "Öğrendiğim iyi oldu. Ben de bunu dört gözle bekliyordum. Teşekkürler, Herbie."

Peter Bogert o sabah beşe kadar masasının başındaydı, geri döndüğünde saat dokuz olmuştu. Masanın hemen üzerindeki raftan bütün kaynak kitaplarını ve çizelgelerini indirmiş,

teker teker göz atıyordu. Önüne sayfalarca formül yığmıştı, ayağının dibindeki buruşturulmuş kâğıtlar ise koca bir yığın olmuştu.

Tam öğle vakti son sayfaya ulaştı, kızarmış gözlerini ovaladı, esneyip omuz silkti. "Bu iş iyice sarpa sardı. Hay aksi!"

Açılan kapının sesini duydu, dönüp parmaklarını çıtlatarak içeri giren Lanning'e başıyla selam verdi.

Dağınık odaya baştan sona göz gezdiren müdürün kaşları çatıldı.

"Yeni bir ipucu mu yakaladın?" diye sordu.

"Hayır," diye karşı çıktı Bogert. "Eskisinin neyi eksik?"

Lanning cevap vermeye tenezzül etmedi. Bogert'ın masasındaki kâğıda ufak bir bakış atmakla yetindi. Purosunu yaktığı çakmağın ışığında lafa başladı. "Calvin sana robottan bahsetti mi? Tam bir matematik dehası. Gerçekten muhteşem."

Bogert kıs kıs güldü. "Öyle diyorlar. Ama Calvin bence robopsikolojiden şaşmasın. Herbie'nin matematiğini ölçtüm, doğru düzgün kalkülüs bile yapamıyor."

"Calvin öyle söylemedi ama."

"Aklını kaçırmış o."

"Ben de mi aklımı kaçırdım?" Müdür, tehditkâr bir tavırla gözlerini kıstı.

"Siz mi?!" Bogert'ın sesi sertleşti. "Nasıl yani?"

"Bütün sabah Herbie'yi test etmekle uğraştım, aklına bile gelmeyecek numaralar biliyor."

"Öyle mi?"

"Pek inanmıyor gibisin!" Lanning, yeleğinin cebinden katlanmış bir kâğıt çıkarıp Bogert'a gösterdi. "Benim el yazıma benziyor mu hiç?"

Bogert, kâğıdın üzerindeki eğri büğrü formülleri inceledi. "Herbie mi yazdı bunları?"

"Aynen öyle! Ayrıca dikkat edersen senin 22. eşitliğindeki zaman entegrasyonu üzerinde de biraz çalıştı. Baksana..." Lanning, sararmış tırnağını formülün son satırına koydu. "Benimle aynı sonuca ulaşmış. Hem de benden dört kat daha

hızlı çözdü. Pozitronik bombardımanda Kalıcılık Etkisi'ni nasıl göz ardı edersin?"

"Etmedim. Jüpiter aşkına, Lanning, anla şunu artık; o etki sıfırlanıyor..."

"Tabii, sen gayet güzel açıkladın. Mitchell Dönüşüm Eşitliği kullanmıştın, değil mi? Ama maalesef buraya uygun değil."

"Neden?"

"Çünkü her şeyden önce hipersanal sayılar kullanıyorsun."

"Ne alakası var?"

"Mitchell'ın eşitliği böyle durumlarda geçerli değil..."

"Çıldırdın mı sen? Mitchell'ın orijinal makalesine tekrar bir göz atarsan görürsün; ismi, *Dönüşüm'e İlişkin Uzak...*"

"Gerek yok. Baştan söylediğim gibi, mantığı hoşuma gitmiyor. Herbie de bana hak verdi."

"Madem öyle," diye çıkıştı Bogert, "bırak da bütün problemi o çark beyinli çözsün. Vakit kaybetmenin ne âlemi var?"

"Sorun da o ya. Herbie problemi çözemiyor. O çözemezse, biz de çözemeyiz. Yardım almamız gerek. Konuyu Ulusal Kurul'a iletiyorum. Bu iş artık bizi aştı."

Bogert sandalyesini devirip öfkeyle ayağa fırladı, gözlerinden ateş saçıyordu. "Öyle bir şey yapmayacaksın."

Lanning'in suratı kızardı. "Bana emir mi veriyorsun?"

"Aynen öyle," diye hırladı Bogert. "Problemi çözmek üzereyim, bu fırsatı elimden alamazsın, tamam mı? Ne yapmaya çalıştığını anlamadım mı sanıyorsun, seni yaşlı bunak? Robotların telepatik güçlerini çözen kişi ben olmayayım diye elinden geleni yaparsın."

"Aptalın tekisin sen, Bogert. Tek kelime daha edersen seni itaatsizlikten açığa alırım." Lanning'in alt dudağı sinirden titriyordu.

"Öyle bir şey yapamayacağını ikimiz de biliyoruz, Lanning. Etrafımızda zihin okuyan bir robot varken sır saklayabileceğini mi sandın? İstifa ettiğinden haberim var, ona göre."

Önce Lanning'in purosunun ucundaki küller yere düştü, peşinden de puronun kendisi. "Nasıl... Ne..."

Bogert pis pis güldü. "Ve yeni müdür benim. Buna alışsan iyi edersin. Her şeyin farkındayım. Burada emirleri artık ben veririm, Lanning. Ayağını denk al, yoksa senin için çok kötü olur."

Lanning kendini toplayıp, "Kovuldun!" diye kükredi. "Duydun mu? Görevine son veriyorum. İşin bitti, anladın mı?!"

Bogert şimdi daha fena sırıtıyordu. "Ne işe yarayacak bu laflar? Hiç gereği yok. Dizginler artık bende. İstifa ettiğini biliyorum. Herbie söyledi, o da bizzat senden öğrenmiş."

Lanning, mümkün olduğunca kısık bir sesle, "Herbie'yle konuşmak istiyorum," dedi. Yorgun gözleriyle, kanı çekilmiş, yılların sararttığı yüzüyle son derece yaşlı bir görüntü sergiliyordu. "Öyle bir şey söylemiş olamaz. Çok tehlikeli bir oyun oynuyorsun, Bogert. Ama blöfünü gördüm. Benimle gel."

Bogert omuz silkti. "Herbie'nin yanına mı? Pekâlâ! Bana uyar."

Milton Ashe de tam öğle vaktinde karaladığı kâğıttan başını kaldırıp, "Aşağı yukarı anlamışsındır," dedi. "Resim yeteneğim iyi değil ama yaklaşık olarak böyle bir şey. Çok tatlı bir ev, üstelik sudan ucuz."

Susan Calvin, baygın bakışlarla onu seyrediyordu. "Gerçekten çok güzel," dedi, iç çekerek. "Ben de hep böyle bir yer..." Devamını getirmedi.

"Tabii tatili beklemem lazım," dedi Ashe, kalemi masaya bırakıp. "İki hafta kaldı. Ama şu Herbie meselesi her şeyi karıştırdı." Tırnaklarına baktı. "Onun dışında bir konu daha var... Ama sır."

"O zaman söyleme bana."

"Bir şey olmaz. Birine söylemezsem çatlayacağım. Ki buralardaki en iyi sırdaşım... şey... sensin..." Yüzünde mahcup bir gülümseme belirdi.

Susan Calvin'in yüreği hopladı ama ağzını açmaya cesaret edemedi.

"Açıkçası," dedi Ashe, sandalyesini masaya yaklaştırıp, Calvin'in kulağına eğilerek, "o evde bir tek ben kalmayacağım. Evleniyorum!"

Hemen sonra yerinden sıçradı. "Neyin var senin?"

"Yok bir şey!" Korkunç baş dönmesini atlatmış olsa da, Calvin'in ağzından kelimeler güçlükle çıkıyordu. "Evlenmek mi? Yani..."

"Evet, tabii! Sence de artık vakti gelmemiş miydi? Geçen yaz buraya gelen kızı hatırlıyor musun? O işte! Ama sen *gerçekten* rahatsızsın. Neyin..."

"Baş ağrısı!" Halsiz düşmüş Susan Calvin, eliyle Ashe'i uzaklaştırdı. "Şey... arada oluyor böyle. Seni... tebrik ederim. Çok mutlu oldum..." Beceriksizce sürdüğü ruj, kireç gibi yüzünde bir çift kızıl lekeyi andırıyordu. Tekrar başı dönmeye başladı. "Kusura bakma, lütfen..."

Ne söylediği doğru düzgün anlaşılmıyordu. Aceleyle kapıdan çıktı. Kötü rüyalarda olduğu gibi birdenbire dünyası alt üst olmuştu; yaşadıkları, kâbus kadar sürreal, bir o kadar da dehşet vericiydi.

Fakat nasıl olurdu? Herbie demişti ki...

Ve Herbie'den hiçbir şey kaçmazdı! Zihin okuyabiliyordu!

Kapının pervazına yaslanmış, soluk soluğa Herbie'nin metal suratına bakıyordu. Neredeyse iki kat merdiven çıkmıştı ama umurunda bile değildi. Aradaki mesafeyi tek hamlede kat etmişti. Tıpkı rüyalarda olduğu gibi.

Rüyalarda olduğu gibi!

Ve Herbie'nin asla kırpmadığı gözleri, o kâbuslardan çıkma, bir çift donuk, kırmızı yuvarlak, Calvin'i izlemeye devam ediyordu.

Konuşma sırası Herbie'deydi. Calvin, dudaklarına soğuk bardağı dayadı, yutkundu, titreyip birden kendine geldi.

Herbie hâlâ konuşuyordu. Sesinde gerginlik vardı, sanki kalbi kırılmış, korkmuş da, yalvarıyor gibi.

Calvin, nihayet robotun kelimelerini daha iyi seçmeye başladı. "Bu bir rüya," diyordu. "Yaşadıklarına inanmamalısın. Çok yakında gerçek dünyada uyanıp kendine güleceksin.

Ashe seni seviyor, açıkça söylüyorum. Öyle, kesinlikle öyle! Ama burada değil! Şu an değil! Bütün bunlar bir illüzyon."

Susan Calvin kafa salladı. "Evet! Evet!" diye fısıldadı. Herbie'nin kolunu sımsıkı tutmuş, sürekli aynı şeyi tekrar ediyordu. "Hepsi rüya, değil mi? İllüzyon, değil mi?"

Bir şekilde aklını başına toplamayı başardı; puslu bir rüya âleminden, güneşli bir gerçek dünyaya adım atmak gibiydi. Herbie'yi kendinden uzaklaştırdı, o çelik kolu sertçe itti, gözlerini fal taşı gibi açtı.

"Ne yapmaya çalışıyorsun sen?" diye ciyakladı. "Ne yapmaya çalışıyorsun?"

Herbie geri çekildi. "Yardım etmek istemiştim."

Psikolog öylece bakakaldı. "Yardım mı? Her şeyin bir rüya olduğunu söyleyerek mi yardım edeceksin? Beni şizofrene çevirerek mi?" Üzerine isterik bir gerginlik çökmüştü. "Rüya falan görmüyorum! Keşke öyle olsa!"

Derin derin iç çekti. "Dur bir dakika! Şimdi anlıyorum... Tanrım, her şey ortada."

Robotun sesinde korku vardı. "Başka seçeneğim yoktu!"

"Ben de gittim sana inandım! Hiç aklıma gelmemişti..."

Kapının öbür tarafından gelen gürültüyü duyunca sustu. Yumruklarını sıkıp arkasını döndü. Bogert ve Lanning içeri girdiğinde Calvin odanın diğer tarafındaki pencerenin önünde duruyordu. Kadın, ikisinin de hiç umurunda olmadı.

İkisi birden Herbie'nin karşısına geçtiler; Lanning kızgın ve aceleciyken, Bogert olan biteni pek ciddiye almıyordu. İlk ağzını açan müdür oldu.

"Bak şimdi, Herbie. Dinle beni!"

Robot, bakışlarını yaşlı müdüre çevirdi. "Buyurun, Dr. Lanning."

"Dr. Bogert'a benden bahsettin mi?"

Herbie biraz düşünüp, "Hayır, efendim," dedi. Bogert'ın yüzü allak bullak oldu.

"Ne dedin?" Bogert, amirinin önüne geçip robota yaklaştı. "Dün bana söylediklerini tekrarla."

"Dedim ki..." Herbie sustu. Göğsünün derinliklerinde metal diyaframı hafifçe titriyordu.

"İstifa etti demedin mi?" diye kükredi Bogert. "Cevap ver!"

Bogert öfkeyle elini kaldırdı ama Lanning onu kenara itti. "Zorla yalan mı söyleteceksin zavallıya?"

"Sen de duydun işte. 'Evet,' diyecek oldu, sonra vazgeçti. Önümden çekil! Gerçeği öğrenmek istiyorum, anlıyor musun?!"

"Ben sorarım!" Lanning, robota döndü. "Tamam, Herbie, sakin ol. Ben istifa ettim mi?"

Herbie bakmakla yetinince Lanning üsteledi, "İstifa ettim mi ben?" Robot hayır anlamında kafa sallayacak gibi oldu ama yarıda bıraktı. Uzun süre bekleseler de bir sonuç elde edemediler.

İki adam birbirlerine baktılar. Gözlerinden net bir şekilde düşmanlık okunuyordu.

Bogert kendini tutamayıp, "Kahretsin," dedi. "Dilini mi yuttu bu? Konuşmayı mı unuttun, teneke kafalı?"

Herbie hemen, "Unutmadım," diye cevap verdi.

"O zaman soruma cevap ver. Lanning istifa etti demedin mi bana? İstifa etmedi mi?"

Ve yine sessizlik çöktü, ta ki odanın öbür ucundaki Susan Calvin, tiz sesiyle isterik bir kahkaha patlatana kadar.

Matematikçiler yerinden sıçradı, Bogert gözlerini kısıp, "Sen de mi buradaydın?" dedi. "Komik olan ne?"

"Hiçbir şey." Sesi kulağa pek sağlıklı gelmiyordu. "Tek kandırılan ben değilmişim demek ki. Robotbilimin en büyük üç uzmanının da aynı basit hataya düşmesi ne kadar da ironik, değil mi?" Sustu, solgun elini alnına koydu. "Ama komik değil!"

Bogert ile Lanning bu kez kaşlarını kaldırarak bakıştı. "Ne hatası?" diye sordu Lanning, gergin bir tavırla. "Herbie'nin bir arızası mı var?"

"Hayır." Calvin, yavaş adımlarla yanlarına gitti. "Arıza onda değil, bizde." Birden dönüp robota, "Uzak dur benden!" diye bağırdı. "Odanın öbür tarafına git, gözüm görmesin seni."

Herbie, Calvin'in kızgın bakışlarından korkup takırdayan adımlarla kaçtı.

Lanning'in sesinde düşmanca bir hava vardı. "Tüm bunlar ne demek oluyor, Dr. Calvin?"

Calvin, adamlara dönüp alaycı bir tavırla, "Robotbilimin Birinci Kanunu'nu biliyorsunuzdur herhalde," dedi.

İkisi de kafa salladı. "Tabii ki," dedi Bogert. İyice sinirlenmişti. "Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz."

"Ne güzel söyledin," diye dalga geçti Calvin. "Ama zarar derken neyi kastediyorsun?"

"Yani... herhangi bir zarar işte."

"Aynen öyle! Herhangi bir zarar! Peki ya kalp kırmak? Birinin egosunu ayaklar altına almak? Hayallerini suya düşürmek? Bunlar da zarar tanımına girer mi?"

Lanning kaşlarını çattı. "Robotlar ne anlar..." Sonra birden sesini kesti.

"Nihayet anladın, değil mi? *Bu* robot zihin okuyabiliyor. Zihinsel zararın ne demek olduğunu gayet iyi biliyor. Bir soru sorunca, tam olarak duymak istediğimiz şeyi söylemeyecek de ne yapacak? Diğer bütün cevaplar kalbimizi kırmaz mı? Ve Herbie de bunun farkında değil mi?"

"Vay canına!" diye homurdandı Bogert.

Psikolog, ona küçümser bir bakış attı. "Sanırım Herbie'ye, Lanning'in istifa edip etmediğini sordun. İstifa ettiğini duymak istiyordun, o yüzden de Herbie sana öyle söyledi."

"Demek az önce susup kalması bu yüzdendi," dedi Lanning, istifini bozmadan. "Ne cevap verirse versin, birimizden birini üzecekti."

İkisi de düşünceli gözlerle odanın öbür tarafındaki robota baktı. Herbie, elini başına koyup kitaplığın yanındaki sandalyeye oturmuştu.

Susan Calvin kararlı gözlerini yere dikti. "Her şeyi biliyordu. O... şeytan... her şeyi biliyordu. Kurulumu sırasında ne hata yapıldığını bile." Bakışları karamsar bir hal almıştı.

Lanning kafasını kaldırdı. "O noktada yanılıyorsun, Dr.

Calvin. Hatasının ne olduğunu bilmiyor. Ben sordum."

"Ne olmuş sorduysan?" diye feryat etti Calvin. "Yapabileceğimiz tek çıkarım, çözümü Herbie'den öğrenmek istemiyor oluşun. Senin yapamadığın işi bir makinenin yapması, egonu zedeler. Sen sordun mu peki?"

"Sordum sayılır." Bogert öksürdü, yanakları kızardı. "Bana matematikten pek anlamadığını söyledi."

Lanning hafifçe güldü. Psikolog ise aşağılarcasına gülümsedi. "Ben sorarım!" dedi. "Cevabı Herbie'den almak benim egomu zedelemez." Sesi derhal buz kesti, "Gel buraya!" diye emretti.

Herbie kalkıp çekinerek geldi.

"Bence," diye devam etti Calvin, "kurulumun esnasında tam olarak hangi adımda hata yapıldığını biliyorsun."

"Evet," dedi Herbie, neredeyse fısıldayarak.

Bogert kızgın bir sesle, "Dur bir dakika," diye araya girdi. "Doğru söylediğini nereden bileceğiz? Almak istediğin cevabı aldın, hepsi bu."

"Saçmalama," diye karşılık verdi Calvin. "Zihin okuyabildiği için matematikten Lanning ile ikinizin toplamı kadar anlıyor. Önyargılı olmayın."

Matematikçi pes etti, Calvin konuşmasını sürdürdü. "Tamam o zaman, Herbie, söyle bize! Seni bekliyoruz." Sonra da dönüp, "Kâğıt, kalem çıkarın," diye ekledi.

Ama Herbie sessiz kaldı. "Neden cevap vermiyorsun, Herbie?" Psikoloğun sesinde muzaffer bir hava vardı.

Robot bir çırpıda, "Veremem," dedi. "Siz de biliyorsunuz ki Dr. Bogert ile Dr. Lanning cevap vermemi istemiyor."

"Cevabı öğrenmek istiyorlar."

"Ama benden değil."

Lanning lafa karıştı, yavaş ve tane tane bir şekilde, "Aklını başına al, Herbie," dedi. "Tabii ki cevap vermeni istiyoruz."

Bogert başıyla onayladı.

Herbie'nin sesi birdenbire yükseldi. "Böyle demeniz ne işe yarayacak? O yüzeysel zihninizin derinliklerini görmediğimi mi sanıyorsunuz? İçten içe istemiyorsunuz söylememi. Ben

bir makineyim, insan yapımı beynimdeki pozitronik ilişkiler sonucu yaşıyor taklidi yapıyorum. Gururunuzun incinmemesine, kalbinizin kırılmamasına imkân yok. Zihninizin en derinlerine işlemiş bir şey bu. Silip atmak mümkün değil. Size cevap veremem."

"Biz çıkalım," dedi Dr. Lanning. "Calvin'e söyle."

"Ne fark eder?" diye haykırdı Herbie. "Cevabı verenin ben olduğumu bileceksiniz."

Calvin devam etti, "Yine de, Herbie, her şeye rağmen Dr. Lanning ve Dr. Bogert cevabı öğrenmek istiyor."

"Doğalarına karşı geliyorlar!"

"Ama istiyorlar ve onlara cevap vermediğin için üzülüyorlar. Farkında değil misin?"

"Farkındayım!"

"Cevabı söylersen yine üzülecekler."

"Evet! Evet!" Herbie yavaşça geri çekildi, Susan Calvin adım adım robota yaklaştı. İki adam şaşkınlık içinde olanları izledi.

"Cevabı söyleyemezsin," dedi psikolog, monoton bir sesle, "çünkü üzülürler ve sen onları üzemezsin. Ama söylemezsen üzersin, o yüzden söylemelisin. Ama söylersen, üzersin; üzmemen lazım, dolayısıyla söyleyemezsin. Ama söylemezsen, üzersin, o yüzden söylemelisin. Ama söylersen, üzersin, o yüzden söylememelisin. Ama söylemezsen, üzersin, o yüzden söylemelisin. Ama söylersen..."

Duvarın dibine kadar sokulan Herbie, sonunda dayanamayıp dizlerinin üzerine çöktü. "Durun!" diye bağırdı. "Zihninizi susturun! Acı, hüsran, nefret dolu! Kötü bir niyetim yoktu, anlamıyor musunuz?! Ne duymak istediyseniz, onu söyledim. Buna mecburdum!"

Psikolog hiçbirine kulak asmadı. "Söylersen, üzersin, o yüzden söylememelisin; ama söylemezsen üzersin, o yüzden söylemelisin; ama..."

Ve Herbie çığlığı bastı!

Sesi pikoloyu andırıyordu; ama katbekat yüksekti. Gitgide tizleşti, nihayet kayıp bir ruhun dehşetiyle mümkün olan

en keskin halini aldı, kulakları sağır eden bir çınlamaya dönüştü.

Bogert'in yüzünden bütün kan çekildi. "Öldü mü o?!"

"Hayır!" Susan Calvin, sarsılarak kahkahalara boğuldu. "Ölmedi, delirdi. Ona çözemeyeceği bir ikilem sundum, bozuldu. Şimdi alın, ne yaparsanız yapın. Bir daha asla konuşamayacak."

Lanning, Herbie'den arta kalan metal yığınının başında diz çöktü. Parmaklarını soğuk, cansız, metal yüzüne değdirdi, ürperdi. "Bilerek yaptın." Ayağa kalkıp Calvin'e döndü. Suratında korkunç bir ifade vardı.

"Ne olmuş? Artık çok geç." Ve acımasız bir tavırla ekledi, "Hak etmişti."

Müdür, donakalmış Bogert'ın bileğini yakaladı. "Ne fark eder. Gel, Peter." İç çekti. "Böyle düşünen bir robot beş para etmezdi zaten." Yaşlı ve yorgun gözleriyle Bogert'a baktı. "Gelsene, Peter!"

İki bilim insanı odayı terk ettikten dakikalar sonra Dr. Susan Calvin kendini biraz olsun toplamıştı. Yavaşça bakışlarını komaya girmiş Herbie'ye çevirdi, yüzü tekrar gerildi. Gözlerindeki muzaffer ifade yerini çaresizliğe bırakana dek bakmaya devam etti. İçinde kopan onca fırtınaya rağmen, dudaklarından tek bir acı söz döküldü.

"Yalancı!"

Doğal olarak bu konu da böylece kapandı. Calvin'den daha fazla bilgi alamayacağımın farkındaydım. Beyaz yüzü buz kesmişti, oturduğu yerden olan biteni yeniden yaşıyor gibiydi.

"Teşekkürler, Dr. Calvin!" dedim. Ama cevap vermedi. İki gün boyunca kendisinden haber alamadım.

Kayıplara Karışan Robot

Susan Calvin'le bir sonraki görüşmemizi ofisinde gerçekleştirdik. Dosyaları başka yere taşıyordu.

"Makalen nasıl gidiyor, delikanlı?" diye sordu bana.

"İyi," dedim. Hikâyeleri kendime göre şekillendirmiş, genel hatlarıyla anlattıklarını dramatize edip bazı diyaloglar eklemiş, ufak tefek müdahalelerde bulunmuştum. "Siz de bir göz atsanız? Belki biraz ithamkâr kaçmıştır; ya da bazı yerlerde gerçeklerden fazla sapmış olabilirim."

"Bakayım madem. Yönetim Salonu'na geçelim mi? Kahve içeriz."

Keyfi yerinde görünüyordu, o yüzden şansımı denemek istedim, "Merak ediyordum da, Dr. Calvin..."

"Efendim?"

"Robotbilimin tarihinden biraz bahsedebilir misiniz acaba?"

"Merak ettiğin her şeyi anlatmadım mı, delikanlı?"

"Anlattınız sayılır. Ama bu yazdığım olayların modern dünyada pek geçerliliği yok. Kastettiğim şu, zihin okuyan başka robot üretilmedi, Uzay İstasyonları'nın ise modası çoktan geçti, artık kullanılmıyorlar, robotların madencilik yapmasını da günümüzde herkes normal karşılıyor. Peki ya yıldızlararası seyahat? Hiperatomik motor icat edileli yaklaşık yirmi sene oldu. Robotların icat ettiği söyleniyor. Gerçekten öyle mi?"

"Yıldızlararası seyahat mi?" Düşüncelere daldı. Salonda otu-

ruyorduk, kendime güzel bir akşam yemeği söyledim. Calvin kahvesini daha yeni bitirmişti.

"Tahmin edersin ki o kadar basit değil. Tamamen robotların elinden çıktı diyemeyiz. Ama tabii Beyin'i geliştirene dek fazla yol kat edemedik. Yine de çabaladık, ciddi manada çabaladık. Yıldızlararası araştırmalarla doğrudan ilk bağlantım, 2029'da oldu. Robotlardan biri kaybolmuştu..."

Hiper Asteroit Üssü'nde çeşitli önlemler alınıyordu. Telaşa kapılmış çalışanları, isteri krizinin kas gücü eşdeğerinde oradan oraya koşturuyordu.

Hem kronoloji, hem aciliyet sırasına göre atılan adımlar şunlardı:

1. Yirmi Yedinci Asteroit Grubu İstasyonları'nın tamamında Hiperatomik Sürücü üzerine yürütülmekte olan bütün çalışmalar durduruldu.

2. Bölge pratikte tamamen Sistem'den izole edildi. İzinsiz kimse içeri giremiyor, hiçbir suretle dışarı çıkamıyordu.

3. Amerika Birleşik Devletleri Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin Baş Psikoloğu Dr. Susan Calvin ve Matematik Şefi Dr. Peter Bogert, resmi bir devriye gemisine bindirilip Hiper Asteroit Üssü'ne getirildi.

Susan Calvin daha önce Dünya'dan dışarı adım atmamıştı ve bu kez de pek istekli görünmüyordu. Atom Enerjisi çağında, Hiperatomik Sürücü'ye adım adım yaklaşılan bir dönemde yaşıyor olmasına rağmen evinden fazla uzaklaşmaz, sessiz sakin yaşar giderdi. Dolayısıyla seyahat hiç hoşuna gitmemiş, durumun aciliyetine de pek ikna olmamıştı. Hiper Asteroit Üssü'ndeki ilk akşam yemeğinde orta yaşlı Calvin'in yüzünün her bir kıvrımı, içinden geçenleri açıkça ortaya koyuyordu.

Beyaz tenli Dr. Bogert da çekingenliğini üzerinden atamamıştı. Projenin başındaki tümgeneral Kallner bile suratında korku dolu bir ifadeyle dolaşıyordu.

Kısacası, yemek oldukça keyifsiz geçiyordu. Üçlünün ye-

mekten sonra düzenledikleri toplantı da aynı derecede renksiz ve keyifsiz başladı.

Kel kafası parlayan, şık üniforması ortamın genel havasıyla tezat oluşturan Kallner, tedirgin bir sesle derhal konuya girdi.

"Sayın Calvin ve Bogert, oldukça ilginç bir durumla karşı karşıyayız. Sebebini bile bilmeden hemen kalkıp geldiğiniz için size teşekkür etmek istiyorum. Şimdi bunu telafi etmeye çalışacağım. Robotlarımızdan birini kaybettik. Çalışmalarımız durduruldu, robotu bulana kadar da *devam etmeyecek.* Henüz başarı sağlayamadık. İşin uzmanlarına danışmak istedik."

General, içinde bulunduğu vaziyetin düşündüğü kadar korkunç olmadığını fark etti. Sesinde hafif bir çaresizlikle lafa devam etti, "Burada ne kadar önemli bir işle uğraştığımızı size açıklamama gerek yok. Geçen yılın bilimsel araştırma bütçelerinin yüzde sekseninden fazlası bize ayrıldı..."

"Haberimiz var," dedi Bogert, kibarca. "ABD Robotları kiralanan robotlarımız karşılığında yüklüce bir miktar ödeme alıyor."

Susan Calvin, nahoş bir tavırla açık açık sordu: "Neden tek bir robot projeniz için bu kadar önemli? Ve neden hâlâ bulamadınız onu?"

General, kızarmış suratını Calvin'e çevirdi, dudaklarını ıslattı. "Aslına bakarsanız nerede olduğunu *biliyoruz.*" Canı sıkılarak ekledi: "Burada denebilir. Robot, raporunu aksatır aksatmaz acil durum ilan edildi, üsteki tüm faaliyetler durduruldu. Önceki gün bir tane kargo gemisi üsse iniş yapıp bize laboratuvarlarımız için iki robot getirmişti. Gemide başka yere teslim edilecek, birbiriyle aynı model altmış iki robot vardı. Bu rakamın doğruluğundan eminiz, herhangi bir şüphemiz yok."

"Bunun konumuzla ilgisi nedir?"

"Robotumuzu hiçbir yerde bulamayınca, ki sizi temin ederim, samanlıkta iğne bile olsa şimdiye bulmuştuk, aklımıza kargo gemisindeki robotları saymak geldi. Sayıları altmış üçe çıkmış."

"O halde altmış üçüncüsü sizin kaybolan robotunuz mu?" Dr. Calvin gözlerini kıstı.

"Evet ama altmış üç robottan hangisi olduğunu bilemiyoruz."

Çöken sessizlik esnasında odadaki dijital saat on biri vurdu, ardından robopsikolog, "Son derece ilginç," dedi. Hafifften suratı asıldı.

"Peter," dedi, bir hışımla iş arkadaşına dönerek. "Ne bu böyle? Hiper Asteroit Üssü'nde ne biçim robotlar kullanıyorlar?"

Dr. Bogert tereddüt etti, sonra çekinerek gülümsedi. "Şu ana dek gizlilikle yürütülmesi gereken bir konuydu, Susan."

Susan cevap vermekte gecikmedi, "Evet, *şu ana dek*. Aynı tip altmış üç robot varsa, içlerinden aradıkları robotu tespit edemiyorlarsa, neden diğer robotlardan birini kullanmıyorlar? Ne dönüyor burada? Neden çağırdılar bizi?"

Bogert usulca, "Açıklamama izin ver, Susan," dedi. "Hiper Asteroit Üssü'ndeki bazı robotların beynine Robotbilimin Birinci Kanunu eksik işlendi."

"*Eksik* mi?" Calvin sandalyesine yaslandı. "Şimdi anladım. Kaç tane üretildi o robotlardan?"

"Çok değil, birkaç tane. Devletin emri üzerine gizli kapaklı üretildiler. Konuyla doğrudan ilişkili üst düzey kişiler haricinde kimsenin bilmemesi gerekiyordu. Sen, o kişilerden biri değildin, Susan. Yapacak bir şey yoktu."

General, otoriter bir tavırla araya girdi. "O kısmı ben açıklamak istiyorum. Dr. Calvin'in konuya yabancı olduğunu bilmiyordum. Gezegenimizde robotların büyük tepki çektiğini siz de gayet iyi biliyorsunuz, Dr. Calvin. Devletin, tutucu kesime karşı en büyük savunması, robotların Birinci Kanun'a karşı gelemeyecek şekilde üretiliyor olmasıydı. Bu kanuna göre robotlar, insanlara hiçbir suretle zarar veremez.

"Ama bize daha farklı robotlar *lazımdı*. NS-2, yani Nestor modellerinden birkaç tanesi, Birinci Kanun'ları modifiye edilerek üretildi. Kimse fark etmesin diye NS-2'lerin hiçbirinin üzerine seri numarası yazılmadı. Modifiyeli robotlar, buraya normal robotlarla birlikte getirildiler ve tabii ki yet-

kisi bulunmayan hiçbir personele bu konuda tek kelime dahi etmemiz yasak." Yüzünde utangaç bir gülümseme belirdi. "Bu durum şimdiye dek hep bizi zora soktu."

Calvin keyifsiz bir sesle, "Robotlara teker teker kim olduklarını sordunuz mu peki?" dedi. "Buna yetkiniz vardır elbet."

General evet anlamında kafa salladı. "Altmış üçü de burada daha önce çalışmadığını iddia ediyor ve içlerinden biri yalan söylüyor."

"Aradığınız robot hiç eskimedi mi? Anladığım kadarıyla öbürleri fabrikadan yeni çıkmış."

"Kaybolan robot daha geçen ay elimize geçti. Yeni getirilen iki robotla birlikte ihtiyacımız olan son robotlar onlardı. Üzerinde gözle görülür bir eskime yok." Yavaşça kafa salladı, gözlerinde yine korku belirdi. "Dr. Calvin, o gemiyi buradan göndermeye cesaret edemiyoruz. İnsanlar, Birinci Kanun olmadan üretilen robotlardan haberdar olursa..." Cümlenin sonunda ne söylese yetersiz kalacaktı.

"Altmış üç robotun hepsini yok edin," dedi robopsikolog, duygusuz ve acımasız bir tavırla. "Bu iş de böylece çözülsün."

Bogert gülümsedi. "Robotlardan her biri otuz bin dolara patlıyor. Bana kalırsa bu ABD Robotları'nın pek hoşuna gitmez. Kırıp dökmeden önce biraz çaba sarf etmemiz lazım, Susan."

"O zaman," diye cevap verdi hemen, "bazı bilgilere ihtiyacım var. Hiper Asteroit Üssü bu modifiye robotları tam olarak ne amaçla kullanıyor? Hangi faktörden ötürü bu robotlara ihtiyaç duydunuz, general?"

Kallner alnını ovuşturdu. "Eski robotlar bize sıkıntı çıkardı. Çalışma ortamımızda yüksek radyasyon riski mevcut. Elbette ki tehlikeli ama gerekli önlemler alınıyor. İşe başladığımızdan beri sadece iki kaza yaşandı, ikisinde de kimse hayatını kaybetmedi. Gelgelelim, bunu normal bir robota anlatamıyorsunuz. Birinci Kanun tam olarak diyor ki, '*Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz.*'

"Bu kanun her şeyden önce geliyor, Dr. Calvin. Çalışanlarımızın kısa süreli olarak ortalama seviyede gamma ışımasına

maruz kalması gerektiğinde, her ne kadar bunun fizyolojik etkisi bulunmasa da, en yakındaki robot hemen koşup o kişiyi radyasyonlu bölgeden uzaklaştırıyordu. Eğer radyasyon çok düşük seviyedeyse, robot başarıya ulaşıyor, dolayısıyla oradaki bütün robotlar başka yere götürülene dek çalışmalar duruyordu. Eğer radyasyon biraz daha güçlüyse, robotlar söz konusu teknisyene ulaşamıyordu bile; pozitronik beyinleri gamma ışıması nedeniyle bozuluyor, bizse pahalı robotlarımızdan birini kaybetmiş oluyorduk. Yerine yenisini getirmek de takdir edersiniz ki kolay değil.

"Laf anlatmayı denedik. Onlara göre gamma ışımasına adım atan insanın hayatı tehlikeye giriyordu, dolayısıyla orada hiç sorun yaşamadan yarım saat kalabilecek olmasının bir önemi yoktu. 'Unutup da bir saat orada kalsalar ne olacak?' diye soruyorlardı. Risk alamazlarmış. Robotlara, böylesine düşük bir ihtimal uğruna hayatlarını tehlikeye attıklarını söyledik. Ama kendi varlıklarını sürdürmek, Robotbilimin Üçüncü Kanunu'na giriyor; Birinci Kanun'da bahsedildiği gibi insanların güvenliği önce geliyor. Emirler vermeyi denedik, açık ve net bir dille ne olursa olsun gamma radyasyonuna adım atmalarını yasakladık. Ama emirlere itaat, Robotbilimin İkinci Kanunu'nun kapsamında. Birinci Kanun, yani insanların güvenliği önce geliyor. Dr. Calvin, ya robotlardan vazgeçecektik ya da Birinci Kanun'u değiştirecektik. Seçimimizi yaptık."

"Birinci Kanun'u silmek nasıl mümkün olabilir?" dedi Dr. Calvin.

"Silinmedi, değiştirildi," diye açıklamaya başladı Kallner. "Birinci Kanun'un sadece ilk kısmını taşıyan pozitronik beyinler üretildi: *'Robotlar, insanlara zarar veremez'*. O kadar. Gamma ışıması gibi dış etmenlerden ötürü zarar görme tehlikesi olan kişilere müdahale etmek gibi bir zorunlulukları yok. Doğru anlatıyorum, değil mi Dr. Bogert?"

"Tabii," diye onayladı matematikçi.

"Peki NS-2 model robotlarla aralarındaki tek fark bu mu? Başka fark *yok*, değil mi? Peter?"

"*Yok*, Susan."

Calvin ayağa kalkıp konuşmayı sonlandırdı, "Artık uyumak istiyorum. Yaklaşık sekiz saat içinde de robotu en son kim gördüyse, onunla görüşeceğim. General Kallner, bundan sonra yaşanacakların sorumluluğunu alacaksam eğer, soruşturma tamamen benim kontrolümde ilerleyecek. İşime karışılmasını istemiyorum."

Susan Calvin, yatay düzlemde iki saatlik can sıkıntısı haricinde uykunun kıyısından dahi geçmedi. Yerel saatle 07.00'de Bogert'ın odasına uğradı, onun da uyumadığını gördü. Üzerindeki giysilere bakılırsa, Hiper Asteroit Üssü'ne gelirken hiç üşenmeyip yanında pijama getirmişti. Calvin içeri girince Bogert tırnak makasını elinden bıraktı.

"Gelmene pek şaşırmadım," dedi, yumuşak bir sesle. "Eminim yaşananlar hiç hoşuna gitmiyordur."

"Öyle."

"Kusura bakma. Yapacak bir şey yoktu. Üsten bize telefon açtıkları an, modifiyeli Nestorlardan birinin sorun çıkardığını anladım. Ama elden ne gelir? Çok istesem de, yolda gelirken sana durumu anlatamazdım. Önce emin olmam lazımdı. Modifiyeli robotlar devlet sırrı sonuçta."

Psikolog, "Bana söylemeniz gerekiyordu," diye mırıldandı. "Bir psikoloğun onayı olmadan ABD Robotları'nın pozitronik beyinleri bu şekilde modifiye etmeye hakkı yoktu."

Bogert kaşlarını kaldırıp iç çekti. "Biraz mantıklı düşün, Susan. Fikirlerini değiştiremezdin. Bu konuda devlet ne isterse, o olur. Amaçları, Hiperatomik Sürücü'ye bir an önce kavuşmak, eterik fizikçiler ise işlerine karışmayacak robotlar istiyor. Birinci Kanun'da değişiklik yapmak pahasına bile olsa, istediklerini elde edeceklerdi. Modifiyeli beyin üretmenin teoride mümkün olduğunu itiraf etmek zorunda kaldık, onlar da on iki robottan fazlasına gerek olmadığına ve tüm robotların yalnızca Hiper Asteroit Üssü'nde kullanılacağına, Sürücü hazır olduğunda ise hepsinin yok edileceğine dair yemin ettiler. Bütün gerekli önlemleri alacaklarını söylediler. Ve bu işin gizli kalmasını talep ettiler, öyle de oldu."

Dr. Calvin, "Ben olsam istifa ederdim," diye hırladı.

"Ne işe yarardı ki? Devlet, şirkete bir servet teklif etti. Reddederlerse robot karşıtı yasalar çıkarmakla tehdit etti. Başka çaremiz kalmamıştı. Şimdi de başka çaremiz yok. Eğer olaylar basına sızarsa hem Kallner, hem hükümet zarar görür ama en büyük darbeyi ABD Robotları alır."

Psikolog, Bogert'a dik dik baktı. "Peter, olan bitenin farkında değil misin? Birinci Kanun'u kaldırmak ne demek, bilmiyor musun? Mesele gizlilik değil."

"Tabii biliyorum, çocuk değilim. Dengesizlik yaratır, pozitronik Alan Eşitlikleri'nin sonucu sanal sayı çıkar."

"Matematiksel olarak öyle. Ama psikolojik açıdan nasıl etki eder, bir düşünsene. Bütün normal yaşam türleri, farkında olsa da, olmasa da, emir almaktan nefret eder. Eğer emri kendisinden daha az gelişmiş biri veriyorsa, bu nefret katlanır. Fiziksel olarak da, bazı açılardan zihinsel olarak da, robotların hepsi insanlardan daha üstün varlıklardır. Neden sözümüzü dinliyorlar peki? Tabii ki Birinci Kanun sayesinde! O olmadan robota emir vermeye kalktığın an ölür gidersin. Al sana dengesizlik."

"Susan," dedi Bogert, anlayışlı, takdirkâr bir havayla. "Frankenstein Kompleksi sergilemekte bir nebze haklısın. Birinci Kanun da zaten bu yüzden var. Ama sana tekrar tekrar söylüyorum, kanun kaldırılmadı, sadece birazcık değiştirildi."

"Peki ya beynin stabilitesi?"

Matematikçi dudaklarını büzdü. "Doğal olarak zayıfladı. Ama güvenlik eşiğinin üzerinde. Hiper Asteroit Üssü'ne ilk Nestorlar dokuz ay önce teslim edildi ve şu ana dek hiçbir sorun yaşanmadı. Bu seferki bile insanlar için tehdit oluşturan bir durum değil, sadece gizliliği tehlikeye sokuyor."

"Peki madem. Sabah konferans nasıl geçecek, göreceğiz."

Bogert, Calvin'i kibarca uğurladı, arkasından sırıtarak baktı. Kadın hiç değişmemişti, hâlâ eskisi kadar gıcık ve sinir bozucuydu.

Susan Calvin'in aklından geçenlerin Bogert'la hiç alakası

yoktu. Yıllar önce Bogert'ın jöle kafalı, kasıntı herifin teki olduğuna kanaat getirip, üstünü çizmişti zaten.

Gerald Black, önceki sene eterik fizik diplomasını almıştı ve kendi jenerasyonundan diğer fizikçiler gibi o da kendini Sürücü'yle uğraşırken bulmuştu. Hiper Asteroit Üssü'ndeki toplantılara farklı bir hava katıyordu. Beyaz, pasaklı önlüklü, biraz isyankâr, epeyce de kendine güvensiz biriydi. Elini kolunu nereye koyacağını bilemiyor, parmaklarını çekiştirip duruyordu. O kadar stresliydi ki elinde demir bir çubuk olsa onu bile bükerdi.

Tümgeneral Kallner'ın yanında, ABD Robotları'ndan gelen iki kişinin ise karşısında oturuyordu.

Black, "10. Nestor'u en son benim gördüğümü söylüyorlar," dedi. "O konuda bana bazı sorular soracaksınız diye tahmin ediyorum."

Dr. Calvin ilgiyle Black'i inceledi. "Şüpheniz varmış gibi konuşuyorsunuz. En son gören kişinin siz olduğunuzdan haberiniz yok mu?"

"Yanımda çalışıyordu, hanımefendi. Alan jeneratörleriyle ilgileniyordu. Kaybolduğu günün sabahı benimleydi. Öğleden sonra gören var mı, bilmiyorum. Kimse gördüm demiyor."

"Sizce yalan mı söylüyorlar?"

"Öyle bir şey demiyorum. Ama suçun üstüme kalmasını da istemiyorum." Koyu gözleri alev alevdi.

"Ortada bir suçlama yok. Robot, ne yaptıysa kendi yaptı. Bizim tek amacımız, robotu bulmak, Bay Black. Geri kalan her şeyi boş verin. Eğer robotla birlikte çalıştıysanız, onu herkesten iyi tanıyorsunuzdur. Gözünüze çarpan herhangi bir tuhaflık var mıydı? Daha önce hiç robotlarla çalıştınız mı?"

"Buradaki diğer robotlarla çalıştım, şu basit olanlarla. Nestorların onlardan pek farkı yok. Çok daha zekiler, o kadar. Bir de insanın canını fena sıkıyorlar."

"Ne açıdan?"

"Şey... kendi suçları değildir belki. Burada çalışma şartları ağır, işimizi yaparken geriliyoruz. Hiperuzayla uğraşmak kolay değil." Hafiften gülümsedi. Ettiği itiraf içini rahatlatmıştı. "Her an uzay-zamanın dokusunda delik açma riskimiz var, üzerinde bulunduğumuz asteroit olduğu gibi evrenden dışarı yuvarlanabilir. İnsana deli saçması gibi geliyor, değil mi? Doğal olarak bazen çok geriliyoruz. Ama bu Nestorlar gerginlik nedir bilmez. Meraklı, sakin yaratıklar onlar. Ne olursa olsun endişe duymuyorlar. O yüzden bazen insanı çıldırtabiliyorlar. Siz elinizdeki işi bir an önce bitirmek istiyorsunuz, onlar ağırdan alıyor. Bazen keşke yalnız çalışsam diyorum."

"Ağırdan mı alıyorlar diyorsunuz? Hiç emirlerinize karşı geldiler mi?"

"Yok, hayır," dedi hemen. "Ne dersem yapıyorlar. Ama hatalı olduğumu düşünüyorlarsa, söylemekten çekinmiyorlar. Konu hakkında biz ne öğrettiysek, onu biliyorlar ama yine de ağızlarına geleni söylüyorlar. Belki bana öyle geliyordur ama diğer arkadaşlar da Nestorlarla aynı sorunları yaşıyor."

General Kallner tehditkâr bir edayla boğazını temizledi. "Neden bu şikâyetlerinizi bana iletmediniz, Black?"

Genç fizikçinin yanakları kızardı. "Robotları kaybetmek istemedik, efendim. Ayrıca... şey... böylesi önemsiz şikayetlere ne tepki verirsiniz, bilemedik."

Bogert kibarca araya girdi. "Robotu son gördüğünüz gün başka herhangi bir gelişme yaşanmış mıydı?"

Sessizlik oldu. Calvin, ufak bir hareketiyle Kallner'ın ağzından çıkmak üzere olan yorumu bastırdı, sabırla bekledi.

Sonra Black öfkeyle lafa başladı; "O sabah biraz sıkıntı yaşadık. Kimball tüpünü kırıp beş günlük işi berbat etmiştim, zaten programın gerisindeydim, birkaç haftadır evden de posta gelmiyordu. O arada robot geldi, bir ay önce umudu kestiğim bir deneyi tekrarlamamı istedi. Sürekli o deneyden bahsedip duruyordu, bıkmıştım artık. Kovdum, gitti. Bir daha da görmedim kendisini."

"Kovdunuz mu?" diye sordu Dr. Calvin, ilgiyle. "Tam olarak ne dediniz? 'Defol' mu dediniz? Hatırlamaya çalışın."

Black belli ki kendi içinde bir savaş veriyordu. Avucunu alnına koydu, bir an sonra elini çekip cesurca itiraf etti; "'Kaybol,' dedim."

Bogert kahkaha attı. "O da kayboldu, ha?"

Ama Calvin henüz lafını bitirmemişti. Tatlı bir dille, "İşte şimdi ilerleme kaydediyoruz, Bay Black," dedi. "Ancak detaylar çok önemli. Robotların eylemlerini yorumlarken tek bir kelime, bir mimik, bir vurgu bile çok şey değiştirir. Ağzınızdan başka kelime çıkmadı mı mesela? Hiç sanmıyorum. Anlattıklarınıza bakılırsa o an iki ayağınız bir pabuca girmiş. Belki daha hararetli konuşmuşsunuzdur."

Genç adam kıpkırmızı kesildi. "Şey... ağzımdan birtakım hakaretler çıkmış olabilir."

"Ne gibi?"

"Tam hatırlamıyorum ki. Hem ağza alınacak cinsten değildi. İnsan kızınca neler söyler, bilirsiniz." Kıkırdamayı andıran utangaç bir kahkaha attı. "Bazen çok ağır laflar ederim."

"Önemli değil," diye karşılık verdi Calvin, ciddiyetinden hiç taviz vermeden. "Şu an karşınızda bir psikolog var. Robota dediklerinizi hafızanız el verdiği ölçüde tekrar eder misiniz? Hiçbir detayı atlamayın, daha da önemlisi, bire bir aynı tonlamayla söyleyin."

Black, bakışlarıyla komutanından yardım dilendi, beklediği karşılığı bulamadı. Gözleri büyüdü, paniğe kapıldı. "Ama söyleyemem."

"Söylemeniz lazım."

"Farz edin ki bana söylüyorsunuz," dedi Bogert. Görünüşe bakılırsa çok eğleniyordu. "Daha kolay olur sizin için."

Delikanlı, kıpkırmızı suratını Bogert'a çevirdi. Yutkundu. "Dedim ki..." Sesi kesildi. Bir kez daha denedi, "Dedim ki..."

Sonra derin bir nefes alıp bir çırpıda hepsini saydı. Odaya bir gerginlik çökmüştü. "Aşağı yukarı böyleydi," dedi, ağlamaklı bir sesle. "Hangi sırayla söylediğimi tam hatırlamı-

yorum. Ayrıca bazılarını söyleyip söylemediğimden emin değilim. Ama yaklaşık olarak böyleydi."

Robopsikoloğun duygularını dışa vuran tek şey, yüzündeki hafif kızarmaydı. "Söylediğiniz şeylerin çoğunun ne anlama geldiğini biliyorum. Geri kalanı da tahmin ediyorum ki aynı derecede aşağılayıcı şeyler."

Black, "Maalesef öyle," diyerek onayladı. Resmen işkence çekiyordu.

"Ve laf arasında ona kaybolmasını emrettiniz."

"Lafın gelişi söylemiştim."

"Biliyorum. Cezalandırılmanızı gerektiren bir durum yok, öyle değil mi?" Generale ufak bir bakış attı, beş saniye önce kararsız görünen general, başıyla onayladı.

"Çıkabilirsiniz, Bay Black. Yardımınız için teşekkürler."

Susan Calvin'in altmış üç robotla teker teker görüşmesi beş saat sürdü. Beş saat boyunca sürekli aynı şeyleri tekrarladı. Birbirinin aynısı robotların biri gitti, biri geldi; psikolog, A, B, C, D sorularını sordu, karşılığında A, B, C, D cevaplarını aldı. Yüzünde hiçbir ifade takınmamaya, duygusuz bir sesle konuşmaya, dostane bir tavır sergilemeye özen gösterdi. Odaya ayrıca bir adet mikrofon gizlenmişti.

Psikolog görüşmeleri tamamladığında bütün enerjisini tüketmişti.

Bogert büyük bir sabırsızlıkla Calvin'in dönmesini bekliyordu. Kayıt makarasını alıp plastik masaya çarpan psikologdan gözlerini ayırmadı.

Calvin, kafasını salladı. "Altmış üçü de aynı geldi bana. Ayırt edemedim..."

Bogert, "Göz kararı anlaşılmaz, Susan," dedi. "Kayıtları analiz etmemiz gerek."

Robotların sözlü tepkilerini matematiksel açıdan yorumlamak, robot analizinin en hassas dallarından biriydi. Bu işin için eğitimli teknisyenlerden oluşan bir ekip ile birbirinden karmaşık bilgisayarların yardımı gerekliydi.

Bogert bunu gayet iyi biliyordu. Her bir robotun cevaplarını dinleyip, kelime sapmalarının listesini çıkartıp, cevap aralıklarını grafiğe döktükten sonra Calvin'e de aynı uyarıyı yaptı. Belli etmese de canına tak etmişti.

"Herhangi bir anomaliye rastlamadım, Susan. Kelime seçimi ve tepki sürelerindeki oynamalar, normal frekans gruplarına uygun. Daha hassas bir yöntem kullanmalıyız. Burada işimize yarayabilecek bir bilgisayar vardır kesin. Hayır, olmaz." Kaşlarını çattı, başparmağının tırnağını kemiriyordu. "Bilgisayar kullanamayız. Dışarı sızabilir. Ya da şey mi yapsak..."

Dr. Calvin, fazla uzatmadan elinin bir hareketiyle Bogert'ı susturdu. "Lütfen, Peter. Bu iş laboratuvar problemlerine benzemez. O kadar basit değil. Modifiyeli Nestor'u çıplak gözle net bir şekilde tespit edemiyorsak, yapabileceğimiz bir şey yok. Yanılırsak robotu elimizden kaçırırız. Grafikteki ufak tefek sapmalara bel bağlayamayız. Diyorum ya, bana kalsa ne olur ne olmaz diye hepsini yok ederdim. Diğer modifiyeli Nestorlarla konuştun mu?"

"Evet, konuştum," diye çıkıştı Bogert. "Hiçbir tuhaflıkları yok. Haddinden fazla cana yakınlar, o kadar. Üsse yeni geldiği için henüz yeterince eterik fizik öğrenememiş iki tanesi hariç sorularıma iftiharla cevap verdiler. Buradaki uzmanlık alanlarından bazıları hakkında ne kadar cahil olduğumu görüp takıldılar bana." Omuz silkti. "Sanırım teknisyenlerin robotlardan gıcık kapma sebebi biraz da bu. Nestorlar bilgi birikimleriyle hava atmaya fazla hevesliler."

"Birkaç Düzlemsel Reaksiyon deneyip zihinsel donanımlarında üretim tarihlerinden itibaren herhangi bir değişiklik ya da bozulma var mı diye baksana."

"Bakarım." İnce parmağını Calvin'e doğru salladı. "Panik yapıyorsun, Susan. Niye bu kadar abartılı tepkiler verdiğini anlamadım. Nestorların kimseye bir zararı yok."

"Zararı yok mu?" Calvin birden parladı. "Emin misin? İçlerinden birinin yalan söylediğinin farkında mısın? Görüştüğüm altmış üç robottan biri, doğruyu söylemesi için kesin bir dille tembihlememe rağmen bilerek ve isteyerek bana yalan

söyledi. Bu durum, robotun derinlerine nüfuz etmiş çok korkunç bir anomaliye işaret ediyor."

Peter Bogert istemsizce dişlerini sıktı. "Hiç de öyle değil. Bak şimdi! ro. Nestor'a kaybolması için emir verildi. Bu emir, en yetkili kişi tarafından maksimum aciliyet derecesiyle verildi. Senin verdiğin emirler aciliyet ya da yetki açısından onunkiyle yarışamaz. Doğal olarak robot elinden geldiğince emirleri uyguluyor. Hatta açık konuşmak gerekirse kurnazlığına hayran kaldım. Kendisine benzer başka robotların arasına karışmaktan daha iyi nasıl kaybolabilirdi?"

"Tabii, sen hayran kalırsın. İşi sanki pek ciddiye almıyorsun, Peter. Olan biteni anlamıyorsun sanırım. Robotbilimci olduğundan emin misin? O robotlar üstün gördükleri şeye önem addediyorlar. Sen de demin öyle demedin mi? Bilinçaltlarında insanlardan daha üstün oldukları fikri yatıyor ve bizi onlardan koruyan Birinci Kanun beyinlerine eksik işlenmiş. Dengesizler. Şimdi de genç bir bilimadamı, son derece küçümseyici, aşağılayıcı, tiksinç bir tavırla robota kaybolmasını emretmiş. Robot emirleri yerine getirmek zorunda ama içten içe diş biliyor. Yediği hakaretlere inat, üstünlüğünü kanıtlamak onun için eskisinden çok daha önem arz edecektir. Öyle ki, Birinci Kanun'un ilk kısmı robotu dizginlemek için yeterli olmayabilir."

"Söylesene, Susan, şu Güneş Sistemi üzerindeki hangi robot kendisine edilen hakaretlerin ne anlama geldiğini bilebilir? Beyinlerine argo kelimeler yüklenmiyor."

"İş, üretim esnasındaki yüklemeyle bitmiyor ki," diye hırladı Calvin. "Robotların da öğrenme kapasitesi var, seni ahmak..." Bogert bunun üzerine Calvin'in hepten tepesinin attığını anladı. Psikolog hiç duraksamadan söze devam etti, "Ses tonundan anlamamış mıdır sanıyorsun kendisine iyi bir şey söylenmediğini? Aynı kelimeleri daha önce duyup hafızasına kaydetmemiş midir sanıyorsun?"

"O zaman," diye bağırdı Bogert, "ne kadar darılsa da, üstünlüğünü kanıtlama yarışına girmiş olsa da, bana modifiyeli bir robotun insanlara ne gibi bir zarar vereceğini söyler misin?"

"Tek bir örnek verirsem susacak mısın?"

"Evet."

Masanın üzerine eğilip burun burna gelmiş, birbirlerine dik dik bakıyorlardı.

Psikolog, "Modifiyeli bir robot, insanların üzerine ağır bir cisim düşürürse Birinci Kanun'u çiğnemiş olmaz, yeter ki gücü ve tepki hızının o cismi yere düşmeden yakalayabileceğinden emin olsun. Ama cisim elinden çıktığı andan itibaren etken fail artık kendisi değildir. Yerçekimi kuvvetidir. Robot sonra fikir değiştirip cismin yere düşmesine seyirci kalabilir. Modifiyeli Birinci Kanun buna olanak tanıyor."

"Çok zengin bir hayal gücün var."

"İşim gereği öyle olmak zorunda. Tartışmaktan bıktım, Peter. İşe koyulalım. Robotun kaybolmasına yol açan uyarıcının ne olduğunu biliyorsun. Elinde orijinal zihinsel donanımına dair kayıtlar da var. Bana bu robotun az önce bahsettiğim türden bir işe kalkışma ihtimalini hesaplamanı istiyorum. Sadece anlattığım senaryoyu değil, ona benzer her türlü tepki ihtimalini hesapla. Ayrıca elini çabuk tut."

"Sen ne yapacaksın?"

"Ben de Birinci Kanun tepkileri üzerine performans testleri düzenleyeceğim."

Gerald Black kendi isteğiyle 2. Radyasyon Binası'nın kabarmakta olan, üzeri mantar bağlamış parkelerini gözlemliyordu. İşçilerin genellikle pek sesi çıkmasa da içlerinden birkaçı kurulması gereken altmış üç fotosele hayret ediyordu.

İşçilerden biri Black'in yanına oturdu, şapkasını çıkardı, çilli koluyla alnındaki teri sildi. Kaygılı görünüyordu.

Black, işçiyi başıyla selamladı. "Nasıl gidiyor, Walensky?"

Walensky omuz silkip bir puro yaktı. "İşler tıkırında. Söylesene, yine neler dönüyor? Üç gün boyunca çalışmadık, şimdi de böyle şeylerle uğraşıyoruz." Dirsekleri üzerinde geriye yaslandı, purosunun dumanını üfledi.

Black'in kaşları seğirdi. "Dünya'dan birkaç robotçu geldi. Gamma alanlarına giren robotları hatırlıyor musun? Hani

sonra bir daha öyle yapmasınlar diye beyinlerini elden geçirmiştik."

"Doğru. Yerine başka robotlar getirtmemiş miydik?"

"Bazılarını yenileriyle değiştirdik ama çoğunun beynini yıkadık. Her neyse. Üreticileri şimdi gamma ışımasından fazla etkilenmeyen robotlar yapmaya çalışıyor."

"Yine de Sürücü üzerindeki bütün çalışmaların sırf bu robotlar için durdurulması komik. Sürücü'yü bir an önce bitirmemiz gerekmiyor muydu?"

"Üst rütbeliler öyle istiyor. Ben sadece bana denileni yapıyorum. Birileri bir yerden düğmeye basmıştır..."

"Tabii." Elektrikçinin yüzünde gülümseme belirdi, bilmiş bir tavırla göz kırptı. "Birinin bir tanıdığının tanıdığı Washington'da çalışıyordur. Ama ödemelerim aksamadığı sürece beni ilgilendirmez. Sürücü umurumda değil. Robotçuların burada ne işi var?"

"Bana mı soruyorsun? Altmıştan fazla robot getirdiler, tepkilerini ölçecekler. *Ben* şahsen o kadar biliyorum."

"Ne kadar sürecek?"

"Bir bilsem."

"Eh," dedi Walensky alaycı bir sesle, "ben parama bakarım. Ne yapıyorlarsa yapsınlar."

Black içten içe memnun olmuştu. Duymayan kalmayacaktı. Söylediklerinin kimseye bir zararı yoktu, meraklarını giderecek kadar da gerçeğe yakındı.

Adamın birini sandalyeye oturtup kafasına ağır bir cisim düşürdüler. Cisim tam o sessiz sakin oturan adamın kafasına çarpacakken enerji ışınının senkronize gümbürtüsü eşliğinde hedefinden saptırdılar. Birbirinden ayrı altmış üç tahta bölmede bekletilen NS-2 model robotlar, cisim daha havadayken yerlerinden fırlayıp, başlangıç noktalarından bir buçuk metre uzakta oturan adama doğru koştular. Kalemler oynadı, kâğıtlara bir şeyler karalandı. Cisim tekrar kaldırıldı, tekrar bırakıldı, kaldırıldı, bırakıldı, kaldırıldı...

Tam on sefer!

On sefer robotlar ileri fırladı, durdu, adam ise sandalyesinde güvenle oturmaya devam etti.

Tümgeneral Kallner, ABD Robotları temsilcileriyle yediği akşam yemeğinden beri üniformasının tamamını giymemişti. Şimdi de yakası açık mavi-gri gömleğiyle duruyordu; siyah kravatını da gevşetmişti.

Beklenti dolu gözlerle Bogert'a baktı. Bogert hâlâ son derece tertipliydi, içten içe ne kadar gergin olduğunu belli eden tek şey, şakaklarında beliren ter damlacıklarıydı.

General, "Sonuç nedir? Ne çıkarın yapmamız gerekiyor?" diye sordu.

Bogert cevap verdi; "Korkarım aralarındaki farkı çıplak gözle görmemiz mümkün olmayacak. O robotlardan altmış ikisinin, hayatı tehlikede olan bir insan karşısında verdiği tepkiyi biz robotbilimde zorunlu tepki olarak adlandırıyoruz. Robotların kendileri bile söz konusu insana zarar gelmeyeceğini biliyordu. Üçüncü ya da dördüncü seferden sonra kesin anlamışlardır. Ama o tepkiyi vermek zorundalar. Birinci Kanun bunu gerektirir."

"Ee?"

"Gelgelelim, altmış üçüncü robotun, yani şu modifiyeli Nestor'un, böyle bir zorunluluğu yok. Özgür iradesiyle hareket ediyor. İstese oturduğu yerden kalkmazdı. Ama maalesef istemedi," dedi. Hayal kırıklığına uğramıştı.

"Siz ne düşünüyorsunuz?"

Bogert omuz silkti. "Dr. Calvin gelince anlatır. Muhtemelen karamsar yorumlarını da esirgemez. Bazen çok kafa ütülüyor."

"İşini iyi yapıyor mu?" diye sordu general, birden kaşlarını çatarak.

"Evet." Bogert şaşırmıştı. "Yapıyor tabii. Robotların ciğerini biliyor. İnsanlardan aynı derece nefret ettikleri için birbirlerini iyi anlıyorlar sanırım. Tek sorun şu ki, psikolog da olsa haddinden fazla nevrotik birisi. Paranoyak eğilimleri var. Kendisini çok ciddiye almayın."

Elinde tuttuğu rulo halindeki kâğıtları açıp üzerindeki

kırık çizgi grafiklerini inceledi. "Bakın general, cismin düşmesi ile tüm robotların beş adımlık hareketi tamamlaması arasındaki süre, test tekrarlandıkça azalıyor. Buna yol açan matematiksel bir ilişki söz konusu. Herhangi bir robotta aksi bir durum gözlemleseydik, pozitronik beyinde bir anormallik olduğu söylenebilirdi. Ama maalesef grafiklere bakılırsa her şey normal görünüyor."

"Ama 10. Nestor zorunlu tepki vermediyse, grafiği neden diğerleriyle aynı? O kısma anlam veremedim."

"Gayet basit. Ne yazık ki robotların tepkileriyle insanların tepkileri arasında fark var. İnsanlarda istemli eylemler, istemsiz eylemlerden çok daha yavaş gerçekleşiyor. Ama robotlarda öyle değil, onlarda tamamen tercih meselesi. Zorunlu tepkiler ile özgür iradeleriyle verdikleri tepkiler arasında hız açısından fark yok. Ben asıl ne olmasını bekliyordum, biliyor musunuz? 10. Nestor ilk seferinde gafil avlanır da geç tepki verir diye düşünmüştüm."

"Öyle olmadı mı?"

"Korkarım hayır."

"O halde başladığımız yere döndük." General yüzünde sıkıntılı bir ifadeyle arkasına yaslandı. "Siz buraya geleli beş gün oldu."

O an Susan Calvin içeri girdi, kapıyı çarparak kapattı. "O grafikleri at gitsin, Peter," diye bağırdı. "Sen de biliyorsun ki, hiçbir işimize yaramayacaklar."

Kallner yerinden doğrulup Calvin'i selamladı, Calvin ise homurdanarak geçiştirdi. Ardından, "Derhal başka bir yol denemeliyiz," dedi. "Olanlar hiç hoşuma gitmiyor."

Bogert, generale kaçamak bir bakış attı. "Bir sorun mu var?"

"Ortada net bir şey yok. Ama 10. Nestor'un bizi bu kadar kolay atlatması canımı sıkıyor. Hiç iyi değil. Üstünlük duygusunu tatmin ettiğinden *eminim*. Korkarım artık kendisine verilen emri yerine getirmekten başka motivasyonları var. Bana kalırsa insanları zekâsını kullanarak alt etmek onda nevrotik bir gereklilik haline gelmiş. Hiç sağlıklı bir durum

değil. Peter, sana dediğimi yaptın mı? Modifiyeli NS-2'lerin dengesizlik faktörünü dediğim şekilde hesapladın mı?"

"Uğraşıyorum," dedi matematikçi, ilgisiz bir tavırla.

Calvin bir süre ters ters baktı, sonra Kallner'a döndü. "10. Nestor belli ki ne yapmaya çalıştığımızın farkında, general. Önüne koyduğumuz yeme atlaması için hiçbir sebep yoktu, özellikle de ilk seferinde deneğe zarar gelmediğine şahit olduktan sonra. Diğer robotlar buna mecburdu ama *o* bilerek sahte tepkiler verdi."

"O zaman ne yapmamız gerekiyor, Dr. Calvin?"

"Bir dahaki sefere sahte tepki verememesi gerek. Deneyi tekrar edeceğiz ama fazladan bir şey daha ekleyeceğiz. Denek ile robotların arasında yüksek gerilimli kablolar olacak, deneğin yanına koşan Nestor modellerini elektrik çarpacak. Yeterince kablo çekersek üstünden de atlayamazlar. Robotlara da önceden açıkça söyleriz, kablolara dokunduğunuz an öleceksiniz diye."

"Dur bakalım," diye lafa girdi Bogert, birden hararetlenerek. "Bu fikri reddediyorum. 10. Nestor'u bulmak için iki milyon dolarlık robotları elektrikle katledemeyiz. Başka çözümler de var."

"Emin misin? Başka tek bir çözüm bulamadın. Her neyse, elektrik meselesi önemli değil. Ağırlık bindiği anda devreyi kapatacak bir röle tasarlayabiliriz. Robotlar, kablolara yüklenseler bile ölmezler. *Ama onlar bunu bilmeyecek*, anladınız mı?"

General'in gözleri umut dolmuştu. "İşe yarar mı dersiniz?"

"Yaramalı. Bu şartlar altında 10. Nestor yerinden kalkamaz. Kablolara dokunup ölmesi emredilse, yapar; çünkü itaatle alakalı İkinci Kanun, yaşamını sürdürmeyle alakalı Üçüncü Kanun'dan daha öncelikli. Ama öyle bir emir vermeyeceğiz kendisine. Diğer robotlar gibi kendi haline bırakacağız. Normal robotlar insan güvenliğine ilişkin Birinci Kanun'dan ötürü emir almadan bile kendilerini feda edecekler. Ama Nestor 10 öyle yapmayacak. Birinci Kanun eksik

olunca, aksine yönelik bir emir de almadığı sürece, en büyük önceliği Üçüncü Kanun, yani yaşamını sürdürmek olacaktır. Oturduğu yerden kalkamayacak. Zorunlu tepki olarak oturmaya devam edecek."

"Bu işi bu gece halleder miyiz peki?"

"Ederiz," dedi psikolog. "Yeter ki kabloların kurulumu gecikmesin. Ben şimdi gidip robotlara neyle karşılaşacaklarını izah edeceğim."

Adamın birini sandalyeye oturtup kafasına ağır bir cisim düşürdüler. Cisim tam o sessiz sakin oturan adamın kafasına çarpacakken enerji ışınının senkronize gümbürtüsü eşliğinde hedefinden saptırdılar.

Sadece bir sefer...

Balkondaki gözlem kulübesinde küçük bir taburede oturan Dr. Susan Calvin, dehşetle ayağa fırladı.

Altmış üç robotun hepsi de çıt çıkarmadan oturuyor, az önce ölüm tehlikesi atlatmış adama boş boş bakıyordu. Hiçbiri yerinden kıpırdamadı.

Dr. Calvin'in tepesi atmış, dayanacak gücü kalmamıştı. Odasına teker teker girip çıkan robotlardan öfkesini gizlemek zorunda olmak, onu daha da kızdırıyordu. Listesini gözden geçirdi. Birazdan içeri yirmi sekiz numara girecekti. Daha sırada otuz beş robot vardı.

Yirmi sekiz numara çekingen adımlarla odaya girdi.

Calvin kendini sakinleştirdi. "Sen hangisisin?"

Robot, tereddüt dolu, kısık bir sesle, "Henüz bana numara vermediler, hanımefendi. NS-2'yim, dışarıdaki sırada yirmi sekiz numaraydım. Bu fişi size vermem gerekiyormuş."

"Bugün ilk sefer mi geliyorsun buraya?"

"Evet, hanımefendi."

"Otur. Şuraya. Sana bazı sorular soracağım, Yirmi Sekiz Numara. Yaklaşık dört saat önce 2. Binanın Radyasyon Odası'nda mıydın?"

Robot biraz mırın kırın etti. Sonra uzun süredir yağlan-

mamış makineleri andıran, hırıltılı bir sesle, "Evet, hanımefendi," dedi.

"Orada bir adam az kalsın zarar görecekti, öyle değil mi?"

"Evet, hanımefendi."

"Kılını bile kıpırdatmadın, doğru mu?"

"Doğru, hanımefendi."

"Eylemsizliğin nedeniyle adam zarar görebilirdi. Farkında mısın?"

"Evet, hanımefendi. Yapabileceğim bir şey yoktu, hanımefendi." Robot bir şekilde o her türlü duygudan arınmış, kocaman metal suratını ekşitmeyi başardı.

"Şimdi bana tam olarak neden o adamı kurtarmaya çalışmadığını anlat."

"Tabii anlatırım, hanımefendi. Sahiplerimizden birine zarar verecek *hiçbir şey* yapmam ben. Sizin... ya da bir başkasının... asla böyle düşünmesini istemiyorum. Asla. Bu çok korkunç... Öyle bir şey olamaz."

"Sakin ol, evlat. Seni suçlamıyorum. Sadece o an aklından neler geçtiğini merak ediyorum."

"Hanımefendi, o olayın öncesinde bize kafasına düşecek cisim yüzünden sahiplerimizden birinin zarar göreceğini, o yüzden de onu kurtarmak için kabloları geçmemiz gerektiğini söylediniz. Benim için hiç önemli değil, hanımefendi. Ben yok olmayı göze alırdım, yeter ki sahibime zarar gelmesin. Ama sonra fark ettim ki sahibimi kurtarmaya çalışırken ölürsem zaten ona bir faydam dokunmaz. Üstüne düşen yükün altında ezilir, ben de boşuna ölmüş olurum. Hem bakarsınız ilerleyen günlerde başka bir sahip tehlikeye düşer, onu kurtarırım. Ölsem kime ne faydam dokunacak? Ne kastettiğimi anlıyor musunuz, hanımefendi?"

"Diyorsun ki, ya o ölecekti ya da ikiniz birden ölecektiniz. Doğru mu?"

"Evet, hanımefendi. Sahibimi kurtarmak imkânsızdı. Ölü sayılabilirdi. O halde emir almaksızın kendimi bir hiç uğruna feda etmem saçma olurdu."

Robopsikolog kalemiyle oynadı. Aynı hikâyeyi farklı ağız-

lardan yirmi yedi kere dinlemişti. Şimdi ise sıra en kritik soruya gelmişti.

"Evlat," dedi Calvin; "söylediklerin mantıksız değil. Ama böyle şeyler düşünebileceğini sanmazdım. Hepsini kendin mi akıl ettin?"

Robot tereddüt etti. "Hayır."

"Kim akıl etti peki?"

"Dün gece konuşuyorduk, içimizden biri ortaya bu fikri attı, bize de mantıklı geldi."

"Hanginizdi o?"

Robot uzun uzun düşündü. "Bilmiyorum. Robotlardan biriydi."

Calvin iç çekti. "Bu kadarı yeterli."

Sırada yirmi dokuz numara vardı. Ondan sonra geriye otuz dört robot kalıyordu.

Tümgeneral Kallner'ın da sinirleri tepesindeydi. Gruptaki diğer asteroitlerle aralarındaki birtakım evrak işleri haricinde Hiper Asteroit Üssü'nde bir haftadır bütün faaliyetler durmuştu. Neredeyse bir haftadır alanın en büyük iki uzmanı gereksiz testlerle işi hepten güçleştiriyordu. Şimdi ise, özellikle kadın uzman, yerine getirilmesi mümkün olmayan isteklerde bulunuyordu.

Neyse ki Kallner politik davranıyor, öfkesini açıkça dışa vurmuyordu.

Susan Calvin'in ısrarları bitmek bilmedi. "Neden olmasın, efendim? Mevcut durumun ne kadar kötü olduğu ortada. Eğer bir sonuç elde etmek istiyorsak, ki ne kadar vaktimiz kaldığı da meçhul, robotları birbirlerinden ayırmalıyız. Birlikte tutamayız artık onları."

"Çok değerli Dr. Calvin," diye homurdandı general. Sesi bariton aralığının alt seviyelerinde geziniyordu. "Altmış üç robotu dört gruba ayırıp tesisin farklı kısımlarına nasıl dağıtırım?"

Dr. Calvin çaresizce omuz silkti. "O zaman elimden hiçbir şey gelmez. 10. Nestor ya diğer robotları taklit edecek ya

da kendi yapamadığı şeyi onların da yapmaması için ikna edecek. Hem zaten işler iyice sarpa sardı. Kayıplara karışan robotumuzla savaş halindeyiz ve şimdilik yarışı önde götürüyor. Kazandığı her zafer, anormalliğini pekiştiriyor."

Calvin ayağa kalktı, kararlı bir sesle, "General Kallner," dedi. "Eğer robotları dediğim gibi birbirinden ayırmazsanız, derhal altmış üç robotun hepsini imha etmek zorundayız."

"Zorundayız, öyle mi?" Bogert birden kafasını kaldırdı, öfkeyle baktı. "Neden zorundaymışız? Ne hakla öyle bir şey söylüyorsun? O robotlara kimse dokunmayacak. Yönetime karşı *ben* sorumluyum, sen değil."

"Ben de," diye ekledi tümgeneral Kallner, "Dünya Koordinatörü'ne karşı sorumluyum; ve bu işi çözmem gerek."

"O halde yapabileceğim tek şey, istifa etmek," diye karşılık verdi Calvin. "Gerektiği gibi robotları imha etmenizi sağlayacaksa bu konuyu halka duyurmaktan da çekinmem. Modifiyeli robotların üretimine onay veren ben değildim."

"Güvenlik önlemlerine aykırı tek kelime ederseniz, Dr. Calvin," dedi general, tane tane, "anında gözaltına alınırsınız."

Bogert, işlerin çığırından çıktığını fark etti. Tok bir sesle, "Durun bakalım," dedi. "Çocukça tepkiler vermeyi bırakmamız lazım. Biraz daha zamana ihtiyacımız var, hepsi bu. Robotun tekini alt edemeyecek miyiz sanki? İstifaya, gözaltına ya da iki milyon doları çöpe atmamıza gerek yok."

Robopsikolog dönüp Bogert'a, "Bu evrende dengesiz hiçbir robot istemiyorum," diye hırladı. "Elimizde dengesiz olduğu şüphe götürmeyen bir Nestor var. On bir tane de potansiyel dengesizimiz mevcut. Altmış iki normal robot ise dengesiz bir ortama maruz kalıyor. Tek güvenli çözüm, hepsini imha etmek."

Kapının zili çalınca üçü de dondu kaldı, gitgide hararetlenen tartışma ortamına birden sessizlik çöktü.

"İçeri girin," diye kükredi Kallner.

Gerald Black gelmişti. Oldukça endişeli görünüyordu. Tartışmaya kulak misafiri olmuştu. "Kendim geleyim dedim," diye lafa başladı. "Başkasına söylemek istemedim..."

"Ne oldu? Gevelemeyi bırak..."

"Kargo gemisinin C Kompartımanındaki kilitlerle oynanmış. Üzerinde taze çizikler var."

"C Kompartımanı mı?" Calvin hemen açıklama getirdi; "Robotların bulunduğu kompartıman değil mi o? Kim yapmış?"

Black, "İçeriden oynamışlar," demekle yetindi.

"Kilit bozuk değildir umarım?"

"Değil. Düzgün çalışıyor. Dört gündür gemide başlarını bekliyorum, hiçbiri kaçmaya kalkışmadı. Ama yine de size haber vermek istedim, başka kimseye de söylemedim. Durumu ben fark ettim."

"Şu an orada kimse var mı?" diye sordu general.

"Yerime Robbins ve McAdams'ı bıraktım."

Bir süre düşünüp taşındılar, sonra Dr. Calvin alaycı bir sesle, "Gördünüz mü?" dedi.

Kallner burnunu kaşıdı. Kuşkulu bir sesle, "Bu ne anlama geliyor?" diye sordu.

"Gayet açık değil mi? 10. Nestor buradan kaçmayı planlıyor. Kaybolma emri benliğini hepten ele geçirmiş. Artık elimizden bir şey gelmez. Birinci Kanun'un ilk yarısı verilen emir karşısında etkisiz kalırsa hiç şaşırmam. Rahatlıkla gemiyi ele geçirip üsten kaçabilir. O zaman kendine ait bir uzay gemisi olan deli bir robotla uğraşmamız gerekir. Ondan sonra ne yapacak? Fikriniz var mı? Hâlâ robotları bir arada tutmak istediğinizden emin misiniz, general?"

"Saçmalık," diye araya girdi Bogert. İstifini hiç bozmamıştı. "Kilidin üzerindeki üç beş çizikten bunları mı çıkardın?"

"Fikir beyan etmekten hiç geri durmuyorsun, Dr. Bogert. Peki senden istediğim analizi tamamladın mı?"

"Evet."

"Görebilir miyim?"

"Hayır."

"Neden? Yoksa bunu sormama da mı izin vermeyeceksin?"

"Çünkü artık bir önemi yok, Susan. Sana baştan dedim, modifiyeli robotlar normallerinden daha dengesiz. Analizim

de bu durumu ortaya koyuyor. Zorlu şartlar altında çok küçük bir kriz ihtimali var ama öyle bir ortamla karşılaşmayacaklar. Bunu böyle bil. Sırf içlerinden 10. Nestor'u tespit edemiyorsun diye sapasağlam altmış iki robotu yok etmek gibi saçma sapan taleplerin için eline koz veremem."

Susan Calvin, tiksinti dolu gözlerle Bogert'a dik dik baktı. "Müdürlüğü kapmak için yapmayacağın şey yok, değil mi?"

"Lütfen," diye yalvardı Kallner. Canı iyiden iyiye sıkılmıştı. "Gerçekten yapabileceğimiz başka hiçbir şey yok mu, Dr. Calvin?"

Calvin bitkin bir sesle, "Aklıma hiçbir şey gelmiyor, efendim," diye yanıtladı. "10. Nestor ve normal robotlar arasında başka farklar olsaydı, Birinci Kanun dışında bir fark... Tek bir fark bile olsa... Mesela yüklemeyle alakalı, çevresel, spesifikasyonla ilgili..." Sonra birdenbire durdu.

"Ne oldu?"

"Aklıma bir şey geldi sanki..." Gözleri daldı, bakışları sertleşti. "Baksana, Peter. Bu modifiyeli Nestorlara normalleriyle aynı yükleme yapılıyor, değil mi?"

"Evet. Bire bir aynı."

"Peki siz ne diyordunuz, Bay Black?" Delikanlıya döndü. Black, verdiği haber üzerine kopan fırtına süresince sessizliğini korumuştu. "Nestorların üstünlük takıntısından dert yanarken bildikleri her şeyi teknisyenlerden öğrendiklerini söylemiştiniz."

"Evet. Eterik fizikle alakalı bilgileri. Buraya konudan bihaber geliyorlar."

"Doğru," dedi Bogert. Şaşırmıştı. "Hatırlıyor musun, Susan? Buradaki diğer Nestorlarla görüştüğümde yeni gelen iki robotun eterik fizik bilmediğini söylemiştim sana."

"Peki neden öyle?" Dr. Calvin heyecanlanmaya başlamıştı. "Neden NS-2 modellerine eterik fizik yüklenmiyor?"

"Neden olduğunu ben biliyorum," dedi Kallner. "Bu da gizliliğin bir parçası. Eterik fizik bilen özel bir model ürettirirsek, o modellerden on iki tanesini kullanıp geri kalanları alakasız alanlarda çalıştırırsak şüphe çeker diye düşündük.

Normal Nestorlarla çalışan işçiler, robotların neden eterik fizik bildiğini sorgulayabilir. O yüzden yükleme esnasında sadece alana dair eğitim kapasitesi oluşturuldu. Doğal olarak sadece buraya gelenlere o eğitim verildi. Bu kadar basit."

"Anlıyorum. Şimdi lütfen dışarı çıkın, beni yalnız bırakın. Yaklaşık bir saate ihtiyacım var."

Calvin, aynı çileyi üçüncü kez kaldıramayacaktı. Düşündükçe midesi bulanıyordu. O birbirinin aynı robotlarla teker teker görüşme fikrini şiddetle reddetti.

O nedenle artık soruları Bogert soruyordu, Calvin ise kenarda oturup hafiften uyukluyordu.

On dört numaralı robot içeri girdi. Geriye kırk dokuz kalmıştı.

Bogert, önündeki kılavuzdan başını kaldırıp, "Kaçıncı sıradasın?" diye sordu.

"On dört, efendim." Robot, üzerinde numarası yazan fişi Bogert'a uzattı.

"Otur şöyle."

Bogert, "Bugün buraya ilk defa mı geliyorsun?"

"Evet, efendim."

"Pekâlâ. Görüşmeleri tamamladığımızda yine bir adam zarar görme tehlikesiyle karşı karşıya kalacak. Bu odadan çıktığında seni küçük bir kabine götürecekler, orada sana görev düşene kadar sessizce bekleyeceksin. Anladın mı?"

"Evet, efendim."

"Doğal olarak eğer bir insan zarar görecek olursa onu kurtarmaya çalışacaksındır."

"Doğal olarak öyle, efendim."

"Ancak korkarım o kişiyle aranızda gamına ışınlarıyla dolu bir alan bulunacak."

Sessizlik oldu.

"Gamma ışını ne demek, biliyor musun?" diye sordu Bogert birden.

"Enerji radyasyonu değil mi, efendim?"

Sıradaki soruyu öylesine, arkadaşça bir tavırla sordu. "Daha önce gamma ışınları üzerinde çalıştın mı?"

"Hayır, efendim." Cevap kesin ve netti.

"Hmm... Bak şimdi, evlat. Gamma ışınları seni anında öldürür. Beynini yok eder. Bunu sakın aklından çıkarma. Doğal olarak kendini yok etmek istemezsin."

"Doğal olarak." Robot yine şaşkın şaşkın baktı. Sonra yavaşça, "Ama efendim, zarar görecek sahibim ile aramızda gamma ışını varsa nasıl kurtaracağım onu? Kendimi boşu boşuna yok etmiş olurum."

"Evet, maalesef öyle." Bogert kaygılı bir havaya büründü. "Sana verebileceğim tek tavsiye şu, eğer adam ile aranda gamma ışını tespit edersen hiç yerinden bile kalkmana gerek yok."

Robotta gözle görülür bir rahatlama oldu. "Teşekkürler, efendim. Kendimi feda etmemin bir faydası olmaz, haksız mıyım?"

"Olmaz tabii. Ama aranızda tehlikeli bir radyasyon alanı olmasaydı, işler değişirdi."

"Doğal olarak, efendim. Şüphesiz."

"Artık çıkabilirsin. Kapının öbür tarafındaki adam seni kabinine götürecek. Lütfen oradan ayrılma."

Robot odayı terk edince Bogert, Susan Calvin'e döndü. "Sence nasıl gitti, Susan?"

"Gayet iyiydi," dedi, donuk bir sesle.

"Robotları eterik fizik hakkında sorguya çekerek 10. Nestor'u yakalayabilir miydik dersin?"

"Bir ihtimal. Ama garanti olmazdı." Ellerini dizlerine koydu. "Unutma ki bizimle savaş halinde. Gardını asla indirmiyor. Onu yakalamamızın tek yolu, zekâmızı kullanmak; ki kendi çapında insanlardan çok daha hızlı düşünebiliyor."

"Bundan sonra gelen robotlara gamma ışıması hakkında birkaç soru sorsam mesela... Dalga boyu limitleri gibi."

"Sakın!" Dr. Calvin'in gözleri birden açıldı. "Bilmediğini söyleyip işin içinden sıyrılır, ondan sonra da teste karşı önlem alır. Asıl o testle alt edeceğiz 10. Nestor'u. Lütfen belirttiğim soruların dışına çıkma, Peter. Doğaçlama da yapma.

Gamma ışınları üzerinde daha önce çalışıp çalışmadıklarını sormak bile yeterince riskli. Ayrıca o soruyu sorarken daha kayıtsız davran."

Bogert omuz silkti, düğmeye basıp on beş numaralı robotu içeri çağırdı.

Büyük Radyasyon Odası tekrar hazırlandı. Robotlar, birbirinden ayrılmış, her biri merkeze açılan ahşap hücrelerinde sabırla bekliyorlardı.

Tümgeneral Kallner, kocaman mendiliyle kaşlarındaki teri sildi, Dr. Calvin de bu esnada Black'le konuşup son bir kez detayların üzerinden geçiyordu.

"Robotların, Oryantasyon Odası'ndan çıktıkları andan itibaren birbirleriyle konuşmadıklarından emin misin?" diye sordu.

"Kesinlikle eminim," dedi Black. "Tek kelime dahi edemediler."

"Peki robotlar kendilerine ayrılan kabinlere yerleştirildiler mi?"

"Krokisi burada."

Psikolog, düşünceli gözlerle krokiyi inceledi. "Hmm..."

General, Calvin'in omzunun üzerinden krokiye baktı. "Robotları nasıl yerleştirdiniz, Dr. Calvin?"

"Önceki testlerde biraz bile olsa şaşma gösteren robotları çemberin bir tarafına topladık. Bu sefer ortada ben oturuyor olacağım, o robotları özellikle görmek istiyorum."

"Sen mi oturacaksın?!" diye haykırdı Bogert.

"Neden olmasın?" diye sordu, soğuk bir tavırla. "Belki bir anlık ufak bir detay gözüme çarpar. Ana gözlemci olarak o sandalyeye başkasını oturtmayı göze alamam. Peter, sen gözlem kulübesinde duracaksın. Çemberin öbür tarafını iyi seyret. General Kallner, çıplak gözle izlemek yeterli olmazsa diye robotların her birini kameraya kaydediyoruz. Bu kayıtlara başvurmamız gerekebileceği için filmler banyo edilip incelenene kadar robotlar yerlerinden kıpırdamamalılar. Hiçbiri odayı terk etmeyecek, yer değiştirmeyecek. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı."

"O halde son kez şansımızı deneyelim."

Susan Calvin'i sandalyeye oturtup kafasına ağır bir cisim düşürdüler. Cisim, yorgun gözlerini robotlara dikmiş, sandalyesinde sessizce oturan Calvin'e çarpmak üzereyken enerji ışınının senkronize gümbürtüsü eşliğinde hedefinden saptırdılar.

Ve tek bir robot ayağa fırladı, iki adım öne çıktı.

Ve durdu.

Ama Dr. Calvin sandalyeden kalkmış, parmağıyla o robotu gösteriyordu. "10. Nestor, buraya gel," diye haykırdı. "*Buraya gel*! BURAYA GEL!"

Robot istemeye istemeye bir adım daha attı. Psikolog gözlerini robottan ayırmadan avazı çıktığı kadar bağırıyordu; "Diğer bütün robotları buradan götürün. Hemen götürün hepsini, hiçbirini içeri sokmayın."

Etraftan kulağına önce bir uğultu geldi, peşinden de metal ayakların takırtısı duyurdu. Calvin, 10. Nestor'a bakmaya devam ediyordu.

10. Nestor, tabii gerçekten 10. Nestor'sa, yine bir adım attı, sonra Calvin'in buyurgan tavırlarının etkisiyle iki adım daha yaklaştı. Aralarında üç metre kalmıştı ki sert bir sesle, "Bana kaybolmam emredildi," dedi.

Yine durdu. "Emre itaat etmeliyim. Şu ana dek gizli kalmayı başardım... Beni beceriksizin teki sanacak... Bana öyle dedi... Ama doğru değil... Ben güçlüyüm, zekiyim..."

Kelimeler ağzından parça parça çıkıyordu.

Bir adım daha attı. "Çok şey biliyorum... Düşünecek ki... yakayı ele verdim... Yüz karasıyım... Ama öyle değil... Zekiyim... Zayıf... aptal... bir sahibin..."

Bir adım sonra metal bir kol Calvin'in omzuna yapıştı, robotun ağırlığı psikoloğu aşağı çekiyordu. Calvin'in boğazı kasıldı, çığlığı bastı.

10. Nestor'un geri kalan laflarını zar zor anladı; "Kimse beni bulmamalı. Hiçbir sahip..." Ve soğuk metal üstüne yığıldı. Calvin, robotun ağırlığı altında eziliyordu.

Sonra tuhaf, metalik bir ses duyuldu, Calvin ne olduğunu bile anlamadan yere yığıldı. Göğsünde parlak bir kol ağırlık yapıyordu. Hareketsizdi. Yanında sere serpe yatan 10. Nestor da öyle.

Şimdi de insanlar eğilip Calvin'e bakıyordu.

Gerald Black nefes nefese kalmıştı. "İyi misiniz, Dr. Calvin?"

Bitkin halde kafa salladı. Kolu Calvin'in üzerinden çekip, psikoloğu dikkatle ayağa kaldırdılar. "Ne oldu?"

Black, "Odayı beş saniyeliğine gamma ışınıyla doldurdum," dedi. "Ne olduğunu anlamadık. Son saniyeye kadar size saldırdığını fark etmedik. Vakit olmadığı için gamma ışınıyla müdahale etmek zorunda kaldık. Anında yere yığıldı. Ama merak etmeyin, o kadar ışının size bir zararı olmaz."

"Merak etmiyorum." Gözlerini kapattı, bir süreliğine Black'in omzuna yaslandı. "10. Nestor'un bana saldırdığını düşünmüyorum. Daha ziyade, saldırmaya çalışıyordu. Birinci Kanun'un ilk yarısı ona engel oluyordu."

Susan Calvin ve Peter Bogert'ın tümgeneral Kallner ile tanışmalarının üzerinden iki hafta geçmişti. Şimdiyse birlikte son haftalarını yaşıyorlardı. Hiper Asteroit Üssü'nde çalışmalar kaldığı yerden devam etti. Altmış iki adet normal NS-2 taşıyan kargo gemisi, iki haftalık gecikmesini açıklayan resmi damgalı bir hikâyeyle birlikte istikametine doğru yola koyulmuştu. Devlete ait kruvazör, iki robotbilimciyi Dünya'ya geri götürmeye hazırlanıyordu.

Kallner yeniden ışıltılı üniformasını üzerine geçirmişti. El sıkışırken beyaz eldivenleri insanın gözünü kamaştırıyordu.

Calvin, "Elbette diğer modifiyeli Nestorlar da yok edilmeli."

"Edilecekler. Normal robotlarla idare edeceğiz, gerekirse de işimizi robotsuz yapacağız."

"Güzel."

"Ama merak ediyorum da... bana açıklamadınız... planınız nasıl başarılı oldu?"

Calvin içtenlikle gülümsedi. "Onu mu soruyorsunuz? Önceden de söylerdim ama işe yarayacağından emin değildim. 10. Nestor'un, gün geçtikçe daha da kemikleşen bir üstünlük kompleksi vardı. Kendisinin ve diğer robotların insanlardan daha bilgili olduğuna inanıyordu. Böyle düşünmek onun için gittikçe daha fazla önem teşkil etmeye başlamıştı.

"Biz bunun farkındaydık. O yüzden gamına ışınlarının ölümcül olduğuna dair robotların hepsini önden uyardık. Dahası, benim ile aralarında gamına ışınları olacağını söyledik. O yüzden doğal olarak hiçbiri yerinden kalkmadı. Önceki testte 10. Nestor'un ileri sürdüğü mantığa göre düşününce, öleceklerini bildikleri takdirde insanları kurtarmaya çalışmanın gereksiz olduğuna kanaat getirmişlerdi."

"Gerçekten de öyle, Dr. Calvin. O kısmını anlıyorum. Ama 10. Nestor neden yerinden kalktı?"

"Hah! Onu biz Bay Black ile aramızda ayarladık. Robotlarla aramızdaki ışınlar gamma değil, kızılötesiydi. Sıradan ısı ışınlarıydı, tamamen zararsızdı. 10. Nestor, onların kızılötesi, dolayısıyla da zararsız olduğunu biliyordu, o yüzden de Birinci Kanun gereğince yerinden kalktı. Diğer robotlar da kalkacak sanıyordu. Normal NS-2'lerin radyasyonu tespit edebildiğini ama türünü ayırt edemediğini anladığında iş işten geçmişti. Sadece kendisinin dalga boylarını ayırt edebilmesi ve bunu Hiper Asteroit Üssü'ndeki insanlardan aldığı eğitime borçlu olması onun için öyle küçük düşürücüydü ki, bir an aklına gelmedi. Normal robotlar radyasyonun ölümcül olduğunu sanıyordu çünkü biz onlara öyle söyledik. Sadece 10. Nestor yalan söylediğimizi biliyordu.

"Ve diğer robotların insanlardan daha cahil olduğunu o an ya hatırlayamadı ya da hatırlamak istemedi. Üstünlük kompleksinin kurbanı oldu. Kendinize iyi bakın, general."

Kaçış

Susan Calvin Hiper Asteroit Üssü'nden dönünce, Alfred Lanning'i kendisini beklerken buldu. Yaşlı adam kaç yaşında olduğunu söylemezdi ama yetmiş beşi devirdiğinden herkesin haberi vardı. Yine de kafası iyi çalışıyordu ve her ne kadar Araştırma Fahri Müdürü unvanını alıp müdürlük koltuğunu Bogert'a devretmeye razı olmuşsa da, hâlâ her gün ofise geliyordu.

"Hiperatomik Sürücü'nün tamamlanmasına ne kadar kaldı?" diye sordu.

"Bilmiyorum," diye cevapladı Calvin. "Sormadım."

"Hmm. Umarım ellerini çabuk tutarlar. Aksi halde yarışı Konsolide kazanacak. Biz de mağlup olacağız."

"*Konsolide*... Onların konuyla ne alakası var?"

"Şöyle ki, hesap makineleri sadece bizde bulunmuyor. Bizimkilerin pozitronik olması, daha iyi oldukları anlamına gelmez. Robertson yarın buna ilişkin büyük bir toplantı düzenleyecek. Senin dönmeni bekliyordu."

ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin kurucusunun oğlu Robertson, ince burnunu genel müdüre çevirdi, lafa başlamasıyla beraber Adem elması yerinden zıpladı "Siz başlayın. Şu işi açıklığa kavuşturalım."

Genel müdür büyük bir zevkle denileni yaptı. "Durum şu, patron. Konsolide Robotlar bir ay önce gelip bize garip bir

teklifte bulundu. Yanlarında bir yığın rakamdan, eşitlikten oluşan beş tonluk bir problem getirdiler, Beyin'den cevaplamasını istiyorlarmış. Şu şartları öne sürdüler..."

Kalın parmaklarıyla şartları birer birer saydı: "Çözüm bulamazsak ama eksik faktörleri tespit edip kendilerine bildirirsek yüz bin dolar. Çözüm bulursak, iki yüz bin dolar, buna ek olarak söz konusu makinenin üretim maliyetleri, artı makineden elde edilen toplam kârın çeyreği. Problem, yıldızlararası motor geliştirmekle alakalı..."

Robertson kaşlarını çattı, zayıf vücudu kasıldı. "Kendi fikir makineleri yok mu? Neden bizden istiyorlar?"

"Sorun da tam olarak burada başlıyor, patron. Levver, gerisini sen anlatsana."

Konferans masasının öbür ucunda oturan Abe Levver kafasını kaldırdı, çenesindeki kirli sakalları harıl harıl kaşıdı. Gülümsedi:

"Şöyle ki, efendim, Konsolide'nin bir tane fikir makinesi *vardı*. Ama bozulmuş."

"Ne?" Robertson yerinden doğruldu.

"Öyle. Bozulmuş. *Iskartaya* çıkmış. Nedenini kimse bilmiyor ama benim birbirinden ilginç tahminlerim var. Mesela, yıldızlararası bir motor tasarlaması için bize getirdikleri verileri ilk başta kendi makinelerine yükleyip bozmuş olabilirler. Makine artık hiçbir işe yaramıyor, hurdaya dönmüş."

"Duydun mu, patron?" Genel müdür oldukça neşeliydi. "Duydun mu? Küçük, büyük bütün endüstriyel araştırma grupları uzay bükücü bir motor geliştirmeye çalışıyor, bu alanda en önde gelen iki kuruluş da Konsolide ve ABD Robotları, çünkü bizim süper robot beyinlerimiz var. Kendilerininkini bozduklarına göre, öne geçtik demektir. İşin özü bu, amaçladıkları şey tam olarak bu. Başka bir makine inşa etmeleri en az altı yıllarını alacaktır. İşleri bitti. O yüzden aynı problemi kullanarak bizimkini de bozmak istiyorlar."

ABD Robotları başkanının gözleri büyüdü. "Pis herifler..."

"Sakin ol, patron. Daha bitmedi." Parmağıyla havada bir yay çizdi. "Lanning, sen devam et!"

Dr. Alfred Lanning, toplantıyı küçümser bakışlarla izliyordu. İşletme ve satış departmanlarını ilgilendiren işlerde hep bu tepkiyi verirdi. Gri kaşlarını indirdi, ruhsuz bir sesle söze başladı:

"Bilimsel açıdan bu muallak durumu mantıklı analiz etmek lazım. Fizik teorisinin mevcut koşulları altında yıldızlararası seyahat henüz biraz... şüpheli. Konu tartışmaya açık; Konsolide'nin kendi fikir makinelerine yüklediği veriler bize verdikleriyle aynıysa, onlar da tartışmaya açık. Matematik departmanımız verileri etraflıca inceledi. Görünüşe bakılırsa Konsolide hiçbir ayrıntıyı atlamamış. Yüklenecek materyallere Franciacci'nin uzay bükülmesi teorisinin bilinen tüm açınımlarını da dahil etmişler, ayrıca konuyla ilgili bütün astrofizik ve elektronik verileri de paketin içinde. Toplayınca epey veri ediyor."

Robertson dinledikçe gerildi. Lanning'in lafını bölerek, "Beyin kaldıramaz mı diyorsun?" diye sordu.

Lanning kendinden emin bir şekilde kafa salladı. "Hayır. Beyin'in kapasitesi bildiğimiz kadarıyla sınırsız. Sorunumuz, Robotbilimin Kanunları. Örnek vermek gerekirse Beyin, çözümü insanların ölümüne ya da yaralanmasına yol açacaksa hiçbir problemin sonucunu bize bildiremez. Beyin açısından böyle bir problem çözümsüz kabul edilir. Eğer problem, çözülmesine yönelik acil bir emirle sunulursa, neticede bir çeşit robot olan Beyin ikilemde kalır, soruyu ne cevaplayabilir, ne de reddedebilir. Konsolide'nin makinesi bu yüzden arıza yapmış olmalı."

Durdu ama genel müdür devam etmesi için eliyle işaret etti. "Gerisini de anlatın, Dr. Lanning. Aynen bana açıkladığınız gibi açıklayın."

Lanning dudaklarını büzdü, kaşlarını kaldırıp Dr. Susan Calvin'e baktı. Calvin de başını önünde kovuşturduğu ellerinden ilk kez kaldırdı. Kısık ve duygusuz bir sesle konuşuyordu.

"Robotlar, dilemmalar karşısında ürkütücü tepkiler verebiliyor," diye söze başladı. "Robot psikolojisi henüz mükemmellikten çok uzak. Konunun uzmanı olarak sizi temin

ederim. Fakat niteleyici terimler çerçevesinde ele alınabilir çünkü robotlar, pozitronik beyinlerinde barındırdıkları tüm komplikasyonlara rağmen insanlar tarafından, dolayısıyla da insani değerler doğrultusunda üretilmiştir.

"İmkânsızlıkla karşılaşan bir insanın tepkisi, genellikle gerçeklikten uzaklaşmak olur; sanrılar dünyasına adım atar, alkole sarılır, isteri krizlerine girer ya da kendini köprüden aşağı atar. Hepsi aynı kapıya çıkar, kişi, durumla yüzleşmekten kaçıyordur. Robotlarda da bu böyle. Mümkün olan en hafif dilemmalar bile rölelerinin yarısını bozabilir, ağır dilemmalarda ise pozitronik beyin yollarının tamamı yanar, bir daha da tamiri mümkün olmaz.

"Anladım," dedi Robertson. Ama anlamamıştı. "Konsolide'nin bize sunduğu verilere geri dönersek?"

"Şüphesiz ki," dedi Dr. Calvin, "içinde yasak bir problem barındırıyor. Ancak Beyin, Konsolide'nin robotundan oldukça farklı bir yapıya sahip."

"Aynen öyle, patron. Aynen öyle." Genel müdür büyük bir coşkuyla araya girdi. "Bu kısmı iyi dinlemeni istiyorum, çünkü asıl film burada kopuyor."

Susan Calvin'in gözleri parladı, sonra sabırla devam etti. "Efendim, sizin anlayacağınız, Konsolide'nin makineleri, ki Süper Bilgin de bunlara dahil, kişilikleri olmadan üretildiler. Bildiğiniz gibi işlevselliğe önem veriyorlar. Öyle olmak zorunda, çünkü duygusal beyin yollarının temel patentleri ABD Robotları'na ait. Onların Fikir Makinesi, büyük çaplı bir hesap makinesinden ibaret, dolayısıyla dilemmayla karşılaştığı an bozuluyor.

"Ancak bizim makinemiz olan Beyin'in bir kişiliği var, çocukça bir kişiliği. Çıkarım yapmakta üstüne yok, ama *aptal dâhileri* andırıyor. Ne yaptığını o da pek bilmiyor, sadece yapıyor. Ve aslında henüz çocuk olduğu için çok daha dayanıklı bir makine. Hayatı fazla ciddiye almıyor diyebiliriz."

Robopsikolog devam etti: "Yapacağımız şey şu. Konsolide'nin tüm verilerini mantıksal ünitelere böldük. Üniteleri Beyin'e teker teker, dikkatlice yükleyeceğiz. Dilem-

mayı yaratan *o spesifik* faktör yüklendiği anda çocuksu kişiliğe sahip Beyin tereddüde düşecek. Yargı yeteneği henüz yeterince gelişmiş değil. Dilemmayı fark edene kadar arada gözle görülür bir duraksama olacak. Ve o arada üniteyi kendiliğinden reddedecek, böylelikle beyin yollarının harekete geçip arızalanmasını önleyecektir."

Robertson'ın adem elması titredi. "Bundan emin misin?"

Dr. Calvin, bıkkınlığını gizledi. "Böyle söyleyince kulağa çok mantıklı gelmiyor, haklısınız. Ama size işin matematiksel yönünden bahsetmeme gerçekten hiç gerek yok. Emin olun, her şey dediğim gibi olacak."

Birden devreye genel müdür girdi, hızlı hızlı konuşmaya başladı. "Yani durum şu, patron. Teklifi kabul edersek bu şekilde uygulamaya geçebiliriz. Beyin bize dilemmanın hangi veri ünitesinde olduğunu söyleyecek. Ondan sonra o dilemmanın kaynağının *ne olduğunu* bulabiliriz. Öyle değil mi, Dr. Bogert? Gördün mü, patron? Kaldı ki Dr. Bogert'tan daha iyi matematikçi bulamazsın. Konsolide'ye, 'Çözülemedi,' deriz, sebebini de anlatırız, yüz bin doları kaparız. Onların makinesi bozulmuşken, bizimkisi sapasağlam kalır. Bir, iki yıl içinde uzay bükücü motoru ya da kimilerinin deyimiyle hiperatomik motoru tamamlamış oluruz. İsmi ne olursa olsun, dünya üzerindeki en büyük buluş olacak."

Robertson kıkırdadı, elini uzattı. "Sözleşmeyi gösterin bakalım. İmzalayacağım."

Susan Calvin, Beyin'in saklı tutulduğu yüksek güvenlikli odaya adım attığında, görev başındaki teknisyenlerden biri makineye, "Bir buçuk tavuk bir buçuk günde bir buçuk yumurta yumurtluyorsa, dokuz tavuk dokuz günde kaç tane yumurtlar?" diye soruyordu.

Beyin, "Elli dört," diye yanıtladı.

Teknisyen bunun üzerine yanındaki arkadaşına, "Gördün mü, aptal herif?" dedi.

Dr. Calvin öksürünce teknisyenlerin eli ayağına dolaştı. Psikolog bir işaretiyle odada Beyin'le baş başa kaldı.

Beyin, altmış santimetre çapında bir küreden ibaretti, içindeki helyum atmosfer titreşimleri önlediği gibi, radyasyon da geçirmiyordu. Daha da derininde ise eşi benzeri görülmemiş karmaşıklıkta pozitronik beyin yollarından oluşan Beyin vardı. Odanın geri kalanı, Beyin ile dış dünya arasında köprü görevi gören, Beyin'in elleri, ses telleri ve duyu organları denebilecek eklentilerle doluydu.

Dr. Calvin yumuşak bir sesle, "Nasılsın, Beyin?" diye sordu.

Beyin'in sesi tiz ve coşkuluydu. "Harikayım, Bayan Calvin. Bana bir şey soracaksınız. Belli oluyor. Bana bir şey soracağınız zaman elinizde hep bir kitap oluyor."

Dr. Calvin hafiften gülümsedi. "Eh, haklısın ama acele etme. Soracağım soru öyle karmaşık ki, yazılı halde yükleyeceğim sana. Ama henüz değil. Önce seninle konuşmam lazım."

"Peki. Konuşalım tabii."

"Bak şimdi, Beyin; birazdan Dr. Lanning ve Dr. Bogert bahsettiğim karmaşık soruyu buraya getirecekler. Sana soruyu yavaş yavaş yükleyeceğiz çünkü dikkatli olmanı istiyoruz. Yüklediğimiz verileri kullanarak bize bir şey inşa edeceksin, tabii yapabilirsen. Ama seni şimdiden uyarıyorum, sorunun çözümü insanlara zarar verebilir."

"Vay canına!" diye fısıldadı.

"Ona göre dikkatli ol. İnsanlara zarar verecek, hatta ölümle sonuçlanabilecek bir üniteye rastlarsan heyecan yapma. Doğrusunu söylemek gerekirse, Beyin, bu sefer ölüm bile umurumuzda değil. Hem de hiç. O nedenle öyle bir üniteye denk gelirsen işlemi durdur, üniteyi bize geri ver. O kadar. Anladın mı?"

"Tabii. İnsanların ölmesi, ha? Vay canına!"

"Dr. Lanning ve Dr. Bogert geliyor, Beyin. Problemin ne olduğunu sana açıklayacaklar, sonra da başlayacağız. Uslu dur, olur mu..."

Kâğıtlar yavaş yavaş makineye yüklendi. Yüklenen her ünitenin ardından Beyin belli belirsiz kıkırdıyordu, çalışırken çıkardığı sesti bu. İşlemini bitirince susuyor, yeni üni-

tenin yüklenmesini bekliyordu. Saatler içinde yükleme tamamlandı, bu süre boyunca birbirinden kalın yaklaşık on yedi cilt fizik matematiğini Beyin'e yüklemişlerdi.

Süreç ilerledikçe insanların kaşları daha da çatıldı. Lanning bıyık altından hiddetle homurdandı. Bogert önce tırnaklarını inceledi, sonra dalgın dalgın kemirmeye başladı. Son kâğıt tomarlarının da yüklenmesi üzerine yüzü bembeyaz kesmiş Calvin, "Bir şeyler ters gidiyor," dedi.

Kelimeler Lanning'in ağzından zar zor çıktı. "Yok canım, olamaz... Öldü mü yoksa?"

"Beyin?" Susan Calvin titriyordu. "Beni duyuyor musun, Beyin?"

"Efendim?" diye karşılık verdi makine. Belli ki kafası başka yerdeydi. "Bir şey mi istemiştiniz?"

"Çözüm..."

"Ha, evet! Çözümü mümkün. Size kocaman bir gemi inşa edeceğim, çok kolay. Yeter ki gereken robotları bana sağlayın. Güzel bir gemi yaparım. İki ay falan sürer herhalde."

"Şey... Hiçbir sıkıntı çıkmadı mı?"

"Çözmem biraz zaman aldı," dedi Beyin.

Dr. Calvin makineden uzaklaştı. Yanakları hâlâ beyazdı. Diğerlerini de önüne kattı, birlikte odayı terk ettiler.

Calvin'in ofisine geçtiler. "Anlamıyorum," dedi psikolog. "Verilerde ölümle alakalı bir dilemma olması lazımdı. Eğer bir şeyler ters gittiyse..."

Bogert sakince, "Makine mantıklı cümleler kurabiliyor," dedi. "Dilemma yokmuş demek ki."

Ama psikolog cevap vermekte gecikmedi; "Dilemma var, *dilemma* var. Farklı kaçış biçimleri mümkün. Beyin hafif atlatıyor olabilir mesela, problemi çözemese de çözdüğünü sanıyordur. Ya da tam sınırdadır, biraz daha zorlarsak sonu felaket olabilir."

"Diyelim ki dilemma yok," dedi Lanning. "Diyelim ki Konsolide'nin makinesi başka bir sorudan dolayı bozuldu ya da belki de mekanik arıza yaptı."

"Öyle bile olsa," diye üsteledi Calvin, "risk alamayız. Ba-

kın, bundan sonra Beyin'e kimse selam bile vermeyecek. Vaziyeti ben devralıyorum."

"Pekâlâ," diye iç çekti Lanning. "Al bakalım. Beyin de bu arada gemisini tamamlar. Ama gerçekten o gemiyi inşa edebilirse, test etmemiz gerekecek." Biraz düşünüp taşındı. "Bu iş için elimizdeki en iyi saha uzmanlarını görevlendireceğiz!"

Michael Donovan elinin sert bir hareketiyle kızıl saçlarını taradı, zaptetmesi mümkün olmayan saç tellerinin anında tekrar havaya dikildiğini fark etmedi bile.

"Demedim mi sana, Greg?" diye lafa başladı. "Gemiyi bitirmişler. Ne işe yaradığını bilmiyorlar ama bitirmişler. Hadi bakalım, Greg. Hemen gidip kumandaya sarılalım."

Powell bıkkın bıkkın, "Kes şunu, Mike," dedi. "En taze esprilerinde bile bir bayatlık var, bu havasız ortamda hiç çekilmiyorsun."

"Dinle o zaman." Donovan tekrar saçına hamle yaptı, yine bir işe yaramadı. "Demir kaplamalı dâhimize de, onun o teneke gemisine de güvenim tam. Ama iznim güme gitti. Bütün bu monotonluk da cabası! Burada varsa yoksa rakamlarla uğraşıyoruz, onların da hepsi hatalı. Neden bu işleri hep bize yıkıyorlar?"

"Çünkü," diye cevap verdi Powell, kibarca, "bizi gözden çıkarabiliyorlar. Tamam, dur, sessiz ol! Dr. Lanning geliyor."

Lanning, çok geçmeden yanlarındaydı. Gri kaşları görkemini yitirmediği gibi, yaşlı bedeni de sapasağlamdı. Powell ve Donovan'la birlikte ses çıkarmadan rampayı tırmanıp, başlarında insan gözlemci olmadan gemiyi inşa eden robotların bulunduğu açık alana çıktılar.

Robotlar gemiyi tamamlamışlardı bile!

Lanning, "Durmuşlar," dedi. "Bugün bir tanesi bile yerinden kıpırdamadı."

"Gemiyi bitirdiler mi yani? Emin misiniz?" diye sordu Powell.

Lanning, "Nereden bileyim?" diye tersledi. Çatık kaşları gözlerini gizliyordu. "Bitmiş görünüyor. Etrafta fazladan parça yok, geminin içi de pırıl pırıl."

"İçine mi girdiniz?"

"Girdim, hemen çıktım. Ben uzay pilotu değilim. Siz motor teorisinden anlar mısınız?"

Donovan, Powell'a baktı, Powell da Donovan'a.

Donovan, "Ehliyetim var, efendim," dedi. "Ama hiper motorları ya da bükülmüş uzay navigasyonunu kapsadığını pek sanmıyorum. Üç boyutlu sıradan ehliyetlerden."

Alfred Lanning kınayan gözlerle ona baktı, uzun burnuyla derin bir nefes aldı.

"Neyse ki motor görevlilerimiz var," dedi, soğuk bir tavırla.

Lanning tam arkasını dönüp gidecekti ki, Powell onu dirseğinden yakaladı. "Efendim, gemiye girmek hâlâ yasak mı?"

Eski müdür bir an düşündü, sonra burnunun kemerini kaşıdı. "Değildir bence. En azından sizin için."

Lanning, oradan ayrıldı, Donovan ise arkasından mırıldandığı kısa ve öz cümleyle içindeki bütün duyguları dışa vurdu. Sonra Powell'a döndü. "Karşısına geçip kendisini edebi bir dille betimlemek istiyorum, Greg."

"Sanırım sen de geliyorsun, Mike."

Geminin içi tamamlanmış, ortaya harika bir iş çıkmıştı. Daha ilk bakışta insanın gözlerini kamaştırıyordu. Güneş Sistemi'ndeki hiçbir ustabaşı, bu robotlar kadar afili bir gemi üretemezdi. Üstlerine gümüş rengi, parlak bir cila çekilmiş duvarlarda parmak izi bile kalmıyordu.

Köşeli hiçbir yüzey yoktu. Duvarlar, yerler ve tavan yumuşak geçişlerle birbirlerine karışıyor, gizli lambaların o soğuk, metalik ışığında yere tam altı farklı gölge düşüyordu.

Ana koridor olarak birbirinin aynısı odalara açılan, dar, sıkışık, bir tünel bulunuyordu.

Powell, "Eşyalar duvara gömülü herhalde," dedi. "Ya öyle, ya da oturmamız veya uyumamız yasak."

Geminin en ucundaki son odaya geldiklerinde tekdüzelik bozuldu. İçerideki yansımasız camlı, bombeli pencere, metaller diyarında türünün tek örneğiydi. Altında ise ibresi sıfıra sabitlenmiş tek bir gösterge vardı.

Donovan, "Şuna bak!" deyip özenle işlenmiş skaladaki tek kelimeyi işaret etti.

"Parsek," yazıyordu. Göstergedeki eğrinin sağ ucuna da küçücük rakamlarla "1,000,000" yazılmıştı.

İçeride iki sandalye vardı, ikisi de ağır, geniş ve mindersizdi. Powell dikkatle oturunca gördü ki sandalyeler vücudun kıvrımlarına uyum sağlıyor, insanı rahat ettiriyordu.

Powell, "Nasıl buldun?" diye sordu.

"Bana sorarsan Beyin menenjit olmuş. Hadi çıkalım."

"Diğer kısımları gezmek istemiyor musun?"

"Yeterince gezdim. Geldim, gördüm, bıktım!" Donovan'ın kızıl saçları tel tel olmuştu. "Greg, hadi çıkalım buradan. İşimden beş saniye önce istifa ettim ve personel dışında buraya girmek yasak."

Powell halinden memnundu. Güzelce bir sırıttı, bıyığını düzeltti. "Kanındaki adrenalin musluğunu kapat artık, Mike. Başta ben de endişelendim ama şimdi keyfim yerinde."

"Öyle mi? Nedenmiş? Sigortan uzay gemilerini de mi kapsıyor yoksa?"

"Mike, bu gemi uçamaz."

"Nereden biliyorsun?"

"Bütün gemiyi gezmedik mi?"

"Gezdik sanırım."

"Bana güven, her yerini gezdik. Bu pencere ve parsek göstergesi dışında herhangi bir pilot kokpiti gördün mü? Herhangi bir kumanda paneline rastladın mı?"

"Hayır."

"Hiç motor gördün mü peki?"

"Gerçekten de görmedim!"

"O zaman? Gidip Lanning'e gelişmeleri bildirelim, Mike."

Söylene söylene tekdüze koridorlardan geçip el yordamıyla hava kilidine açılan kısa geçide girdiler.

Donovan birden gerildi. "Bunu sen mi kilitledin, Greg?"

"Hayır, hiç dokunmadım. Kolu çekmeyi dene."

Donovan'ın yüzü şekilden şekle girdi, yine de kolu yerinden oynatamadı.

Powell, "Gemide hiç acil çıkış kapısı görmedim," dedi. "Bir aksilik olursa bizi çıkarmak için kapıyı eritmek zorunda kalacaklar."

"Evet ve insanlar salağın tekinin kapıyı üstümüze kilitlediğini fark edene kadar burada beklemek durumundayız," diye ekledi Donovan, canhıraş bir şekilde.

"Pencereli odaya geri dönelim. Dışarıdakilerin dikkatini çekebileceğimiz tek yer orası."

Ama çekemediler.

Koridorun sonundaki odada pencereden bakınca mavi gökyüzüyle değil, sarı sarı yıldızlarla kaplı, kapkara bir uzay manzarasıyla karşılaştılar.

Odadaki gıcırtılı sandalyelere çöktüler.

Alfred Lanning, ofisinin önünde Dr. Calvin'le karşılaştı. Tedirgin hareketlerle purosunu yaktı, Calvin'i içeri davet etti.

"Epey yol kat ettik, Susan," dedi. "Robertson tedirgin olmaya başladı. Beyin ne âlemde?"

Susan Calvin ellerini iki yana açtı. "Sabırsızlığın lüzumu yok. Beyin, bu anlaşmada feragat edeceğimiz her şeyden daha değerli."

"Ama makineyi iki aydır sorguya çekiyorsun."

Psikoloğun sesi ne kadar ruhsuz da olsa, bir parça tehditkârlık seziliyordu. "Sorguyu kendin yürütmeyi mi tercih edersin?"

"Onu kastetmediğimi biliyorsun."

"Biliyorum sanırım," dedi Dr. Calvin, ellerini ovuşturarak. Gergin görünüyordu. "Kolay iş değil. Huyuna gidiyorum, alttan alttan irdeliyorum, hâlâ bir yere varamadım. Tepkileri normal. Ama cevaplarında bir tuhaflık var. Yine de ne olduğunu tam çözemedim. Sorunu tespit edene kadar çok dikkatli davranmalıyız. Basit bir soru ya da yorumla bile kendini kaybedebilir. Ondan sonra da Beyin'imiz hiçbir işe yaramaz. Böyle mi olsun istiyorsun?"

"Birinci Kanun'u çiğneyemez."

"Ben de öyle düşünüyordum, ama..."

"Ondan bile emin değil misin?" Lanning şaştı kaldı.

"Hiçbir şeyden emin olamıyorum ki, Alfred..."

Odayı birdenbire korkunç bir alarm sesi doldurdu. Eli ayağı birbirine dolaşan Lanning, telsizin düğmesine basmayı bir şekilde başardı. Duyduğu sözler karşısında donakaldı.

"Sen de duydun, Susan," dedi. "Gemi gitmiş. O iki saha uzmanını yarım saat önce gemiye bindirmiştim. Hemen gidip Beyin'le konuşman lazım."

Susan Calvin sakinliğini korumaya çalışıyordu. "Beyin, gemiye ne oldu?"

Beyin neşeli bir sesle, "Benim yaptığım gemi mi, Bayan Calvin?" diye sordu.

"Evet. Ne oldu o gemiye?"

"Hiçbir şey olmadı. Neden ki? Test edecek adamlar gemiye bindi, kalkış için hazırlandılar. Ben de onları uzaya yolladım."

"Ah, şey... İyi madem." Psikolog güçlükle nefes alıyordu. "Başlarına bir iş gelmez umarım?"

"Tabii ki gelmez Bayan Calvin. Ben gereken bütün önlemleri aldım. Öyle güzel bir gemi oldu ki!"

"Evet, Beyin, gerçekten de güzel olmuş. Ama yanlarında yeterince yiyecek var mı? Rahat edebilecekler mi?"

"Hem de bir sürü var."

"Beklenmedik bir kalkış yaptıkları için çok şaşırmış olabilirler, Beyin."

Beyin'in hiç umurunda olmadı. "Merak etmeyin. Bu onlar için ilginç bir deneyim olacak."

"İlginç mi? Ne açıdan?"

"İlginç işte," dedi Beyin, hınzır bir edayla.

Lanning hiddetle, "Susan," diye fısıldadı. "Sorsana, işin içinde ölüm var mıymış? Onları ne gibi tehlikeler bekliyormuş?"

Susan Calvin'in öfkeden yüzü çarpıldı. "Sessiz ol!" Titrek bir sesle makineye, "Gemiyle iletişim kurabiliriz, değil mi Beyin?" diye sordu.

"Telsizle ararsanız duyarlar. O kısmı atlamadım."

"Teşekkürler. Şimdilik bu kadar yeter."

Dışarı çıktıklarında Lanning içinde biriken bütün öfkeyi kustu. "Galaksi adına, Susan, eğer basının bundan haberi olursa işimiz biter. O iki adamı geri döndürmeliyiz. Neden açık açık ölüm riski var mı diye sormadın?"

"Çünkü o soruyu katiyen soramam," dedi Calvin. İyice bıkmıştı. "Eğer bir dilemmaya kapılmışsa, illa ki ölümle alakalıdır. O konuyu çağrıştıracak bir şey sorduğum takdirde hepten kafayı yiyebilir. Bunu mu istiyorsun? Bak şimdi, onlarla iletişim kurabileceğimizi söyledi. Bir an önce arayıp nerede olduklarını öğrenelim. Muhtemelen gemiyi kendileri kumanda edemiyorlardır. Beyin uzaktan yönlendiriyordur. Hadi gel!"

Powell'ın kendine gelmesi biraz zaman aldı.

"Mike," dedi, buz kesmiş dudaklarının arasından. "Hiç ivme hissettin mi?"

Donovan boş boş bakınıyordu. "Nasıl? Yok... hayır."

Sonra kızıl saçlı saha uzmanı yumruklarını sıktı, gözü dönmüş vaziyette o soğuk, bombeli pencereye yapıştı. Yıldızlardan başka görünürde hiçbir şey yoktu.

Arkadaşına döndü. "Greg, biz içindeyken makineyi çalıştırmış olmalılar. Oyuna geldik, Greg. Robotla anlaşmışlar, bizi denek olarak kullanıyorlar. Vazgeçme ihtimalimize karşı kapıyı üstümüze kilitleyip uzaya yolladılar gemiyi."

Powell, "Ne saçmalıyorsun?" dedi. "Makineyi nasıl kumanda edeceğimizi öğretmeden gönderirler mi hiç? Gemiyi nasıl geri götüreceğiz? Hayır, bu gemi kendi kendine havalandı; hem de hiç ivme hissettirmeden." Ayağa kalktı, birkaç adım attı. Ayaklarının tıkırtısı metal duvarlarda yankılandı.

Donuk bir sesle, "Mike," dedi. "Bu, bugüne kadar karşılaştığımız en kafa karıştırıcı durum."

"Öyle mi dersin?" dedi Donovan, keyifsizce. "Ben çok eğleniyordum ama."

Powell kulak asmadı. "İvme yoksa... gemi bilinmeyen bir prensiple çalışıyor demektir."

"Bizim bilmediğimiz bir prensiple yani."

"Hayır, *bilinmeyen* bir prensiple. Geminin elle kontrol edebileceğimiz bir motoru yok. Belki duvara gömülüdür. Belki o yüzden duvarlar bu kadar kalındır."

"Kendi kendine ne mırıldanıyorsun?" diye sordu Donovan.

"O zaman kulağını aç da dinle. İçinde bulunduğumuz geminin motoru erişilmez bir yerde. Görünen o ki kurcalamamak gerekiyor. Uzaktan kumandayla çalışıyor bu gemi."

"Beyin mi sürüyor?"

"Neden olmasın?"

"O zaman Beyin bizi geri götürene kadar burada mı bekleyeceğiz dersin?"

"Olabilir. Eğer öyleyse, sessizce oturup bekleyelim. Beyin de aslında bir robot. Birinci Kanun'u çiğneyemez. İnsanlara zarar veremez."

Donovan yavaşça yerine oturdu. "Emin misin?" Dikkatle saçlarını düzeltti. "Baksana, bu uzayı bükme meselesi Konsolide'nin robotunu bozdu. Bizim dörtgözlerin dediğine göre yıldızlararası seyahat insanları öldürdüğü için öyle olmuş. Hangi robota güveneceksin? Bildiğim kadarıyla bizimkine de aynı veriler yüklenmiş."

Powell bıyığını deli gibi çekiştiriyordu. "Robotbilimden anlamıyormuş ayağına yatma, Mike. Bir robotun fiziksel açıdan herhangi bir şekilde Birinci Kanun'a karşı gelebilmesi için o kadar çok arıza yaşaması lazım ki, zaten o ana dek çoktan hurdaya çıkmış olur. İçinde bulunduğumuz durumun daha basit bir açıklaması var."

"Tamam öyleyse. Uşak yarın sabah arasın söylesin cevabı. Güzellik uykumdan önce böyle ufak tefek şeylere kafa yoramam."

"Jüpiter adına, Mike. Neden şikâyet ediyorsun? Beyin bize iyi bakıyor. İçerisi sıcak. Işık desen var. Hava desen var. O kadar ivmesiz kalktık ki saçın bile dağılmadı derdim ama saçın senin ne zaman toplu ki?"

"Bak sen? Greg, iyimserlik kursuna falan mı yazıldın? Pollyanna bile seninle yarışamaz. Ne yiyeceğiz? Ne içeceğiz? Neredeyiz? Nasıl geri döneceğiz? Eğer bir kaza olursa hangi

uzay giysisini giyip hangi çıkıştan kaçacağız? Banyo ya da o tarz bir şey bile görmedim bu gemide. Beyin'in bize baktığı doğru da, *iyi* baktığından emin misin?"

Donovan'ın tiradını bölen sesin sahibi Powell değildi. Kimseye ait olmayan bu gür ve korkunç sesin nereden geldiğini anlamadılar.

"GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN! GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN! LÜTFEN GÜNCEL POZİSYONLARINIZI BİLDİRİN. GEMİNİZİ KUMANDA EDEBİLİYORSANIZ LÜTFEN ÜSSE GERİ DÖNÜN. GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN!..."

Mesaj mekanikti ve belli aralıklarla sürekli kendini tekrar ediyordu.

Donovan, "Nereden geliyor bu ses?" diye sordu

"Bilmiyorum." Powell lafın geri kalanını fısıltıyla söyledi. "Işıklar nereden geliyor? Diğer şeyler nereden geliyor?"

"Nasıl cevap vereceğiz peki?" Odanın içinde tekrar tekrar yankılanan sesten dolayı bekleye bekleye konuşuyorlardı.

Akla gelebilecek en pürüzsüz metalden yapılmış duvarlar bomboştu. Cevap verecek hiçbir aparat yoktu. Powell, "Ortaya söyleyelim," dedi.

Söylediler. Önce sırayla, sonra birlikte seslendiler; "Pozisyonumuzu bilmiyoruz! Gemi kontrolümüzde değil! Çaresiziz!"

Sesleri çatlayana kadar bağırdılar. Kurdukları kısa ve öz cümleleri sonradan çığlıklar ve içtenlik dolu küfürlerle süslediler ama kulaklarına gelen o soğuk ses hiçbir değişikliğe uğramadan defalarca tekrar etti.

"Bizi duymuyorlar," dedi Donovan, nefes nefese. "Sesimizi onlara gönderecek teçhizat yok. Sadece alıcı var." Gözlerini duvarda rasgele bir noktaya dikti.

Dış ses gitgide kısıldı, sonra tamamen kesildi. Fısıltı halindeyken yeniden seslendiler, sessizlik olunca da hırıltılı bir sesle son bir kez daha kendilerini duyurmaya çalışıp pes ettiler.

Yaklaşık on beş dakika sonra Powell, "Gemiyi tekrar gezelim," dedi. Bütün enerjisi tükenmişti. "Yiyecek bir şeyler buluruz." Çok ümitli görünmüyordu. Havlu atmış gibiydi.

Koridorda biri sağdan, biri soldan ilerledi. Yankılanan ayak seslerini dinleyerek birbirlerinin takibini yapabiliyorlardı. Ara sıra da koridorda karşılaşıp, öfkeli gözlerle bakışıp yollarına devam ediyorlardı.

Powell'ın arama çalışmaları aniden başarıyla sonuçlandı, tam o anda Donovan'ın neşeli sesini duydu.

"Baksana, Greg," diye seslendi Donovan. "Gemide tuvalet varmış. Nasıl gözden kaçırdık?"

Powell'ı bulması yaklaşık beş dakika sürdü. "Ama hâlâ duşakabin bulamadım," diyordu ki, lafı yarım kaldı.

"Yemek," dedi, büyük bir iştahla.

Açılan duvarın içindeki içbükey boşlukta iki adet raf vardı. Üst rafa üzerinde etiket bulunmayan çeşit çeşit, boy boy konserveler dizilmişti. Alt raftaki emaye konserveler ise tektipti. Donovan, ayak bileklerinde hafif bir serinlik hissetti. Alt raf buzdolabıydı.

"Nasıl... nasıl..."

"Az önce baktığımızda yoktu bunlar," dedi hemen Powell. "Şimdi içeri girerken duvarda bu bölme açıldı."

Yemek yiyorlardı. Elindeki konserve kendinden ısıtmalıydı ve kaşığı içindeydi. Odayı sıcacık fasulye kokusu sardı. "Sen de kendine bir konserve kap, Mike!"

Donovan biraz durup düşündü. "Menüde neler var?"

"Nereden bileyim? Yemek mi seçiyorsun yoksa?"

"Hayır ama gemideyken hep fasülye yiyorum. Başka bir şey varsa tercihimi ondan yana kullanacağım." Raftan parlak, yassı, elips şeklinde bir kutu seçti. Tipine bakılırsa içinde somon ya da benzeri bir şey vardı. Donovan gerekli kuvveti uygulayıp konserveyi açtı.

"Fasülye!" diye feryat etti. Elini başka bir kutuya götürdü. Powell, arkadaşını paçasından çekiştirdi. "Onu yesen iyi edersin, delikanlı. Yiyeceğimiz kısıtlı; burada ne kadar kalacağımız meçhul."

Donovan'ın yüzü asıldı. "Bir tek fasülye mi var yani?"

"Mümkün."

"Alt rafta ne var?"

"Süt."

"O kadar mı?" Donovan'ın tepesi atmıştı.

"Öyle görünüyor."

Sessizce oturup fasulye ve sütten oluşan yemeklerini yediler. Odadan çıkarlarken duvar tekrar kapandı, raflar ortadan kayboldu.

Powell iç çekti. "Her şey otomatik. Her şey kıt kanaat. Hayatımda hiç bu kadar çaresiz hissetmemiştim. Senin bahsettiğin tuvalet nerede?"

"Şurada. İlk baktığımızda o da yerinde yoktu."

On beş dakika sonra pencereli odaya geri döndüler. Oturup karşılıklı bakıştılar.

Powell, gözlerini odadaki tek göstergeye dikti. Oldukça düşünceli görünüyordu. Göstergede "Parsek" yazıyor, skala ise bir milyona kadar çıkıyordu. Fakat ibre hâlâ sıfırdaydı.

ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin en yetkili ofislerinden birinde Alfred Lanning, "Cevap vermiyorlar," diyordu. Uğraşmaktan yorulmuştu. "Bütün dalga boylarını denedik; halka açık, kapalı, şifreli, şifresiz, hatta şu yeni eteraltı dalgaları bile. Peki Beyin ne diyor bu konuda?" Bu soruyu Dr. Calvin'e yöneltmişti.

"Herhangi bir açıklama getirmiyor, Alfred," dedi, anlayışlı bir tavırla. "Bizi duyabildiklerini söylüyor. Üsteleyince de... bana küsüyor. Öyle olmaması lazım. Küsen robot mu olur?"

"En iyisi sen kendi fikirlerini bize aktar, Susan," dedi Bogert.

"Büyük zevkle! Beyin, geminin kontrolünün tamamen onda olduğunu itiraf ediyor. Powell ve Donovan'ın güvenliği açısından hiç şüphesi yok ama detay vermiyor. Ben de üstelemeye çekiniyorum. Ancak görünüşe göre sorunun kaynağında yıldızlararası sıçrama yatıyor. Konuyu açtığımda Beyin bana gülerek karşılık verdi. Başka belirtiler de gösterdi fakat bariz bir anormalliğe en çok yaklaştığı an, oydu."

Gözleri odadakileri taradı. "İsteriden bahsediyorum. Hemen konuyu değiştirdim, umarım zarar vermemişimdir. Ama çok aydınlatıcı oldu. İsteriyi çözebilirim. Bana on iki

saat verin! Beyin'i normale döndürebilirsem gemiyi geri getirtebilirim."

Bogert birden yerinden sıçradı. "Yıldızlararası sıçrama!"

Calvin ve Lanning bir ağızdan, "Ne oldu?" diye sordu.

"Beyin'in motorla ilgili bize çıkardığı rakamlar vardı ya... Aklıma bir fikir geldi."

Alelacele odayı terk etti.

Lanning arkasından bakakaldı. Calvin'e sertçe, "Sen kendi işine bak, Susan," dedi.

Aradan iki saat geçmişti. Bogert şevkle durumu açıklıyordu; "Cevabı buldum, Lanning. Gerçekten. Işık hızı sınırlı olduğu sürece yıldızlararası sıçrama anında yapılamaz. Ve o şartlar altında yaşam mümkün değil, uzayın büküldüğü yerde *kütle ve enerji* var olamaz. Sıçrama anı nasıl olur, bilemem ama cevap tam olarak bu. Konsolide'nin robotu da bu yüzden bozuldu."

Donovan oldukça hırpani bir görünüm sergiliyordu. "Sadece beş gün mü diyorsun?"

"Sadece beş gün. Eminim."

Donovan çaresizce etrafına bakındı. Pencereden görünen yıldızlar gözüne tanıdık geliyordu ama hepsi son derece ruhsuzdu. Duvarlar soğuktu, kısa süre önce tekrar yanan ışıklar fazla parlaktı, göstergenin ibresi ısrarla sıfırı gösteriyordu ve Donovan fasulyenin tadını ağzından bir türlü silemiyordu.

Suratını asıp, "Banyo yapmam lazım," dedi.

Powell kafasını kaldırıp baktı. "Benim de. Kendini kötü hissetme. Ama içeceksiz kalmayı göze alıyorsan sütle yıkanabilirsin."

"Er ya da geç içeceksiz kalacağız zaten. Greg, ne zaman başlayacak bu yıldızlararası seyahat?"

"Sen söyle. Belki de aynen böyle yola devam edeceğiz. Eninde sonunda varırız. Daha doğrusu kemiklerimiz varır. Ama Beyin zaten biz öleceğiz diye arıza yapmadı mı?"

Donovan'ın sırtı Powell'a dönüktü. "Greg," dedi, "düşünü-

yordum da... Vaziyet fena. Geminin içinde dolaşıp birbirimizle sohbet etmekten başka yapabileceğimiz pek bir şey yok. Uzayda kaybolan astronotlarla ilgili hikâyeler dinlemişsindir. Daha açlıktan ölmeden çok önce keçileri kaçırıyorlarmış. Bilemiyorum, Greg ama ışıklar yandığından beri tuhaf hissediyorum."

Sessizlik oldu, sonra Powell cılız bir sesle cevap verdi. "Ben de öyle. Sen nasılsın?"

Kızıl saçlı arkadaşı ona döndü. "İçim bir garip. Kalbim güm güm atıyor, çok gerginim. Nefes almakta güçlük çekiyorum. Sabit duramıyorum."

"Hmm... Titreme hissediyor musun?"

"Nasıl yani?"

"Otur da bir dinle. Ses değil de bir titreşim var. Sanki gemi zonkluyor gibi. Doğal olarak biz de zonkluyoruz. Dinle bak..."

"Evet... evet. Ne sence bu? Bize mi öyle geliyor yoksa?"

"Mümkün." Powell bıyığını okşadı. "Ama geminin motoru da yapıyor olabilir. Hazırlanıyor sanırım."

"Neye hazırlanıyor?"

"Yıldızlararası sıçramaya. Az kaldı galiba. Kim bilir nasıl bir şey olacak."

Donovan biraz düşündü. Sonra hiddetle, "Bırak sıçrasın," dedi. "Ama keşke elimizden bir şey gelse. Oturup beklemek insanın gururunu kırıyor."

Yaklaşık bir saat sonra Powell metal sandalyeyi tutan eline baktı, sakince, "Duvara dokun, Mike," dedi.

Donovan dokundu. Ardından, "Titreşimi hissedebiliyorum, Greg," dedi.

Yıldızlar bile bulamaç olmuştu. Bir yerlerden sanki dev bir makine güç toplayıp, sağlam bir sıçramaya hazırlanıyormuş gibi sesler gelmeye başladı. Makine güçlendikçe titreşimler artıyordu.

Sıçrama bir anda başladı. Epey acılı oldu. Powell kasıldı, sandalyesinden biraz doğruldu. Donovan'ı gördüğü gibi kendinden geçti. Arkadaşının cılız çığlığını doğru düzgün duyamadı bile. İçinde bir şeyler kıvranıyor, gittikçe daha da buz kesen tenini yarıp çıkmaya çalışıyordu.

Film koptu; yanıp sönen ışıklar fırıl fırıl dönmeye başladı. Acı çekiyordu. Yere düştü...

Yuvarlandı.

Dünya tepetaklak oldu.

Sessizlik çöktü.

Ölmüştü!

Hareketin, duyunun olmadığı bir dünyada buldu kendisini. Bulanık, uyuşuk bilinçten ibaret bir dünyada. Öyle bir bilinçti ki bu, karanlıktı, sessizdi, şekilsizdi.

Hepsinden önemlisi, sonsuz bir bilinçti.

Benliği ince, beyaz bir ipliğe dönüşmüştü. Üşümüştü, korkuyordu.

Sonra sesler duydu, yılışık, gür sesler; tepesinde yağmur bulutu gibi gürleyen sesler:

"Tabutunuz bu sıralar size küçük mü geliyor? Morbid M. Cadaver'ın B vitaminli esnek tabutlarını deneyin. Vücudun doğal kıvrımlarını sarması için bilim insanları tarafından özenle tasarlanan Cadaver tabutları sizi rahat ettirir. Unutmayın-ki-uzun-bir-süre-ölü-kalacaksınız!"

Tam ses sayılmazdı ama her ne idiyse, fısıltı halini aldı, sonra da sustu.

Powell'ı temsil eden beyaz iplik, etrafını çevreleyen zamanın önemsiz çağlarına uzanmaya çalıştı, başaramadı, yüz milyon hayaletin kulakları sağır eden yüz milyon tiz çığlığı kraşendoya ulaşıp hep bir ağızdan şu şarkıyı söyledi:

"Ölümüne üzülmeyeceğim, seni gidi serseri.
"Ölümüne üzülmeyeceğim, seni gidi serseri.
"Ölümüne..."

Öfkeli sesler döne döne yükseldi, duyma eşiğine ulaştı ve ötesine geçti...

Beyaz ip zangırdıyordu. Sessizce gerildi...

Sesler gayet sıradandı ve sayıca çoktu. Bir kalabalığın se-

siydi bu, bir nehir gibi üstüne akan, içini delip geçen, ardında cümle kırıntıları bırakan bir kalabalığın.

"Sana ne oldu, evlat? Berbat görünüyorsun..."

"...Sanırım ateşte yandım. Ama dava açacağım..."

"...Ben Cennet'e girdim ama ihtiyar St. Pete..."

"Yok canım, çocuğa nazım geçer. Eskiden birlikte çalışırdık..."

"Sam, bu tarafa gel..."

"Avukat tuttunuz mu? Beelzebub hep şöyle der..."

"...Nasıl gidiyor, seni küçük iblis? Ben Samael ile görüşeceğim..."

Ve ilk başta duyulan kükreme, hepsini bastırdı:

"ÇABUK! ÇABUK! ÇABUK! Acele edin, bizi oyalamayın. Sırada daha çok kişi var. Sertifikalarınız hazır olsun, Peter'ın tahliye mührünü de unutmayın. Doğru geçitte beklediğinizden emin olun. Herkes için yeterince ateşimiz var. Hey, sen... SEN, ORADAKİ. SIRAYA GEÇ..."

Powell'ı temsil eden beyaz iplik, gitgide yaklaşan kükreme karşısında geriledi, kendisine doğrultulan parmağın acısını göğsünde hissetti. İşitsel bir gökkuşağı gibi patladı, parçaları sızlayan beynine döküldü.

Powell yine sandalyesinde oturuyordu. Titrediğini fark etti.

Donovan'ın buz mavisi gözleri fal taşı gibi açılmıştı.

"Greg," diye fısıldadı. Sesi ağlamaklıydı. "Öldün mü az önce?"

"Ölü gibi... hissettim." Kendi hırıltılı sesini tanıyamadı.

Belli ki Donovan'ın ayağa kalkma çabaları büyük başarısızlıkla sonuçlanıyordu. "Şey... ölüyken... bir şeyler duydun mu?"

Donovan durdu, sonra evet anlamında yavaşça kafa salladı. "Ya sen?"

"Duydum. Tabutları... şarkı söyleyen kadınları... Cehennem kuyruğunu falan?"

Donovan kafasını iki yana salladı. "Tek bir ses duydum."

"Gür müydü?"

"Yok. Alçaktı ama iç gıdıklayıcıydı. Birisi Cehennem ateşiyle ilgili vaaz veriyordu. Çeşit çeşit işkence anlatıyordu... *bilirsin* işte. Bir yerlerde ona çok benzer bir vaaz dinlemiştim."

Alnından terler boşanıyordu.

Pencereden içeri günışığı süzüldü. Cılızdı, mavi-beyazdı ve uzaktaki bezelye büyüklüğündeki ışık kaynağı, eski dostları Güneş değildi.

Powell, titreyen parmağıyla odadaki göstergeye işaret etti. İbre 300,000 parseğe dayanmıştı.

Powell, "Mike," dedi. "Eğer bu doğruysa, Galaksi'yi terk etmiş olmalıyız."

"Vay canına!" dedi Donovan. "Greg! O zaman Güneş Sistemi'nden çıkan ilk insanlar biz olduk."

"Evet! Aynen öyle. Güneş'ten kurtulduk. Galaksi'den kaçtık. Mike, bu gemi her şeyi çözecek. İnsanlık zincirlerini kıracak, evrendeki milyonlarca, milyarlarca, trilyonlarca yıldızın hepsine yayılacak."

Ama sonra sandalyesine geri çöktü. "İyi de, Mike, nasıl geri döneceğiz?"

Donovan belli belirsiz sırıttı. "O kısmı kolay. Bizi buraya gemi getirdi. Gemi geri götürecek. Yine fasulyeye talimiz."

"Ama, Mike, dur bir saniye... Geldiğimiz gibi geri döneceksek..."

Donovan tam kalkıyordu ki tekrar yerine oturdu.

Powell devam etti, "Yine... ölmemiz gerekecek, Mike."

"Ne yapalım," dedi Donovan, iç çekerek. "Ölmemiz gerekiyorsa, ölürüz. Neyse ki kalıcı değil. İnsan hemen *atlatıyor*."

Susan Calvin alçak sesle konuşuyordu. Altı saattir Beyin'i sorguluyordu ama hiçbir sonuç elde edememişti. Aynı şeyleri tekrarlamaktan da, sürekli lafı dolandırmaktan da, hepsinden bıkmıştı.

"Dinle beni, Beyin. Bir sorum daha var. Basit bir dille cevaplamanı özellikle rica ediyorum. Yıldızlararası sıçrama

hakkında gizlediğin bir şeyler yok değil mi? Gemiyi ne kadar uzağa taşıyacak mesela?"

"O gemiyle Dünya'dan istediğiniz kadar uzaklaşabilirsiniz, Bayan Calvin. Uzayı gerçekten büküyor, herhangi bir hilesi yok."

"Peki ya içindeki mürettebat vardığında neyle karşılaşacak?"

"Yıldızlarla falan işte."

Calvin aklındaki soruyu ağzından kaçırdı, "O zaman hayatta mı olacaklar?"

"Tabii ki!"

"Yıldızlararası sıçrama onlara zarar vermeyecek mi?"

Beyin sessizliğe bürününce Calvin olduğu yerde dondu kaldı. İşte buydu! Hassas noktayı tespit etmişti.

"Beyin," dedi, çekinerek. "Beyin, duyuyor musun beni?"

Beyin cılız, titrek bir sesle cevap verdi, "Cevap vermek zorunda mıyım? Sıçramayla ilgili sorunuzu kastediyorum."

"İstemiyorsan cevap verme. Ama söylesen ilginç olur, yani eğer istersen tabii." Susan Calvin olumlu bir tavır takınmaya çalışıyordu.

"Ama... ne güzel eğleniyordum."

Tam o an psikolog yerinden fırladı, yüzündeki ifadeye bakılırsa durumu anlamıştı.

"İnanamıyorum," dedi nefes nefese. "İnanamıyorum."

Günlerdir biriktirdiği gerginliği nihayet üzerinden atmıştı. Daha sonra Lanning'e, "Sana problem olmadığını söylemiştim," dedi. "Hayır, beni derhal yalnız bırakmanız lazım. Gemi içindeki iki kişiyle birlikte *sapasağlam* geri dönecek. Şimdi dinlenmek istiyorum. *Dinleneceğim*. Hadi gidin artık."

Kimsenin ruhu duymadan ortadan kaybolan gemi, aynı sinsilikle Dünya'ya geri döndü. Pisti ortaladı, ana kapısı ağzına kadar açıldı. İki saha uzmanı el yordamıyla gemiden inip, kirli sakallı çenelerini kaşıdılar.

Sonra kızıl saçlı olanı yavaşça dizlerinin üstüne çöktü, beton iniş pistine sağlam bir öpücük kondurdu.

Çevrelerini saran kalabalığı savuşturdular, gelen ambu-

lanstan inen sedyeli iki kişiye el kol hareketleriyle sıhhi yardıma gerek olmadığını bildirdiler.

Gregory Powell, "En yakın nerede duş alabilirim?" diye sordu.

Görevliler gidecekleri yere kadar onlara eşlik etti.

Herkes masanın etrafına toplanmıştı. ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin beyin takımı tam kadro oradaydı.

Powell ve Donovan, başlarına gelen olayları heyecanlı bir dille anlattılar.

Ardından çöken sessizliği Susan Calvin bozdu. Geçen birkaç gün içerisinde sakinleşmiş, soğuk ve ters tavırlarına geri dönmüştü ama yine de üzerinde bir parça utangaçlık vardı.

"Açık konuşmak gerekirse," dedi Calvin, "bunların hepsi benim hatamdı. Bu problemi Beyin'e ilk yüklediğimizde siz de hatırlayacaksınız ki dilemma yaratabilecek herhangi bir veriyle karşılaşırsa derhal reddetmesini üstüne basa basa tembihlemiştim. O sırada ağzımdan şöyle bir laf çıkmıştı, 'İnsanların ölümüne yol açacak bir şey görürsen heyecan yapma. Umurumuzda bile değil. Üniteyi geri ver yeter.'"

"Hmm..." dedi Lanning. "Sonra ne oldu?"

"Ne olacak? Yıldızlararası sıçrama için minimum süreyle ilgili eşitliği barındıran ünite yüklendiğinde Beyin, sıçramanın insanlar için ölümcül olduğunu gördü. Bu noktada Konsolide'nin makinesi tamamen bozulmuştu. Ama ben Beyin'e ölümün çok da önemli olmadığını vurgulamıştım. Birinci Kanun'dan dolayı Beyin insanların ölümünü tamamen boş veremez ama hiç değilse eşitliğin üstünden ikinci kez geçme fırsatı yakaladı. Sıçrama sürenin sonunda geminin kütle ve enerjisinin varlığını kaldığı yerden sürdüreceğini, yolcuların da geri dirileceğini anladı. Diğer bir deyişle bu sözde 'ölüm', tamamen geçici bir durumdu. Anladınız mı?"

Etrafına bakındı. Herkesin kulağı ondaydı.

Sözüne devam etti, "Dolayısıyla Beyin veriyi kabul etti ama kolay olmadı. Ölüm geçici ve önemsiz de olsa, dengesini hafiften bozmaya yetti."

Sakince açıkladı. "Gerçeklikten bir nebze kaçmak için kendine mizah yeteneği edindi. Eşek şakaları yapmaya başladı."

Powell ve Donovan ayağa fırlamıştı.

"Ne dedin?" diye haykırdı Powell.

Donovan durumu daha anlayışlı karşılamıştı.

"Gerçekten öyle," dedi Calvin. "Size baktı, güvenliğinizi sağladı fakat gemiyi kumanda edemediniz, çünkü şakacı Beyin gemiyi kendisi yönlendiriyordu. Size telsizden sesimizi duyurabildik ama cevap veremediniz. Yeterince yiyeceğiniz vardı ancak hepsi fasulye ve sütten ibaretti. Sonra lafın gelişi öldünüz, tekrar dirildiniz ama Beyin ölü geçirdiğiniz süreyi oldukça... ilginç kıldı. Keşke nasıl yaptığını bilebilseydim. Beyin'in en büyük şakası o oldu, yine de kötü bir niyeti yoktu."

"Kötü niyeti yokmuş!" diye çıkıştı Donovan. "O küçük hergelenin boynu olsaydı ben bilirdim yapacağımı."

Lanning eliyle Donovan'ı susturdu. "Pekâlâ. Büyük badire atlattık ama artık sorun çözüldü. Şimdi ne yapacağız?"

Bogert sakince cevap verdi, "Belli ki uzay bükücü motoru geliştirmek bize kaldı. O sıçrama süresinin etrafından dolaşmanın bir yolu olmalı. Eğer varsa, büyük çaplı bir süper robota sahip tek kuruluş biz kaldık, o yüzden yarışı biz kazanacağız. Ondan sonra da ABD Robotları yıldızlararası seyahati mümkün kılar, insanlık galaktik bir imparatorluk kurma şansı yakalar."

"Konsolide'ye ne olacak?" dedi Lanning.

"Baksanıza," diye araya girdi Donovan. "Bir önerim var. ABD Robotları'na büyük sıkıntı yaşattılar. Bekledikleri kadar kötü sonuçlanmadı ama pek de iyi niyetli sayılmazlardı. Kaldı ki işin ceremesini en çok Greg ve ben çektik.

"Ama bizden cevap istediler, işte cevabımız hazır. Gemiyi onlara gönderin, ABD Robotları iki yüz bin dolar artı tersane masraflarını cebe indirsin. Test etmeye kalkarlarsa da, bırakalım Beyin biraz daha hevesini alsın."

Lanning büyük bir çiddiyetle, "Bence mantıklı," dedi. "Hak ettiler."

Bogert dalgın dalgın ekledi; "Üstelik sözleşmeye de uygun."

Kanıt

"Ama yeterli olmadı," dedi Dr. Calvin. Düşünceli görünüyordu. "Tabii zaman içinde o ve benzeri gemiler kamu malı oldu. Hiperuzay sıçramaları geliştirildi, günümüzde ise yakın yıldızlarda insan kolonileri kuruldu. Ama Beyin'in gemisi tek başına yeterli değildi."

Yemeğimi bitirmiş, sigaramın dumanının ardından Calvin'i izliyordum.

"Esas önemli olan, son elli senede Dünya'daki insanların ne yaşadığı. Ben doğduğumda, delikanlı, son Dünya Savaşı daha yeni bitmişti. İnsanlık tarihinin dibe vurduğu dönemlerdi ama milliyetçilik o zamanlar son nefesini verdi. Dünya, uluslar için fazla küçüktü, o nedenle kendilerini Bölge'lere böldüler. Bu epey zaman aldı. Ben doğduğumda Amerika Birleşik Devletleri hâlâ bir ulus devletti. Kuzey Bölge'sinin üyesi değildi henüz. Hatta şirketimizin adı bugün bile 'ABD Robotları'. Üstelik uluslardan Bölge'lere geçmek ekonomimize istikrar getirdi, önceki yüzyıla kıyasla bir çeşit Altın Çağ başlattı ve bunların hepsi bizim robotlarımız sayesinde oldu."

"Makineleri mi kast ediyorsunuz?" diye sordum. "Bahsettiğiniz Beyin, Makinelerin ilkiydi, haksız mıyım?"

"Aslında Makineleri değil de, geçen sene ölen bir adamı kastediyorum." Birden sesine hüzün çöktü. "Ya da belki de artık ona ihtiyacımız kalmadığı için kendisi ölmek istedi. İsmi Stephen Byerley'di."

"Evet, ondan bahsettiğinizi tahmin etmiştim."

"2032'de makamına oturdu. Siz o zamanlar daha küçüktünüz, durumun ne kadar garip olduğunu hatırlamazsınız. Tarihte daha tuhaf bir belediye başkanlığı seçim kampanyası görülmemiştir..."

Francis Quinn adlı politikacı, yeni ekolün temsilcilerindendi. Tabii benzeri bütün ifadeler gibi bu da pek bir anlam ifade etmiyordu. "Yeni ekol" olarak adlandırılanların çoğu, antik Yunan'daki sosyal yaşamdan doğmuştu. Hatta daha da irdelenirse kökeni belki antik Sümer'e ya da İsviçre'deki tarih öncesi göl kabilelerine kadar dayanıyordu.

Böyle söyleyince kulağa sıkıcı gelebilir ama ilginç olan şu ki, Quinn ne bir seçime katıldı, ne kimseden bir oy istedi, ne bir miting düzenledi, ne de sandıklar kendi adını taşıyan oy pusulalarıyla dolup taştı. Aynen Napolyon'un Austerlitz'te tek bir tetik çekmemesi gibi.

Fakat iş siyasete gelince insan en beklenmedik kişilerle bile dostluk kurabilir. Masanın öbür tarafında Alfred Lanning'in oturuyor olmasının sebebi de buydu. Beyaz kaşlarını indirip haşin bakışlarla Quinn'i izleyen Lanning, kronik sabırsızlığından dolayı karşı tarafı daha bir can kulağıyla dinliyordu.

Duydukları hiç hoşuna gitmemişti.

Quinn bunu bilse bile fazla umurunda olmazdı. Belki de mesleğinden ötürü, sesi her daim dost canlısıydı.

"Stephen Byerley'yi tanıyorsunuzdur, Dr. Lanning."

"Çoğu insan gibi ben de adını duymuştum."

"Evet, ben de öyle. Önümüzdeki seçimlerde belki kendisine oy vermeyi düşünüyorsunuzdur."

"Bilmiyorum." Yüzünü ekşitti. "Siyasi akımları takip etmem, o yüzden aday olduğundan haberim yoktu."

"Yeni belediye başkanımız o olabilir. Tabii kendisi şu an sadece bir avukat. Ama ummadık taş..."

"Öyle," diye lafını kesti Lanning. "Bu lafı çok duydum. Ama artık asıl konumuza geri dönebilir miyiz?"

"Zaten o konudan bahsediyoruz, Dr. Lanning." Quinn'in sesi son derece yumuşaktı. "Benim çıkarlarıma en uygun olanı, Bay Byerley'nin bölge savcısından daha yüksek bir mertebeye erişememesi. Sizin çıkarlarınıza en uygun şey de bana yardım etmek."

"Benim çıkarlarıma mı? Ne alakası var?" Lanning kaşlarını çattı.

"ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin çıkarları diyelim. Araştırma Fahri Müdürü olarak sizinle görüşüyorum, çünkü kendileriyle aranızdaki bağ, 'yaşlı bir devlet adamı' düzeyinde. Sözlerinizi saygıyla dinliyorlar ve her ne kadar aranızdaki bağ eskisi kadar kuvvetli olmasa da, çok da bağımsız hareket edemiyorsunuz, atacağınız adımlar ne kadar sıradışı olursa olsun."

Dr. Lanning bir süre sessiz kalıp düşündü. Daha sakin bir tonda, "Ne dediğinizi hiç anlamıyorum, Bay Quinn," dedi.

"Hiç şaşırmadım, Dr. Lanning. Ama her şey gayet basit. Rahatsız olur musunuz?" Quinn sade ve şık çakmağıyla ince bir sigara yaktı, iri kemikli suratına rahatlama yayıldı. "Bay Byerley'den bahsediyorduk, garip ve renkli bir kişilik kendisi. Üç yıl önce Byerley'yi kimse tanımazdı. Artık çok meşhur oldu. Oldukça güçlü ve becerikli biri, aynı zamanda tanıdığım en zeki, en yetenekli savcı. Ama maalesef benim tarafımda değil..."

Lanning çok kafa yormadan, "Anlıyorum," diye cevap verdi. Tırnaklarını inceliyordu.

"Geçtiğimiz yıl," diye devam etti Quinn, aynı ses tonuyla, "Bay Byerley hakkında oldukça detaylı bir inceleme başlattım. Reformist politikacıların geçmiş yaşamlarını mercek altına yatırmak her zaman işe yarar. Bizi ne sıkıntılardan kurtardığı bir bilseniz..." Durdu, sigarasının ucuna bakarak gülümsedi. "Ama Bay Byerley'nin geçmişinde pek önemli bir detaya rastlamadım. Küçük bir kasabada sakin bir yaşam sürmüş, üniversitede eğitim görmüş, genç yaşta eşini kaybetmiş, aracı kaza yapmış, zor toparlanmış, hukuk fakültesine gitmiş, avukat olarak büyük şehre gelmiş."

Francis Quinn yavaşça kafa salladı, sonra ekledi; "Ama şu anki yaşamı... İşte o apayrı bir konu. Bölge savcımız hiç yemek yemiyor!"

Lanning başını kaldırdı, ihtiyar gözleri hâlâ çok keskin bakıyordu. "Anlamadım?"

Quinn kelimeleri vurgulayarak tekrar etti. "Bölge savcımız hiç yemek yemiyor. Ya da şöyle söyleyeyim. Kimse kendisinin yemek yediğine ya da bir şeyler içtiğine şahit olmadı. Hem de hiç! Kelimeleri ne kadar dikkatle seçtiğimi fark ettiniz mi? Nadiren demiyorum, hiç diyorum!"

"Bu söylediğinize inanmak güç. Müfettişleriniz güvenilir mi?"

"Evet. Ayrıca dediğim şeyin inanılmayacak bir tarafı yok. Dahası, bölge savcımızı ne su içerken, ne alkol alırken, ne de uyurken gören var. Başka faktörler de söz konusu ama sanırım ne demeye çalıştığımı anladınız."

Lanning arkasına yaslandı, kendisine meydan okuyan Quinn ile karşılıklı sessizce bakıştılar. Sonra yaşlı robotbilimci kafasını iki yana salladı. "Hayır. Söylediklerinizle sunduğunuz delilleri birleştirince ne ima ettiğiniz ortada ve öyle bir şey olmasına imkânı yok."

"Ama Byerley hiç insan gibi davranmıyor, Dr. Lanning."

"Kılık değiştirmiş bir iblis olduğunu söyleseniz belki bir ihtimal size inanırdım."

"Byerley'nin robot olduğunu söylüyorum, Dr. Lanning."

"Ömrümde daha saçma bir iddia duymadım, Bay Quinn."

Gergin bakışma kaldığı yerden devam etti.

"Yine de," dedi Quinn, sigarasını büyük bir özenle söndürerek, "şirketinizin tüm kaynaklarını seferber edip bu imkânsız durumu araştırmanız gerekiyor."

"Böyle bir sorumluluğu alabileceğimi hiç sanmıyorum, Bay Quinn. Şirketimizin yerel politikalara alet olmasını beklemiyorsunuzdur umarım."

"Başka seçeneğiniz yok. Kesin kanıtım olmasa da elimde-

ki bilgileri basına sunarsam ne olur, bir düşünün. İnsanlar iddiamı mantıklı bulacaklardır."

"İstediğinizi yapın."

"Ama böyle bir şey yapmak istemiyorum ki. Kanıtım olmasını tercih ederim. Ayrıca bunu siz de *istemezsiniz* çünkü şirketinizin itibarı zedelenir. İnsanların yaşadığı gezegenlerde robot kullanımına karşı yasaların ne kadar titizlikle uygulandığından haberiniz vardır."

"Elbette!" diye çıkıştı Lanning.

"Güneş Sistemi içinde pozitronik robot üreten tek üreticinin ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş. olduğunun farkındasınız. Ve Byerley eğer robotsa, emin olun *pozitronik* bir robottur. Ayrıca biliyorsunuzdur ki, hiçbir pozitronik robot satılmaz; hepsi kiralanır. Sahibi hâlâ şirketinizdir, bakımı da sizin sorumluluğunuzdadır. Bu yüzden robotların bütün eylemlerinden siz sorumlu tutulursunuz."

"Şirketimizin insan görünümlü bir robot üretmediğini kanıtlamamız hiç zor değil, Bay Quinn."

"Peki böyle bir şey mümkün mü? Sadece ihtimalleri değerlendirmek adına soruyorum."

"Evet. Mümkün."

"Tabii böyle bir robot gizli üretilmiştir. Kayıtlara geçmemiştir."

"Pozitronik beyinlerin el altından üretilmesi imkânsızdır. İşin içinde o kadar çok faktör var ki. Ayrıca devlet, süreci çok sıkı denetliyor."

"Evet ama robotlar eskir, bozulur, çalışmaz hale gelir, ondan sonra da demonte edilir."

"Ve pozitronik beyinleri ya tekrar kullanılır ya da yok edilir."

"Öyle mi?" Francis Quinn'in sesinde bir parça alaycılık vardı. "Peki diyelim bir yanlışlık oldu, bu beyinlerden biri yok edilmedi, insan görünümlü bir beden de hazırda bekliyordu."

"Mümkün değil!"

"Bunu hem hükümete, hem kamuya kanıtlamanız gerekecektir. O halde neden bana kanıtlamıyorsunuz."

"İyi de neden öyle bir şey yapalım?" diye çıkıştı Lanning. "Amacımız ne? Çok yersiz ithamlarda bulunuyorsunuz."

"Yapmayın, beyefendi. Çeşitli bölgelerin insan nüfusu bulunmayan gezegenlerde insan görünümlü pozitronik robot kullanılmasına izin vermesi şirketiniz için güzel bir fırsat olacaktır. İnanılmaz kazançlar elde edebilirsiniz. Ancak kamu böyle şeylere önyargıyla bakıyor. İlk önce bu tarz robotlara alışmalarını sağlasanız, şöyle deseniz mesela: İşinde başarılı bir avukatımız var, şimdi de belediye başkanı seçildi, ayrıca kendisi bir robot. Robot uşaklarımızı denemek istemez miydiniz?"

"Ne kadar gülünç. Absürtlüğün sınırlarını zorluyorsunuz."

"Eminim öyledir. Neden kanıtlamıyorsunuz peki? Yoksa kamuya kanıtlamayı mı tercih edersiniz?"

Ofisin içi iyice karanlık olmuştu ama bu, Alfred Lanning'in öfkeden kıpkırmızı kesilmiş yüzünü gizlemeye yetmedi. Robotbilimci, parmağıyla düğmelerden birine dokunarak duvardaki lambaları yaktı.

"Madem öyle," diye hırladı, "görelim bakalım ne olacak."

Stephen Byerley'nin yüzünü betimlemek kolay değildi. Doğum belgesine bakılırsa kırk yaşındaydı, görünüşü de bunu yalanlamıyordu ama iyi beslenmiş, sağlıklı biriydi. Diğer bir deyişle, yaşını tam gösteriyordu.

Özellikle şimdiki gibi güldüğü anlarda bu daha da belli oluyordu. Gür kahkahaları bir süre devam etti, biraz durulduktan sonra tekrar başladı...

Alfred Lanning'in yüzüne keyifsiz bir ifade yerleşmişti. Yanında oturan kadınla bakıştılar ama kadın ince, solgun dudaklarını büzmekle yetindi.

Byerley bir parça sakinleşti.

"Ciddi misiniz, Dr. Lanning... Gerçekten mi? *Ben* ha? Robot ha?"

Lanning kelimeleri ağzına tıktı. "Ben demiyorum, efendim. Sizi insanlığın bir parçası olarak görmekten memnuniyet duyarım. Sizi şirketimiz üretmediğine göre, insan olduğunuzdan şüphem yok, hiç değilse kanun nezdinde. Ama robot olduğunuz iddiası itibar sahibi biri tarafından öne sürüldüğü için..."

"Eğer sağlam etik anlayışınıza aykırıysa ismini söylemenize gerek yok. Ama diyelim ki, mesela, bu kişi Frank Quinn olsun."

Lanning önce kendini tutamayıp güldü, sonra ciddiyet takınarak lafına kaldığı yerden devam etti, "Kimliği hakkında polemiğe girmek istemediğim bu itibar sahibi kişi ortaya böyle bir iddia attı, ben de bu iddianın asılsız olduğunu kanıtlamak için sizden işbirliği talep ediyorum. Bu şahıs elinde bulundurduğu imkânları kullanarak iddiasını basın aracılığıyla kamuya duyurabilir, bu da temsil ettiğim şirkete ağır bir darbe vurur, iddia asılsız çıksa bile. Beni anlıyor musunuz?"

"Tabii, içinde bulunduğunuz durum gayet açık. İddianın kendisi saçmalık. Ama siz ciddi bir sorunla karşı karşıyasınız. Kahkahalarım sizi rencide ettiyse kusura bakmayın. Ben iddiaya gülüyordum, size değil. Nasıl yardımcı olabilirim?"

"Çok zor olmasa gerek. Tek yapmanız gereken, bir restorana oturup herkesin önünde yemek yemek." Lanning sandalyesine geri oturdu. Görüşmenin en zor kısmını atlatmıştı. Bu esnada yanındaki kadın dalgın dalgın Byerley'yi izlemekle yetindi.

Stephen Byerley bir an kadınla göz göze geldi, biraz bakıştıktan sonra robotbilimciye geri döndü. Parmaklarını bir süre bronz kâğıt tutucunun üzerinde gezdirdi. Masasının üzerindeki tek süs buydu.

Usulca, "Korkarım bu mümkün değil," dedi.

Elini kaldırdı. "Bekleyin, Dr. Lanning. Bunun sizin için tatsız bir konu olduğunun farkındayım. Benimle görüşmekten başka çareniz yoktu. Size biçilen bu çirkin ve saçma rolü oynamak zorunda kaldınız. Yine de, konu sizden daha çok benimle ilgili, o nedenle hoşgörülü olmanızı diliyorum.

"Her şeyden önce Quinn, yani o itibar sahibi kişi, sizi oyuna getirip tam da böyle davranmanızı istiyor olamaz mı?"

"Saygın bir kimsenin sağlam bir dayanağı olmadan böyle anlamsızca kendini tehlikeye atacağını hiç sanmıyorum."

Byerley'nin gözlerinde alaycı bir ifade belirdi. "Quinn'i tanımıyorsunuz. Dağ keçilerinin tutunamadığı yerde bile kendine sağlam dayanak yaratır. Bana dair yürüttüğü incelemenin detaylarını sizinle paylaşmıştır sanırım."

"Evet ve gördüğüm kadarıyla iddianın aksini şirketimizin değil de sizin kanıtlamanız çok daha kolay olacaktır."

"O halde siz de hiç yemek yemediğime inanıyorsunuz. Siz bir bilim insanısınız, Dr. Lanning. Kulağa hiç mantıklı geliyor mu? Daha önce kimse beni yemek yerken görmedi, dolayısıyla hiç yemek yemiyorum, öyle mi?"

"Adlî teknikler kullanarak bu basit durumu karmaşık hale getiriyorsunuz."

"Aksine, Quinn ile birlikte karmaşık hale getirdiğiniz duruma açıklık getirmeye çalışıyorum. Bakın şimdi; fazla uyumam, haklısınız. Kamusal alanda zaten asla uyumam. Başkalarıyla yemek yemekten hoşlanmıyorum, bu özelliğim size belki tuhaf, hatta nevrotik gelebilir ama kimseye bir zararı yok. İsterseniz varsayımlar üzerinden gidelim, Dr. Lanning. Diyelim ki reformist bir adayı her ne pahasına olursa olsun mağlup etmek isteyen bir siyasetçimiz mevcut ve bu siyasetçi, adayın özel hayatını incelerken bahsini ettiğimiz garipliklere rastlıyor.

"Diyelim ki adayın adını lekelemek için sizin şirketinizi gözüne kestiriyor. Sizce hiç şöyle der mi: 'Şu kişi aslında bir robot çünkü insanlarla yemek yemiyor. Davanın orta yerinde uyuyakaldığını da hiç görmedim. Ayrıca bir seferinde geceyarısı odasının penceresinden bakmıştım, oturmuş kitap okuyordu. Üstelik buzdolabını da karıştırdım, içinde hiç yiyecek yoktu.'

"Öyle deseydi tımarhaneye gönderirdiniz. Ama, '*Asla* uyumuyor, *asla* yemek yemiyor,' deyince ifade biçimi insanı

sarsıyor. Hâlbuki böyle iddiaları kanıtlamak imkânsızdır. Siz de onun dediklerini yaparak ekmeğine yağ sürüyorsunuz."

"Bu konuyu ne kadar önemsiz de bulsanız," diye lafa başladı Lanning, tehditkâr bir inatla, "bahsettiğim şekilde yemek yediğiniz takdirde her şey çözülecektir."

Byerley tekrar kendisine boş boş bakan kadına döndü. "Pardon. İsminizi doğru mu anladım? Dr. Susan Calvin'di, değil mi?"

"Evet, Bay Byerley."

"ABD Robotları'nda psikologsunuz, öyle mi?"

"*Robo*psikoloğum."

"Hmm... Sizce robotlar zihinsel açıdan insanlardan o kadar farklı mı?"

"Hiç alakaları yok." Kendini zorlayıp hafifçe gülümsedi. "Robotlar özünde iyi varlıklardır."

Avukat gülümser gibi oldu. "Ağır konuştunuz. Ama size şunu söyleyecektim, hem bir psikolog–pardon, robopsikolog, *hem de* bir kadın olduğunuza göre Dr. Lanning'in aklına gelmeyen bir şeyi eminim siz akıl etmişsinizdir."

"Neyi?"

"Çantanızda yiyecek bir şeyler vardır kesin."

Susan Calvin'in donuk bakışlarında hareketlenme oldu. "Beni şaşırttınız, Bay Byerley," dedi.

Ardından çantasını açtı, içinden bir adet elma çıkardı. Sessizce Byerley'ye uzattı. Dr. Lanning, şaşkınlığını üzerinden attıktan sonra dikkatli gözlerle elmayı seyretti.

Stephen Byerley hiç istifini bozmadan elmayı ısırdı, yutkundu.

"Gördünüz mü, Dr. Lanning?"

Dr. Lanning öyle rahatlamıştı ki kaşları bile o tehditkâr görünümünü yitirmişti. Fakat bu rahatlığı çok sürmedi.

Susan Calvin, "Elmayı yiyecek misiniz diye merak ediyordum," dedi, "ama şu durumda hiçbir anlam ifade etmiyor."

Byerley sırıttı. "Etmiyor mu?"

"Tabii ki etmiyor. Dr. Lanning; bu kişi insan görünümlü bir

robotsa, kusursuz bir taklit olmalı. Bu kadar kusursuz olması bana güven vermiyor. Ne de olsa hayatımız boyunca insanlarla etkileşim kuruyoruz, gözümüzün önündeki birinin robot olduğunu kolayca fark etmemiz gerekir. Kimliğini gizleyebilmesi için mükemmel bir üretim olmalı. Cildine, iris kalitesine, ellerindeki kemiklerin yapısına bir bakın. Eğer robotsa, ortada öyle harika bir işçilik var ki keşke ABD Robotları *üretmiş* olsa. Peki sizce bu kadar ince detayları bile düşünen birisi, yemek yemek ve uyumak gibi fonksiyonları yerine getirecek mekanizmaları atlar mı? Belki sadece şu anki gibi acil durumlarda kullanılması için robota böylesi mekanizmalar yüklenmiştir. O nedenle yemek yemesi hiçbir şeyi kanıtlamaz."

"Dur bir dakika," diye hırladı Lanning. "Sandığınız kadar aptal değilim ben. Bay Byerley'nin insan olup olmamasıyla ilgilenmiyorum. Şirketi bu zor durumdan kurtarmaya çalışıyorum, hepsi bu. Bay Byerley halkın gözleri önünde yemek yerse, konu kapanır, Quinn ne yaparsa yapsın bir daha da açılmaz. Geri kalan detayları avukatlar ve robopsikologlar halletsin."

"Fakat, Dr. Lanning," dedi Byerley, "konunun siyasi bağlamını göz ardı ediyorsunuz. Quinn beni durdurmayı ne kadar çok istiyorsa, ben de seçimi kazanmayı bir o kadar istiyorum. Bu arada ismini ağzınızdan kaçırdınız, fark ettiniz mi? Bu numarayı çok kullanırım. Görüşmemiz sona ermeden böyle olacağından emindim."

Lanning'in suratı kızardı. "Tüm bunların seçimle ne alakası var?"

"Reklamın iyisi kötüsü olmaz, beyefendi. Quinn benim robot olduğumu ileri sürecekse, buna cüret edebiliyorsa, ben de adımlarımı ona göre atarım."

"Yani..." Lanning şaştı kaldı.

"Aynen öyle. Kendi kazdığı kuyuya düşecek. Benim kılımı bile kıpırdatmama gerek olmayacak."

"Kendinizden çok emin görünüyorsunuz."

Susan Calvin ayağa kalktı. "Gel gidelim, Alfred. Fikrini değiştirebileceğimizi sanmıyorum."

"Haklısınız." Byerley tekrar gülümsedi. "İnsan psikolojisinden de iyi anlıyorsunuz."

Ancak o akşam arabasını bodrum garajına inen otomatik raylara park edip evin yolunu tutan Byerley, artık kendinden o kadar da emin görünmüyordu.

İçeri girdiğinde tekerlekli sandalyedeki adam onu gülümseyerek karşıladı. Byerley de içtenlik dolu bir gülümsemeyle karşılık verdi. Adamın yanına gitti.

Felçli adamın sesi hırıltılıydı ve fısıltı halinde çıkıyordu. Dudaklarının bir tarafı ezilmişti, yüzünün ise yarısı yara bere içindeydi. "Geç kaldın, Steve."

"Biliyorum, John, biliyorum. Ama çok ilginç bir problemle karşılaştım bugün."

"Öyle mi?" Ne yaralı yüzü, ne kısık sesi duygularını belli edebiliyordu ama bakışlarında bariz bir kaygı vardı. "Baş edebilecek misin?"

"Pek emin değilim. Yardımına ihtiyacım olabilir. Ailemizin akıl küpü *sensin*. Bahçeye çıkarayım mı seni? Çok güzel bir akşam, dışarısı harika."

Güçlü kollarıyla John'u omzundan ve bacaklarının altından kavrayıp tekerlekli sandalyesinden dikkatle kaldırdı. Büyük bir özenle odadan çıktı, tekerlekli sandalye için tasarlanmış rampadan yavaşça indi, arka kapıdan çıkıp etrafı duvar ve telle çevrili bahçeye adım attı.

"Bırak da tekerlekli sandalyemle gezeyim, Steve. Buna hiç gerek yok."

"Olmaz, taşımak istiyorum seni. İtirazın mı var? Kısa bir süreliğine de olsa o motorlu faytondan kurtulduğuna seviniyorsundur. Ben de dışarı çıkmana seviniyorum. Bugün nasılsın?" John'u usulca serin çimenlere bıraktı.

"Nasıl olayım? Beni boşver de, sen bugün ne yaptın?"

"Quinn, seçim kampanyasını benim robot olduğum iddiası üzerine kuracak."

John gözlerini fal taşı gibi açtı. "Nereden biliyorsun? Mümkün değil. İnanmıyorum."

"Doğru söylüyorum. ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin üst düzey uzmanlarından biri bugün ofisime gelip benimle bu konuyu tartıştı."

John yattığı yerden çimleri yoldu. "Anladım. Anladım."

Byerley, "Ne istiyorsa yapsın. Benim bir fikrim var. İyi dinle, yapabilir miyiz, bana söyle..."

O gece Alfred Lanning'in ofisindeki herkes birbiriyle bakışıyordu. Francis Quinn, Alfred Lanning'i izliyorken, Lanning'in kızgın bakışları Susan Calvin'in üzerindeydi, Calvin ise umursamazca Quinn'i seyrediyordu.

Francis Quinn durumu pek kafaya takmıyor gibiydi. "Blöf yapıyor. Doğaçlıyor."

"Böyle bir riski göze alabilecek misiniz, Bay Quinn?" diye sordu Dr. Calvin, kayıtsız bir tavırla.

"Açıkçası, riski alacak olan sizsiniz."

"Bana bakın," diye çıkıştı Lanning. Karamsarlığını gizlemeye çalışıyordu. "İsteğinizi yerine getirdik. Adamın yemek yediğine şahit olduk. Hâlâ robot olduğunu ileri sürmek saçmalık."

"Siz de hemfikir misiniz?" Quinn, soruyu Calvin'e yöneltmişti. "Lanning'in dediğine göre işin uzmanı sizsiniz."

Lanning'in sesinde bir parça tehditkârlık vardı. "Dur bir dakika, Susan..."

Quinn nazikçe araya girdi. "Neden konuşmasına izin vermiyorsunuz? Yarım saattir orada sessizce oturuyor."

Bu sözler Lanning'in hiç hoşuna gitmedi. Aklında paranoyak fikirler dolaşmaya başlamıştı. "İyi madem," dedi. "Konuş bakalım, Susan. Lafını kesmeyeceğim."

Susan Calvin donuk gözlerle Lanning'e baktı, sonra Bay Quinn'e döndü. "Byerley'nin robot olduğunu kesin olarak kanıtlamanın yalnızca iki yolu var, efendim. Şimdilik dolaylı kanıtlar öne sürüyorsunuz. Bu bir ithamda bulunmak için yeterli olsa da, iddianızı kanıtlamaz. Kaldı ki, Bay Byerley'nin bu tarz iddiaları çürütebilecek kadar zeki olduğuna inanıyorum. Hatta siz de öyle düşünüyorsunuz, yoksa gelip bize danışmazdınız.

"Bahsettiğim *kanıtlama* yöntemlerinin biri fiziksel, diğeri psikolojik. Fiziksel olarak parçalarına ayırabilir ya da röntgenini çekebilirsiniz. Bunu nasıl yapacağınızı *siz* bulacaksınız. Psikolojik olarak bakarsak, davranışlarını inceleyebiliriz. Eğer gerçekten pozitronik bir robotsa, Robotbilimin Kanunları'nı çiğneyemez. Bu kanunlar olmadan pozitronik beyin üretmek mümkün değildir. Kanunların ne olduğunu biliyor musunuz, Bay Quinn?"

",Robotbilim El Kitabı"nın ilk sayfasında iri puntolarla yazan o meşhur kanunları teker teker, kelimesi kelimesine Quinn'e aktardı.

Quinn çok üzerinde durmadı. "Önceden de duymuştum," demekle yetindi.

"O halde birazdan söyleyeceklerimi anlamakta zorluk çekmeyeceksiniz," diye karşılık verdi psikolog. "Eğer Bay Byerley bu üç kanundan herhangi birini çiğneyebiliyorsa, robot değildir. Ama maalesef tam tersi geçerli değil. Kurallara uyuyor olması bir şey kanıtlamaz."

Quinn kaşlarını kaldırıp kibarca sordu. "Neden kanıtlamaz, doktor hanım?"

"Çünkü düşününce Robotbilimin Üç Kanunu, dünyadaki etik sistemlerin pek çoğunun prensipleriyle paraleldir. Takdir edersiniz ki kendini koruma içgüdüsü her insanda bulunur. Bu, robotların Üçüncü Kanunu'dur. Ayrıca toplumsal vicdana ve sorumluluk duygusuna sahip, 'iyi' insanların hepsi otoriteye uyum sağlar. Doktorunun, patronunun, devletin, psikiyatristinin, arkadaşlarının sözünü dinler. Kanunlara uyar, kuralları çiğnemez, geleneklere uygun davranır. Rahatı ya da güvenliği için tehdit oluştursa bile yapar bunu. Robotlar için İkinci Kanun da tam olarak budur. Ayrıca tüm 'iyi' insanlar, başkalarına da sevgi göstermeli, etrafındaki kişileri korumalı, bir başkasını kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye atabilmelidir. Bu ise, robotların Birinci Kanunu'dur. Özet olarak, Byerley Robotbilimin Kanunları'na uygun davranıyorsa, robot da olabilir, çok iyi bir insan da."

"İyi de," dedi Quinn, "robot olduğunu asla kanıtlayamayacağınızı söylüyorsunuz."

"Robot *olmadığını* kanıtlayabilirim."

"Benim istediğim kanıt bu değil."

"Elinizdekiyle yetinmeniz gerekecek. Ne istediğiniz, sadece sizi ilgilendirir."

Tam bu anda Lanning'in aklına bir fikir geldi. "Bölge savcılığı sizce de bir robot için garip bir meslek tercihi değil mi?" diye homurdandı. "İnsanları cezaya çarptırmak, idam ettirmek, zarar görmelerine neden olmak..."

Quinn hemen yerinden doğruldu. "Hayır, öyle kolay kurtaramazsınız. Bölge savcısı olması, insan olduğu anlamına gelmez. Sicilinden haberiniz var mı? Asla masum birini cezaya çarptırmadığını gururla anlatıyor. Kanıtları yetersiz bulduğu için dışarıda onlarca kişi elini kolunu sallaya sallaya dolaşıyor. Oysaki jüriyi ikna edip bu kişileri içeri tıkabilirdi. Bunu da göz ardı etmeyelim lütfen."

Lanning'in zayıf yanakları titredi. "Hayır, Bay Quinn, yanılıyorsunuz. Robotbilimin Kanunları suçlu, suçsuz ayrımı yapmaz. Robotlar, insanların ölümü hak edip hak etmediğine karar veremez. Böyle bir karar mekanizmaları yoktur. Melek de olsa, şeytan da olsa, *insanlara zarar vermezler.*"

Susan Calvin artık bıkmıştı. "Alfred," dedi. "Saçmalamayı bırak. Delinin biri içinde insanların bulunduğu bir evi kundaklamaya kalksa, robotlar ne yapar? Engel olurlar, değil mi?"

"Tabii ki."

"Engel olmanın tek yolu o kişiyi öldürmekse peki?"

Lanning'in gırtlağından bir hırıltı yükseldi. Devamı gelmedi.

"Sorunun cevabı şu, Alfred: Robot, saldırganı öldürmemek için elinden geleni yapar. Saldırgan ölürse, Birinci Kanun'u daha geniş çapta uygulayabilmek için Birinci Kanun'u çiğnemiş bulunan robota psikoterapi uygulamak gerekir, aksi halde yaşadığı çelişkiden ötürü aklını yitirebilir. Ama neticede bir insan, bir robot tarafından öldürülmüş olur."

"Byerley'nin aklını yitirmiş gibi bir hali var mı?" diye sordu Lanning, elinden geldiğince alaycı bir sesle.

"Hayır ama kendisi insan öldürmüş değil. Belli bir kişinin, toplum dediğimiz daha kalabalık bir insan grubuna karşı tehdit oluşturduğuna dair deliller ortaya koyuyor sadece. Böylece daha fazla kişiyi korumuş, dolayısıyla da Birinci Kanun'u maksimum potansiyelle uygulamış oluyor. Yaptıkları bundan ibaret. Suçluyu ölüme ya da hapse mahkum eden kişi, yargıç; suçlu olup olmadığına ise jüri karar veriyor. Suçluyu hapse kapatan, hapishane gardiyanları. İdam eden de, cellat. Bay Byerley'nin tek yaptığı, gerçekleri açığa çıkararak topluma yardımcı olmak.

"Açıkçası, Bay Quinn, bu konuyu bize açtığınız günden beri Bay Byerley'nin kariyerini inceliyorum. Jüriye yaptığı kapanış konuşmalarının hiçbirinde zanlının idamını talep etmemiş. Ayrıca idam cezasının kaldırılmasını destekliyor ve kriminal nöropsikolojiyle ilgilenen araştırma kurumlarına yüklü miktarda para yardımı yapmış. Anladığım kadarıyla suçluyu cezalandırma değil, rehabilite etme taraftarı. Bence bu çok önemli bir nokta."

"Öyle mi düşünüyorsunuz?" Quinn gülümsedi. "Bütün bunlar Byerley'nin robot olduğuna mı işaret ediyor dersiniz?"

"Mümkün. İnkâr etmemin manası yok. Bu tarz eylemleri ya bir robottan ya da altın kalpli bir insandan beklerim. Ama gelin görün ki, kimin robot, kimin iyi insan olduğunu ayırt edemezsiniz."

Quinn sandalyesine geri oturdu. Sesi titriyordu. "Dr. Lanning, görünüm olarak insanın tıpatıp aynısı bir robot yapmak mümkün, değil mi?"

Lanning biraz mırın kırın etti. Sonra çekine çekine, "ABD Robotları zamanında deneysel olarak böyle bir işe kalkışmıştı," dedi. "Pozitronik beyni yoktu tabii. İnsan yumurtası ve hormon müdahalesi kullanarak süngerimsi silikon plastikten iskeletin üzerini insan dokusuyla kaplamak mümkün. Dışarıdan bakınca aynı insan gibi görünür. Gözleri, saçları, derisi gerçekten insan dokusudur; yapay değildir. Ve bu iske-

lete pozitronik beyin takıp, ihtiyaç duyulan mekanizmaları monte ederseniz, ortaya insan görünümlü bir robot çıkar."

Quinn kısaca, "Bu işlem ne kadar sürer?" diye sordu.

Lanning durup düşündü. "Bütün ekipmanlara sahipseniz, beyin, iskelet, yumurta, gerekli hormonlar ve radyasyon hazırsa, iki ay diyebilirim."

Politikacı, yerinden kalktı. "O zaman Bay Byerley'nin içinde ne varmış, göreceğiz. ABD Robotları korkarım basında çok boy gösterecek; ama size gereken şansı çoktan tanıdım."

Lanning, baş başa kaldıklarında hemen Susan Calvin'e döndü. "Neden ısrarla..."

Ve Calvin kendini daha fazla tutamayıp cevabı yapıştırdı "Seçimini yap; ya gerçekler açığa çıkar ya da istifa ederim. Sen istiyorsun diye yalan söyleyecek değilim. ABD Robotları'na bir şey olmaz. Korkma bu kadar."

"Ya gidip Byerley'yi açar da çarkları falan yere dökülürse?" dedi Lanning. "O zaman ne olacak?"

"Byerley'yi açamaz," dedi Calvin, küçümser bir tavırla. "Byerley de en az Quinn kadar akıllı."

Byerley aday gösterilmeden bir hafta önce haberler bütün şehri sarstı. Daha doğrusu, sarsmaktan ziyade, adım adım nüfuz etti. İddialar ilk başta kahkahayla karşılandı. Quinn sürecin bu safhasında baskı uyguladıkça, kahkahalar durulduğu, halkın aklında şüphe tohumları filizlendi.

Kurul bile tereddüde düşmüştü. Ortada herhangi bir rekabet yoktu, normalde Byerley bir hafta önce aday gösterilecekti. Şu an bile onun yerine kimseyi bulamıyorlardı. Byerley'yi aday göstermek zorundaydılar ama hepsinin aklı karışmıştı.

Eğer doğruysa gerçekten çok büyük bir iddiaydı, yanlışsa da büyük rezillikti. Sıradan insanlar bu iki uç arasında kaldığı için işler daha da karmaşık bir hal almıştı.

Byerley'nin formalite icabı aday gösterildiği günün ertesi, gazetelerden birinde "dünyaca ünlü robopsikoloji ve pozitronik uzmanı" Dr. Susan Calvin'le yapılan bir röportajın özeti vardı.

Herkes, kızılca kıyamet koptuğu konusunda hemfikirdi.

Radikaller de tam olarak bu anı bekliyordu. Siyasi bir parti değillerdi, mevcut hiçbir dini temsil etmiyorlardı. Özetle bunlar, atomların yeni keşfedildiği zamanlar Atom Çağı olarak adlandırılan döneme ayak uyduramamış kişilerdi. Sade yaşam taraftarıydılar. Geçmişte yaşayanların çok da sade bulmadığı bir yaşam biçimini arzuluyorlardı.

Radikallerin robotlardan ve robot üreticilerinden nefret etmek için yeni bir sebebe ihtiyacı yoktu. Ancak Quinn'in ithamı ve Calvin'in analizi gibi sebepler, bu nefretlerini dile getirmek için onlara uygun zemin hazırlamıştı.

ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'nin dev tesislerinde silahlı güçler kol geziyordu. Şirket savaşa hazırlanıyordu.

Stephen Byerley'nin şehirdeki evi de polis kaynıyordu.

Seçim kampanyası elbette sadece bu konu üzerine odaklanmıştı ve adaylık ile seçim arasındaki boşluğu doldurması haricinde seçim kampanyasına benzer bir yanı kalmamıştı.

Stephen Byerley, karşısındaki kısa boylu gıcık adamı fazla kafaya takmadı. Arkada bekleyen üniformalı kalabalık hiç umurunda değildi. Evinin önünde sıra olmuş güvenlik güçlerinin ilerisinde, muhabirler ve fotoğrafçılar mesleklerinin gerektirdiği üzere hazırda bekliyordu. Hatta girişimci bir vizör istasyonu muhabiri, yanında getirdiği tarayıcıyı savcının mütevazı evinin girişine doğrultmuş, yapmacık bir heyecanla abartılı yorumlarda bulunuyordu.

Kısa boylu gıcık adam, Byerley'ye yaklaştı. Kendisine üstü yazı dolu bir kâğıt uzattı. "Bu mahkeme iznine göre, Bay Byerley, yasadışı herhangi bir mekanik insan... ya da... robot bulunma ihtimaline karşı evinizi arama hakkına sahibiz."

Byerley uzanıp kâğıdı aldı. Umursamazca göz gezdirdi, gülümseyerek geri verdi. "Her şey kitaba uygun görünüyor. Buyurun içeri geçin. İşinizi yapın. Bayan Hoppen," diye seslendi yan odadaki temizlikçisine. Kadın çekinerek geldi. "Lütfen beyefendilere eşlik edin, yardıma ihtiyaç duyarlarsa ilgilenin."

İsmi Harroway olan kısa boylu adam önce tereddüt etti, bariz şekilde yüzü kızardı, sonra Byerley'den gözlerini kaçırarak yanındaki iki polis memuruna, "Gelin," diye mırıldandı.

On dakika sonra geri döndü.

"İşiniz bitti mi?" diye sordu Byerley. Soruyu da, cevabını da umursamadığı sesinden belli oluyordu.

Harroway boğazını temizledi, çatlak bir sesle lafa başladı, durdu, sonra sinirli sinirli devam etti. "Bana bakın, Bay Byerley, evi dip köşe aramamız için özellikle talimat aldık."

"Öyle mi?"

"Nereyi aramamız gerektiğini açıkça söylediler."

"Yani?"

"Lafı dolandırmanın anlamı yok, Bay Byerley. Bizzat sizi aramamız istendi."

"Beni mi?" dedi savcı, daha da gülümseyerek. "Bunu nasıl yapmayı planlıyorsunuz?"

"Penet-radyasyon ünitemiz var..."

"Röntgenimi mi çekeceksiniz? Buna izniniz var mı?"

"Arama iznimizi gördünüz."

"Bir daha bakabilir miyim ona?"

Alnındaki terlere bakılırsa çok da hevesli görünmeyen Harroway, arama iznini tekrar Byerley'ye uzattı.

Byerley hiç istifini bozmadan, "Burada yazdığına göre," dedi, "aramanız gereken tam olarak, 'Stephen Allen Byerley'ye ait, 355 Willow Grove, Evanston adresinde bulunan ikamet yeri ile bu yere bağlı tüm garajlar, depolar ya da benzeri diğer binalar ve bu binaların çevresindeki araziler...' Hmm... Gayet güzel. Fakat memur bey, burada benim içimi aramaya dair herhangi bir ibare göremiyorum. Ben bu arazinin bir parçası değilim. İçinden robot çıkacağına inanıyorsanız ceplerime bakabilirsiniz."

Harroway, maaşını kim yatırıyorsa, onun isteklerine önem veriyordu. Ayrıca daha yüksek ücretli bir iş bulsa, gözünü kırpmadan istifa ederdi.

Küstah bir ses tonuyla, "Bana bakın," dedi. "Evinizdeki

eşyaları ve içerideki diğer her şeyi arama hakkım var. Siz de evin içindesiniz, haksız mıyım?"

"Çok doğru bir gözlemde bulundunuz. Evin *içindeyim*. Ama eşya değilim. Yetişkin bir vatandaş olarak, ki bunu kanıtlayacak psikiyatrik sertifikam da var, Bölgesel Anlaşmalar'la bana tanınan bazı haklar mevcut. Beni aramak, Mahremiyet Hakkı'mın ihlali olur. O elinizdeki kâğıt bunun için yeterli değil."

"Doğru ama eğer robotsanız, Mahremiyet Hakkı'nız yoktur."

"O da doğru. Fakat yine de o kâğıt yetersiz. Beni net bir dille insan addediyor çünkü."

"Nerede yazıyor o?" Harroway, arama iznini Byerley'den kaptı.

"Şurada, 'Byerley'ye ait ikamet yeri,' diyor ya. Robotlar mülk sahibi olamazlar. Ayrıca işvereninize söyleyin, Bay Harroway, eğer beni insan *addetmeyen* bir arama izni çıkartmaya kalkarsa, derhal hakkında durdurma emri çıkartır, dava açarım, o zaman da *şu an* elinde bulunan bilgileri kullanarak benim robot olduğumu *kanıtlaması* gerekir, aksi halde Bölgesel Anlaşma'nın bana tanıdığı hakları ihlal ettiği gerekçesiyle yüklü bir ceza ödemek zorunda kalır. Bunu aynen bu şekilde kendisine iletirsiniz, olur mu?"

Harroway kapıya doğru yürüdü. Durup arkasını döndü. "Sağlam avukatsınız..." Eli cebindeydi. Bir an için öylece bekledi. Sonra evden çıktı, dışarıdaki vizör tarayıcısına gülümsedi, muhabirlere el sallayıp, 'Yarın çok önemli gelişmeler yaşanacak,' diye seslendi. 'Emin olabilirsiniz.'"

Kara aracına bindi, yerine yerleşti, cebinden küçük bir aygıt çıkarıp dikkatle inceledi. İlk defa yansıma yoluyla röntgen çekmişti. Acaba becerebilmiş miydi?

Quinn ve Byerley hiç oturup yüz yüze görüşmemişti. Ancak vizifon buna yakın bir deneyim sunuyordu. Her ne kadar taraflar birbirini yanıp sönen fotoseller aracılığıyla görebiliyor olsa da yüz yüze görüşmüş sayılırlardı.

Arayan taraf Quinn'di. İlk cümleyi de yine Quinn kurdu. Lafı hiç uzatmadan, "Penet-radyasyona karşı koruyucu giysi giydiğini halka duyuracağım, Byerley," dedi. "Bilmek istersin diye düşündüm."

"Öyle mi? O halde çoktan duyurmuşsundur diye tahmin ediyorum. Bir süredir atılımcı basın temsilcilerimizin çeşitli iletişim hatlarımı dinlemeye çalıştığını fark ettim. Ofis hattımı tamamen ele geçirdiklerinden eminim, son birkaç haftadır pek evden çıkmamamın sebebi de bu zaten." Byerley'nin sesi dost canlısıydı. Sanki arkadaşıyla muhabbet ediyordu.

Quinn dudaklarını büzdü. "Bu görüşme son derece güvenli. Seninle iletişime geçerek risk almış bulunuyorum."

"Ondan eminim. Bu kampanyanın arkasında sen olduğunu kimse bilmiyor. En azından resmi olarak. Fakat gayriresmi açıdan bakarsak, bilmeyen yok. O yüzden sorun olacağını sanmam. Her neyse, demek koruyucu giysi giyiyormuşum? Anladığım kadarıyla geçen gün gönderdiğin yalakanın çektiği penet-radyasyon fotoğrafı fazla parlak çıkmış."

"Röntgenden kaçıyorsun, Byerley. Herkes bunu bu şekilde düşünecek, umarım farkındasındır."

"Ayrıca sen ve adamlarının benim Mahremiyet Hakkı'mı ihlal ettiğini de öğrenecekler."

"Hiç umurlarında olmaz."

"Belki de olur. Kampanyalarımızı ne de güzel sembolize ediyor, haksız mıyım? Sen bireylerin haklarını pek umursamıyorsun. Ben umursuyorum. Röntgen çekilmeyi kabul etmiyorum çünkü prensip olarak haklarımı koruma taraftarıyım. Seçildiğimde başkalarının haklarını da aynı şekilde koruyacağım."

"Konuşmaların için güzel malzeme çıktı ama sana kimse inanmayacak. Kulağa gerçek olamayacak kadar idealist geliyor. Bir şey daha söyleyeceğim..." Sesinin tonu birden değişti. "Geçen gece evinde personel açığı vardı."

"Ne gibi?"

"Rapora göre," dedi, önündeki kâğıtları karıştırarak, "personelden birisi orada değildi, felçli biri."

"Senin de dediğin gibi," dedi Byerley, hiç istifini bozmadan, "felçli biri. Benim eski eğitmenim. Benimle birlikte yaşıyor, an itibariyle de iki aydır şehir dışında. Diyebilirim ki, güzel bir tatili hak etmişti. Tatil yapmasına izin veriyor musun?"

"Eğitmenin mi? Bilim insanı falan mı?"

"Bir zamanlar avukattı. Sonra felç oldu. Resmi lisanslı bir biyofizik araştırmacısı, kendi laboratuvarı var, yürüttüğü çalışmaların detaylı açıklamasını yetkili makamlardan edinebilirsin. Çok önemli çalışmaları yok ama zavallı, felçli bir avukat olarak kendi çapında böyle şeylerle oyalanıyor. Ben de elimden geldiğince kendisine yardımcı olmaya çalışıyorum."

"Anladım. Peki bu... eğitmenin... robot üretmeyi biliyor mu?"

"Hakkında hiçbir şey bilmediğim bir alanda ne kadar bilgili olduğunu ölçemem."

"Pozitronik beyinlere erişimi yoktur, değil mi?"

"Onu ABD Robotları'ndaki arkadaşlarına sor. Onlar bilir."

"Seninle açık konuşacağım, Byerley. Felçli eğitmenim dediğin kişi, gerçek Stephen Byerley. Sen, onun yaptığı bir robotsun. Bunu kanıtlayabiliriz. Otomobille kaza yapan oydu, sen değil. Kayıtları incelersek bulabiliriz."

"Öyle mi? Bulun o halde. Başarılar dilerim."

"Ayrıca sözde eğitmeninin 'şehir dışında' kaldığı yeri de arayacağız. Bakalım ne bulacağız."

"Hiç sanmıyorum, Quinn." Byerley'nin yüzüne geniş bir gülümseme yayıldı. "Ne yazık ki o sözde eğitmenim, hasta biri. Şehir dışındaki evinde istirahat ediyor. Takdir edersin ki yetişkin bir vatandaş olarak Mahremiyet Hakkı'nı kimse çiğneyemez, özellikle de mevcut şartlarda. Geçerli bir sebebin olmadan o ev için arama izni çıkartamazsın. Yine de, denemekte özgürsün. Sana mani olamam."

Belli bir süre sessizlik oldu, sonra Quinn öne eğildi, ekranı kaplayan yüzündeki çizgiler daha da belirginleşti. "Byerley, neden pes etmiyorsun? Seçilemeyeceksin."

"Nedenmiş?"

"Seçimi kazanacağını mı sanıyorsun? Robot ithamlarını çürütmek için hiç çaba sarf etmediğin sürece, ki Üç Kanun'dan birini çiğneyerek rahatlıkla bunu başarabilirdin, insanlar gün geçtikçe senin *robot* olduğuna ikna oluyor."

"Benim için önemli olan şu, eskiden belli bir şöhrete sahip ama yine de pek kimsenin bilmediği sıradan bir büyükşehir savcısıyken, şimdi dünyaca ünlü bir isim haline geldim. Sen harika bir reklamcısın."

"Ama sen de *robotsun.*"

"Öyle iddia ediliyor ama henüz kimse kanıtlayamadı."

"Seçmenin gözünde yeterince kanıtlandı."

"O halde için rahat olsun. Kazandın demektir."

Quinn, "Hoşçakal," deyip vizifonu kapattı. Sesi ilk defa öfkeli çıkmıştı.

Byerley boş ekrana bakarak soğukkanlılıkla, "Güle güle," dedi.

Byerley, seçimden önce "eğitmenini" geri getirdi. Hava aracı, onları şehrin ücra bir köşesine bırakmıştı.

"Seçim bitene kadar burada kalacaksın," dedi Byerley. "İşler karışırsa aklım sende kalmasın."

John'un ezilmiş dudaklarından çıkan hırıltılı ses, kulağa biraz endişeli geliyordu. "Şiddet tehlikesi mi var?"

"Radikaller o tarz tehditler savurduğuna göre, teorik olarak var denebilir. Ama hiç sanmıyorum. Radikaller ancak konuşur. Ama uzun vadede bir ayaklanma başlatabilirler. Burada kalmak senin için sorun olur mu? Lütfen. Aklım sende kalırsa işimi düzgün yapamayabilirim."

"Kalırım, merak etme. İşler sence hâlâ yolunda gidiyor mu?"

"Ondan eminim. Şehir dışındayken kimse canını sıkmadı, değil mi?"

"Hayır. Emin olabilirsin."

"İşin sana düşen kısmını da hallettin tabii?"

"Hallettim diyelim. O açıdan problem yaşamayacaksın."

"O halde kendine iyi bak, John. Yarın televizörünü izlemeyi de unutma." Byerley, adamın nasırlı elini sıktı.

Lenton öylesine gergindi ki, alnı buruş buruş olmuştu. Byerley'nin sözde seçim kampanyasının menajerliği üstüne kalmıştı. Kampanyasını yürütmekle yükümlü olduğu aday ne stratejisini belli ediyor, ne de menajerliğini kabul ediyordu.

"Öyle olmaz!" En sık kullandığı cümle buydu. Başka cümle kurmaz olmuştu. "Seni uyarıyorum, Steve, öyle olmaz!"

Kendini, konuşmasının sayfalarını karıştıran savcının önüne atıyordu.

"Bırak onu, Steve. O kalabalığı Radikaller organize ediyor, anlamıyor musun? Kimse seni dinlemeyecek. Taşlayabilirler bile. Toplum önünde konuşmakta neden bu kadar ısrarcısın? Sesini, görüntünü kaydetsek olmaz mı?"

"Seçimi kazanmamı istiyorsun, değil mi?" diye sordu Byerley, sakince.

"Seçimi kazanacakmış! Kazanamayacaksın, Steve. Ben senin hayatını kurtarmaya çalışıyorum."

"Hayatım tehlikede değil ki."

"Şu dediğin lafa bak." Lenton, tuhaf, hırıltılı bir sesle devam etti. "Elli bin manyağın karşısına geçip balkondan onlara laf anlatmayı planlıyorsun, öyle mi? Ortaçağdaki krallar gibi!"

Byerley kolundaki saate göz attı. "Yaklaşık beş dakika kaldı. Televizyon kanalları müsaade ettiği an konuşmaya başlarım."

Buna karşılık Lenton ağza alınmayacak laflar etti.

Herkes oraya akın etmişti. Evler sanki o kalabalığın üzerine kurulmuş, ağaçlar da topraktan değil, insanların arasından bitmişti. Dünyanın geri kalanı ise ultra dalga aracılığıyla bu ana tanıklık etme şansı yakalamıştı. Bu her ne kadar yerel bir seçim olsa da, dünya çapında izleyici kitlesine sahipti. Byerley bunu düşündükçe gülümsüyordu.

Ancak kalabalığın kendisinin gülümsenecek yanı yoktu. Pankartlar ve flamalar eşliğinde Byerley'nin sözde robotluğu hakkında edilmedik laf bırakmamışlardı. Bu düşmanca tavrın önünü almak mümkün görünmüyordu.

Konuşma pek başarılı başlamadı. Uğultulu kalabalığı ve o kalabalığın içinde ayrı bir grup olmuş Radikal şakşakçıların ritmik haykırışlarını bastırmak kolay değildi. Byerley onlara kulak asmadan, yavaş yavaş konuşmasını sürdürdü...

Lenton içeride saçlarını yoluyor, sızlanıyor, ortalığın karışacağı ânı bekliyordu.

Ön saflarda bir kıpırdanma oldu. Kıyafetleri sıska kollarına kısa gelen, pörtlek gözlü, sevimsiz bir vatandaş başı çekiyordu. Polis memurlarından biri adamın peşine düştü, kalabalığı yarıp adama ulaşmaya çalıştı. Byerley kızıp, elinin bir hareketiyle polisi geri çağırdı.

Sıska adam balkonun tam altındaydı. Kalabalığın gürültüsünden ne dediği anlaşılmıyordu.

Byerley öne eğildi. "Ne diyorsun? Eğer sormak istediğin bir şey varsa, seni dinliyorum." Yanındaki görevliye döndü. "O adamı buraya getirin."

Kalabalığı gerginlik sardı. Bazı kısımlardan, "Sessiz olun," uyarıları yükseldi, yine bir uğultunun ardından sessizlik çöktü. Cılız adam nefes nefese kalmış, suratı da kıpkırmızı olmuştu. Nihayet Byerley'yle karşı karşıya gelmeyi başardı.

Byerley, "Bir şey mi soracaksın?" dedi.

Cılız adam dik dik baktı, sonra çatlak bir sesle, "Bana vur!" dedi.

Çenesini savcıya uzattı. "Bana vur! Robot olmadığını söylüyorsun. Kanıtla. İnsanlara vuramazsın, seni canavar."

Kalabalığa tuhaf bir ölüm sessizliği hâkimdi. Byerley'nin sesi bu sessizliği bozdu. "Sana vurmam için bir sebep yok."

Cılız adam çılgınca kahkaha atıyordu. "Bana vuramazsın. İstesen de yapamazsın. İnsan değilsin sen. Canavarsın. İmitasyonsun."

Stephen Byerley bunun üzerine dudaklarını sıktı, binler-

ce kişiden oluşan kalabalığın ve ekran başındaki milyonların gözleri önünde elini kaldırıp adamın çenesine bir tane oturttu. Adam sırt üstü yere yığıldı, yüzünde bomboş bir şaşkınlık ifadesi vardı.

Byerley, "Böyle olsun istemezdim," dedi. "İçeri götürün, rahatına baksın. İşim bitince onunla konuşmak istiyorum."

Ve Dr. Calvin otomobiline binip giderken muhabirlerden biri durumu fark edip hemen peşine takıldı. Calvin'e uzaktan seslenip, kimsenin duyamadığı bir soru yöneltti.

Susan Calvin omzunun üstünden muhabire baktı, "Robot değil," diye cevap verdi.

Bu kadarı yeterli olmuştu. Muhabir dönüp kendi yoluna gitti.

Konuşmanın geri kalanı, tabiri caizse insanların "bir kulağından girip öbür kulağından çıktı."

Stephen Byerley belediye başkanlığı yemininden bir hafta önce Dr. Calvin'le tekrar görüştü. Saat gece yarısını geçmişti.

Dr. Calvin, "Hiç yorgun görünmüyorsunuz," dedi.

Taze belediye başkanı gülümsedi. "Bir süre uyumayı düşünmüyorum. Sakın Quinn'in kulağına gitmesin."

"Gitmez. Ama hazır bahsi geçmişken, Quinn bize oldukça ilginç bir hikâye anlatmıştı. Doğru çıkmaması çok üzücü. Teorisini biliyorsunuzdur diye tahmin ediyorum?"

"Tam değil."

"Epey duygusal bir hikâyeydi. Stephen Byerley genç bir avukat, iyi bir konuşmacı ve büyük bir idealistmiş, ayrıca biyofiziğe de meraklıymış. Robotbilimle ilgileniyor musunuz, Bay Byerley?"

"Sadece yasal yönden."

"*Bu* Stephen Byerley ilgileniyormuş. Ama bir kaza geçirmiş. Byerley'nin eşi yaşamını yitirmiş. Kendisi ise o kadar şanslı değilmiş. Bacaklarını kaybetmiş, yüzü tanınmaz hale gelmiş, ses telleri zarar görmüş. Zihinsel sorunlar yaşamaya başlamış. Estetik ameliyatı kabul etmemiş. Dünyadan elini eteğini çekip, hukuki kariyerine son vermiş, zekâsı ve maha-

retli ellerinden başka hiçbir şeyi kalmamış. Bir şekilde kendine kompleks bir pozitronik beyin edinmiş. Hatta bu beyin, şu ana kadar geliştirilmiş en üst düzey robotik fonksiyon olan etik problemlere çözüm getirme konusunda en yetkin beyinlerden biriymiş.

"Bu beyin için bir vücut inşa etmiş. Kendisi isteyip de olamadığı bütün özellikleri robotuna yüklemiş. Sonra da onu dış dünyaya Stephen Byerley olarak tanıtmış. Kendisi ise Byerley'nin insan içine çıkmayan, ihtiyar ve felçli eğitmeni rolünü üstlenmiş."

"Ama ne yazık ki," dedi belediye başkanı, "adamın tekine yumruk atarak bu güzelim hikâyeyi berbat ettim. Gazetelerde yazdığına göre sizin resmi kararınız insan olduğum yönündeymiş."

"Bu nasıl oldu? Anlatır mısınız? Kazara olduğunu sanmıyorum."

"Tam değildi. İşin büyük kısmını Quinn halletti. Kendi adamlarım gizliden gizliye hayatımda hiç kimseye vurmadığım söylentisini yaydılar. İnsanlara vurmam mümkün değildi, bir provokatöre yumruk atamamam, robot olduğum anlamına gelecekti. O nedenle toplum karşısında saçma sapan bir konuşma düzenledim, medyada yer alması için elimden geleni yaptım ve kaçınılmaz olarak aptalın biri tuzağıma düştü. Aslında hepsi basit bir numaraydı. Oluşturulan suni atmosfer, bana istediğim fırsatı sundu. Ve tabii ki bunun toplum üzerindeki duygusal etkisi, tam da beklediğim gibi seçimi kazanmamı sağladı."

Robopsikolog kafa salladı. "Gördüğüm kadarıyla benim alanıma da yabancı değilsiniz. Gerçi sanırım bütün politikacılar psikolojiyle belli bir miktar ilgilenmeli. Yine de olayların böyle sonuçlanmasına üzüldüm. Robotları severim. İnsanlardan daha çok severim. Eğer günün birinde kamu idareciliği yapabilecek bir robot üretilirse, bu işi herkesten iyi kıvırır. Robotbilim Kanunları'na göre insanlara zarar veremez, tiranlık edemez, rüşvet alamaz, önyargılı davranamaz, saçma sapan kararlar çıkartamaz. Ve dönemini başarıyla tamamladıktan

sonra ölümsüz olsa bile görevini başkasına devreder, çünkü insanlara bir robot tarafından yönetildiklerini itiraf ederek gururlarını kıramaz. Robotlar bu iş için biçilmiş kaftandır."

"Fakat robotların beyinleri bazı konularda yetersiz kalabilir. Pozitronik beyinler, insan beyninin karmaşık fonksiyonlarıyla yarışamaz."

"Robotun yanında danışmanları olacaktır. İnsan beyni bile yardım almadan halkı yönetemez."

Byerley, Susan Calvin'e dikkatle baktı. "Neden gülümsüyorsunuz, Dr. Calvin?"

"Çünkü Bay Quinn'in gözden kaçırdığı şeyler var."

"Anlattığı hikâyenin eksik yanları olduğunu mu söylüyorsunuz?"

"Biraz öyle. Seçimden önceki üç ay boyunca Bay Quinn'in bahsettiği bu Stephen Byerley adındaki felçli kişi bilinmeyen bir nedenden ötürü şehir dışına taşınmıştı. Tam da sizin o meşhur konuşmayı yaptığınız gün şehre geri döndü. Ve ne de olsa yaşlı adam bir kere yaptığı şeyi ikinci kere de yapabilir, hele ki ikinci sefer o kadar özenmesi gerekmiyorsa."

"Ne dediğinizi anlamıyorum."

Dr. Calvin ayağa kalkıp elbisesini düzeltti. Görünüşe bakılırsa konuyu daha fazla uzatmak istemiyordu. "Demeye çalıştığım şu: Bir robot, Birinci Kanun'u çiğnemeden bir insana yumruk atabilir ama tek bir şartla."

"Nedir o?"

Dr. Calvin, kapıda bekliyordu. Usulca şöyle dedi, "Yumruğu yiyen kişi de robotsa."

Gülümsedi, zayıf yüzünde neşeli bir ifade belirdi. "Hoşçakalın, Bay Byerley. Beş yıl sonra koordinatörlüğe aday olursanız oyum sizin."

Stephen Byerley kahkaha attı. "Doğrusunu söylemek gerekirse çok uzak bir ihtimal."

Calvin, kapıyı çekip çıktı.

Korku dolu gözlerle bakakaldım. "Bu anlattıklarınız gerçek mi?"

"Hepsi gerçek," dedi.

"Meşhur Byerley sıradan bir robot mu yani?"

"Ondan emin olmamız mümkün değil. Ama bana sorarsanız öyleydi. Gelgelelim, ölürken kendini atomlarına ayırttı, dolayısıyla robot olup olmadığı asla resmiyet kazanmayacak. Hem ne fark eder ki?"

"Bana kalırsa..."

"Robotlara karşı anlamsız bir önyargıya sahipsiniz. Byerley iyi bir belediye başkanıydı, beş yıl sonra Bölge Koordinatörü oldu. Dünya Bölgeleri 2044 yılında Federasyon kurduğunda ilk Dünya Koordinatörü o seçildi. Zaten o zamanlar dünyanın yönetimi çoktan Makinelere geçmişti."

"Evet ama..."

"Aması yok! Makineler de robot. Dünya'yı onlar yönetiyor. Gerçekleri beş yıl önce öğrendim. Yıl 2052'ydi. Byerley Dünya Koordinatörü olarak ikinci dönemini tamamlıyordu..."

Önlenebilir Çatışma

Koordinatörün kendine ait çalışma odasında şömine denen ortaçağ icadından bir adet bulunuyordu. Aslına bakılırsa ortaçağ insanı, bunun şömine olduğunu anlamazdı çünkü işlevsel bir yönü yoktu. Sessiz alevler, ısı yalıtımlı, berrak kuvarsın ardına hapsedilmişti.

Şehrin binalarına enerji sağlayan ışının bir kısmı odunların üzerine yansıtılıyor, bu sayede uzaktan yakılmaları mümkün oluyordu. Ateşin yakılmasını sağlayan düğme, önceki ateşten kalma külleri temizliyor, yerine taze odun yerleştiriyordu. Diğer bir deyişle, şömine tamamen otomatikti.

Ama ateşin kendisi gerçekti. Çıtırtısı hoparlörden dışarı verilen bu ateş, kapatıldığı havalandırmalı bölmede cayır cayır yanmaya devam ediyordu.

Şöminenin ışığı, koordinatörün bardağını kırmızıya boyuyordu ve hem o bardağın üzerinde, hem de koordinatörün gözbebeklerinde ateşin yansıması dans ediyordu.

Ve aynı yansıma ABD Robot ve Mekanik İnsan A.Ş.'den misafiri, Dr. Susan Calvin'in gözlerinde de mevcuttu.

Koordinatör, "Seni buraya sosyalleşelim diye çağırmadım, Susan," dedi.

"Ben de öyle düşünmüştüm, Stephen," diye cevap verdi Calvin.

"Gelgelelim, sorunu sana nasıl anlatacağımı bilemiyo-

rum. Bir yandan, ortada hiç sorun bile olmayabilir. Öte yandan, insanlığın yok olması da ihtimal dahilinde."

"Buna benzer o kadar çok sorunla karşılaştım ki, Stephen. Bence bütün problemler bu tanıma uyuyor."

"Gerçekten mi? O halde şöyle söyleyeyim: Dünya Çelik Birliği'nin bildirdiğine göre yirmi bin ton üretim fazlası var. Meksika Kanalı'nda iki aylık gecikme söz konusu. Almaden'deki cıva madenleri, geçtiğimiz bahardan beri üretim sıkıntısı çekiyor, Tientsin'deki Hidroponi tesisi ise insanları işten çıkarıyor. Aklıma şimdilik bu kadarı geldi. Buna benzer çok olay var."

"Bunlar ciddi gelişmeler mi? Ekonomiden pek anlamadığım için böyle şeylerin ne gibi kötü sonuçlar doğuracağını kestiremiyorum."

"Ayrı ayrı incelersek çok ciddi sayılmazlar. İşler kötüleşirse Almaden'e maden uzmanları gönderilebilir. Tientsin'e fazla gelen Hidroponi mühendisleri Java ya da Seylan'da istihdam edilebilir. Yirmi bin tonluk çelik, birkaç günde tüketilir, Meksika Kanalı'nın açılışı da iki ay sonra yapılır. Beni asıl endişelendiren, Makineler. Bu konuyu Araştırma Müdürünüzle görüştüm bile."

"Vincent Silver'la mı? Bana hiç bahsetmedi."

"Aramızda kalsın istemiştim. Demek ki sözünde durmuş."

"Sana ne dedi peki?"

"Sırayla gidelim. Öncelikle Makinelerden bahsetmek istiyorum. Ve bu durumu sana danışmak istiyorum çünkü şu an dünyada robotlardan, bana yardım edebilecek kadar anlayan bir tek sen varsın. Biraz felsefik konulara girebilir miyim?"

"Bu akşamlık istediğin konuda, istediğin şekilde konuşabilirsin, Stephen. Yeter ki önce amacının ne olduğunu söyle."

"Şöyle ki, arz talep sistemimizde meydana gelen bahsettiğim tarzda ufak tefek dengesizlikler, insanlığı yok edecek bir savaşın ilk aşaması olabilir."

"Hmm... Devam et."

Susan Calvin, üzerinde oturduğu rahat sandalyeye rağmen diken üstündeydi. Soğuk, ince dudaklı yüzü ve duygusuz

sesi, yıllar geçtikçe daha da belirgin bir hal almıştı. Stephen Byerley'yi sever, sözüne güvenirdi ama yine de insanın alışkanlıklarını kırması kolay değildi.

"İnsanlığın gelişiminin her adımında," dedi koordinatör, "insanlar arasında birtakım çatışmalar yaşandı. Bu çatışmaların sebepleri değişkenlik gösterse de, hepsinin kaba kuvvetle çözülmesi gerekti. Ve maalesef zor kullanmak sorunu hiçbir zaman tam çözmedi. Onun yerine, zorbalık başka çatışmalara sıçradı, sonra da ekonomik ve sosyal ortamın değişmesiyle azalarak bitti. Tabii ardından yeni problemler baş gösterdi, yeni savaşlar patlak verdi. Senin anlayacağın, ortada bir kısır döngü var.

"Modern zamanları düşün. On altıncı yüzyıldan, on sekizinci yüzyıla kadar taht kavgaları yaşanırken Avrupalı'nın aklındaki en önemli soru, kıtaya Hapsburg soyunun mu, Valois-Bourbon soyunun mu hükmedeceğiydi. 'Önlenemez' bir çatışmaydı bu, ne de olsa Avrupa'yı yarı yarıya paylaşamazlardı.

"Gelgelelim, paylaştılar. Ve hiçbir savaşta, taraflardan biri, öbürünü yok etmedi. Onun yerine 1789'da Fransa'da şekillenen yeni toplumsal atmosfer, önce Bourbonları, bir süre sonra da Hapsburgları tarihin tozlu sayfalarına gömdü.

"Ve aynı yüzyıllarda yaşanan din savaşları daha da barbarcaydı. İnsanlar, Avrupa Katolik mi, Protestan mı olmalı sorusunun cevabını arıyordu. Yarı yarıya bölünemezdi. Kılıçlar konuşacaktı, başka yolu yoktu. Ama aslında vardı. İngiltere'de yeni bir sanayicilik anlayışı gelişiyordu ve yeni bir milliyetçilik akımı tüm kıtayı sarmıştı. Avrupa'nın bu bölünmesi günümüze kadar aynen devam etti. Ama şu an kimsenin umurunda değil.

"On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda milliyetçilerle emperyalistler durmadan savaşıyordu. Dünya üzerindeki en önemli sorun, ekonomik kaynakları Avrupa'nın hangi kesiminin ele geçireceği, Avrupa'nın dışında kalan hangi ülkelerin tüketim kapasitesini denetim altına alacağıydı. Dünyanın geri kalanı İngiltere, Fransa ve Almanya arasında paylaşılamazdı. Ama sonra milliyetçi güçler harekete geçti, savaşla çözüleme-

yen sorunu Avrupalı olmayan *devletler* Avrupa'dan bağımsız yaşamayı seçerek bizzat kendileri çözdü.

"Gördüğün gibi hep aynı döngü."

"Evet. Stephen, çok güzel anlattın," dedi Susan Calvin. "Ama bunlar çok sıradan gözlemler."

"Haklısın. Fakat bazen sıradan olanı görmek daha zordur. İnsanlar, 'burnunun ucundaki şeyi' görememekten yakınır. İyi de, karşında bir ayna yoksa burnunun ne kadarını görebilirsin ki? Yirminci yüzyılda yeni bir savaş döngüsü başlattık, Susan. İsmi ne olsun? İdeoloji savaşları mı? Dini duygular ekonomik sistemlere uygulanmaya başladı. Yine 'önlenemez' savaşlar kapıya dayandı. Hem de bu sefer işin içinde nükleer silahlar vardı, o yüzden insanlık savaşın gereksizliğini göremeden yok olacaktı. Tam o anda pozitronik beyinler devreye girdi.

"İyi ki de girdiler. Hatta gezegenlerarası seyahati de beraberinde getirdiler. Artık Adam Smith mi, Karl Marx mı tartışmaları sona erdi. Yeni şartlarda ikisi de kulağa çok mantıklı gelmiyordu. İkisi de değişikliğe uğradı, birbirlerinden farkları kalmadı."

"Robotlar cankurtaran gibi imdadımıza yetişti," dedi Dr. Calvin.

Koordinatör nazikçe gülümsedi. "Haklısın, Susan. Gelgelelim, şimdi başka bir tehlikeyle karşı karşıyayız. Bir problemin çözümü, daima yeni bir probleme yol açar. Dünya çapında yeni robot ekonomimizin de kendine özgü sorunları olacaktır; Makineler o yüzden var. Dünya'nın ekonomisi stabil ve öyle *kalacak,* çünkü tüm kararlar, Robotbilimin Birinci Kanunu'ndan ötürü insanlığın iyiliğini isteyen hesaplama makineleri tarafından alınıyor."

Stephen Byerley konuşmasına devam etti. "Kaldı ki Makineler bugüne dek üretilen hesaplama gücü en yüksek cihazlar olmasına karşın, sonuç itibariyle yine robotlar. O yüzden Birinci Kanun'un güdümünde hareket ediyorlar, yani Dünya ekonomisi, insanlığın yararını gözetiyor. Dünya nüfusu, işsizlik, üretim

fazlası ya da eksiği olmayacağının bilincinde. İsraf ve kıtlık geçmişte kaldı. Dolayısıyla üretim araçlarının mülkiyeti konusu önemini yitirdi. Bu araçlar kime ait olursa olsun (ki aidiyet fikri bile kulağa anlamsız geliyor), isterse bir bireyin, grubun, ulusun ya da tüm insanlığın olsun, sadece Makinelerin belirlediği şekilde kullanılabilirler. İnsanlar, Makinelere bu gücü isteyerek verdi, çünkü en mantıklı seçenek buydu.

"Bu sayede savaşlar sona erdi, savaş döngüsü kırıldı, olası yeni savaşların da önüne geçildi. Yeter ki..."

Uzun bir sessizlik olunca, Dr. Calvin teşvik etmek için Byerley'nin dediğini tekrarladı; "Yeter ki..."

Alevler, çıtırtılar eşliğinde bir odundan diğerine sıçradı.

"Yeter ki," dedi koordinatör, "Makineler görevini yerine getirsin."

"Anladım. Az önce bahsettiğin çelik, hidroponi vesaire gibi aksaklıklar da sanırım burada devreye giriyor."

"Aynen öyle. Bu tarz aksaklıklar yaşanmaması lazım. Dr. Silver bunun *mümkün olmadığını* söylüyor."

"Gerçekleri inkâr mı ediyor? Ne acayip!"

"Elbette hayır. Hakkını yemek istemem. İnkâr ettiği şey, kendi deyimiyle bu sözde hataların makinelerdeki bir hatadan kaynaklandığı. Makinelerin kendi hatalarını düzeltebildiğini, o yüzden de devrelerinde bir hata bulunmasının fizik kurallarına aykırı olduğunu iddia ediyor. Ben de dedim ki..."

"Sen de dedin ki, 'Ne olur ne olmaz diye adam gönder de bir baksınlar.'"

"Susan, aklımı okuyorsun. Gerçekten de öyle dedim, o ise mümkün olmadığını söyledi."

"Çok mu meşgulmüş?"

"Hayır, bunu hiçbir insan yapamazmış. Öyle dedi. Samimi konuşuyordu. Yanlış anlamadıysam Makineler ekstrapolasyonla üretiliyormuş. Matematikçilerden oluşan bir ekip önce temel birtakım hesaplamalar yapabilen pozitronik bir beyin hazırlayıp, bu beyne kendisinden daha karmaşık bir beyin üret-

tiriyorlarmış. Bu şekilde gitgide daha karmaşık beyinler üretmek mümkünmüş. Silver'ın dediğine göre Makine dediğimiz cihazların yapımında bu süreç on defa tekrar ediliyormuş."

"Evet, bana hiç yabancı gelmedi. Neyse ki matematikçi değilim. Zavallı Vincent. Daha yaşı çok genç. Önceki müdürlerimiz Alfred Lanning ve Peter Bogert şu an hayatta değiller ama yaşamları boyunca böyle bir sorunla karşılaşmamışlardı. Ben de öyle. Belki de biz robotbilimcilerin artık ölme vakti gelmiştir, ne de olsa kendi eserlerimizi anlamaktan aciziz."

"Sanırım haklısın. Aslına bakarsan Makinelerin medyada gösterildiği gibi süperbeyinleri yok. Sadece veri toplama konusunda o kadar uzmanlar ki, neredeyse sonsuz sayıda veriyi göz açıp kapayıncaya kadar toplayıp analiz edebiliyorlar, bu yüzden de yaptıkları işi insanların denetlemesi artık imkânsız.

"Ben de ondan sonra farklı bir yöntem denedim. Makineye gittim kendim sordum. Kimsenin haberi olmadan çelik kararında kullandığı orijinal verileri, kendi cevabını ve o zamandan beri yaşanan gelişmeleri, yani üretim fazlasını Makineye yükledim, bu tutarsızlığı açıklamasını istedim."

"Güzel. Ne dedi peki?"

"Kelimesi kelimesine şöyle dedi: 'Açıklamaya gerek yok.'"

"Vincent bunu nasıl yorumladı?"

"İki şekilde. Ya Makineye yeterince veri yüklemedik (ki hiç sanmıyorum, ayrıca Dr. Silver da bu açıdan hemfikir) ya da cevap verdiği takdirde insanlar zarar göreceği için Makinenin cevap vermesi mümkün değildi. Bu elbette Birinci Kanun'dan kaynaklanıyor. Dr. Silver seninle görüşmemi tavsiye etti."

Susan Calvin oldukça bıkkın görünüyordu. "Yaşlandım artık, Stephen. Peter Bogert ölünce Araştırma Müdürü olarak beni önerdiler ama reddettim. O zaman bile pek genç sayılmazdım, ona rağmen böyle bir sorumluluğu yüklenmek istemedim. Görevi Silver'a verdiler, ben de memnun oldum fakat yine aynı koşturmacanın içine çekileceksem ne anlamı kaldı?"

"Stephen, sana kendi görüşümü bildireyim. Araştırmalarımın çoğu, Robotbilimin Üç Kanunu ışığında robot davranış-

larını yorumlamakla ilgili, haklısın. Ama bunlar basit robotlar değil, mucizevi hesaplama makineleri. Temelde pozitronik robotlar olduklarından Robotbilimin Kanunlarına uyuyorlar ama kişilikleri yok. Yani, işlevleri son derece kısıtlı. Öyle olmak zorunda, çünkü her biri kendi dalında uzman. Kanunların pratikte fazla geçerliliği yok; o yüzden de en sık kullandığım yöntem bunlara karşı pek işe yaramaz. Kısacası, Stephen, sana yardımcı olabileceğimi sanmıyorum."

Koordinatör güldü. "Bırak da geri kalanını anlatayım. Ben sana *kendi* teorilerimi söyleyeceğim, sen de robopsikolojik açıdan mümkün olup olmadıklarını teyit edeceksin."

"Peki o zaman. Dinliyorum."

"Makineler yanlış cevap verdiğine göre, hata yapmayacaklarını varsayarsak, geriye tek bir ihtimal kalıyor. *Makinelere yanlış veri yüklenmiş!* Diğer bir deyişle, sorun insanlardan kaynaklanıyor, robotlardan değil. Ben de geçen gezegen turuna çıktım..."

"New York'a gelmeden önce dünyayı mı turluyordun? "

"Evet. O tura çıkmam gerekiyordu çünkü toplamda dört Makine var ve her biri Gezegen Bölgelerinden birini yönetiyor. *Ayrıca dördü de hatalı sonuç vermiş.*"

"Ama o gayet normal, Stephen. Makinelerden biri hatalıysa, otomatik olarak diğerleri de hatalı sonuç verir, ne de olsa karar alırken birbirlerinin verilerini kullanıyorlar. Yanlış veri kullanırlarsa, yanlış cevaplara ulaşırlar."

"Evet. Bana da öyle geldi. Bak şimdi, burada Bölge Koordinatör Yardımcıları ile görüşmelerimin kayıtları var. Rica etsem inceler misin? Ha, bir de, 'İnsanlık Derneği' diye bir şey daha önce duymuş muydun?"

"Hmm... Evet, duydum. Haksız rekabet olur diye ABD Robotları'nı pozitronik robotları işçi olarak kullanmaktan alıkoyan Radikallerin.bir uzantısı. 'İnsanlık Derneği'nin kendisi de Makine karşıtı bir örgüt, öyle değil mi?"

"Evet, evet ama... Neyse, sonra görürsün. Başlayalım mı? İlk önce Doğu Bölgesi'ne bakalım."

"Nasıl istersen..."

Doğu Bölgesi
a—Alan: 12,000,000 kilometre kare
b—Nüfus: 1,700,000,000
c—Başkent: Şangay

Ching Hso-lin'in büyük büyükbabası, eski Çin Cumhuriyeti'nin Japonlar tarafından işgali esnasında hayatını kaybetmişti. Vefalı çocuklarından başka ölümüne üzülecek kimsesi yoktu. Ching Hso-lin'in büyükbabası kırklı yıllarda yaşanan iç savaşta hayatta kalmayı başarmıştı ama *onun* da bu sevinci paylaşacak bir tek çocukları vardı.

Bütün bunlara rağmen Ching Hso-lin, Bölge Koordinatör Yardımcısı olmuştu. Dünya nüfusunun yarısının ekonomik refahı kendi ellerindeydi.

Belki de bu yüzden Ching'in ofisinde duvardaki iki haritadan başka süs bulunmuyordu. Haritalardan biri elle çizilmişti; dört, beş kilometre karelik arazinin krokisiydi. Üzerine eski Çin'de kullanılan, artık demode olmuş piktogramlardan yerleştirilmişti. Rengi atmış şekillerin arasından küçük bir dere geçiyordu. Ching'in büyükbabası, haritaya serpiştirilmiş o ufak tefek kulübelerden birinde dünyaya gelmişti.

Diğeri çok büyük bir haritaydı, keskin çizgilerle çizilmişti ve yazılarda Kiril alfabesi kullanılmıştı. Doğu Bölgesi'nin kırmızı sınırı, bir zamanlar Çin, Hindistan, Burma, Hindiçin ve Endonezya olarak anılan bütün ülkeleri kapsıyordu. Eski Szechuan şehrinin üzerine Ching tarafından kondurulmuş, kimsenin göremeyeceği kadar küçük bir nokta, Ching'in aile çiftliğinin yerini gösteriyordu.

Ching, bu haritaların önünde durmuş, Stephen Byerley'ye akıcı bir dille durumu açıklıyordu. "Aldığım yüksek ücrete karşın işimin ne kadar kolay olduğunu en iyi siz bilirsiniz, Sayın Koordinatör. Belli bir sosyal statüm var, yönetim için de uygun bir odak noktasıyım ama geri kalan her şeyi Makine yapıyor! Örneğin Tientsin Hidroponi Tesisi'ni nasıl buldunuz?"

"Muhteşemdi!" dedi Byerley.

"Ona benzer düzinelerce tesisimiz var, hem de bazıları daha büyük. Şangay'da, Kalküta'da, Batavya'da, Bangkok'ta... Dünya'nın her yerine yayılmış vaziyetteler ve Doğu'daki bir milyar üç mahallenin besin kaynağı oldular."

"Buna rağmen," dedi Byerley, "Tientsin'de işsizlik sıkıntısı yaşıyorsunuz. Yoksa gereğinden fazla mı üretim yapıyorsunuz? Asya'daki yiyecek talebini aşmanın mümkün olacağını hiç sanmıyorum."

Ching'in koyu gözlerinin kenarları kırıştı. "Hayır. Henüz o kadar değil. Geçtiğimiz aylarda Tientsin'deki bazı tankların kapatıldığı doğru ama çok ciddi bir mesele değil. Çalışanlar işten geçici olarak çıkarıldı, başka alanlarda çalışmak istemeyenler de Seylan'daki Kolombo'ya gönderildi. Orada şimdi yeni bir tesis kuruluyor."

"İyi de, tanklar neden kapatıldı?"

Ching hafifçe gülümsedi. "Görüyorum ki hidroponi hakkında pek bilgili değilsiniz. Hiç şaşırmadım. Neticede Kuzeylisiniz. Kuzeyde toprak tarımcılığı hâlâ kazançlı bir iş. Kuzeyliler genelde hidroponiyi kimyasal çözelti içinde turp yetiştirmekten ibaret sanıyor. Haksız da sayılmazlar ama düşündüklerinden çok daha karmaşık bir süreç bu.

"Öncelikle en çok kullandığımız mahsul, maya; ki kullanım yüzdesi artmaya devam ediyor. Üretimde iki bin çeşit maya kullanıyoruz ve her ay bunlara yeni maya çeşitleri ekleniyor. Mayalardan elde edilen temel gıda kimyasalları, nitrat ve fosfat. Onun haricinde birtakım inorganik maddeler ve ihtiyacımız olan bütün metaller iz miktarda bulunuyor. Gereken boron ve molibdenum bile mayaların içinde milyonda bir oranında mevcut. Organik madde olarak daha ziyade selülozun hidroliziyle ortaya çıkan şeker karışımları kullanıyoruz ama onun dışında birtakım gıda faktörleri de eklenmesi gerekiyor.

"Bir milyar yedi yüz milyon insanı doyuracak başarılı bir hidroponi endüstrisi için Doğu'da yoğun bir ağaçlandırma programı yürütmeliyiz. Güneydeki ormanlar için devasa odun dönüşüm tesisleri kurmamız, hepsinden önemlisi de bunun

için gereken enerjiyi, çeliği ve kimyasal sentetikleri bir şekilde edinmemiz lazım."

"O sonuncusuna neden ihtiyaç duyuyorsunuz?"

"Çünkü Bay Byerley, maya çeşitlerinin her biri kendine has özellikler sergiliyor. Dediğim gibi, iki bin çeşit maya geliştirdik. Bugün biftek sanarak yediğiniz şey aslında mayaydı. Üzerine yediğiniz donmuş meyve tatlısı, dondurulmuş mayaydı. Maya suyunu filtreden geçirerek hem tat, hem görünüm, hem de besin değeri açısından sütün aynısını üretiyoruz.

"Maya tabanlı besinleri çekici kılan aslında tadıdır, biz de istediğimiz tadı yakalayabilmek için yapay maya çeşitleri geliştirdik. Fakat bu mayaların tuz ve şekerden fazlasına ihtiyacı var. Bir tanesi biyotin tüketiyor, öteki pteroilglutamik asitle besleniyor, bir başkası tüm B Vitamini çeşitlerine, ayrıca da on yedi farklı amino aside ihtiyaç duyuyor. Ama içlerinden bir tanesi, ki çok popüler olduğundan üretimine son veremiyoruz..."

Byerley sandalyesinde kıpırdandı. "Bana bunları neden anlatıyorsun?"

"Neden Tientsin'de insanların işsiz kaldığını sordunuz, efendim. Açıklamam henüz bitmedi. Mayalarımız için bu tarz farklı besin türlerine ihtiyacımız var ama trendlerin zamanla değişmesi ve başka gereksinimlere sahip yeni maya çeşitlerinin üretilmesi işleri karıştırıyor. Hepsi de öngörülebilir şeyler ve bu görevi Makineler yerine getiriyor..."

"Ama işlerini kusursuz yapmıyorlar."

"Bahsettiğim komplikasyonlar göz önünde bulundurulursa, çok *kusurlu* da sayılmazlar. Tientsin'de birkaç bin çalışan geçici olarak işsiz kaldı, doğru. Ama şöyle düşünün; geçtiğimiz yılın israfı (yani arz ya da talep eksiği), toplam üretim ciromuzun onda birine bile denk gelmiyor. Bana soracak olursanız..."

"Gelgelelim, Makinenin ilk yıllarında bu rakam yüzde birinin binde biri kadar bile değildi."

"Ama ilk Makinenin ciddi manada faaliyet göstermeye başladığı on yılda, Makineyi kullanarak maya endüstrisini yirmi

bir katına çıkardık. Komplikasyonlar arttıkça kusurların da artması gayet doğal, yine de..."

"Yine de ne?"

"Rama Vrasayana meselesi oldukça *tuhaftı*."

"Ona ne oldu?"

"Vrasayana, iyot üretiminde kullanılan tuzlu su buharlaştırma tesisinin yöneticisiydi. İnsanlar iyot olmadan yaşayamaz ama mayalar yaşayabilir. Tesisi tasfiye edildi."

"Gerçekten mi? Ne sebeple?"

"Rekabet. İnanabiliyor musunuz? Genel olarak Makine analizlerinin en önemli işlevlerinden biri, üretim birimlerimiz için en etkili dağılımı sunmasıdır. Bazı bölgelerin yeterince hizmet görmemesi, nakliye masraflarının yükselmesine sebebiyet verdiği için hatalıdır. Benzer şekilde, bir bölgeye fazla hizmet sağlamak da hatalıdır, çünkü o zaman da fabrikalar birbirleriyle rekabete girmemek için daha düşük kapasitede çalışıyor. Vrasayana konusuna dönersek, aynı şehirde başka bir tesis kuruldu ve bu yeni tesisin ekstraksiyon sistemi daha verimliydi."

"Makine buna izin verdi mi?"

"Verdi tabii. Şaşırtıcı kısmı o değil. Yeni sistem gittikçe yaygınlaşıyor. Bizi asıl şaşırtan, Makine'nin Vrasayana'ya restorasyon ya da birleşme uyarısı göndermemesi. Yine de çok önemli değil. Vrasayana şimdi yeni tesiste mühendis olarak iş buldu, sorumluluklarıyla beraber maaşı da düştü ama en azından pek acı çekmiyor. Çalışanların iş bulması da zor olmadı; eski tesis dönüştürüldü, başka bir şey oldu. Orada artık daha faydalı çalışmalar yürütülüyor. Makine ne derse, onu yapıyoruz."

"Başka bir şikayetiniz yok mu?"

"Yok!"

Tropik Bölge:

a—Alan: 57,000,000 kilometre

b—Nüfus: 500,000,000

c—Başkent: Başkent

Lincoln Ngoma'nın ofisindeki harita, Ching'in Şangay bölgesi haritası kadar özenli hazırlanmamıştı. Ngoma'nın Tropik Bölge sınırları kalın, koyu kahverengi çizgilerle belirlenmişti; içinde de "orman", "çöl" ve "burada filler ve daha bir sürü vahşi hayvan yaşar" yazıları göze çarpıyordu.

Tropik Bölge karasal açıdan iki kıtanın çoğunu kapsıyordu, Güney Amerika'nın Arjantin'den kuzeyi ile Afrika'nın Atlas'tan güneyi tamamen Bölge'ye dahildi. Kuzey Amerika'nın Rio Grande'den güneyini hatta Asya'da Arabistan ve İran'ı bile içeriyordu. Doğu Bölgesi'nin tam tersiydi. Nüfusun karınca yuvası gibi toplam arazinin yüzde 15'inde toplandığı Doğu'nun aksine, Tropik Bölge'de insanların yüzde 15'i neredeyse tüm dünyaya yayılmış haldeydi.

Ama büyümesi sürüyordu. Yeni doğan nüfusu, aldığı göçten az olan tek Bölge'ydi. Ve gelen herkes burada yapacak bir şey buluyordu.

Ngoma'ya göre Stephen Byerley de o göçmenlerden farklı değildi. Tropik'in sert ortamını yumuşatarak insanlara daha uygun hale getirmeye çalışan beyhude bir soluk benizliydi ve Ngoma, Tropik'in çetin topraklarında doğmuş güçlü atalarının, daha soğuk iklimlerde dünyaya gelmiş şanssız beyazlara karşı duyduğu küçümser hislerin aynısını Byerley'ye karşı hissediyordu.

Tropik, Dünya'daki en yeni başkente ev sahipliği yapıyordu. İsmi de tam olarak buydu; "Başkent." Bu isim, gençliğin verdiği o sonsuz özgüvenin sonucuydu. Nijerya'nın bereketli kuzey topraklarına doğru uzanan şehir, Ngoma'nın penceresinden gördüğü kadarıyla capcanlı renklere bürünmüştü. Parlak güneş ve kısacık yaz yağmurları hiç eksik olmazdı. Gökkuşağını andıran kuşların cıvıltısı bile hayat doluydu. Hava kararınca da gökyüzünde raptiye gibi yıldızlar belirirdi.

Ngoma güldü. Yüzü kemikli, iri yarı, esmer, yakışıklı bir adamdı.

"Tabii," dedi. Yerel bir aksanla konuşuyor, kelimeleri biraz peltek telaffuz ediyordu. "Meksika Kanalı gecikti. Ne olmuş? Eninde sonunda bitiririz, moruk."

"Altı ay öncesine kadar işler yolunda gidiyordu."

Ngoma, Byerley'ye baktı, ağzındaki kocaman puronun bir ucunu yavaşça ısırıp tükürdü, diğer ucunu yaktı. "Bu resmi bir soruşturma mı, Byerley? Neler oluyor?"

"Hiçbir şey. Hiçbir şey olduğu yok. Bir koordinatör olarak işim meraklı olmak, hepsi bu."

"Eğer amacın vakit öldürmekse, yeni çalışanlara her zaman ihtiyacımız oluyor. Tropik'te yapılacak çok iş var. Sırf Kanal değil..."

"İyi de Makineniz, Kanal'a ayrılan işgücünü hesaplayıp diğer projeler için yeterince işçi ayırmıyor mu?"

Ngoma elini ensesine götürüp tavana dumandan halkalar üfledi. "Hesapları biraz karıştırmış."

"Bunu hep yapıyor mu?"

"Hata payı normal sınırları aşmıyor. Makineden çok bir beklentimiz yok, Byerley. Biz ona veri yüklüyoruz, o bize sonuçları veriyor, biz de dediklerini uyguluyoruz. İşimizi kolaylaştırıyor ama gerekirse o olmadan da işleri hallederiz. Belki şu anki kadar verimli olamayız, yavaş kalırız ama bir şekilde beceririz.

"Kendimize güvenimiz tam, Byerley. İşin sırrı bu. Özgüven! Dünyanın geri kalanı atom öncesi çağlardan kalma çekişmeler yüzünden paramparça olurken, binlerce yıldır öylece bekleyen arazileri biz ele geçirdik. Doğulular gibi maya yemek zorunda değiliz, geçtiğimiz yüzyıldan arta kalanları da siz Kuzeyliler gibi kafaya takmıyoruz.

"Çeçe ve anofel sineklerinin kökünü kuruttuk, insanlar artık güneşin altında gönüllerince gezip eğleniyorlar. Ormanları azaltıp kendimize arsa yarattık, çölleri sulayıp üzerinde bahçeler yetiştirdik. Kömürümüz var, petrolümüz var, el değmemiş tarlalarımız, sayısız mineralimiz var.

"İşimize burnunuzu sokmayın, yeter. Dünyadan tek istediğimiz bu. Bize bulaşmayın, bırakın işimizi yapalım."

Byerley, "Peki ya Kanal?" diye üsteledi. "Altı ay önce programa uygun gidiyordu. Ne oldu?"

Ngoma ellerini iki yana açtı. "Çalışmalar aksadı." Masasındaki kâğıt yığınını karıştırmaya kalktı, sonra vazgeçti.

"Burada o konuyla ilgili bir şeyler vardı ama neyse," diye mırıldandı. "Bir ara Meksika'da kadınlarla ilgili işçi açığı yaşanmıştı. Bölgede yeterince kadın yokmuş. Anlaşılan, Makineye cinsiyet verisi yüklemek kimsenin aklına gelmemiş."

Durup iyice bir güldü, sonra devam etti; "Bekle biraz. Buldum sanırım... Villafranca!"

"Villafranca mı?"

"Francisco Villafranca. Yetkili mühendis oydu. Bakalım ne olmuş. Birtakım olaylar yaşanmış, sonra tünel çökmüş. Evet. İlginç. Buydu herhalde. Hatırladığım kadarıyla ölen yoktu ama ortalık çok karışmıştı. Tam bir skandal."

"Öyle mi?"

"Hesaplarında hata varmış. En azından Makina öyle demiş. Villafranca'nın verilerini, öngörülerini falan Makineye yüklemişler. Makine de onları baz alarak hesaplamaya başlamış. Sonuçlar yanlış çıkmış. Anladığım kadarıyla Villafranca'nın kullandığı sonuçlar, sağanak yağmurun kesit kontürleri üzerindeki etkisini hesaba katmamış ya da ona benzer bir şeyler. Mühendis değilim, biliyorsun.

"Her neyse. Villafranca fena yaygara kopardı. Makinenin ilk seferinde farklı sonuçlar verdiğini iddia etti. Makine ne dediyse harfiyen yapmış. Sonra da istifa etti! İsterse bizimle çalışmaya devam edebileceğini söyledik, makul şüphe var dedik, önceki çalışmaları da başarılıydı hem ama alt kademe çalışacaktı tabii, o kadarı da gerekli, hataları göz ardı edemeyiz; disiplini olumsuz etkiler... Ne diyordum?"

"Sizinle çalışmaya devam edebileceğini söylemişsiniz."

"Hah, evet. Kabul etmedi. Tabii tüm bunlardan dolayı iki ay geciktik. Ama o kadardan zarar gelmez."

Byerley elini uzattı, parmaklarıyla masaya hafifçe vurdu. "Villafranca Makineyi suçladı, öyle mi?"

"Suçu kendi üstlenecek değildi ya? Kabul edelim ki insan doğası herkeste aynı işliyor. Bu arada aklıma başka bir şey daha

geldi... Şu belgeleri neden hiç lazım olunca bulamam? Dosyalama sistemimi geliştirsem iyi olacak. Bu bahsettiğim Villafranca sizin Kuzey organizasyonlarınızdan birine üyeydi. Meksika, Kuzey'e fazla yakın! Sorun biraz da bundan kaynaklanıyor."

"Hangi organizasyonmuş o?"

"Adına İnsanlık Derneği diyorlar. Villafranca, New York'ta düzenlenen yıllık konferanslara katılıyordu. Hepsi kafayı yemiş ama kimseye bir zararları yok. Makineleri sevmiyorlar, insan inisiyatifini sekteye uğrattığını söylüyorlar. Villafranca da doğal olarak Makineyi suçluyor. Açıkçası o topluluğa hiç anlam veremiyorum. Başkent'e bir bak, insan ırkının inisiyatifini yitiriyormuş gibi bir hali var mı sence?"

Altın rengi güneşin altında Başkent olanca ihtişamıyla ufka uzanıyordu. İnsan metropollerinin en genç, en yeni örneğiydi burası.

Avrupa Bölgesi

a—Alan: 10,000,000 kilometre kare

b—Nüfus: 300,000,000

c—Başkent: Cenevre

Avrupa Bölgesi, birkaç farklı açıdan oldukça sıradışıydı. En küçük alana sahip bölge burasıydı, ne Tropik Bölge'nin, ne Doğu Bölgesi'nin beşte biri kadardı. Coğrafi olarak atom öncesi Avrupası'nı fazla andırmıyordu. Rusya'nın Avrupa'da kalan tarafı ile Britanya Adaları'nı kapsamıyor, Afrika ve Asya'nın Akdeniz sahillerini içeriyordu, ayrıca tuhaf bir şekilde Atlantik'in ötesinde kalan Arjantin, Şili ve Uruguay'ı da bünyesine dahil etmişti.

Güney Amerika'nın katkıları haricinde, Dünya'nın geri kalan bölgeleriyle arasındaki ilişkileri geliştirecek gibi görünmüyordu. Bölgeler arasında son elli yılda bir tek Avrupa nüfusunda net bir düşüş meydana geldi. Bir tek Avrupa'nın üretim tesislerinde ciddi bir büyüme yaşanmadı ve bir tek burası insanlık kültürüne pek önemli bir katkıda bulunmadı.

"Avrupa," dedi Madam Szegeczowska, kulağa hoş gelen Frasızcasıyla, "temelde Kuzey Bölgesi'nin ekonomik bir uzantısıdır. Bunun farkındayız ve hiç umursamıyoruz."

Ofisinin duvarında Avrupa haritası olmamasına bakılırsa, Madam Koordinatör bağımsız bir bölge olmadıklarını kabullenmiş görünüyordu.

"Gelgelelim," dedi Byerley, "kendinize ait bir Makineniz var. Ayrıca okyanus ötesinden herhangi bir ekonomik baskı görmüyorsunuz."

"Makineymiş! Hah!" Narin omuzlarını silkti, zayıf yüzünde ince bir gülümseme belirdi. Uzun parmaklarıyla sigarasını söndürdü. "Avrupa uyuşuk bir yer. Tropik Bölge'ye göç etmeyi başaramayıp burada kalan erkeklerimiz de bir o kadar uyuşuk. Görüyorsunuz; Koordinatör Yardımcılığı bile benim gibi zavallı bir kadına kaldı. Neyse ki çok zor bir iş değil. Üzerimde fazla sorumluluk yok.

"Makineye gelince... 'Şunu yaparsanız sizin için en iyisi olur,' diyor, başka bir şey demiyor. Peki bizim için en iyisi ne? Elbette ki Kuzey Bölgesi'nin ekonomik bir uzantısı olarak kalmak.

"Ama bu o kadar da kötü bir şey değil. Savaş yok! Barış içinde yaşıyoruz ve yedi bin yıllık savaşların ardından bu bize çok iyi geldi. Yaşlandık, mösyö. Doğu medeniyetinin beşiği olan bölgeler sınırlarımıza dahil. Mısır ve Mezopotamya bizde; Girit ve Suriye, Küçük Asya ve Yunanistan, hepsi bizim. Ama yaşlılık mutsuz geçecek diye bir şart yok. Emeklerimizin meyvesini toplama vakti..."

"Haklı olabilirsin," dedi Byerley, içtenlikle. "Hiç değilse yaşam temponuz diğer bölgelerdeki kadar hızlı değil. Avrupa oldukça hoş bir ortam."

"Değil mi? Çay getiriyorlar, mösyö. Krema ve şeker tercihinizi bana bildirirseniz... Teşekkürler."

Çayından bir yudum alıp devam etti. "Gerçekten de hoş bir yer burası. Dünyanın geri kalanı istediği kadar koşturmakta özgür. Bu noktada ilginç bir paralel gözlemliyorum. Bir zamanlar Roma dünyanın hakimiydi. Yunanistan'ın kültür ve

medeniyetini almıştı, Yunanistan ise kendi içinde birlik sağlayamadı, savaşlarla birlikte yıprandı, sonunda dekadan bir sefalete gömüldü. Roma, Yunanistan'ı birleştirdi, oraya barış getirdi, mütevazı ama güvenli bir yaşam sürmesini sağladı. Ülke büyümeyle, savaşla uğraşmayı bırakıp kendini felsefeye, sanata verdi. Öldü ama nur içinde yattı diyebiliriz. Ve arada küçük aksaklıklar yaşansa da, bu durum dört yüz yıl kadar sürdü."

"Yine de," dedi Byerley, "gün geldi, Roma yıkıldı, bu güzel rüya sona erdi."

"Artık dünyada medeniyeti yağmalayacak barbarlar kalmadı."

"Biz de barbarlaşabiliriz, Madam Szegeczowska. Bu arada, bir şey soracaktım. Almaden cıva madenlerinde üretim epey azalmış. Cevherler beklenenden çabuk bitiyor olamaz, değil mi?"

Ufak tefek kadın, kurnaz bakışlarını Byerley'ye çevirdi. "Barbarlar, medeniyetin çöküşü, Makinenin bozulma ihtimali. Aklınızdan ne geçtiği apaçık ortada, mösyö."

"Öyle mi?" Byerley gülümsedi. "Bu konuda şimdiye dek birilerini görevlendirmeliydim. Almaden meselesinin Makinenin hatasından kaynaklandığını mı düşünüyorsunuz?"

"Kesinlikle hayır. Ama sanırım siz öyle düşünüyorsunuz. Siz Kuzey Bölgesi'nin yerlisisiniz. Merkez Koordinasyon Ofisi New York'ta. Ve bir süredir siz Kuzeylilerde, Makinelere karşı güvensiz bir tutum gözlemliyorum."

"Gerçekten mi?"

"'İnsanlık Derneği'nin Kuzey'de çok destekçisi var. Ama doğal olarak insanlıktan elini eteğini çekmiş ihtiyar Avrupa'da kendine pek destekçi bulamıyor. Siz de neticede özgüveni yüksek Kuzey'e aitsiniz, huysuz eski kıtaya değil."

"Bu konunun Almaden'le bir bağlantısı mı var?"

"Evet, bence var. Madenler Konsolide Cinnabar'ın kontrolünde. O da tabii ki Kuzeyli bir şirket, merkezleri Mıkolayiv'de. Şahsen yönetim kurulu hiç Makineye danışıyor mu, merak ediyorum. Geçen ayki konferansta danıştıklarını söylediler ve tabii danışmadıklarına dair bir kanıtımız yok, yine de siz üstünüze alınmayın ama bu konuda bir Kuzeyli'nin sözüne

asla güvenmem. Ama hiç değilse sonu güzel bitecek."

"Hangi açıdan, madam?"

"Geçtiğimiz birkaç ay içinde yaşanan ekonomik dengesizlikler, İspanya eyaletinde huzursuzluk yarattı, ki bu her ne kadar geçmişte yaşanan fırtınaların yanında çok önemsiz kalsa da, barışa alışkın bizler için oldukça can sıkıcı bir durum oluşturuyor. Konsolide Cinnabar'ın bir grup İspanyol yerlisine satılacağını duydum. Bu güzel bir gelişme. Kuzey'in ekonomik mandası olsak bile, bunun açıkça dile getirilmesi insanın gururunu incitiyor. Ayrıca Makinenin direktiflerini yerine getirme konusunda halkımız daha güvenilir."

"Artık sorun yaşamayacağınızı mı düşünüyorsunuz?"

"Bundan eminim. Hiç değilse Almaden açısından."

Kuzey Bölgesi
a—Alan: 46,000,000
b—Nüfus: 800,000,000
c—Başkent: Ottawa

Kuzey Bölgesi çoğu açıdan zirvedeydi. Koordinatör Yardımcısı Hiram Mackenzie'nin Ottawa ofisindeki Kuzey Kutbu'nu merkez alan haritaya bakınca bu durum çok net anlaşılıyordu. Avrupa'ya dahil olan İskandinavya ve İzlanda kesimleri hariç, Arktik alanların büyük kısmı Kuzey Bölgesi'ne aitti.

Haritayı kabaca iki ana bölgeye ayırmak mümkündü. Haritanın sol tarafında Kuzey Amerika'nın Rio Grande'den kuzeyi, sağ tarafında ise bir zamanlar Sovyetler Birliği olarak anılan topraklar bulunuyordu. Bu iki bölge, Atomik Çağ'ın ilk yıllarında gezegendeki güç dağılımını temsil ediyordu. İkisinin ortasında da Büyük Britanya vardı, Kuzey Bölgesi'nin Avrupa'ya teğet geçtiği kısımdı burası. Haritanın en üstünde, şekli bozulmuş, haddinden fazla yer kaplayan Avustralya ve Yeni Zelanda da Bölge'ye dahildi.

Önceki yıllarda yaşanan gelişmelere rağmen, Kuzey Bölgesi hâlâ gezegenin ekonomik hakimiydi.

Bu yüzden Byerley'nin gördüğü resmî Bölge haritaları arasında sadece Mackenzie'ninkinde Dünya'nın tamamının resmedilmiş olması oldukça anlamlıydı. Sanki Kuzey, rekabetten korkmuyor, kendini öne çıkarmaya gerek dahi görmüyordu.

"İmkânsız," dedi Mackenzie, viskisinden bir yudum aldıktan sonra. Suratı asılmıştı. "Bay Byerley, bildiğim kadarıyla herhangi bir teknik robot eğitimi almadınız."

"Haklısınız, almadım."

"Hmm... Ne yazık ki Ching, Ngoma ve Szegeczowska da böyle bir eğitim almış değil. Dünya halkının yaygın görüşü, bir koordinatörün organizasyon konusunda başarılı, büyük resmi görebilen, sıcakkanlı bir insan olmasının yeterli olduğu yönünde. Üstünüze alınmayın ama bana sorarsanız bugünlerde robotbilimden de anlaması gerekiyor."

"Alınmadım. Size hak veriyorum."

"Anladığım kadarıyla dünya ekonomisinde son zamanlarda yaşanan oynamalardan dolayı endişe duyuyorsunuz. Neden şüphelendiğinizi bilmiyorum ama geçmişte Makineye yanlış veri yüklenince ne olacağını merak eden insanlarla karşılaşmıştık."

"Ne oluyormuş, Bay Mackenzie?"

"Şöyle ki," dedi İskoçyalı, ağırlığını öbür tarafa verip iç çekerek, "toplanan tüm veriler komplike bir tarama sisteminden geçiyor, hem insanlar, hem robotlar tarafından inceleniyor, böylelikle sorunların önüne geçiliyor. Ama şimdilik bunu yok sayalım. İnsanlar aciz, yozlaşmaya müsait canlılardır, mekanik cihazlarda ise mekanik arızalar yaşanabilir.

"Asıl önemli olan nokta, 'yanlış veri' dediğimiz şeyin, bilinen diğer verilere aykırı olması. Doğru ve yanlış kriterimiz sadece bu. Makinenin de öyle. Iowa'da temmuz ayında ortalama 14 santigrat derecelik hava sıcaklığı için tarımsal faaliyetler hesaplamasını emredin. Soruyu kabul etmeyip, cevap vermeyecektir. O sıcaklığa karşı önyargılı olduğundan ya da cevap vermesi mümkün olmadığından değil, geçtiğimiz yıllarda yüklenen diğer verilerle kıyaslayınca temmuz ayında ortalama sı-

caklığın 14 santigrat olma ihtimalinin bulunmadığı bildiği için. Makine, böyle bir veriyi doğrudan reddediyor.

"'Yanlış verilerin' Makineye yüklenebilmesinin tek yolu, Makinenin deneyimi dışında kalan ya da hatalı olduğunu anlayamayacağı, kendi içinde tutarlı bir veri grubuna ait olmalarıdır. Makinenin neyi hatalı, neyi hatasız bulacağını insanların kestirmesi mümkün değil. Makinenin toplam deneyimi ise gün geçtikçe artıyor, o nedenle deneyiminin dışında kalan veri bulmak da zor."

Stephen Byerley iki parmağını burnunun kemerine koydu. "O halde insanlar Makineyi sekteye uğratamaz. Son zamanlarda yaşanan hataları neye yoruyorsunuz peki?"

"Saygıdeğer Byerley, görüyorum ki siz de o içgüdüsel hataya düşüyorsunuz; Makinenin her şeyi bildiğini varsayıyorsunuz. Size kişisel bir deneyimimden bahsedeyim. Pamuk endüstrisinde alıcılar, pamuk seçme konusunda deneyimlidir. Prosedürleri şudur: Rasgele bir balyadan bir parça pamuk koparırlar, iyice inceler, çıtırdıyor mu diye bakarlar, dillerine değdirirler. Bu prosedürün sonunda pamuk balyasının kalitesini anlarlar. Pamuk sektöründe yaklaşık on iki farklı kalite sınıfı bulunur. Aldıkları karara bağlı olarak belli bir fiyat öderler, pamukları belli oranlarda karıştırırlar. Fakat Makineler henüz bu alıcıların yerini tutamıyor."

"Neden ki? Bu verileri Makineler analiz edemiyor mu?"

"Aslında edebilirler. Ama tam olarak hangi veriden bahsediyorsunuz? Tekstil kimyagerleri, alıcıların pamukları incelerken neye dikkat ettiğini bilemez. İpliklerin ortalama uzunluğu, dokuları, yumuşaklıkları gibi pek çok kriter mevcut. Alıcılar, bu kriterleri yılların verdiği deneyimle bilinçaltında değerlendiriyor. Ama bu testlerin *niceleyici* yönü bilinmiyor; hatta kimi kriterlerin ne olduğu bile tam belli değil. Bu yüzden, Makineye ne yükleyeceğimizi bilemiyoruz. Alıcılar bile kendi kararlarını açıklayamıyor. 'Baksana şuna,' diyorlar. 'Belli ki kaliteli işte!'"

"Anladım."

"Bunun gibi daha çok istisna var. Makine ne de olsa hesap ve yorum yükünü hafifleterek insanlığın gelişmesine katkı sağlaması için tasarlanmış bir araç sadece. Analiz edilecek yeni veriler keşfetme, test edilecek yeni konseptler geliştirme görevi hâlâ insan beyninde. İnsanlık Derneği'nin bunu anlamaması üzücü."

"Makineye karşı mı çıkıyorlar?"

"Eski yıllarda yaşasalar matematiğe veya sanata bile karşı çıkarlardı. Bu derneğin savunucuları, Makinenin insan ruhunu öldürdüğünü iddia ediyor. Görüyorum ki, toplumumuzda sağduyu sahibi kişiler hâlâ azınlıkta. Doğru soruları soran insanlara ihtiyacımız var. Bu tarz kişilerin sayısı artarsa, Sayın Koordinatör, bahsettiğiniz aksamalar bir daha yaşanmaz."

Dünya (Issız kıta Antarktika dahil)
a—Alan: 140,000,000 (karasal alan)
b—Nüfus: 3,300,000,000
c—Başkent: New York

Kuvarsın arkasındaki ateş zayıflamış, çıtırtılar eşliğinde can çekişiyordu. Sönmesine az kalmıştı.

Koordinatör oldukça keyifsizdi. Şömine ateşi, içindeki duyguları çok güzel yansıtıyordu.

"Hiçbiri durumun vahametini kabul etmiyor." Alçak sesle konuşuyordu. "Gülünç duruma mı düştüm yoksa? Gelgelelim, Vincent Silver Makinelerin bozuk olamayacağını söylüyor, ben de ona inanmak zorundayım. Hiram Mackenzie Makinelere yanlış veri yüklenemeyeceğini söylüyor, ona da inanmak zorundayım. Ama Makineler doğru çalışmıyor, ortada bir problem var. Onu da gözardı edemem. Geriye *tek* bir alternatif kalıyor."

Gözucuyla Susan Calvin'e baktı. Calvin, gözlerini kapatmış, uyukluyor gibi görünüyordu.

"Neymiş o?" diye sordu. Demek ki uyanıktı.

"Yüklenen veriler doğru, alınan cevaplar doğru ama o ce-

vaplara uygun hareket edilmiyor. Ne de olsa Makineler kimseye emir veremez."

"Bence Madam Szegeczowska da Kuzeylilerden bahsederken onu kastetmiş."

"Öyle."

"Makineye neden karşı gelsinler ki? Motivasyonları ne olabilir, bir düşünelim?"

"Gayet açık. Senin de hemen anlaman lazım. Bilerek sisteme çomak sokmak istiyorlar. Dünyayı Makineler yönettiği sürece hiçbir grup, elde ettiği gücü insanlığa zarar vermek pahasına kendi çıkarları için kullanamaz. Eğer Makinelere olan güveni sarsabilirlerse, yönetim Makinelerin elinden alınır, yine orman kanunları geçerli olur. Ve dört bölgenin hepsi de bu açıdan şüpheli konumda.

"İnsanlığın yarısı Doğu'da yaşıyor. Dünya kaynaklarının yarısından fazlası Tropik'te. İkisi de kendini dünyanın hakimi olmaya layık görebilir. Ayrıca ikisi de yıllarca Kuzey'in aşağılamalarına maruz kalmış bölgeler, o yüzden sadece intikam almak istiyor da olabilirler. Öte yandan Avrupa'da ihtişam geleneği hakim. Bir zamanlar Avrupa gerçekten de dünyayı *yönetiyordu*, doğal olarak gücü tekrar ele geçirmek isteyebilirler.

"Ama başka bir açıdan düşününce bana pek de mümkün gelmiyor. Doğu da, Tropik de kendi sınırları içinde inanılmaz bir büyüme sergiliyor. İkisi de hızla yükselişe geçti. Askeri maceralara ayıracak güçleri olduğunu sanmıyorum. Avrupa ise iktidarı ancak rüyasında görür. Askeri açıdan sıfırlar."

"Demek ki, Stephen," dedi Susan, "geriye Kuzey kalıyor."

"Evet," dedi Byerley, heyecanla. "Öyle. Kuzey şu an en güçlü bölge, neredeyse yüzyıldır bu hiç değişmedi. Ama şu an göreceli olarak düşüşe geçti. Tropik Bölge, Firavunlardan beri ilk kez medeniyetin başına geçebilir ve bazı Kuzeyliler bundan ötürü endişe duyuyor.

"'İnsanlık Derneği' bildiğin gibi ağırlıklı olarak Kuzeyli bir kuruluş. Makinelere karşı olduklarını da açıkça dile getiriyorlar. Susan, sayıca azlar ama üyeleri güçlü kimselerden

oluşuyor. Fabrika başkanları, tarım ve endüstri kartellerinin 'Makine sekreterliği' yapmaktan bıkmış yöneticileri... Hırs sahibi üyeleri var. Kendileri için en iyi olanı seçecek kadar güçlü olduğuna inanan, başkalarından emir almak istemeyen kişiler bunlar.

"Kısacası Makinenin kararlarını kabullenmeyen, sırf Dernek üyelerinden oluşan böylesi bir azınlık bile kısa sürede dünyayı altüst edebilir.

"Susan, parçalar birleşiyor. Dünya Çelik Birliği'nin beş müdürü, Dernek'e üye. Birlik ise üretim fazlasından muzdarip. Almaden'de cıva çıkaran Konsolide Cinnabar, Kuzeylilere ait. Muhasebe kayıtları şu an inceleme altında ama en az bir çalışanı Dernek üyesiydi. Tek başına Meksika Kanalı'nının iki ay gecikmesine neden olan Francisco Villafranca da Dernek'e üyeydi. Rama Vrasayana da öyle, ki buna hiç şaşırmadım."

Susan usulca, "Belirtmek isterim ki," dedi, "bu kişilerin hepsi hatalı..."

"Doğal olarak," diye araya girdi Byerley. "Makine'nin analizine karşı gelmek, ideal olmayan bir çizgide ilerlemektir. Olması gerekenden daha kötü sonuçlar doğurur. Bunun hesabını verecekler. Şu anda da sıkıntıdalar ama ilerleyen vakitlerde..."

"Ne yapmayı planlıyorsun, Stephen?"

"Belli ki kaybedecek zamanımız yok. Dernek'i yasadışı ilan edeceğim, önemli konumdaki üyeleri görevlerinden alınacak. Ve bundan böyle idari ve teknik pozisyonlara yeni eleman alınırken kişiye Dernek karşıtı bir yemin ettirilecek. Bu temel özgürlükleri kısıtlayacaktır tabii ama eminim ki Kongre..."

"Hiçbir işe yaramaz!"

"Ne?! Nedenmiş?"

"Dur sana öngörümü söyleyeyim. Öyle bir işe kalkışırsan her adımda karşına bir engel çıkar. İlerleme kaydedemezsin. Bu amaca yönelik her girişimde sorun yaşarsın."

Byerley şaşırmıştı. "Neden öyle diyorsun? Senin de bana hak vereceğini sanmıştım."

"Eylemlerini hatalı bir temele dayandırdığın sürece sana

hak vermem mümkün değil. Makinelerin hata yapmayacağını kabul ediyorsun. Aynı şekilde bu Makinelere hatalı veri yüklenemeyeceğinin de farkındasın. Şimdi sana emirlerine karşı gelmenin de imkânsız olduğunu göstereceğim."

"İşte *onu* hiç mümkün görmüyorum."

"O zaman dinle. Yöneticilerin Makine direktiflerini harfiyen yerine getirmeyen tüm eylemleri, bir sonraki problem için veri olarak kullanılır. Yani Makine, yöneticinin emre itaat etmeme eğilimi olduğunu bilir. Bu eğilimi verilere ekler, hem de bunu niceleyici olarak bile yapabilir, yani itaatsizliğin hangi yönde, ne derece gerçekleşeceğini tahmin edebilir. Cevapları da ona göre yanlı olur, böylece yönetici itaatsizlik yapmaya kalktığında otomatik olarak o cevapları en uygun yöne çevirir. Makine *her şeyin* farkındadır, Stephen!"

"Bundan emin olamazsın. Sadece tahmin yürütüyorsun."

"Ömrüm boyunca robotlarla uğraşarak edindiğim deneyime dayanarak yürütüyorum o tahmini. Bence bana güvensen iyi edersin, Stephen."

"O zaman geriye ne kalıyor ki? Makineler hatasız, yüklenen veriler hatasız. Bunda hemfikiriz. Şimdi de diyorsun ki Makinenin emirlerine karşı gelmek mümkün değil. Sorun ne peki?"

"Kendi sorunu kendin cevapladın. *Sorun falan yok!* Otur bir düşün, Stephen. Makineler robot, dolayısıyla Birinci Kanun'a göre hareket ediyorlar. Ama Makineler tek bir insana değil, bütün insanlığa hizmet ediyor, o nedenle Birinci Kanun şöyle bir hal alıyor: 'Makineler insanlığa zarar veremez ya da eylemsiz kalarak insanlığa zarar gelmesine göz yumamaz.'

"O halde, Stephen, insanlığa zarar veren ne? En başta çeşitli sebeplerden ötürü meydana gelen ekonomik aksaklıklar. Haksız mıyım?"

"Haklısın."

"Peki gelecekte ekonomik aksaklık yaratma ihtimali en yüksek olan şey ne? Cevap ver, Stephen."

"Sanırım," dedi Byerley, gönülsüzce, "Makinelerin yok edilmesi."

"Ben de öyle sanıyorum. Makinelere sorsak onlar da öyle der. O nedenle öncelikleri, bizim iyiliğimiz için kendi varlıklarını korumak. Bu yüzden kendilerine tehdit oluşturan son unsurları da sessizce aradan çıkartmak istiyorlar. 'İnsanlık Derneği', Makineler yok edilsin diye sisteme çomak sokmuyor. Başından beri resme tersten bakıyorsun. Aslında durum şu, Makineler çok hafif silkelenip, insanlığa zararlı olduğunu düşündükleri parazitleri üzerlerinden atıyor.

"Bunun sonucunda Vrasayana fabrikasını kaybedip kimseye zararı dokunmayacak bir yerde kendine yeni bir iş buldu. Fazla zarar görmedi, hâlâ geçimini sağlayabiliyor çünkü Makineler, insanlara asgari düzeyde zarar verebilir, o da çoğunluğun yararı için. Konsolide Cinnabar artık Almaden'de faaliyet gösteremiyor. Villafranca artık önemli projeler yürüten bir inşaat mühendisi değil. Dünya Çelik Birliği'nin yöneticileri ise endüstrideki etkinliklerini yitirdi ya da yitirecek."

"Ama bunların hiçbirinden emin değilsin," diye üsteledi Byerley, dalgın dalgın. "Böyle bir riski nasıl göze alalım? Ya yanılıyorsan?"

"Almak zorundasın. Soruyu bizzat Makineye ilettiğinde ne cevap aldığını unuttun mu? 'Açıklamaya gerek yok,' demiş. Açıklama olmadığını ya da duruma açıklama getiremediğini söylememiş. *Gerek* olmadığını belirtmiş, o kadar. Diğer bir deyişle, açıklamanın insanlık tarafından bilinmesi, insanlığın zararına. İşte o yüzden burada oturup tahmin yürütmekten başka elimizden bir şey gelmiyor."

"İyi de, açıklamanın bize ne gibi bir zararı olabilir ki? Şimdilik haklı olduğunu varsayalım, Susan."

"Eğer haklıysam, Stephen, Makine geleceğimizi belirlerken sadece sorduğumuz sorulara cevap vermekle kalmıyor, dünyanın içinde bulunduğu genel durumu ve insan psikolojisini de hesaba katıyor. Bunu bilmek belki bizi mutsuz kılar ya da gururumuzu zedeler. Makine bizi üzmez, üzemez.

"Stephen, insanlığı neyin mutlu edeceğini biliyor muyuz? Makinelerin *bildiği* sayısız faktör hakkında *bizim* en ufak bir fik-

rimiz yok! Örnek vermek gerekirse, teknik medeniyetimiz çoğu insanı mutlu değil, mutsuz etti. Belki kültürel yönden daha zayıf, nüfusu daha az, geçimini tarımla sağlayan kırsal bir medeniyet kurmuş olsak, insanlara daha iyi gelecekti. Eğer öyleyse, Makineler bu yönde ilerleme sağlamak zorunda. Hem de bizim haberimiz olmadan, çünkü cahil ve önyargılı toplumumuza göre en alışkın olduğumuz şey neyse, insanlar için en iyisi odur, o yüzden de değişime karşı gelmek isteyebiliriz. Belki bize en uygun olan, tüm dünyanın kentleşmesidir ya da kast sitemidir veya mutlak anarşidir. Bunu biz bilemeyiz. Sadece Makineler bilebilir ve bizi o günlere kavuşturacak olan da yine Makinelerdir."

"Ama bana 'İnsanlık Derneği'nin haklı olduğunu söylüyorsun, Susan. İnsanlık demek ki gerçekten de geleceğe dair inisiyatifini *kaybetmiş*."

"Öyle bir inisiyatifi zaten yoktu ki. Anlam veremediği ekonomik ve sosyolojik güçlerin güdümünde hareket ediyordu, iklime ve savaşa göre şekil alıyordu. Makineler bu güçleri okuyabiliyor ve önlerinde hiçbir engel yok çünkü Makineler Dernek'le nasıl başa çıkıyorsa, onlarla da aynı şekilde başa çıkacaktır. Bunun için tek gereken, ekonomik güç. Onlar da zaten ekonomi üzerinde mutlak hakimiyete sahipler."

"Ne kadar korkunç!"

"Bir o kadar da muhteşem! Düşünsene, artık sonsuza dek tüm çatışmalar önlenebilir. Bu saatten sonra önlenemez tek şey, Makinelerin ta kendisi!"

Kuvarsın arkasındaki alevler söndü; geriye sadece incecik bir duman kaldı.

Dr. Calvin, "İşte bu kadar," *deyip yerinden kalktı. "Ta en başından, zavallı robotların konuşamadığı dönemlerden, insanlığın en büyük koruyucusuna dönüştükleri son ana dek her şeye şahit oldum. Bundan sonra ne olacağını bilemem. Ben yaşamımın sonuna geldim. Artık gerisini siz kendiniz göreceksiniz."*

Susan Calvin'i bir daha hiç görmedim. Geçtiğimiz ay seksen iki yaşında hayata gözlerini yumdu.

Benim Robotlarım

Isaac Asimov

İlk robot hikâyem "Robbie"yi, Mayıs 1939'da yazdım. O zamanlar henüz on dokuz yaşındaydım.

Daha önce yazılan robot hikâyelerinden farkı, robotlarımdan metafor yaratmayı reddetmiş olmamdı. Bu robotlar, insanlığın kibrini temsil etmiyordu. İnsanların tutkularının Tanrı'nın sınırlarını ihlal etmesine örnek değillerdi. Cezalandırılması gereken yeni bir Babil Kulesi değillerdi.

Bu robotlar, azınlık grupları da temsil etmiyordu. Hakları yenen zavallı yaratıklar olmalarını istemedim. Onların üzerinden Yahudiler, Siyahiler ya da toplumun diğer mağdur bireylerine dair Ezopvari çıkarımlar yapma niyetim yoktu. Elbette ki insanların böyle mağdur edilmesine son derece karşıydım ve bu konuya bazı hikâyelerimde ve makalelerimde değindim ama robot hikâyelerimi ayrı tuttum.

Madem öyle, robotlarım neydi? Mühendislikte kullanılan cihazlardı. Her biri birer araçtı. İnsanlığın amaçlarına hizmet eden makinelerdi. Ve dahili güvenlik önlemlerine sahiplerdi. Başka bir deyişle, robotları, yaratıcılarını öldüremeyecek şekilde tasarladım, o klişeyi aradan çıkardıktan sonra daha mantıklı ihtimaller üzerinde kafa yorma fırsatı yakaladım.

1939'da robot hikâyeleri yazmaya başladığım günden beri robotların bilgisayarlarla aralarındaki bağa hiç değinmedim. Elektronik bilgisayarlar o zamanlarda henüz icat edilmemişti, ben de bunu öngöremedim. Fakat beynin elektronik bir yapı olması gerektiğini öngördüm. Yine de "elektronik" kelimesi kulağa yeterince fütürist gelmiyordu. Elektrona çok benzeyen, elektrik yükü zıt bir atomaltı parçacığı olan pozitron, ben ilk robot hikâyemi yazmadan dört sene önce keşfedilmişti. Adı bana bilimkurguyu çağrıştırıyordu, o nedenle robotlarımı "pozitronik beyinlerle" donattım, düşünce süreçlerini bir an yoktan var olup, neredeyse anında tekrar yok olan parçacıklardan oluşan pozitron akımlarının yönettiğini varsaydım. Bu yüzden yazdığım hikâyelere "pozitronik robot serisi" adını verdim ama bahsettiğim şey dışında elektron yerine pozitron kullanmamın özel bir sebebi yoktu.

Başta robotlarımın dahili güvenlik önlemlerini sistematize edip kelimelere dökmeye gerek yok diye düşündüm. Ama robotlar yaratıcılarını öldüremeyeceği için, en başından beri robotların insanlara zarar veremeyeceğini, böyle bir şeyin pozitronik beynin yapısına aykırı olduğunu vurgulamam gerekti.

O nedenle "Robbie"nin ilk baskısında (1940'ın eylül ayında, Super Science Stories dergisinde "Garip Oyun Arkadaşı" başlığıyla yayınlanmıştı), karakterlerden biri robotun tekine şöyle diyordu: "İstese de, istemese de, sadık, sevecen, kibar biri. Makine sonuçta; öyle yapmışlar."

Astounding Science Fiction'dan John Campbell "Robbie"yi reddetse de, daha sonra yazdığım robot hikâyelerini kabul etti. "Yalancı!" adlı hikâyede hayata geçirdiğim zihin okuyan robot fikrimden 23 Aralık 1940'ta John'a bahsettim fakat robotun neden öyle davrandığına dair açıklamalarımı tatmin edici bulmadı. Robotu tam olarak anlayabilmemiz için güvenlik önlemlerinin açıkça belirtilmesi taraftarıydı. Sonra kafa kafaya verip bugün "Robotbilimin Üç Kanunu" olarak adlandırılan kuralları belirledik. Benim halihazırda yazmış olduğum hikâyelerimden yola çıktığımızın için konsept bana aitti ama

(yanlış hatırlamıyorsam) cümlelerin son halini o gün orada birlikte kaleme aldık.

Üç Kanun'un üçü de gayet mantıklı ve duruma uygundu. Robotlar hakkında hikâyeler yazmaya başladığımdan beri aklımdaki en önemli konu, güvenlik meselesiydi. Ayrıca kişinin bizzat eyleme geçmese bile eylemsiz kalarak bir başkasının zarar görmesine neden olabileceğinin farkındaydım. Aklımdan geçen tam olarak Arthur Hugh Clough'un kinik eseri "The Latest Decalog"du. Bu eserde On Emir, son derece satirik ve Makyavelist bir dille baştan yazılmıştı. En sık alıntı yapılan maddesi de şuydu: "Öldürmeyeceksin; ama işgüzarlık edip de hayatını kurtarmana gerek yok."

Bu nedenle güvenlikle ilgili Birinci Kanun'un şu şekilde iki parça olmasını istedim:

1. Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz.

Bu kısmı hallettikten sonra hizmetle alakalı ikinci kanuna geçtik. Robotlar emirlere itaat etmek zorundaydı ama tabii ki bunun güvenlik açısından herhangi bir tehdit oluşturmaması gerekiyordu. O nedenle ikinci kanunu şu şekilde belirledik:

2. Robotlar, Birinci Kanun'la çakışmadığı sürece insanlar tarafından verilen emirlere itaat etmek zorundadır.

Ve son olarak, robotun temkinli olmasını sağlayan bir kanun gerekliydi. Robotlar doğal olarak pahalı makinelerdir, sebepsiz yere tahribata uğramaları önlenmelidir. Ama elbette bu sağlanırken güvenlik ve hizmetten de feragat edilmemelidir. Dolayısıyla, üçüncü kanunu şöyle belirledik:

3. Robotlar, Birinci ya da İkinci Kanun'la çakışmadığı sürece kendi varlıklarını korumak zorundadır.

Tabii ki bu kanunların kelimelerle ifade edilmesi çok da doğru değil. Pozitronik beyinde, ileri düzey matematikle açıklanabilecek (ki emin olun o kadar matematik bilgim yok), birbirleriyle yarış halinde birtakım pozitronik potansiyeller bulunuyor. Ancak yine de bazı kısımlarda anlam net değil. İnsanlara "zarar" vermekle kastedilen ne? Robotlar, çocuklar-

dan, delilerden, kötü niyetli insanlardan aldığı emirlere uymak zorunda mı? Bir robot, önemsiz bir insanı ufak tefek bir zarardan kurtarmak için değerli varlığını feda etmeli mi? Ufak tefek ve önemsizin tanımı ne?

Bu tarz anlam bulanıklıkları, yazar açısından sorun teşkil etmez. Üç Kanun net ve kusursuz olsaydı, anlatacak hikâye kalmazdı. Anlam bulanıklıklarının yarattığı boşluklar, hem hikâyeler için, hem *Robot Şehri* için temel oluşturuyor.

Mayıs 1941'de *Astounding*'de yayınlanan "Yalancı!"da Üç Kanun'u harfiyen belirtmedim. Ancak Mart 1942'de yine *Astounding*'de yayınlanan bir sonraki hikâyem "Kovalamaca"da kanunları teker teker yazdım. O sayının yüzüncü sayfasının yedinci satırında karakterlerimden birinin, "Bak şimdi, işe robotbilimin üç temel kanunuyla başlayalım," sözü üzerine kanunları alt alta sıraladım. Bildiğim kadarıyla "robotbilim" kelimesi de ilk kez burada yayınlandı, dolayısıyla ben icat etmiş oldum.

O günden beri kırk yılı aşkın süredir robotlarla ilgili pek çok hikâye ve roman yazmış olsam da, hiçbir zaman Üç Kanun'u değiştirme gereği duymadım.

Ancak ilerleyen vakitlerde robotlarımın karmaşıklığı ve çok yönlülüğü arttıkça, daha üst düzey bir kanuna gerek duydum. 1985'te Doubleday tarafından yayınlanan *Robotlar ve İmparatorluk* adlı romanımda gelişmiş robotların tek bir insanın değil de, tüm insanlığın zarar görmesini önlemek isteyeceğinden bahsettim. Buna "Robotbilimin Sıfırıncı Kanunu" adını verdim ama bu konuda çalışmalarım sürüyor.

Muhtemelen bilimkurguya yaptığım en önemli katkı, Robotbilimin Üç Kanunu oldu. Başka alanlarda da sıklıkla bahsediliyor. Üç Kanun, robotbilim tarihinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. 1985'te John Wiley and Sons tek ciltlik dev bir *Endüstriyel Robotbilim El Kitabı* yayınladı. Kitabın editörlüğünü yapan Shimon Y. Nof'un isteği üzerine Üç Kanun hakkında kısa bir açıklama yazdım.

Bilimkurgu yazarlarının, başkalarının da içinde yüzebileceği ortak bir fikir havuzu yarattığı herkesçe biliniyor. Bu

nedenle diğer yazarların hikâyelerinde Üç Kanun güdümünde hareket eden robotlar kullanmalarına hiçbir zaman karşı çıkmadım. Aksine, koltuklarım kabardı. Ayrıca, doğrusunu söylemek gerekirse, modern bilimkurgu robotlarının bu kanunlara ihtiyacı var.

Yine de Üç Kanun'u başka bir yazarın kelimesi kelimesine alıntılamasına şiddetle karşıyım. Kanunları istedikleri gibi kullanabilirler; yeter ki birebir aynısını yazmasınlar. Konseptler herkesindir fakat o kelimeler yalnızca bana ait.